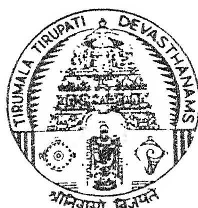
శ్రీ వైఖానస శాస్త్రోక్త

ఆహ్నికామృతము

కోనేరిరాజపురనివాసినా శ్రీరఙ్గభట్టాచార్యతనూజేన
శ్రీవాసుదేవ భట్టాచార్యేణ
సముద్ధృతః



ప్రచురణ :

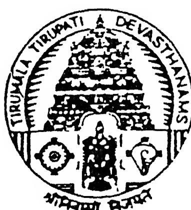
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి
1999

హరిః ఓమ్
శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః
శ్రీవిఖనస గురుభ్యోనమః

శ్రీ వైఖానస శాస్త్రోక్త

ఆహ్నికామృతము

కోనేరిరాజపురనివాసినా శ్రీరఙ్గభట్టాచార్యతనూజేన
శ్రీవాసుదేవ భట్టాచార్యేణ
యథామతి సముద్ధృతః



ప్రచురణ :

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

1999

ĀHNIKĀMRUTAM

by

VĀSUDEVA BHATTĀCHĀRYA

T. T. D. Publications Series No. 513

T. T. D. First Edition : 1999

Copies : 1000

Price : Rs. 27-00

Published by :

Sri I. V. SUBBA RAO, I.A.S.,

Executive Officer

Tirumala Tirupati Devasthanams

TIRUPATI (A.P.)

Printed at :

VANI PRESS

Viiayawada - 520 002

a Pradesh

ముందుమాట

"ఆహ్నికామృతమ్" - అనే ఈ సంస్కృత గ్రంథం శ్రీ వైఖానస సంప్రదాయ అనుసారులైన అర్చకులు అను దినము నిర్వహించవలసిన ఆయా కర్మానుష్ఠానాలను గూర్చి వివరిస్తుంది. ఈ గ్రంథం శ్రీ వైఖానస సూత్రము, శ్రీనివాస దీక్షితీయము - మొదలైన అనేక వైఖానసాగమ గ్రంథాల నుండి సేకరించిన అవశ్యక విషయాలతో సమకూర్చబడింది.

శ్రీ వాసుదేవభట్టాచార్యులవారు సమకూర్చిన ఈ గ్రంథం గత శతాబ్ది చివరి భాగంలో కార్వేటి నగర సంస్థానమందలి భారతీ లీలా సదన ముద్రాక్షరశాలలో ఆ సంస్థానాధీశుల అనుశాసనంతో ముద్రింపబడింది. అనేక గ్రంథాల్లోని ఆవశ్యక విషయాలను మూల మంత్రాలతో సహా - ఒక్క చోట చేర్చి, సోదాహరణంగా, సుబోధకంగా రచింపబడినందువల్ల, ఈ గ్రంథం అర్చకులకు ఎంతో ఉపయోగకారిగా ఉంది. వేద, ఆగమ పాఠశాలల్లో ఆగమ శాస్త్రాన్ని అభ్యసించే విద్యార్థులకు ఇది కరదీపిక లాంటిది.

అరుదైన ఈ గ్రంథాన్ని ప్రచురించటంలో సహకరించిన శ్రీ మాడంబాకం కృష్ణస్వామి శ్రీనివాస భట్టాచార్యులు (తి.తి.దే. ఆస్థాన పండితులు) గారికి, శ్రీ వైఖానస దివ్య సిద్ధాంత వివర్ధినీ సభ, తిరుమల వారికి కృతజ్ఞతలు.

M.K.R. వినాయక్
కార్యనిర్వహణాధికారి
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం

తిరుపతి
26-11-1997

ప్రస్తావన

ఈ ఆహ్నికామృత గ్రన్థము శ్రీ వైఖానసులకు నిత్య నైమిత్తికానుష్ఠానములు జరుపుటకు కరదీపిక వంటిది. దీనిని విళంబి నామ సంవత్సరములో అనగా 1897 సం॥రమున అనగా నూరు సంవత్సరముల క్రితము శ్రీ బొమ్మ మహారాజులు గారిచే భారతీ లీలాసదన ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రణ గావించబడినది. దీనిని సమకూర్చినవారు పండితులు, కోనేరి రాజపుర వాస్తవ్యులైన శ్రీ వాసుదేవభట్టాచార్యులుగారు.

శ్రీ వైఖానసులారించవలసిన నిత్య నైమిత్తిక కర్మలు శ్రీ వైఖానస సూత్రములోను, మరీచి విమానార్చన కల్పము మొదలగు గ్రంథములలోను చెప్పబడినవి. శ్రీ శ్రీనివాస దీక్షితులువారు, శ్రీ నృసింహవాజపేయులవారు శ్రీ వైఖానస సూత్రముపై భాష్యము వ్రాసియున్నారు. ఈ గ్రంథముల నుండి విషయములను తీసుకొని స్పష్టముగా విశదీకరించుచూ ఈ ఆహ్నికామృత గ్రన్థము వ్రాయబడినది.

ఈ గ్రంథము రెండు భాగములుగా గలదు. పూర్వ భాగములో నిత్య నైమిత్తిక కర్మలు అనగా సంధ్యావంధనాదులు, నిత్యోపాసన, గృహస్థాశ్రమ విధులు, విఖనసోత్పత్తి మొదలగునవి చెప్పబడెను. ఉత్తర భాగములో పుణ్యాహవాచనము, ఆఘారము, అష్టకా ప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధ విధులు, శ్రావణోపాకర్మ, వాస్తు హోమాదులు మొదలగునవి చెప్పబడినవి.

పూర్వము ముద్రణ కాబడిన గ్రంథములో సూత్రము, మంత్రము, విషయములు వగైరా విడివిడిగా లేక ఒకే వర్శుసలో ఆనాటి పద్ధతి ననుసరించి ముద్రించబడియున్నది. యిప్పుడు వాటిని దేనికవి విడగొట్టి సులభముగా తెలియురీతిలో తయారుచేసి ముద్రించబడినవి. పండిత శ్రీ అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులుగారు, నరసాపురం వారి పర్యవేక్షణలో వివిధ పండితులు ఈ శ్రమను గావించిరి. వారికి కృతజ్ఞతలు. ఈ కార్యమును చేయుటకు అత్యంత కృషి గావించిన శ్రీ దీవి విఖనసాచార్యులు, కార్యదర్శి శ్రీ వైఖానస దివ్య సిద్ధాంత వివర్ధినీ సభ వారికి ఆశీస్సులు.

సాంప్రదాయ గ్రంథ ముద్రణ గావించి సనాతన ధర్మమును కాపాడుచున్న తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన పాలక మండలికి, ముఖ్యముగా శ్రీ యమ్. కె. ఆర్. వినాయక్, ఐ.ఏ.యస్. మరియు శ్రీ ఐ.వి. సుబ్బారావుగారు, ఐ.ఏ.యస్. కార్యనిర్వహణాధికార్ల వారికి సహస్రానేక వందనములు. ఈ కార్యక్రమములో శ్రద్ధ వహించి ముద్రణ గావించిన శ్రీ యన్. యస్. రామమూర్తిగారు, సంపాదకులు (టి.టి.డి.) గారికి, శ్రీ వాణీ ప్రెస్, విజయవాడ వారికి ఆశీస్సులు.

ఈ గ్రంథము నిత్యమూ అర్చకులకుపయోగపడగలదు.

బుధజన విధేయుడు

మాడంబాకం కృష్ణస్వామి/శ్రీనివాస భట్టాచార్య

ఆస్థాన పండితులు,

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం

తిరుమల,

10-1-99



(భృగుః) (అత్రిః) (విఖనసాంచార్యః) (కాశ్యపః) (మరీచిః)

అమృత కలశము

కలశ కలయిత : అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు, నరసాపురము

హేమాది పాత్రలకైనను స్థాయిత్వము నందవలెనన్నచో కుడ్యాదుల చేర్పు ఆవశ్యకము. అట్లే దధి, ఘృత, క్షీరాదుల నిలుకడకును పాత్రలాధారములు. అయితే ఇచ్చట చిన్న సూచన - పాత్రాదులాధారముగా లేనిచో ఘృతాదులకును, అట్లే కుడ్యాదుల చేర్పులేనిచో హేమాది పాత్రలకును విలువగాని, అస్తిత్వము గాని లేదని చెప్పుటకు సాహసించినట్లు కాదు. ఘృతము, అమృతము వంటి అభ్యర్థిత ద్రవ్యములు సురక్ష్యములు కావుటకే పాత్రల ఆవశ్యకత కదా !

ప్రకృతము "ఆహ్నికామృతము" అను అపూర్వ గ్రంథములో అన్వర్థములైన విషయముల సముదాయమును పఠితులకు సుపరిచితము చేయుట కావశ్యకమని తోచి, యీ వాక్య విన్యాసమునకు "అమృత కలశము" అని నామకరణము కల్పింపబడినది. అంతియేకాని ఉత్కర్షతా ౨ పాదనమునకు ఎంత మాత్రము కాదని సవినయముగా మనవి చేసికొనుచున్నాను.

"ఆహ్నికామృతము" అను నీ ప్రబంధమునకు ప్రణేత (తంజావూరు జిల్లా) కోనేరి రాజపుర వాస్తవ్యుడు, స్తవ్యచారిత్రుడు "వాసుదేవ భట్టాచార్యుడు" అనునొకానొక వైఖానస విద్వద్వరేణ్యుడు. శ్రీ సూత్ర, శ్రీనివాస దీక్షితీయ నృసింహవాజపేయ యాజీయాది గ్రంథ రాజములను పరిశీలించి యీ గ్రంథమును రచించినట్లుగా గ్రంథ ప్రారంభములో రచయితయే స్వయముగా పేర్కొని, తన పరిశ్రమను ప్రకటించెను. గ్రంథ నిర్మాణమిట్లే (Constructive) యుండవలెను గాని ఏదో మొక్కుబడిగా నాలుగు మాటలు వ్రాయుట కాదని హెచ్చరించెననియే గ్రహింపదగును గాని రచయిత స్వోత్కర్షను ప్రగల్భముగా జెప్పుకొనెననుట అపచారము.

ఈ గ్రంథనామమును బట్టి యిందాహ్నిక కృత్యములు (Daily Routine) మాత్రమే వివరింపబడినవనుకొనుట సరికాదు. వానితోపాటుగా ఇందెన్నో ఉపయుక్త విషయములు విశేషముగా చెప్పబడినవి. ఇట్లు చెప్పుటకే "ఛత్రిన్యాయము" అని శాస్త్రసంకేతము. అనగా "ఛత్రిణోగచ్ఛంతి" (= గొడుగులు గలవారు వెళ్లుచున్నారు) అను వాక్యములో గొడుగులు లేని కొందరు కూడ, గొడుగులవారి సమూహముతో చేర్పబడి "ఛత్రిణః" అని సాముదాయకముగా వ్యవహరింపబడుదురు. ఇట్లే అలంకార శాస్త్రము మొ॥ కూడ వానికి సంబంధించిన ఇతర విషయములను బెక్కింటిని గుదిగ్రుచ్చి చెప్పును కదా !

"ఆహ్నికామృతము" అను నీ ప్రబంధము నందు పూర్వోత్తర భాగములుగా రెండు విభాగములున్నవి.

I పూర్వభాగములో అభిగమన కాలక్రమము, ఆచమన ప్రకారము, అమంత్రాచమనము, దంతధావనము, పవిత్ర లక్షణము, దశవిధ దర్భలు, సమంత్రస్నానవిధి, ఊర్ధ్వపుండ్ర ధారణవిధి, సంధ్యావందనము, కూర్మాసనము, ప్రాణాయామము మొదలుగా గల విషయములు ప్రపత్తి క్రమమును వివేచింపబడినవి.

II ఉత్తర భాగములో విష్వక్సేనారాధన, పుణ్యాహవాచనము, ఆఘారము, ఉద్దేశ త్యాగసూత్రము, ఆఘార ప్రాయశ్చిత్తము, విచ్ఛిన్నౌపాసన ప్రాయశ్చిత్తము, ఔపాసన క్రమము, నిత్యోపాసన విధి, ధార్యాగ్ని సంవిధానము, అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తము, సమిదాధానము, అంతహోమ ప్రయోగము, వైశ్వానర సూక్తము మొదలుగా గల బహు విషయములు, మూలహోమ విధానము, వాస్తుహోమవిధి వరకు వివరింపబడినవి. అపర విషయములు కూడ స్పృశింపబడినవి, ఇదియొక (Compendium) వంటిది.

ఈ గ్రంథమెప్పుడో 1897 లో "శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బిరుదాంకితులైన "శ్రీ బొమ్మ మహారాజుచే" ఆజ్ఞాపింపబడి, పాతప్రవచనములో ఉండి, విశేషవ్యాప్తిగాంచిన యీ గ్రంథము ఉన్నట్టుండి చాలా కాలముగా పరిత్య దుర్లభమై యున్నది. అప్పటి ప్రతులు ఎక్కడ ఉన్నవో వైనము కూడ తెలియని స్థితిలో, ఇప్పుడీ గ్రంథ ప్రచురణ ప్రయత్నము చేయబడి, సఫలము గావింపబడుట గొప్ప భాగ్యముగా భావించబడుటలో ఆక్షేపణ లేదు.

ఈ గ్రంథ మాతృకను సంపాదించి "జిరాక్స్ కాపీలు" తీయించి, ముద్రణార్హముగా రూపొందింపచేయుటలో కృషి చేసిన శ్రీదీవి విఖనసాచార్యులు, కార్యదర్శి, శ్రీవైఖానస దివ్యసిద్ధాంత వివర్ధినీ సభ" (తిరుమల) వారికి ప్రప్రథమముగా సాభినందన సహస్రాదిక వందనములందచేయుట ముఖ్య కర్తవ్యము.

ఇట్లే యీ మహా కార్యనిర్వహణమునకై సముచితములగు సూచనలను, సలహాలను అందించిన సహృదయులు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన ఆస్థాన పండితులు శ్రీ M.K. శ్రీనివాస భట్టాచార్యులవారికి ధన్యవాదములు తెలుపుకొనవలసి యున్నది. పిమ్మట, గజిబిజిగా మంత్రశ్లోక భాష్య వ్యాఖ్యానాదులు అన్నియూ కలగలుపుగా అవ్యవధానముగా, ఏకరాశిగా ఉన్న యీ యుత్తమ గ్రంథమును జాల ఓరిమితో, నేరిమితో వేఱు వేఱుగా సుస్పష్టముగా, సర్వాంగ సుందరముగా ప్రెస్సు కాపీని తయారుచేయుటలో భాగస్వామ్యము వహించిన పుణ్యాత్ములు శ్రీమాన్ గౌతమ వాడపల్ల్యన్వయ వైఖానస విద్వత్కవివరేణ్యులు శ్రీ జానకి రామాచార్యులవారును (మాముడూరు ప.గో.. జిల్లా), చిరంజీవి పరాశరం వెంకటరమణాచార్యులు - విజయవాడ, అట్లే శ్రీమాన్ ఖండవల్లి శ్రీహనుమచ్ఛేషాచార్యుల వారును- కాకినాడ - బహుధా శ్లాఘనీయులు.

సహజమైన సహృదయత కార్యదక్షత, నిష్పక్షపాత దృష్టి విస్తారముగా గల్గి యీ గ్రంథ ప్రచురణమును చేబట్టిన మహనీయులు, గౌరవనీయులు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరు శ్రీ M.K.R. వినాయక్ IAS వారును, T.T.D. ట్రస్టు బోర్డు మెంబర్సు అందరును, T.T.D. ఎడిటర్, శ్రీ N.S. రామమూర్తిగారును - పేరు పేరున, ప్రత్యేకముగా అభినందనీయులు. యధార్థముగా వాకొనవలెననిన ఈ యభినందనాదులు కేవలము లోక దృష్టిలో లాంఛనప్రాయములే, పై మహనీయులలో ఏ యొక్కరును వీనిని కోరువారు కారు. కార్య నిర్వహణమే వారి నిశ్చల నిజసత్త్వ సంపన్నత, మఱుగుబడియున్న మణిగణములను మరల మరల, వెదకి వెదకి జనుల కనుల యెదుట నుంచుటయే వారి ధ్యేయము.

ఇక ఎవరికిని, ఏ రీతిగానైనను పేరైనను అంతగా ఆకళింతకు రాని నావంటి సామాన్యునిపై అత్యల్పజ్ఞుడైన వ్యక్తిని ఎన్నిక చేసి కార్య రంగము నిల్పుటకు నిశ్చయించిన మహామహుల మధుర సంకల్పమే మిక్కిలి మెచ్చదగినది. కాళిదాసు అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో (దుష్యంతుని మాటలుగా) వక్కాణించినట్లు "సునాసీరస్యనాసీర పూరకేణ మయా ఽపినామ, కించి దుద్ధృతం ధనుః .... తదేతన్మ ఘవోనః ఏవమహిమా" అన్న వాక్యము నాపట్ల ప్రత్యక్షర ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము, ఇందు నా శ్రమగాని, పరిశ్రమగాని యే మాత్రము లేదు. కాని, పరితోషము, నాకశేష భాగ్య విశేషము. పైన పేర్కొన్న యుదార చరితులు ఇట్లే ప్రచ్ఛన్నముగా అజ్ఞాతవాసము చేయుచున్న వైఖానస శాస్త్ర గ్రంథ రాజములను సంపాదించి వానిని కాపీలు వ్రాయించి ముద్రణ భాగ్యమునకు ఎంతగా గల్పించిన, అంతగాకాదు, అంతకంటె ఎంతగానో, వైఖానస శాఖీయ లోకము సంతోషించును. కేవలము సంతోషించి "జోషమాస్మః" (= ఊరకున్నాము) అనక, తమ పరిచితులకును, పుత్ర పౌత్ర శిష్య ప్రశిష్యాదులకు దీనిలోని విశేషములను బోధించి, ప్రావీణ్యమును గల్గించి, మరల జాగృతులను గావించుకొన్నచో, ఇట్టి ప్రయత్నములకు సార్థక్యము సంపాద్యమగును.

ఇందులకందరకును శ్రీనివాసమూర్తి - సత్య సంపన్నతను, మహోత్సాహమును, కార్యదీక్షను, సత్ఫలిత ప్రాప్తిని గల్గించి అందరి పురోభివృద్ధికి ఇతో ఽధికముగా కరుణాకటాక్ష వీక్షణములనుక్షణము ప్రసరింపచేయును గాక !

శుభం భూయాత్

ఇట్లు సర్వశ్రేయోభిలాషి,

27-11-97 సజ్జన సేవాభాగ్య సర్వసంతోషి,

నరసాపురము **అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు**

(విశ్రాంత సంస్కృత ఉపన్యాసకులు)

విషయానుక్రమణికా

పూర్వభాగః

ఉత్తరభాగః

పీఠిక

ఇందువలన విఖనస సంప్రదాయులగు సకల సజ్జనులను ప్రార్థించుటెద్దియనిన శ్రీమదఖిలాణ్డకోటి బ్రహ్మాండ నాయకులును కలియుగ వరప్రసాదియగు శ్రీవెంకటాద్రీశుని నియమనము చేత తదారాధన తత్పరులును వైఖానసాగమవేత్తలును ఉభయవేదాంత ప్రవర్తకులును నిత్యకర్మానుష్ఠాన యజ్ఞ దీక్షితులును శ్రీవైఖానస మతజీర్ణోద్ధారణ తత్పరులునునగు శ్రీనివాసదీక్షితులు మొదలైనవారి ప్రేరణచే తంజావూరు జిల్లా కోనేరి రాజపుర నివాసియగు వాసుదేవ భట్టాచార్యుల వారిచేత ఉద్ధృతమైన శ్రీ వైఖానస సూత్రము నృసింహ వాజపేయ భాష్యము - మరీచి భృగ్వాదిప్రోక్తం శ్రీనివాస - దీక్షితీయాది గ్రన్థానుసారముగాముఖ్యావశ్యకమగు నిత్యనైమిత్తిక కర్మానుష్ఠానమును గురించిన ఆహ్నికామృతమను గ్రంథమందలి న్యూనాతిరిక్తములను క్షమించి సారమును గ్రహించుదురుగాక !

ఉద్దేశ త్యాగమును గురించి వైఖానస సూత్రం మొదలైన గ్రంథములను పరిశోధించడములో సూత్రములో చెప్పియుండు ఆఘార ఘట్టములో "యస్యైదేవతాయై హవిర్నిరూప్యేత తాం దేవతాం మనసాహవైధ్యాయ న్నిర్వపేత్" అనే సూత్రమునకు నృసింహ వాజపేయ భాష్యమందు ఉద్దేశ త్యాగ విషయం కంఠోక్తిగా చెప్పియుండుట వల్లనున్నూ భృగు మొదలైన ఋషిప్రోక్తమును యీ గ్రంథములో ౫౮ వ పుటలో ఉద్దేశత్యాగ విషయమును గురించి చెప్పియుండు ప్రమాణములను చక్కగా పరిశీలించి పాపభీరులుగాయుండు వైఖానస భట్టాచార్యులందరు అనుష్ఠించవలయును.

ఇట్లు

వాసుదేవ భట్టాచార్యులు

హరిఃఓమ్

శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీవైఖానస గురుభ్యోనమః

గురుస్తుతి

లక్ష్మీ చారుకుచద్వంద్వ కుంకుమాంకిత వక్షసే
సర్గస్థిత్యంత లీలాయ వేంకట బ్రహ్మణే నమః ॥ ౧
శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభాం విఖనోమునిమధ్యమామ్
అస్మదాచార్య పర్యంతాం వన్దేగురుపరంపరామ్ ॥ ౨
దేవరాజదయాపాత్రం ధీభక్త్యాదిగుణార్ణవం ।
భృగ్వాది మునిభిర్మాన్యం వన్దేశ్రీవిఖనోమునిమ్ ॥ ౩
ఫాలేదివ్యోర్ధ్వపుణ్డ్రం కరకమలయుగే శంఖచక్రేసుహృద్యే
పాణిద్వంద్వే పరస్మిన్ సులలితవరదాభీతిముద్రేచరమ్యే
కంఠేపద్మాక్షమాలాం సురభిళతులసీ మాలికాంచోద్వహన్తం
వందేనారాయణస్యాపరవర వపుషం దివ్యవైఖానసార్యమ్ ॥ ౪
లక్ష్మీనారాయణోరస్థల ఫలకమభూద్యన్మనేర్జన్మభూమిః
సాక్షాద్బ్రహ్మాపి యస్యావరపదమయతేయైశ్చభృగ్వత్రిముఖ్యైః
మాన్యైరన్యైర్మునీంద్రైర్విఖనసమునిరాఢ్యోభవత్పుత్రవాంస్తం
ధ్యాయే పద్మత్రిదణ్డాదిభిరపిలసితం దివ్యవైఖానసార్యం ॥ ౫
శ్రీమన్నారాయణం దేవం శ్రీమన్తం విఖనోగురుమ్
భృగ్వత్రికాశ్యపాదీంశ్చ ప్రణమ్యాస్మద్గురూన్సదా ॥ ౬
కాశ్యపాన్వయసంభూతశ్శ్రీరంగాచార్యనందనః,
వాసుదేవాభిధోదాసః శ్రీనివాసస్య శాసనాత్ ॥ ౭
వైఖానసేన కథితం సూత్రం భృగ్వాది సంహితాః ॥
నృసింహవాజపేయైశ్చకృతం శ్రీనివాస దీక్షితైః ॥ ౮
సమాలోధ్య సుసంగృహ్య కించిత్తత్రాహ్నికామృతమ్ ॥
వైఖానసానాం తనుతే సుఖబోధాయ సాంప్రతమ్ ॥ ౯
వైఖానసామహీదేవాస్సూత్రభాష్యాదిసింధుజమ్ ।
మథితం వాసుదేవేన పిబన్త్వద్యాహ్నికామృతమ్ ॥ ౧౦

ఆహ్నికామృతగ్రంథ ప్రారంభః

స్వసూత్రే నవమ ప్రశ్నే చతుర్థఖండే "ధర్మ్యం సదాచార మిత్యాది." మరీచి సప్తతిపటలే "అధాతోనుష్ఠాన కల్పం వ్యాఖ్యాస్యామస్సర్వే వైదికాచారాస్త పోయజ్ఞాశ్చ విష్ణుపూజావిధేర్భేదాస్తస్మాత్ వైఖానస సూత్రోక్తానుష్ఠానం సర్వం సమాచరతీత్యాది". **శ్రీనివాస దీక్షితీయే** - అథస్వ కృత పూర్వ పుణ్యవిశేషాత్, శ్రీమన్నారాయణైకశేషత్వేనాభిహితానాం గర్భవైష్ణవనామ్నాం శ్రీవైఖానసానామితర సూత్రిణామపి చతుర్విధ పురుషార్థ సిద్ధ్యర్థం భగవదారాధన రూపత్వేనాభిహితానాం చరితక్రియాజ్ఞానయోగాఖ్య నిష్కామ కర్మణా మనుష్ఠాన యోగ్యతా సంపాద నాంగభూత స్నానాద్యనుష్ఠాన క్రమః ప్రారభ్యతే. **వాజపేయభాష్యే** నవమప్రశ్నే, చతుర్థఖండే ధర్మ్యమిత్యాది సూత్రవివరణే "బ్రాహ్మేముహూర్తే ఉత్థాయాత్మనోహితం విష్ణుస్మరణం కృత్వేత్యాది."

అభిగమన కాలక్రమః

అర్చనానవనీతే : బ్రాహ్మేముహూర్తే చోత్థాయ నిద్రాం హిత్వాప్రసన్నధీః ।
హరిర్హరిర్హరిరితి వ్యాహరేద్వైష్ణవః పుమాన్ ॥
సగంగా సగయాసేతుస్సకాశీ సచపుష్కరః
జిహ్వాగ్రేవర్తతేయస్య హరిరిత్యక్షర ద్వయమి"త్యాది **దీక్షితీయేచ**

మనుః ఉదయాత్ప్రాక్త్రిఘటికాముహూర్తో బ్రాహ్మఉచ్యతే,
బ్రాహ్మేముహూర్తే దేవానాం పితౄణాంచ సమాగమః ॥
జాగరస్తత్రకర్తవ్యోదేవవన్మానసం హితత్,
యఇచ్ఛేచ్ఛాశ్వతీం సిద్ధింయమస్యాదర్శనం తథా ॥
బ్రాహ్మేముహూర్తేచోత్థాయ నిద్రాంత్యక్త్వాప్రసన్నధీః ।
సంకీర్తయేజ్జగన్నాథం వేదాన్వాపి సమీరయేదితి ॥
బ్రాహ్మేముహూర్తే శయనాదుత్థాయప్రాఙ్ముఖఉదఙ్ముఖోవాసీనః,
గంగాతుదక్షిణే కర్ణే నాసికాగ్రే హుతాశనః,
ఉభయోస్స్పర్శనాదేవ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే", ఇత్యుక్తత్వాత్
శ్రోత్రాచమనంవా కృత్వా హరిర్హరిర్హరి రిత్యాత్మోజ్జీవనకరం హరిస్మరణం
హర్యష్టకం భగవత్స్తోత్రం వేదాన్వాసముచ్చార్య,

భగవద్గీతాయామ్ "యత్కరోషియదశ్నాసి యజ్జుహోషిదదాసియత్ ।
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥

ఇత్యుక్తత్వాత్ - **మరీచినాపి జ్ఞానకాండే** - "చరితక్రియాజ్ఞానయోగేషు చతుర్ష్వపూజామార్గేషు "ఇత్యాదినా సర్వకర్మణామపి భగవదారాధన రూపత్వేన తదర్పణ త్వేనాభిహితత్వాత్, పంచఖండేపి భగవతో బలేనేత్యుక్తత్వాచ్ఛ"

మంత్రః "భగవతోబలేన, భగవతోవీర్యేణ, భగవతస్తేజసా, భగవతః
కర్మణా, భగవతానుగృహీతో, భగవతా ఽనుధ్యాతో
భగవత్కర్మకరిష్యామి, తద్భగవాననుమన్యతా" మితి
సాత్విక సంకల్పం కృత్వా స్వశేషభూతేనమయా భగవదారాధన
రూపత్వేనాభిహితాభిగమనోపాదానేజ్యాధ్యయనయోగాఖ్యపంచ కాల
రూపం భగవదాజ్ఞాకైంకర్య కర్మకారయతి తద్భగవాననుమన్యతా"మితి ప్రార్థ్య,

భూప్రార్థనా

అర్చనానవనీతే - "సముద్రవసనేదేవి పర్వతస్తనమండితే
నమోవిశ్వంభరే మాతః పాదస్పర్శంక్షమస్వమే", ఇతి
భువం ప్రార్థ్య. శయనాదుత్థాయ, స్నానార్థం వస్త్రోత్తరీయ ఖండవస్త్ర
దర్భాక్షతాదీన్ సంగృహ్య, నదీతటాక కూపానామన్యతమం గత్వా,
తత్రస్థలం సంశోధ్య, తాన్నిధాయ, **దీక్షితీయే**' ॥

శౌచమ్

వ్యాసః

"తతః పూర్వం సముత్థాయ ప్రాచీమేవోపనిష్క్రమేత్ ।
ఉదీచీంప్రాగుదీచీంవా శౌచాచారక్షమాం దిశం ॥
నైరృత్యామిషు విక్షేప మతీత్యహ్యాధికంభువః ।
దూరాదావసథాన్మూత్రం పురీషంచ విసర్జయేత్ ॥
అంతర్ధాయతృణైర్భూమిం శిరఃప్రావృత్య వాససా ।
ఘ్రాణాస్యేవాసపావేష్ట్య మలమూత్రంత్యజేద్బుధః ॥

అప్రావృతశిరాయస్తు మలమూత్రం త్యజేద్బుధః ।
తచ్ఛిరశ్శతథాభూయాదితి దేవాశ్శపన్తితమ్ ॥

సూత్రే - "నివీతీ దక్షిణ కర్ణేయజ్ఞోపవీతం కృత్వోత్కుటికమాసీ నోహన్యు దఙ్ముఖో రాత్రౌ దక్షిణాముఖస్తృణైరన్తరితే దేశేమూత్ర పురీషే విసృజేత్"

ఇతి. భాష్యేతు సంధ్యయోరుదఙ్మఖః నద్యాంగోష్ఠేపథి ఛాయాయాం శాలాయాం భస్మన్యప్సుకుశే దర్భేవా నాచరేత్." గోవిప్రోదకాగ్ని వాయ్వర్కతారేన్దూన పశ్యన్ కుర్యాదితి ।

దీక్షితీయః "సస్యేగర్తేబిలేతోయే పాషాణేతులసీవనే ।
వృక్షమూలేదర్భమూలే శాద్వలేజన సంసది ॥
దేవాలయే తత్సమీపే దేవోద్యానే జలాంతికే
స్త్రీసన్నిధౌ మహాకూపే తటాకే పర్వతేశుచౌ ॥
పురీషగర్తేవాప్యాదౌ శ్మశానేతుగృహాంకణే ।
గృహారామే నదీతీరే గోష్ఠేవర్త్మని భస్మని ।
ఊషరే ఫాలకృష్టేచ ఛాయాయామగ్ని సన్నిధౌ ॥
ఏతేషునోత్సృజేన్నిత్యం మలమూత్రే ద్విజోత్తమః

స్మృతిరత్నే : నసోపానే పాదుకీఛత్రీవా నాంతరిక్షకే"

భాష్యే : "అగ్న్యర్క గోధాన్య సస్యాంబుస్త్రీద్విజ దేవ వాయూనా మన భిముఖస్తేష్వేకమప్యనిరీక్షమాణో మూత్ర పురీషే విసృజేదితి."

మంత్రః "దేవదానవగంధర్వ యక్షరాక్షసగుహ్యకాః,
పరిత్యజంత్విమందేశం విణ్మూత్రం విసృజామ్యహమ్" ॥ ఇతి మంత్రముచ్చార్య పాణినా పాణింత్రిస్సన్తాడ్య ఉత్తరీయేణ సంఘ్రాణాస్యే శిరశ్చప్రావృత్య నివీతీ దక్షిణే కర్ణే యజ్ఞోపవీతం సంవేష్ట్య, మౌనీ ఉత్కుటిక మాసీనః ష్ఠీవనో చ్ఛ్వాసనం వినా ఊర్ధ్వజ్ఞుః అహని సంధ్యయోశ్చ ఉదఙ్ముఖో రాత్రౌచే ద్దక్షిణాముఖః మూత్ర పురీషే విసృజ్య శిశ్నం వామహస్తేన గృహీత్వోత్థాయ మార్గ దేవాలయ వల్మీక మూషికోత్థబహిశ్చార సమీప జలాంతస్థ జలసమీపాది

మృదం వాలుకాఙ్చ వర్జయిత్వా అన్యత్రశుద్ధ మృత్తికామాదాయ నదీతటాక కూపానామన్యతమంగత్వా శుద్ధమృదభావే అరత్నిమాత్రాద్గృహ్ణీయహా జ్జలేవామణిబన్ధతః"ఇతివ్యాసోక్తత్వాదరత్నిమాత్రాంతర్జలేవా మృదం గృహ్ణీయాత్. పదాఅపోనతాడయేదిత్యుక్తత్వాత్ పాణినోద్ధృతజలేన జలస్థలం సంశోధ్యప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖోవా జలేచైకం స్థలేచైకంపాదం కృత్వాసీనః స్వస్యదక్షిణే మృదం విన్యస్య, **భాష్యే** '' మూత్రోత్సర్జన మాత్రేతు గృహస్థస్సమృజ్జలేన లింగశుద్ధిం కృత్వా హస్తయోఃపాదయోః ప్రత్యేకంద్విః ద్విః మృజ్జలేన ప్రక్షాళయేత్. పురీషోత్సర్జనేతు ప్రథమం వామకరేణప్రసృతి మాత్రమృదామలబాహుళ్యం విమృజ్యతథా వామకరఙ్చ మృదాద్భిఃప్రక్షాళ్య ద్వితీయ ప్రభృతితదర్ధమృదం వామకరే నిక్షిప్యతేన గుదం దక్షిణపాణినోద్ధృతజలైరేవ ప్రక్షాళ్య పునశ్చ తథావామకరం ప్రక్షాళ్య. ఏవం షట్కృత్వః గుదం, వామకరంచ ప్రక్షాళయేదితి.

నవనీతే "అంతరాచాంతరా వామహస్తం ప్రక్షాళ్యమృజ్జలైరితి"

ఏవం భాష్యోక్తవద్గన్ధలేపక్షయకరం ప్రక్షాళ్య వామహస్తేన కౌపీనం ధృత్వా తం కరంచ ప్రక్షాళ్య, కచ్ఛంధృత్వా, కమండలూద్ధృతజలైరితికేచిత్ ॥

దీక్షితేయే: యస్మిన్‌దేశేకృతం శౌచం వారిణా తం చ శోధయేత్, అశుద్ధస్తుభవేత్తావత్తం దేశం యోనశోధయే" దిత్యుక్త ప్రకారేణ తత్స్థలం సంశోధ్య అన్యత్ర జల స్థలం గత్వా స్థలం సంశోధ్య అంతర్జలే వా అన్యత్ర వా శుద్ధమృత్తికామాదాయ తత్రనిక్షిప్యాసీనః ప్రథమం వామకరం మృదాద్భిర్దశకృత్వః ప్రక్షాళ్యతతః దక్షిణాది పాణ్యోః పాదయోశ్చప్రత్యేకం దశకృత్వః మృదాద్భిఃప్రక్షాళ్య ॥

దీక్షితీయే "జలాంతర్జానుపర్యంతమపి వా చరణద్వయం
కూర్పరాంతం కరౌ సమ్యక్ క్షాళయేత్ప్రథమంబుధః ॥
ఏతచ్ఛౌచం గృహస్థస్య ద్విగుణంబ్రహ్మచారిణాం,
త్రిగుణంతువనస్థానాం యతీనాంతుచతుర్గుణ" మితి.

భాష్యే ఏతచ్ఛౌచ మహన్యేవ రాత్రావర్ధం ఆతురస్యతదర్ధం తదర్ధం పథిశౌచం రేతో విసర్గేమూత్రవచ్ఛౌచం కర్తవ్య మితి. తస్మాదంతర్జలం గత్వాఆమణి బంధజానుతో దక్షిణాది ప్రత్యేకం మృదాద్భిః ప్రక్షాళ్య.

దీక్షితీయే విప్రస్య పురతోదేవా దక్షిణే పితరస్తథా ।
అసురావామభాగేతు తస్మిన్ గండూషణంచరేత్ ।
ఆసీనశ్శౌచగండూషాన్వామభాగే విసర్జయే" దితి.

నవనీతే మూత్రేపురీషేభుక్త్యన్తౌ తథైవ ద్విజధావనే
చతురష్టద్విషడ్వ్యష్టగండూషైశ్శుచిరుచ్యతే ॥ ఇత్యుక్తత్వాత్
జలస్థలేష్వాసీనఏవస్థలే వామభాగే, మూత్రోత్సర్గేచతుః, పురీషోత్స
అష్ట, భుక్త్యంతేద్వాదశ, దంతధావనే షోడశచ గండూషాన్ కృత్వాపాణిపా
ప్రక్షాళ్య తత్థ్సలంచ సంశోధయేత్.

ఉపజలాభావవిషయే **యాజ్ఞవల్క్యః**
సజలంభాజనం స్థాప్య మృత్తికాంచ పరీక్ష్యతాం
కుర్యాన్మూత్ర పురీషేతు నాన్యథా శుద్ధి మాప్నుయాత్,
కరస్థోదక పాత్రశ్చేత్కుర్యాన్మూత్ర పురీషకే,
తత్తోయమ్మూత్రతుల్యం స్యాత్పీత్వాచాంద్రాయణం చరేదితి
ఆపది పాత్రాంతరాభావే - **దీక్షితీయే** -
"పాత్రాచ్ఛౌచం తు యచ్ఛౌచే పానేపాదావనేజనే
భూమౌతదంబునిస్రావ్యశేషేణాచమనంచరే"దితి
మలమూత్రం త్యజేద్యస్తు విస్మృత్యైవోప వీతధృత్ ।
తత్సూత్రంతు పరిత్యజ్య దధ్యాదన్య త్పునర్నవమ్ ॥
తిష్ఠన్ సృజతి మూత్రంతు యావదార్ద్రాశ్చరేణవః ।
తావంత్యబ్దాశ్చనరకే తిష్ఠన్త్యైపితృభిస్సహ ॥
మూత్రం కృత్వా వినాశౌచం కచ్ఛంబధ్వాద్విజాధమః
కచ్ఛాన్వితో మూత్రయిత్వా సమూఢో నరకంవ్రజేత్ ॥
విట్ఛౌచం ప్రథమం కృత్వా మూత్రశౌచమతః పరమ్ ।
శౌచభ్రష్టం నరం దృష్ట్వాప్రహసన్తీహ రాక్షసాః ॥
యక్షాః పిశాచాభూతాని యేచాన్యేదుష్టచారిణః ।

శుచిందేవాశ్చరక్షంతి రక్షంతి పితరశ్శుచిమ్ ॥
శుచేర్బిభ్యంతిరక్షాంసి యేచాన్యేదుష్టచారిణః ।
నయావదుపవీతాస్తే ద్విజా శ్శూద్రాస్తథాంగనాః ॥
గంధలేపక్షయకరం శౌచమేషాం విధీయతే ।
శౌచం యథోదితం కుర్వాచ్చైచ మూలోద్విజస్మృతః ॥
శౌచాచారవిహీనస్య సమస్తానిష్ఫలాఃక్రియాః ॥

"ఆచమనవిధిః"

దీక్షితీయే। ఉపవిశ్యశుచౌ దేశే ప్రాఙ్ముఖోబ్రహ్మసూత్రధృత్
బద్ధచూడఃకుశికరో ద్విజశ్శుచిరుపస్పృశేత్ ॥
సపవిత్రస్సదర్భోవా కర్మాంగాచమనం చరేత్ ।
నోచ్ఛిష్టస్స్యాత్తదాదర్భోభుక్తోచ్ఛిష్టంతువర్జయేత్ ॥
జాన్వోరూర్ధ్వమథాచామేజ్జలేతిష్ఠన్ శుచిర్భవేత్,
అథస్తాచ్ఛతకృత్వోపి సమాచాన్తోన శుద్ధ్యతి" ॥
తథా ఉపవీతంధృత్వా ముఖంప్రక్షాళ్య శిఖాంబద్ధ్వా కరౌ ప్రక్షాళ్య ఉత్తరీయం కట్యాం ధృత్వా ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖోవా జలస్థలేష్వాసీన ఆచామేత్ ॥

సూత్రమ్ : "అఫేన మవస్రావమవిచ్ఛిన్నమద్రుతమశబ్దమబహిర్జాను హృదయంగమముదకం గోకర్ణవత్పాణింకృత్వా బ్రాహ్మేణ తీర్థేన త్రిరాచమ్యేతి. భాష్యమ్ : ఖట్వాదావారూఢః సుఖాసీనస్తిష్ఠన్గచ్ఛన్ శయానః మంత్రం వినాపి నాచామే"దితి.

నవనీతే। గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమగ్న జలం పిబేత్
తన్న్యూన మధికం పీత్వా సురాపాన సమంభవేత్ ॥

దీక్షితీయే కరమధ్యగతారేఖా మాష ఇత్యుచ్యతేబుధైః,
వామహస్తేన కంస్పృష్ట్వా హ్యాచామేద్దక్షిణేనచ ।
తావన్నోపస్పృశే ద్విద్వాన్యావద్వామేన నస్పృశేత్
వామేహి ద్వాదశాదిత్యావరుణశ్చ జలేశ్వరః
సంయుక్తాంజలినాతోయం గృహీత్వాపాణినాద్విజః,
ముక్తాంగుష్ఠకనిష్ఠేచ శిష్టమాచమనంచరేత్.

శిరఃప్రావృత్యకంఠం వా తిష్ఠన్ ముక్తశిఖోపివా ।
అకృత్వాపాదయోశ్శౌచ మాచాంతోపి నశుద్ధ్యతి
మణిబంధనిమగ్నే నహస్తేనాదాయవైజలమ్
జానుద్వయోఽంతరేచహస్తం కృత్వాయథావిధి
హృత్కంఠతాలుకాభిస్తుయథాసంఖ్యంద్విజాతయః,
శుద్ధ్యేరన్ స్త్రీశ్చశూద్రశ్చసకృత్కృత్వా ద్విరంతతః.
ఏలాలవంగకర్పూరగంధాద్యైర్వాసితైర్జలైః,
నాచామేదద్భిరుష్ణాద్భిస్తథాశౌచావశేషితైః ॥
శస్తమాచమనంతోయైరుష్ణైరేవోష్ణసేవినామ్,
నాభ్రచర్మాశ్వపత్రైశ్చ నాళికేరాశ్మ పత్రకైః ।
నోపస్పృశేత్సహస్తస్థైరేతైరపి విచక్షణః ॥ ఇతి.

సూత్రమ్ : బ్రాహ్మేణ తీర్థేన త్రిరాచమ్య ద్విరంగుష్ఠమూలేన పరిమార్ష్టిఅంగ్రుష్ఠస్యాగ్నిః, ప్రదేశిన్యావాయుః, ప్రజాపతిర్మధ్యమస్యానామికాయాస్సూర్యః, కనిష్ఠస్యేంద్ర ఇతి దేవతా భవంతి, అంగుష్ఠ మధ్యమాభ్యాం సర్వతీర్థైర్వా ముఖం మార్ష్ట్వ్యంగుష్ఠానామికాభ్యాం చక్షుషీ, అంగుష్ఠ కనిష్ఠికాభ్యాం శ్రోత్రే, నాసికా మంగుష్ఠ ప్రదేశినీభ్యాం భుజౌ తాభ్యామంగుష్ఠేనవా హృదయ మంగులిభిః నాభించాంగుష్ఠేన ప్రత్యంగ మపశ్చస్పృష్ట్వా జంఘయోర్వామే పాణావద్భిరభ్యుక్ష్య సర్వాభిర్మూర్ధానం స్పృశతీతి. **సూత్రే** దక్షిణ పాణేర్మధ్యతలమాగ్నేయంతీర్థం కనిష్ఠాంగులి మూలం దివ్యం, సర్వాంగులి మూలాగ్ర మార్షం, ప్రదేశిన్యం మంగుష్ఠయోర్మధ్యే పైతృకం, అంగుష్ఠస్య మూలం బ్రాహ్మం, దైవేన తీర్థేన దైవికం కార్యం, ఆర్షేణార్షం, పైతృకేనపిత్ర్యం సర్వం బ్రాహ్మేణబ్రహ్మతర్పణ మాచమనమితి."

దీక్షితీయే : అన్యవార్తామశ్రుణ్వన్ స్వయమకుర్వన్ దిశోనపశ్యన్నాచమనం ప్రతిహృదయంగమం తీర్థం గమయిత్వాచామేత్ ఏవమమంత్రాచమనేన మంత్రాచమనేపి సర్వం సమానం. అమంత్రాచమనే విశేషోవక్ష్యతే ॥

అమంత్రాచమన క్రమః

మంత్రం వినా త్రిరాచమ్య, అంగుష్ఠమూలేన కపోలమూల యోర్దక్షిణాది అధః పరిమార్ష్ట్వ్యంగుష్ఠ మధ్యమాభ్యాం సర్వతీర్థైర్వా ముఖం లలాటాది

చుబుకాంతం పరిమార్జ్య కపోల చక్షురాద్యంగ ద్వయస్య సకృదస్పర్శనం కృత్వా ముఖ హృదయనాభి శిరస్సు ప్రత్యంగ మప్స ్పర్శనంకృత్వా యధా క్రమమగ్నిః ప్రీణాత్విత్యంత మంగుష్ఠేన నాభించ స్పృష్ట్వా అపస్పృష్ట్వా జంఘ యోః వామేపాణౌచాద్భిరభ్యుక్ష్య, సర్వాభిరంగుళిభిర్మూర్ధానంచ స్పృశేత్। తతః

సమంత్రాచమనక్రమః

ఖండః ఇంద్రోహముభాభ్యామితి కరౌ ప్రక్షాళ్య,

మంత్రః : ఇంద్రోహమస్మి యజమానాయదేవాన్. తత్వా సత్యంవృణీ మహ ఇతి దక్షిణకరం, ఉభాభ్యాం దేవసవితః ప్రహరేమవీతయ ఇతి వామకరం,

ఖండః ఆపః పాదా అస్మిన్కుల ఇతిపాదౌచ ప్రక్షాళ్య.

మంత్రః : ఆపః పాదావనేజనీర్ద్విషంతంనాశయంతుమే। ఇతి దక్షిణ పాదం। అస్మిన్ కులే బ్రహ్మవర్చస్యసానీతి వామపాదం చ ప్రక్షాళ్య.

ఖండః : ఆపః పునంత్విత్యాచమ్య.

మంత్రః : ఆపః పునంతుపృధివీం పృధివీ పూతాపునాతుమాం। పునంతు బ్రహ్మణస్పతిర్బ్ర హ్మాపూతాపునాతుమాం। యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ। సర్వం పునంతుమామాపో ౽సతాఞ్చప్రతి గ్రహగ్గ్స్వాహా॥ ఇతి సకృదపః పీత్వా,

పునః - ఋగ్వేదః ప్రీణాతు, యజుర్వేదః ప్రీణాతు, సామవేదః ప్రీణాతు, ఇతి త్రిరపః పీత్వా, అధర్వవేదః ప్రీణాతు ఇతిహాస వేదః ప్రీణాత్వితి అంగుష్ఠ మూలేన దక్షిణవామయోః కపోలయోౌ రామూలాంతం పరిమార్జ్య, తత్తదంగులి దేవతా స్మరణేన సహస్పర్శనే కృతే పూతో భవతీతి భాష్యే -

చంద్రమాః ప్రీణాత్వితి లలాటాది చుబుకాంత మంగుష్ఠ మధ్యమాభ్యాం సర్వతీర్థైర్వా ముఖం మార్ష్టి, సర్వాంగుళిభిర్మహేశ్వరః ప్రీణాత్వితి మూర్ధాన మంగుష్ఠానామికాభ్యా మాదిత్యః ప్రీణాత్వితి, దక్షిణనయనం తథాసోమః ప్రీణాత్వితి వామం చ స్పృష్ట్వా, అంగుష్ఠ కనిష్ఠి కాభ్యాం

దిశః ప్రీణంత్వితి దక్షిణ వామశ్రోత్రే, అంగుష్ఠ ప్రదేశినీభ్యాం వాయుఃప్రీణాత్వితి నాసికాపుటే తాభ్యామింద్రఃప్రీణాత్వితి భుజౌ, సర్వాంగుళిభిః విష్ణుః ప్రీణాత్వితి హృదయం అంగుష్ఠేన అగ్నిః ప్రీణాత్వితి నాభిం చ ప్రత్యంగ మపఃస్పర్శనం వినాస్పృశతి। ఏవం పూర్వోక్తామంత్రకాచమనం చ సమంత్ర కాచమనం నిత్యం కుర్యాత్। నైమిత్తికమితి కేచిత్।

ద్విరాచమన కాళః

భాష్యే : భోజనవాసోత్తరీయ పరిధాన స్వాపరథ్యోపసర్పణ హవిర్విశేషభక్షణాదౌ ఆదావంతే చ ద్విః। స్నానఖాదన పానేషు సకృదాదౌ ద్విరంతతః। దానప్రతిగ్రహహోమ సంధ్యావందన బలి కర్మారంభాదౌ ఆదౌ ద్విః సకృదంతతః। అన్యత్ర దేవపూజాదౌ ఆద్యంతయోస్సకృత్। అన్యత్ర దక్షిణ పాణినా దక్షిణ కర్ణం స్పృశేత్.

ప్రక్షాళ్య పాణి పాదౌ చ, ముఖంచాద్భిః ప్రమృజ్యచ
ఆచమ్య ప్రాఙ్ముఖాసీనో దంతధావన మాచరేత్

దంతధావన ప్రకారః

సకృదాచమ్య, శిరోవేష్టనంకృత్వా

నవనీతే

శ్లో॥ కంటక క్షీరవృక్షోత్థం - ద్వాదశాంగుల సమ్మితం
కనిష్ఠాంగులి వత్సూక్ష్మం - దంతకాష్ఠ స్యలక్షణం
తృణ పర్ణై స్సదాకుర్యా-దమామేకాదశీం వినా
తయోరపి చ కర్తవ్యం-జంబూప్లక్షామ్రపల్లవైః

దీక్షితీయే

శ్లో॥ ఇష్టకాలోష్ట పాషాణైరితరాంగుళిభిస్తథా
ముక్త్వాచానామికాంగుష్ఠౌ వర్జయేద్దంత ధావనే

నవనీతే

శ్లో॥ ప్రతిపత్పర్వషష్ఠీషు నవమ్యాంచైవ భారత
అష్టమ్యాం చతుర్దశ్యాం పంచదశ్యాం త్రిజన్మని
దంతానాం కాష్ఠ సంయోగే దహత్యా సప్తమం కులం

శ్లో॥ ప్రాఙ్ముఖోఽదఙ్ముఖో వాపి దంతధావన మాచరేత్
బాహూ జాన్వంతరేకృత్వా కుక్కుటాసన మాస్థితః
తర్పణాచమనోల్లేఖ్యం దంతశుద్ధిం సమాచరేత్
వామభాగం సమారభ్య ప్రాదక్షిణ్య క్రమేణవై
శాఖాం విదార్యత స్యైవ భాగేనైకేన మార్జయేత్
జిహ్వాంతతో ద్వితీయేన గృహస్థశ్చ యతిస్తథా
ప్రక్షాళ్య దంతకాష్ఠంతు శుచౌదేశే నతత్త్యజేత్
యో వైగండూష సమయే తర్జన్యాదంతశోధనం
కరోతి యది మూఢాత్మా రౌరవం నరకం వ్రజేత్

తత్రక్రమః శ్లో॥ ఆయుర్బలం యశోవర్చః ప్రజా పశువసూనిచ
బ్రహ్మ ప్రజ్ఞాఞ్చ మేధాంచ త్వంనోదేహివనస్పతే॥

ఇతి మంత్రేణ దంతకాష్ఠం పర్ణంవాప్రార్థ్య. "అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వం దీర్ఘాయురహమన్నాదో భూయాసం॥"

ఇతి మంత్రముచ్చార్య పూర్వోక్త ప్రకారేణ ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖో వా కుక్కుటాసన మాస్థితః వామభాగ మారభ్య ప్రదక్షిణ క్రమేణ యధోక్తవద్దంత ధావనం కృత్వా జలస్థలంగత్వా షోడశగండూషాన్ వామభాగే జ లాద్భహిః కృత్వా అనామికాంగుల్యా దంతశోధనం కృత్వా పాణిపాదౌచ ప్రక్షాళ్య తత్థలం దంతధావన దేశం చ సంశోధ్య స్నాయాత్

అమంత్ర స్నానవిధిః

సూత్రం : అధాపో నమస్కృత్యావగాహ్యాయావద మనశ్శంక మద్భిర్మృదాచ గాత్ర శుద్ధిం కృత్వా వస్త్ర మాదశాత్స్నాదితమితినేనేక్తీతి

"ఆదశాత్పూదితం మధూదితం మహోదితమితి" వస్త్ర నిర్ణేజనం కృత్వా గాయత్ర్యా ప్రాగగ్రిక ముదగగ్రికం వా స్పృణాతి, శుష్కేతయైవ గాయత్ర్యా గృహ్ణీయాత్, అధవా పూర్వదిన ధౌత వస్త్రంవా ఆనీయ.

దీక్షితీయే - బోధాయనః

శ్లో॥ స్నాత్వానుపహతం వస్త్రం పరిదధ్యాద్యధా విధి।
అనుపహతమితి సద్యో ధౌతమిత్యర్థః

శ్లో॥ అభావే పూర్వ వస్త్రంవాసంప్రోక్ష్యచ ప్రణవేనతు
నోత్తరీయ మధః కూర్యాన్నోపర్యాయస్త్య మంబరం
ధర్మేకర్మణి విద్వద్భిర్వర్జనీయం ప్రయత్నతః
ఏకవస్త్రో వివస్త్రశ్చ ఖండవస్త్ర స్తథైవచ
బహిః కచ్ఛో వికచ్ఛశ్చ నగ్నః పంచవిధస్స్మృతః
ఏకవస్త్ర ధరోనగ్నః కౌపీనరహితస్తథా
నస్నాయాదప్పునగ్నేన ససంధ్యా వందనాదికం
ఖండవస్త్రావృత శ్చైవ వస్త్రార్థాలంబినస్తథా
ఉత్తరీయ వ్యతీతస్య సమస్తా నిష్ఫలాః క్రియాః
దేశం కాలం తథాత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్య ప్రయోజనం
ఉపపత్తి మవస్థాంచ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకల్పయేత్

ఖండ: ఖండఏవం సర్వంసమాలోడ్య-దశ హస్తాయతాంతరీయం షడ్ఢ స్తాయతోత్తరీయం చ ధృత్వాస్నాయాదితి దీక్షితీయాభిప్రాయః.

పవిత్రలక్షణం దశవిధదర్భాః

కుశాఃకాశాయవా దూర్వాగోధూమాశ్చ్బ్రాధకుందురాః
ఉశీవాప్రీహయోమౌంజాదశదర్భాశ్చబల్బజాః ।

నవనీ : చతురంగుల మగ్రం స్యాద్గ్రంధిరేకాంగులం భవేత్
వలయం ద్వ్యంగులం ప్రోక్తం పవిత్రస్యతు లక్షణం
అగ్రం బ్రహ్మాధి దైవత్యం గ్రంధిర్విష్ణు స్తథైవచ
వలయం రుద్రదైవత్యం పవిత్రస్యాధి దేవతాః

శాతా తపః

జపే హోమేచదానేచ - స్వాధ్యాయే పితృతర్పణే
అశూన్యంతు కరంకుర్యా - త్సువర్ణ రజితైః కుశైః

అత్రిః

ఉభాభ్యా మపి హస్తాభ్యాం విప్రైర్దర్భ పవిత్రకే
ధారణీయే ప్రయత్నేన బ్రహ్మ గ్రంధి సమన్వితే
బ్రహ్మగ్రంధి సమాయుక్తే పవిత్రే మధ్య పర్వణి
పాణిభ్యాం సర్వదా ధార్యే కర్మకాలే విశేషతః
అగ్ర పర్వస్థితోదర్భ స్తపోయుక్తం కరోతివై
మధ్యే చైవ ప్రజాకామో మూలే సర్వార్థ సాధకః
కాశహస్తస్తునాచామేత్ కదాచిద్విధి శంకయా
అనామి కామూలదేశే పవిత్రం ధారయేద్ద్విజః
యధాచక్రం మహావిష్ణో ర్యధాశూలం పినాకినః
యధావజ్రం మహేంద్రస్య తధా విప్ర కరేకుశః
బ్రహ్మగ్రంధి పవిత్రేణ కుర్యాదాచమన క్రియాః
పవిత్రగ్రంధియుక్తేన నకుర్యాత్తు కదాచన
యజ్ఞోపవీతే మౌంజ్యాఇ్చ తధా కుశ పవిత్రకే
బ్రహ్మగ్రంధిం విజానీయా దన్యత్రతుయధారుచి ।
కాశస్తురౌద్రోవిజ్ఞేయః కౌశంబ్రాహ్మం తధాస్మృతం ॥
ఆర్షంతు దౌర్వమాఖ్యాతం వైశ్వామిత్రంతు వైష్ణవం
సపవిత్రేణ హస్తేన కుర్యాదాచమన క్రియాం
అపవిత్ర కృతంకర్మ విప్రస్య విఫలం భవేత్ ॥

"త్రివృతంచోపవీతం స్యాత్తధైవ గ్రంధిరిష్య"త ఇతి
ఏవం యజ్ఞోపవీతవత్। త్రిః పరీత్య బ్రహ్మ గ్రంధిం కృత్యాహస్తద్వయ
కాంగుల్యోరుభయ పవిత్రం ధారయేత్। అత్ర వసంతయాజీయ వ్యా

సువర్ణ పవిత్రమస్తిచేత్ ఉభయ పవిత్రస్థానే వామహస్తే తత్సంధార్య, బ్రహ్మగ్రంధి పవిత్రం దక్షిణకరే సంధారయేదితి.

మరీచిపటలే : సువర్ణ రజతగోవాల కుశ విశ్వామిత్ర కాశదూర్వోశీర మృదుతృణాదినా పవిత్రం కారయేదితి.

అగ్ర స్థూలం భవేన్నారీ మూల స్థూలం నపుంసకం
మూలాదగ్రంక్రమాద్వృత్తంపుందర్భమితి కీర్త్యతే ।

సమన్త్ర స్నానవిధిః

శ్లో॥ నిత్యం దశస్నాన పరస్య సాథో రూపంచ తేజశ్చ యశశ్చ శౌచం
ఆయుష్య మారోగ్యమలోలుపత్వం దుస్స్వప్ననాశంచ తపశ్చమేధాం

శ్లో॥ యామ్యంహి యాతనా దుఃఖం ప్రాతః స్నాయీ నపశ్యతి
అస్నాత్వా నాచరేత్కర్మ జపహోమాది కించన
శోక దుస్స్వప్నహంస్నానం మోక్షదంహ్లాదనం తథా
స్నానంచ ద్వివిధం ప్రోక్తం గౌణ ముఖ్యప్రభేదతః
తయోస్తు వారుణం ముఖ్యం షడ్విధం తత్పున స్స్మృతమ్
నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం క్రియాంగం మలకర్షణమ్
క్రియా స్నానంతథాషష్ఠం షోఢాస్నానం ప్రకీర్తితమ్

దీక్షితీయే అస్నాతస్తు భవేన్నార్హో - జపాగ్ని హవనాదిషు
ప్రాతః స్నానంతదర్థంతు నిత్య స్నానం ప్రకీర్తితం
చణ్డాళ శవశూద్రాదీన్ స్పృష్ట్వా స్నాతాం రజస్వలాం
స్నానార్హస్తుయదా స్నాతి స్నానం నైమిత్తికం హితత్
వృష్ట్యా స్నానాదికం యత్తు దైవజ్ఞ తిథిచోదితం
తద్ధికామ్యం సముద్దిష్టం నా కామస్తత్ ప్రయోజయేత్
జప్తు కామః పవిత్రాణి హ్యర్చిష్యన్ దేవతాః పితౄన్
స్నానం సమాచరేద్య త్తుక్రియాంగం తద్విదుర్బుధాః

మలాపకర్షణం నామ స్నానమభ్యంగ పూర్వకం
ప్రేత కార్యేషు సర్వత్ర క్రియాస్త స్నానముచ్యతే

సూత్రం : అథ చతురాశ్రమిణాం స్నానవిధి రభిషేకం దివ్యం వా

యవ్యమాగ్నేయం గుర్వనుజ్ఞా ఇతి పంచధా భవంతీతి। అభిషేకం వారుణం అవగాహన స్నానమితి భాష్యే తత్ర్పకారమాహ। ఉభయ పవిత్రపాణిః। ద్విరాచమ్య.

మనుః శ్లో॥ అసంకల్ప్య తుయః కుర్యాత్ స్నానదానవ్రతానిచ
అన్యాని పుణ్యకర్మాణి విఫలాని భవంతి హి
సంకల్ప సూక్త పఠనే మార్జనం చాఘమర్షణం
తర్పణం పితృదేవానాం స్నానం పంచాగముచ్యత। ఇతి

హరిః ఓం। అస్మద్గురుభ్యో నమః । అస్మత్పరమగురుభ్యో నమః । శ్రీ విఖనస గురుభ్యో నమః । శ్రీ లక్ష్మీవల్లభారంభాం................ వందే గురుపరంపరామ్। ఆసన మంత్రస్య - యధాబలం ప్రాణాయామం కుర్యాత్। శ్లో॥ శుక్లాం బరధరం విష్ణుం.......... విష్వక్సేనంత మాశ్రయే। శ్రీ గోవింద గోవింద, అస్యశ్రీ భగవతో మహా పురుషస్య । .... అస్యాం శుభతిథౌ శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం। భగవదాజ్ఞాకైంకర్య రూప భగవదారాధనాంగభూతం ప్రాతస్నానమహం కరిష్యే । భగవతోబలేనేతిసాత్విక సంకల్పం కృత్వా

శ్లో॥ ప్రాతర్మాధ్యం దిన స్నానం వానప్రస్థ గృహస్థ యోః ॥
యతేస్త్రి షవణ స్నానంస కృత్తు బ్రహ్మచారిణామ్॥
స్రోత సోభిముఖ స్తత్రఖాతే దేవముఖ స్తథా.

శ్లో॥ అన్యత్రార్క ముఖ స్నాయాద్రాత్రౌచేదగ్ని సన్నిధౌ
అప్రవాహోదక స్నానం విప్రపాదావసేచనం
గాయత్ర్యాజపమర్ఘ్యంచ ఆదిత్యాభి ముఖశ్చరేత్
జలం శుద్ధమశుద్ధంవా విష్ణువాస్తు సమీపతః
విష్ణు గంగాసమంతోయం మహాపాతక నాశనమ్
నాతిక్రమేద్ధ దంసింధుం నానుష్మాతుంన దీంతరేత్
పరకీయ నిఖాతేషు నస్నాయాత్తు కదాచన

నిఖాతకర్తు స్సంస్నానాద్దుష్కృతాం శేన లిప్యతే

"ఏ తత్తుపతి తాతి పాపినాం విషయః ।

మార్కండేయః పురాణానాం నరేంద్రాణా - మృషీణాంచ మహాత్మనామ్

స్నానం కూపతటాకేషు దేవతానాం సమాచరేత్

ఉద్ధృత్య చతురః పిండాన్ పారక్యే స్నానమాచరేత్

అంత్య జైఃఖనితాః కూపా స్తటాకా వాప్య ఏవచ

తేషు స్నాత్వా చపీత్వాచ ప్రాజాపత్యేన శుద్ధ్యతి

వృధా తూష్ణోదకం స్నానం వృధా జప్యమవైదికమ్

వృధాత్వశ్రోత్రియేదత్తం వృధా భుక్తమసాత్వికమ్

నస్నాయాదుత్సవేతీతే మాంగల్యం వినివృత్యచ

అనుసృత్య సుహృద్బంధూ నర్చయిత్వేష్ట దేవతాః

మృతౌ జన్మని సంక్రాన్త్యాం శ్రాద్ధే జన్మదినే తథా

అస్పృశ్య స్పర్శనే చైవ నస్నాయాదుష్ణ వారిణా

సగోహత్యాకృతం పాపం ప్రాప్నోత్యే వనసంశయః

అధో వర్ణోదకం స్నానం వర్జ్యం నద్యాంద్విజాతిభిః

తస్యాంరజకతీర్థేషు దర్శ-నాదేవ వర్జయేత్

ఆపోనారా ఇతిప్రోక్తా ఆపోవైనరసూనవః

తస్మాన్నారాయణం దేవం స్నానకాలే విచింతయే"॥ ఇతి

సూత్రం : ఇదమాపః ప్రవహతే త్యభిగమ్య -

మంత్రః "ఇదమాపః ప్రవహతా వద్యంచ మలంచయత్। యద్వాభి రుద్రహోనృతా యద్వాశేపో అభీరుణం। ఆపో మాతస్మాదేనసో విశ్వాన్ముంచం త్వగ్ం హసః । నిర్మాముంచామిశపథాన్నిర్మా వరుణాదధి। నిర్మాయమస్య పడ్బిశాత్ సర్వస్మాద్దేవ కిల్బిషాత్। ఇదమాపః ప్రణీత భేషజం తన్మేవరుణం నమః। ఇతి జలసమీపం గత్వా। హిరణ్య శృంగమితి ప్రణమ్య ।

మంత్రః: "హిరణ్య శృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహియాచతః। యన్మయాభుక్త మసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః । యన్మే మనసా వాచా

కర్మణావా దుష్కృతం కృతమ్ । తన్న ఇంద్రోవరుణో బృహస్పతి స్సవితాచ పునంతు పునః పునః । సుమిత్రాన ఆప ఓషధయస్సంతు దుర్మిత్రా స్తస్మై భూయాసుర్యో ఽస్మాన్ ద్వేష్టియం చ వయం ద్విష్మః। నమో ఽగ్నయే ఽప్సుమతే నమ ఇంద్రాయ నమో వరుణాయ నమో వారుణ్యై నమో ఽద్భ్యః। యదపాంక్రూరం యద మేధ్యం యదశాంతంతదపగచ్ఛతాత్। అత్యాశనాదతీ పానాద్యచ్ఛ ఉగ్రాత్ప్రతి గ్రహాత్ । తన్మే వరుణో రాజా పాణినా హ్యావమర్శతు । సో ఽహమపాపో విరజోనిర్ముక్తో ముక్తకిల్బిషః । నాకస్య పృష్ఠ మారుహ్యాగచ్ఛేద్ర్మహ్మ సలోకతాం । ఇమమ్మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతాపరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్తయార్జీకీయే శృణుహ్యాసుషోమయా ॥" ఇతి ప్రణమ్య। **ఖండ** : ఆపః పునాత్వితి సమృదోదకే నాభ్యుక్ష్య ।

మంత్రః "ఆపః పునాతు పృథివీ సర్వం పునాతు ధరణీ । సర్వపూతా మాగ్ం సర్వపాపైః పునాతు ॥"

ఖండ : ఇద మాపశ్శివా ఇతి విగాహ్య సుస్నాతి ।

మంత్రః "ఇదమాపశ్శివా శ్శివతమాశ్శాంతాః .... రశ్మిభిః"

ఇతి నాభి దఘ్నతీర్థే చతుర్నిమజ్జ్య ।

శ్లో॥ హృత్స్థితం సర్వభూతానాం రవిమండల మధ్యగమ్
నీల జీమూత సంకాశం వాసుదేవం చతుర్భుజమ్
శంఖచక్ర గదాపద్మ ధారిణం వనమాలినమ్
తత్పాదోదకజాం ధారాం నిపతంతీం స్వమూర్ధని
చింతయే ద్బ్రహ్మ రంధ్రేణ ప్రవిశంతీం స్వకాంతనూమ్
తయా ప్రక్షాళితం సర్వం స్వదేహం పరిచింతయేత్
ఇదం స్నానం వరం మంత్రాత్ సహస్రాదధికం మతమ్
ధ్యాత్వా గంగాం హరేః పాదాత్ పతమానాం స్వమూర్ధని
ప్రపూర్యాంజలినా సిక్త్వేత్ కాకస్నాన విసర్జనమ్ ఇతి
అంజలినా జలమధ్యే చతురశ్రం విలిఖ్య, తస్మిన్,
గంగేచయమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి ।

నర్మదే సింధు కావేరి జలే ఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

ఇత్యంజలినాజలేనావాహ్య పునస్త చ్చక్రస్థ తీర్థమంజలినా గృహీత్వా స్వ మూర్ధని చతుః కృత్వ స్సంసిచ్య।

సమస్త జగదాధార శంఖచక్ర గదాధర ।

దేవ, దేహి మమానుజ్ఞాం యుష్మత్తీర్థనిషేవణే

ఇత్యుక్త్వా, ద్వౌకర్ణౌ నాసికాపుటే చాంగుష్ఠ మధ్య మాభ్యాంపిధాయ, మందం నిశ్వస్య, చతుర్నిమజ్జ్యాంతర్జలే పూర్వోక్త వద్ధ్యాత్వా, స్నాయాత్, అస్పృశ్య స్పర్శనే పూర్వం త్రయోదశ వారం ఏకశ్వాసేన నిమజ్జ్య, తతో యథావిధి చతుర్నిమజ్జనం కుర్యాత్। తతః ప్రాఙ్ముఖో నాభి దఘ్నజల ఏవస్థిత్వా, సకృదాచమ్య, దేవేన తీర్థేన ప్రాచ్యామూర్ధ్వం భూర్దేవాం స్తర్పయామి । భువర్దేవాం స్తర్పయామి। సువర్దేవాం స్తర్పయామి । భూర్భు వస్సువర్దేవాం స్తరయామీతి తర్పయిత్వా, అథనివీతీ, ఉత్తరస్యాంతిర్యక్ ఆర్షేణ తీర్థేన। భూః ఋషీం స్తర్పయామి । భువః ఋషీం స్తర్పయామి । సువః ఋషీం స్తర్పయామి । భూర్భువస్సువః ఋషీం స్తర్పయామీతి తర్పయిత్వా । అథ ప్రాచీనావీతీ, దక్షిణస్యా మధః పైతృకతీర్థేన । భూః పితౄం స్తర్పయామి । భువః పితౄం స్తర్పయామి । సువః పితౄం స్తర్పయామి। భూర్భువస్సువః పితౄం స్తరయామీతి దక్షిణ ముఖస్తత్త త్తీర్థేన గృహీత్వా సంతర్ప్యాచమ్య,

శ్లో॥ యన్మయా దుష్కృతం తోయే శారీరమల సంచితం

తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం యక్ష్మాణం తర్పయామ్య హ"మితి

అంజలి నా జలమాదాయ, బహిః ప్రక్షిప్యస్థలే దక్షిణా ముఖమాసీనః, శుష్క వస్త్రఖండద్వయేన ప్రత్యేకం శిరో ఽంగం చ పరిమృజ్య, కేశాన్నచ నిర్ధునుయాత్.

దీక్షితీయే యేనతీర్థేన గృహ్ణీయా త్తేన దద్యా జ్జలాంజలిమ్

అన్యథా తర్పణం స్యాచ్చే త్తత్తోయం రుధిరం భవేత్

శ్లో॥ గో శృంగమాత్ర ముద్ధృత్య జలమధ్యే జలంక్షిపేత్

చతురశ్రం తీర్థ పీఠం పాణి నోల్లిఖ్యవారిషు

ఆవాహయామి త్వాందేవీత్యా వాహ్యే త్రైవ జాహ్నవీం
వ్యాహృత్యా తర్పయేద్విద్వాన్ దేవానృషి పితౄంస్తథా
ఊర్ధ్వంతిర్యగధస్స్వస్వ తీర్థేనైవ క్రమాద్ద్విజః

శౌనకః స్నానాంగ తర్పణం కృత్వా యక్ష్మాణం జలమాహరేత్
ఆర్ద్రేణ వాససాయస్తు శరీరం పరిమార్జయేత్
శునోచ్ఛిష్టం భవేద్గాత్రం పునస్స్నానేన శుద్ధ్యతి
దక్షిణా ముఖమాసీనో వస్త్రేణ పరిమార్జయేత్
అన్యథా మార్జనం కుర్యా త్పునస్స్నానేన శుద్ధ్యతి
స్నాతో ఽంగాని సుసంమృజ్యాత్ స్నానశాట్యాన పాణినా
శుష్కేణ వస్త్రఖండేన ద్విజో ఽంగంపరిమార్జయేత్
నచ నిర్ధునుయాత్కేశాన్నతిష్ఠ న్పరిమార్జయేత్
స్నాత్వా న ధావ యేద్దంతా న్నమృజ్యాద్వాససాముఖం
పిబంతి శిరసో దేవాః పిబంతి పితరోముఖాత్
సురాబిందు సమాః ప్రోక్తాః పృష్ఠతః కేశబిందవః
త ఏవ పురతః ప్రోక్తా స్సర్వ తీర్థోపమా బుధైరితి శుష్కవస్త్రాభ

ఆపద్విషయే -

సప్త వాతాహతం వస్త్రం శుష్కప్రాయమితీరిత
మిత్యుక్త రీత్యా సప్తవాతాహతవస్త్రేణవాపరిమార్జయేత్ ।

దీక్షితీయే సోమస్యే త్త్వుత్తరీయేణ శిరోవేష్ట నతః పరమ్
కర్ణేతుదక్షిణే కుర్యా ద్యజ్ఞ సూత్రావకుంఠనమ్
కటిసూత్రం తధాకుర్యా న్నాభే రూర్ధ్వం యథాతథా
కౌపీనాచ్ఛాదనం కృత్వా ప్రక్షాల్యచకరావుభౌ
కటే రధస్తాద్వామేన వా ఽన్య వస్త్రేణ శోధయేత్
తేజో వత్సేతి మంత్రేణ సవ్యే నావృత వస్త్రకః
వస్త్రధారణ కాలేతు యస్తుపాదం సముద్ధరేత్

వార్తాం కుర్వన్, చలన్వాపి సద్యశ్శూద్రో నసంశయః
ప్రాఙ్ముఖో దఙ్ముఖోవా ఽపి వస్త్రధారణ మాచరేత్
బ్రాహ్మణస్యసితం వస్త్రం నృపతే రక్తముల్బణం
తథావైశ్యస్య, శూద్రస్య నీలమేవ వదిష్యతే
క్షౌమం వాసః ప్రశం స్యంతి తర్పణే సదశం తథా

భోధాయనః స్నాత్వా ఽనుపహతం వస్త్రం పరిదధ్యాద్యథా విధి
అభావే పూర్వ వస్త్రంవా సంప్రోక్ష్య ప్రణవేనతు॥ తతః

మంత్రః "సోమస్య తనూరసి, తనువమ్మే పాహి సామేతనూరసి. శివామేతనూరావిశేతి" మంత్రేణ ఉత్తరీయం శిరసి సంవేష్ట్య, యజ్ఞ సూత్రం దక్షిణకర్ణే అపుచ్ఛం సంవేష్ట్య, నాభేరూర్ధ్వం కటిసూత్రం సంధార్య కౌపీనం చాపుచ్ఛం సంధార్య, హస్తం సమృదోదకేన ప్రక్షాళ్య.

మంత్రః "తేజోవత్స్యావస్సవితుః ప్రసవేశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యా మిత్యు" చ్చార్య, సద్యో ధౌతవస్త్రాభావే పూర్వదిన ధౌత వస్త్రం ప్రణవేన ప్రోక్ష్యాదాయ, సవ్యావర్తేన పరివేష్ట్య, మౌనీ నోద్ధృత పాదః.

పూర్వకచ్ఛంతు పూర్వం స్యాత్పశ్చాత్కచ్ఛం తతఃపరమ్

తతః పూర్వే త్రికచ్ఛం స్యాత్సపుచ్ఛం త్వం త కచ్ఛక మిత్యుక్తరీత్యా పూర్వ భాగే ప్రధమతః కచ్ఛం సంధార్య, అనంతరం పృష్ఠభాగే తతః పార్శ్వ కచ్ఛం సపుచ్ఛం ధృత్వా, పాదౌ, హస్తౌచ ప్రక్షాళ్య, ఉత్తరీయం కట్యాం ధృత్వా సోపవీతం ఆచమ్యోర్ధ్వపుండ్రంధారయేత్।

దీక్షితీయే స్నానేదానే తథా హోమే దైవే పిత్ర్యేచ కర్మణి
భోజనే వందనే సంధ్యా వందనే చ ప్రదక్షిణే
బధ్నీయాదాసురీం కక్ష్యాం శేషేకాలే యథాస్మృతౌ
యజ్ఞోపవీత వద్ధార్య ముత్తరీయం సదాబుధై రితి తత ఆచామేత్॥

ద్వాదశోర్ధ్వ పుణ్డ్రధారణ విధిః

కాశ్యపప్రోక్తే అతః పరం ప్రవక్ష్యామి హ్యూర్ధ్వ పుండ్రస్య లక్షణమ్
యాగేదానే జపేహోమే స్వాధ్యాయే పితృతర్పణే
భస్మీ భవతి తత్సర్వ మూర్ధ్వ పుణ్డ్రం వినాకృతమ్
ఊర్ధ్వపుండ్ర విహీనస్య శ్మశాన సదృశం ముఖమ్
అవలోక్య ముఖం తస్య హ్యాదిత్య మవలోకయేత్
అశుచిర్వా ఽ ప్యనాచారో మనసా పాపమాచరన్
శుచిస్సతు భవే న్నిత్య మూర్ధ్వ పుండ్రస్య ధారణాత్
ఊర్ధ్వ పుణ్డ్రం వరంసౌమ్యం లలాటే యస్య దృశ్యతే
చండాలో ఽపి విశుద్ధాత్మా పుణ్య ఏవ న సంశయః
శ్వేతాశ్చ మృత్తికాశ్శుభ్రా వైష్ణవ క్షేత్రసంభవాః
శ్లో॥ వామేతుశోధితేహస్తే వాగ్యతః ప్రణవేనతు
సపవిత్రో మృదంతత్ర వినిక్షిప్య స్మరేద్ధరిం
ఉద్ధృతా ఽసీతి మంత్రేణ ప్రార్థయిత్వా విచక్షణః
శతధారేతి మంత్రేణ దర్వ్యా తోయం ప్రగృహ్యాచ
గంధ ద్వారేతి మంత్రేణ మృత్సంఘర్షణ మాచరేత్
అస్త్ర మంత్రేణ రక్షాంచ కృత్వా దశసుదిక్ష్వపి
నృసింహబీజం చ లిఖే ద్రక్షా ఽర్థం దోష శాంతయే
తమేకీకృత్య తర్జన్యా స్పృత్వా విష్ణోః పదద్వయమ్
విష్ణోర్నుకేతిమంత్రేణ ప్రార్థయే దిష్టసిద్ధయే
మృదం ప్రాక్తారమంత్రేణ తర్జన్యామూర్ధ్ని విన్యసేత్
హరేః పాదాకృతిం రమ్యం సుపార్శ్వం సుమనోహరమ్
నాసికామూల మారభ్య లలాటాంతంతు విన్యసేత్
చతురంగుల మూర్ధ్వాగ్ర మచ్ఛిద్రం హ్యూర్ధ్వ పుణ్డ్రకమ్
పార్శ్వద్వయే చ ప్రత్యేక మేకాంగుల సమన్వితమ్

సాంతరాళోర్ధ్వపుణ్డ్రం స్యా న్మధ్యేచ శ్రియమావహేత్
ఊర్ధ్వ పుణ్డ్రస్య మధ్యేతు హరిద్రా చూర్ణముత్తమమ్
అభిషిక్తంతు యచ్చూర్ణం విష్ణు బేరేతు యో నరః
హరిద్రాం ధారయేన్నిత్యం సోఽశ్వ మేధఫలం లభేత్
దర్పణం తు సమాలోక్య దేవస్య త్వేతి మంత్రతః
వివృతాస్యో నవీక్షేత దర్పణంతు విశేషతః
యథా శోభా, తథాకుర్యా న్నసఖై ర్నపరిచ్ఛదైః
ఊర్ధ్వ గత్యాంతు యస్యేచ్ఛా తస్యోర్ధ్వంపుణ్డ్రముచ్యతే
ఊర్ధ్వపుండ్రం లలాటేతు కుర్వీత చతురంగులమ్
దక్షిణోదరబాహ్యం సే ష్వేవం వామే తథైవచ
ఆద్యవత్పృష్ఠతో ద్వేచ మూర్ధ్ని చైవ త్రయోదశ
తత్ర తత్ర స్మరన్మంత్రం కేశవాదీన్ యథాక్రమమ్
ధృతోర్ధ్వ పుండ్రమధ్యేతు దీపాకారం శ్రియంధరేత్
లక్ష్మ్యా సహసమాసీనో రమతే యత్ర వై హరిః

మరీచిపటలే : అంగుష్ఠ తర్జన్యనామికా కనిష్ఠా ఇతితేషాం క్రమేణ. తుష్టి ర్ముక్తిరాయుర్వశ్య మితి హరిపాదాకృతి, శూర్పాకృతి, వేణుపత్రాకృతి చోక్తమ్।

తథాభార్గవే శ్రీదేవీ ప్రథమం నామ ద్వితీయ మమృతోద్భవా
తృతీయం కమలాప్రోక్తా చతుర్థం లోకసుందరీ
పంచమం విష్ణుపత్నీచ షష్ఠంస్యా ద్వైష్ణవీతథా
సప్తమంతు వరారోహా అష్టమం హరివల్లభా
నవమం శార్ఙ్గిణీ ప్రోక్తా దశమం దేవదేవికా
ఏకాదశం మహాలక్ష్మీం ద్వాదశం సురసుందరీ
ఏ తైర్నామపదైర్దివ్యై ర్హరిద్రాంధారయేచ్ఛ్రియ"మితి

పంచమ ఖండేచ - సూత్రే అర్చకో నిత్యకర్మాణి చ కృత్వా, పద్మాక్షతులసీదామాని ధారయన్ సోష్ణీషాంగులీయక ధారీ, ఉభయ పవిత్రం

ధారయన్, శుక్లమృత్తి కాభిః కేశవాది ద్వాదశ నామభిః - ఊర్ధ్వపుణ్డ్రవిధినా, ఊర్ధ్వ పుండ్రాణి ద్వాదశ కుర్యాదిత్యుక్త ప్రకారేణ, ఉభయ పవిత్రధారీ, వాగ్యతః, విష్ణుం స్మృత్వా, ప్రాఙ్ముఖ మాసనే చాసీనః। ప్రణవేన శోధిత వామహస్తే మృదం న్యస్య

మంత్రః ఉద్ధృతాఽసివరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా,
భూమిర్ధేనుర్ధరణీ లోకధారిణీ,
మృత్తి కేహనమే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతమ్ ।
త్వయా హతేన పాపేన జీవామి శరదశ్శతమ్ ।
మృత్తికేదేహిమే పుష్టిం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్॥
ఇతి మంత్రేణ మృదం ప్రార్థయిత్వా,

మంత్రః "శతధారగ్ం హిరణ్మయగ్ం సహస్రధారమమృతం నిహితం పరమే వ్యోమ" న్నితి వామహస్తే దర్వ్యా తోయంచ నిక్షిప్య,

మంత్రః "గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం। ఈశ్వరీగ్ సర్వ భూతానాం తామిహోపహ్వ యేశ్రియ" మితి మృదం సంఘృష్య, మధ్యే నృసింహ బీజం విలిఖ్య, అస్త్రాయహుం ఫడితి దశ దిగ్బంధనం కృత్వా। "విష్ణోర్నుకం......... విష్ణవేత్వే"తి తర్జన్యా మృదం సంమర్ద్య, ఏకీకృత్య, విష్ణోః పదద్వయం స్మృత్వా, తన్మూల మంత్రం త్రిరావృత్తిః జప్త్వా, తార మంత్రేణ తర్జన్యా ప్రథమం మూర్ధ్ని విన్యస్య, తయైవ లలాటే కేశవాయనమ ఇతి చతురంగులోన్నతం, పార్శ్వద్వయే చైకాంగుల విస్తరం, సచ్ఛిద్రం హరిపాదా కృతిం శూర్పాకృతిం వా నాసికా మూలమారభ్య, సంధార్య। ఉదరే నారాయణాయ నమః ఇతి దశాంగులం, హృదయే మాధవాయ నమః ఇత్యష్టాంగులం। కణ్ఠే గోవిందాయ నమ ఇతి చతురంగులం। దక్షిణోదరే విష్ణవేనమ ఇతి దశాంగులం। దక్షిణ బాహౌ మధుసూదనాయనమ ఇతి, అష్టాంగులం। తత్కణ్ఠే త్రివిక్రమాయనమ ఇతి చతురంగులం। వామోదరే వామనాయ నమ ఇతి దశాంగులం। తద్బాహౌ! శ్రీధరాయనమ ఇత్యష్టాంగులం। తత్కంఠే హృషీకేశాయనమ ఇతి చతురంగులం।

పృష్ఠే పద్మనాభాయనమ ఇతి చతురంగులం। కకుది దామోదరాయనమ ఇతి చతురంగులం। శిరసి వాసుదేవాయనమ ఇతి విన్యసేత్।

"శ్రియేజాత.......... మితద్రే" ఇతి శ్రీ చూర్ణం సజలం సంఘృహ్యా, శ్రీ బీజాక్షరం విన్యస్య, తన్మంత్రంచ త్రివారంజప్త్వా, పూర్వోక్త రీత్యా లలాటాది ద్వాదశస్థానేషు, మధ్యే పూర్వోక్త తత్త త్థానాంగుల క్రమేణ, శ్రియైనమః । అమృతోద్భవాయై నమః । కమలాయై నమః। లోకసుందర్యై నమః । విష్ణుపత్న్యై నమః । వైష్ణవ్యై నమః । వరారోహాయై నమః। హరివల్లభాయై నమః । శార్ఙ్గిణ్యై నమః । దేవదేవికాయై నమః । మహాలక్ష్మ్యైనమః। సుర సుందర్యై నమ ఇతి క్రమశః మంత్రముచ్చార్య। వేణు పత్రాకృతి శ్రీ చూర్ణం ధృత్వా, మహాలక్ష్మ్యై నమః ఇతి శేషం శిరసి విన్యసేత్।

ధ్యానం చతుశ్చక్రం నమస్యామి కేశవం కనకప్రభమ్ ॥౧॥
నారాయణం ఘనశ్యామ ఇ్చతుశ్శంఖం నమామ్యహమ్ ॥౨॥
మాధవం మణిభంగాభం చిన్తయామి చతుర్గదమ్ ॥3॥
చన్ద్రభాసం చతుశ్శార్ఙ్గం గోవింద మభి సంశ్రయే ॥౪॥
విష్ణుఇ్చతుర్హలం వందే పద్మకిఞ్జల్క సన్నిభమ్ ॥౫॥
చతుర్ముసలమబ్జాభం సంశ్రయే మధుసూదనమ్ ॥౬॥
అగ్నివర్ణం చతుః ఖడ్గ మాశ్రయామి త్రివిక్రమమ్ ॥౭॥
వామనం బాలసూర్యాభం చతుర్వజ్రం విభావయే ॥౮॥
శ్రీధరం పుణ్డరీకాక్ష ఇ్చతుః పట్టసమాశ్రయే ॥౯॥
చతుర్ముద్గర మభ్యేమి హృషీకేశం తటిత్ప్రభమ్ ॥౧౦॥
పఞ్చాయుధం పద్మనాభం ప్రణమామ్యర్కరోచిషమ్ ॥౧౧॥
దామోదరం చతుః పాశ మిన్ద్రగోపనిభం భజే ॥౧౨॥
వాసుదేవ ముపాసే ऽహం పూర్ణేన్ద్వయుత సన్నిభమ్

పూర్వోక్తవత్ । శ్రియై నమః । అమృతోద్భవాయై నమః । ఇత్యాది శ్రీనామధేయైః ప్రణమేత్।

దామోదరం కేశవంచ కదా ऽపి న పరిత్యజేత్॥

ఇతి స్మృత్యా మహాసంకటాదౌ కేశవ దామోదరౌ వా ధారయేత్। పఞ్చఖణ్డే పద్మాక్ష తులసీదామాని ధారయన్నితి ॥

పద్మాక్ష తులసీధారణమ్

ఆనంద సంహితాయాం

శ్రీకృష్ణ తులసీకాష్ఠ మణిమాలాంగళే సదా
మాలాభిర్భూష యే దంగం హరిభక్తి సమృద్ధయే.
దృష్ట్వామాలాధరం విప్రం భూతప్రేతపిశాచకాః
యామ్యాశ్చైవ పలాయంతే సచపాపైర్నలిప్యతే
భుక్తికాలేజలోచ్చారే ౨ప్యశుద్ధైస్సహభాషణే
దుష్ప్రవేశేపిశుద్ధస్స్యాత్ పృష్ఠేకృత్వైవమాలికామ్

అస్మద్గురుభ్యోనమః, అస్మత్పరమగురుభ్యోనమః, శ్రీవిఖనస గురుభ్యోనమః,

నమోగురుభ్యశ్శ్రీమద్భ్యః పరమేభ్యోనమోనమః
నమోగురుభ్యస్సర్వేభ్య శ్రీశాదిభ్యోనమోనమః
శ్రియైనమశ్శ్రీధరాయ నమోనారాయణాయచ
నమఃపరస్మైపుంసే చ పరహంసస్వరూపిణే
శ్రీ లక్ష్మీవల్లభారంభాం.... పరామ్ ॥

గురుపరంపరానుసంధానం

అనంతరం స్వాచార్యమారభ్య, శ్రీమన్నారాయణ పర్యంతం నిజ గురుపరంపరాను సంధానం కుర్యాత్ । తత్ప్రకారమ్ ః

వందే శ్రీరాఘవాచార్యం శ్రీరంగార్యమతః పరమ్
శ్రీనివాసం నరహరిం గోవిందార్యం వసంతకమ్
అనంతంకృష్ణ భట్టార్యం శ్రీమత్సుందరరాజకమ్
నృసింహభట్టవర్యంచ భాస్కరం వాజిపేయినమ్
వరదం వేంకటం రఙ్గం కృష్ణం గోవిందనామకమ్
రామాచార్యం రాఘవంచ నరసింహంచ కేశవమ్

నారాయణంభృగుమునిం మరీచిం చాత్రి కాశ్యపౌ
వైఖానసం శ్రియం వందే శ్రీశం గురుపరంపరామ్
శ్రీవిష్ణుం శ్రీమహీయుక్తం శాన్తం శేషం ఖగాధిపమ్
సుదర్శనాద్యాయుధాని సమస్తాని నమామ్యహమ్

శ్రియాసమేత శ్రీపరమ హంస స్వరూపిణే శ్రీమతే నారాయణాయ నమః। ఏవం గురుపరంపరాంధ్యాత్వా ॥

సన్ధ్యావన్దనప్రకారః

నవనీతే ఉత్తమా తారకోపేతా మధ్యమాలుప్తతారకా
అధమాసూర్యసహితా ప్రాతస్సన్ధ్యాత్రిధామతా
సఙ్గమేమధ్యమాసన్ధ్యా మధ్యాహ్నేచోత్తమాస్మృతా
అధమా హ్యపరాహ్ణేతు సన్ధ్యామాధ్యాహ్నికీత్రిధా
ఉత్తమా సూర్యసహితా మధ్యమాలుప్తతారకా
అధమా తారసహితా సాయంసన్ధ్యాత్రిధామతా

పాదౌ ప్రక్షాళ్య, ద్విరాచమ్య, త్రిఃప్రాణానాయమ్య, శ్రీగోవిన్ద గోవిన్ద గోవిన్ద శ్రీభగవదాజ్ఞయాభగవత్కైంకర్యరూపం ప్రాతస్సన్ధ్యాముపాసే । భగవతో బలేన.... తద్భగవాననుమన్యతాం । ఇతిసాత్త్వికసఙ్కల్పంకృత్వా ఆపోహిష్ఠే తిమంత్రస్య, సిన్ధుద్వీపఋషిః । గాయత్రీఛందః । ఆపోదేవతా ప్రోక్షణార్థే వినియోగః। సదర్భపాణినా, ఆగ్నేయతీర్థేన, అపోగృహీత్వా, సదర్భదేవతీర్థేన శిరసిసప్త ప్రోక్షణం, ఏకమధః, ఏకంపరిషేచనమితి ।

దీక్షితీయే ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మన్త్రైః శిరస్సప్తాథ విప్రుషః
యస్యక్షయాయేత్యధస్తాత్ క్షిప్త్వాద్భిః పరిషేచయే "దితి"

మంత్రః : ఆపోహిష్ఠామయోభువః। తానఊర్జేదధాతన। మహేరణాయ చక్షసే । యోవశ్శివతమోరసః తస్యభాజయతేహనః । ఉశతీరివమాతరః । తస్మాఅరఙ్గ మామవః । ఇతిశిరసి యస్యక్షయాయజిన్వథేత్యధః, జాన్వోర్వా । ఆపోజనయథాచన ఇతి ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య,

సూర్యశ్చేతి మన్త్రస్య । అగ్నిఋషిః గాయత్రీఛందః । సూర్యోదేవతా । అపాంప్రాశనే వినియోగః । దేవేనాపోగృహీత్వా

మంత్రః సూర్యశ్చ మామన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః । పాపేభ్యో రక్షంతాం । యద్రాత్ర్యాపాపమకార్షం । మనసావాచాహస్తాభ్యాం । పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా। రాత్రిస్తదవలుంపతు। యత్కించదురితంమయి। ఇదమహం మామ మృతయోనౌ। సూర్యేజ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా। ఇత్యపః పీత్వా. పునరాచమ్య.

దధిక్రావణ్ణ ఇతి మన్త్రస్య, వామదేవ ఋషిః, అనుష్టుప్ఛంధః, విశ్వేదేవాదేవతాః, అపాంప్రోక్షణే వినియోగః

మంత్రః దధిక్రావణ్ణో అకారిషం । జిష్ణోరశ్వస్యవాజినః । సురభినో ముఖాకరత్ । ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్। ఆపో హిష్ఠామ యో భువః......ఆపోజనయథా చ నః ఇతిపూర్వవత్ ప్రోక్షణం, పరిషేచనం చ కృత్వా।

అర్ఘ్యప్రదానమన్త్రస్య। విశ్వామిత్రఋషిః। గాయత్రీ ఛందః। సవితాదేవతా। నిం. బీజం । యం శక్తిః నః ప్రాణః । యాత్ కీలకం । అర్ఘ్యప్రదానే వినియోగః । తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనేహృదయాయనమః వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మనే శిరసేస్వాహా । హ్మాత్మనేభర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే శిఖాయైవషట్। ధీమహి సత్యాత్మనే కవచాయహుమ్ ధియో యోనః జ్ఞానాత్మనే నేత్రత్రయాయవౌషట్. ప్రచోదయాత్ పరబ్రహ్మణే అస్త్రాయఫట్

ఆదిత్యాభిముఖోభూత్వా - తద్గతాంతర్విలోచనః
వేదసారంపరంజ్యోతి-ర్మూలభూతంపరాత్పరం
చింతయేత్పరమాత్మానం - అపఊర్ధ్వం వినిక్షిపేత్

ఇతిదేవేనాంజలినాగృహీత్వా గోశృంగమాత్రముద్ధృత్య, జలమధ్యేజలంక్షిపేత్ ।
దీక్షితీయే యేనతీర్థేనగృహ్ణీయాత్తేనతీర్థేన నిక్షిపేత్

గోశృంగమితిదేవలః ।
అర్ఘ్యప్రదానే విప్రాణా మీషన్నమ్ర శరీరిణామ్
చూచుకాగ్రసమౌహస్తౌ గోశృంగమితికీర్త్యతే
అంగుష్ఠతర్జనీయోగే రాక్షసీముద్రికాస్మృతా

రాక్షస్యాముద్రయాదత్తం రుధిరార్ఘ్యసమంభవేత్
మన్దేహానాం వినాశార్థం గాయత్ర్యార్ఘ్యత్రయందదేత్
ఏకంశస్త్రాస్త్రనాశాయ హ్యేకంవాహననాశనే
అసురాణాంవధాయైకం దద్యాదర్ఘ్యత్రయంశుచి "రిత్యుక్తరీత్యా గోశృంగ మాత్రముద్ధృత్య, కించిన్నమ్రశిరాః, ఉద్గతపార్ష్ణిః, అంగుష్ఠతర్జనీయోగంవినా, జలమధ్యే దేవతీర్థేనాంజలినా గాయత్ర్యా త్రివారమర్ఘ్యమూర్ధ్వంక్షిప్త్వా, ప్రాణానాయమ్య, అస్త్రోపసంహారార్థం, కాలాతీతార్థం చ తుర్యార్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే ।

అస్త్రోపసంహారమహామన్త్రస్య, బ్రహ్మాఋషిః, గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మాదేవతా, అస్త్రోపసంహారే వినియోగః ।

బ్రహ్మాన్వివస్వతే కర్మదాయినే విశ్వవేధసే
జగత్పవిత్రశుచయే సవిత్రేభాస్వతేనమః
ఉత్తిష్ఠ; దేవ, గంతవ్యం పునరాగమనాయచ
ప్రసీద; దేవదేవేశ ప్రవిశ్యహృదయం మమ

ఇతిధ్యాత్వా, గాయత్ర్యా పూర్వవదర్ఘ్యమేకందత్వా, జలాద్బహిః అసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి ఆత్మప్రదక్షిణం కుర్యాత్,

"తదాదిత్యమణ్డలప్రదక్షిణంభవతీ" తి శ్రుతిః

తత ఆచమ్య, కేశవంతర్పయామి...... దామోదరం తర్పయామి, ఆదిత్యంతర్పయామి...... కేతుంతర్పయామి, ఇతి సంతర్ప్యాచమ్య, కృష్ణార్పణమస్తు, అఞ్జలినా జలం గృహీత్వా, జపస్థలం గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య,

నవనీతే : సన్ధ్యాస్థానే శతగుణం గృహేచైకగుణంభవేత్
అగ్నౌశతగుణంప్రోక్త మనంతం విష్ణుసన్నిధౌ

భాష్యే అశ్వత్థ బిల్వమూల గోష్ఠేషు శుద్ధ స్థలేవాకుర్యాత్ । ఇతి

దీక్షితీయే చత్వారింశత్పదాదూర్ధ్వం పునస్సన్ధ్యా విధీయతే
అష్టాశీతిపదాదూర్ధ్వం పునస్సన్ధ్యేతికేచన" ఇతి

భాష్యే : దర్భాసనే దారవే కృష్ణాజినే వ్యాఘ్రచర్మణి రత్నకంబళే వస్త్రేవా, ఆసనే విష్ణోఃస్థానమసీతి మన్త్రోచ్చారణపూర్వకంస్థిత్వా అన్తరితగ్‌రక్షో ఽన్తరితా

అరాతయ ఇతి రక్షోఘ్నమన్త్రంజప్త్వా, పూర్వోక్తాసనే కూర్మరూపంధ్యాత్వా, ప్రాతస్తిష్ఠన్, మధ్యాహ్నేతిష్ఠన్నాసీనోవా, సాయమాసీనఏవ, ఉత్తరీయం యజ్ఞోపవీతవద్ధృత్వే త్యుక్తరీత్యాజపంకుర్యాత్ । అస్మద్గురుభ్యోనమః। శ్రీవిఖనసగురుభ్యోనమః । శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభా...... పరంపరామ్ । ఆసనమంత్రస్య। పృథివ్యాః మేరుపృష్ఠఋషిః। సుతలంఛందః । కూర్మరూపీశ్రీమన్నారాయణోదేవతా। కుం బీజం । మం శక్తిః । ఫట్ కీలకం । ఆసనశుద్ధ్యర్థే వినియోగః । కేశవాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .... ఇత్యాదిద్వాదశనామభిః అంగన్యాసం, కరన్యాసం చకృత్వా, కూర్మచక్రం లిఖేత్ ॥

కూర్మాసనలక్షణం

భార్గవే : చతురశ్రం లిఖేచ్చక్రం ముఖే హ్రీంకారమేవచ
పృష్ఠే మన్మథబీజంచ చతుష్కోణేషుతారకం
అంతర్వృత్తం సపద్మంచ వృత్తమష్టదళంతథా
ఏవంక్రమేణ సంలిఖ్య కూర్మచక్రంప్రకీర్తితం

ప్రథమ మష్టదళ సహిత వృత్తం విలిఖ్య, తన్మధ్యేప్రణవం, క్షం, హంసస్సోఽహం హుం ఫట్ సం ఇం ఈం ఉం ఊం స్ఫ్యాం, కుం, ఏవంమధ్యే విలిఖ్య, తద్దళేషుప్రాగాది స్వరయుగ్మం విలిఖ్య, తద్బహిః అష్టదళసహితం వృత్తమన్య ద్విలిఖ్య, తద్దళేషు, అకచటతపయశ ఇతితత్త ద్వర్గ ప్రథమాక్షరం విన్యస్య, తద్బహిః మాతృకావృత్తద్వయం విలిఖ్య, తన్మధ్యేపరితః అకారాదిక్షకారాంతం విలిఖ్య, తద్బహిశ్చతుర్ద్వారయుతం చతురశ్రం విలిఖ్య, ముఖే హ్రీం కారం, పృష్ఠే మం ఇతి మన్మథబీజం, చతుష్కోణేషుతారకం, అష్టదిక్షుదిక్పాలకబీజాన్, మన్త్రయన్త్రాఖ్య గాయత్రీద్వయమంతర్ముఖం విలిఖ్య, ఇతిదశాంగ సహితం కూర్మచక్రం ధ్యాయేత్-

ధ్యానం

తన్మధ్యోజ్జ్వలకర్ణికం స్వరయుగైరావిర్భవత్కేసరం
వర్గోల్లాసవసుచ్ఛదం వసుమతీగేహేనసంవేష్టితం
తారాధీశ్వరయజ్ఞవారివిలసద్దిక్కోణ తారాంకితం
యంత్రంసర్వమనోహరం పరివృతం వర్ణైరవిఘ్నం పరమ్ ॥
అశేషజగదాధార మనన్తం కూర్మరూపిణమ్

ఆసనస్య విశుద్ధ్యర్థ మాత్మానం తం భజేహరిమ్

ఇతిపీఠే విలిఖ్య, తస్మిన్ పీఠార్చనంకృత్వా, తస్మిన్నాసీనః, భగవదారాధనం జపాదికం కుర్యాదితి - ఏతద్రహస్యమాచార్యముఖేనైవజ్ఞాతవ్యమ్ ॥

పృథ్వి, త్వయాధృతాలోకాః........అచ్యుతాజ్ఞయా ॥

అపసర్పంతుభూతాని పృధివ్యంతరవాసినః ।

అస్మాకమవిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభే ॥

అం, ఆధారశక్త్యైనమః, అనన్తాసనాయ నమః, కూర్మాసనాయనమః । ప్రాణానాయమ్య, భగవదాజ్ఞాకైంకర్యరూపం ప్రాతస్సన్ధ్యావన్దనజపం కరిష్యే । అపఉపస్పృశ్య "భగవతోబలేన......... అనుమన్యతామితి సాత్త్విక సంకల్పం కృత్వా, ప్రణవస్యఋుషిఃబ్రహ్మా । దేవీ గాయత్రీఛందః । పరమాత్మాదేవతా । భూరాదిసప్తవ్యాహృతీనాం అత్రిభృగుకుత్స వసిష్ఠ గౌతమ కాశ్యపాఙ్గీరసా ఋుషయః। గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టు బ్బృహతీపఙ్క్తి త్రిష్టుబ్జగత్యశ్ఛందాంసి, అగ్నివాయ్వర్కవాగీశ వరుణేన్ద్ర విశ్వేదేవాదేవతాః । ఓంభూః పాదయోః । ఓంభువః జాన్వోః । ఓగ్ం సువఃకట్యాం । ఓం మహః నాభౌ, ఓంజనః హృదయే, ఓం తపః కణ్ఠే, ఓగ్ం సత్యం లలాటే, ఇతిసప్తవ్యాహృతీః సప్తస్థానేషువిన్యస్య, భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

ధ్యానం

విష్ణుం భాస్వత్కిరీటాంగదవలయ(యు)గళాకల్పహారోదరార్చి

(శ్రో) శ్శోణీభూతం స్వవక్షోమణిమకుటమహాకుణ్డలైర్మణ్డితాఙ్గం

హస్తోద్యచ్ఛఙ్ఖ చక్రామ్బుజగదమమలం పీతకౌశేయ మాశా

విద్యోతద్భాస ముద్యద్దినకరసదృశం పద్మసంస్థం నమామి

ఇతిధ్యాత్వా, ప్రాణాయామత్రయంకుర్యాత్ ।

ప్రాణాయామప్రకారః

అనామికా కనిష్ఠేద్వే అఙ్గుష్ఠంచతృతీయకం

త్రిభిర్నాసాపుటంబద్ధ్వా ప్రాణాయామంచరేద్బుధః

ప్రాణాయామస్తు విజ్ఞేయో మధ్యమాంతర్జనీంవినా

తర్జనీంతు సకృత్స్పృష్ట్వా జపన్ శూద్రసమోభవేత్

ప్రాణాయామోద్వివిధః, సగర్భః, అగర్భశ్చేతి । విష్ణుధ్యానపూర్వకస్స గర్భః । ధ్యానరహితః అగర్భకః । తయోస్సగర్భ ఏవశ్రేష్ఠః తత్రతు రేచకఃపూరకః కుంభకశ్చేతి ।

భార్గవే ఉదరాద్రేచ యేద్వాయుం రేచనాత్సతురేచకః
బాహ్యేనవాయునామూర్ధ్ని పూరయేత్సతుపూరకః
నముంచతి నగృహ్ణాతి వాయుమంతర్బహిస్థితమ్
సంపూర్ణకుంభవత్తిష్ఠేదచలస్సతుకుంభక" ఇతి
ఇళయా రేచయేద్వాయుం పూరయేత్పింగళాఖ్యయా
సవ్యాహృతింసప్రణవాం గాయత్రీంశిరసా సహ
త్రిఃపఠేదాయతప్రాణః ప్రాణాయామస్సఉచ్యతే

మాత్రాకాలః నద్రుతం నవిలంబంచ జానుంకృత్వాప్రదక్షిణమ్
అంగుళిస్ఫోటనంకుర్యా త్సమాత్రాకాలఉచ్యతే

అథవాఓంనమ ఇత్యుచ్చార కాలోవా । షోడశమాత్రాకాలోరేచకః । ద్వాత్రింశన్మాత్రాకాలః పూరకః । చతుష్షష్ఠి మాత్రాకాలః కుంభకః । తాదృశకుంభకే విష్ణుస్మరణపూర్వకం ప్రాణాయామత్రయే కృతే సఏకప్రాణాయామః । ఏవంత్రిఃప్రాణానాయమ్య.

ఆయాత్విత్యనువాకస్య, వామదేవఋషిః । అనుష్టుప్ఛందః । పరమాత్మాదేవతా।

మంత్రః : ఆయాతువరదాదేవ్యక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితం । గాయత్రీం ఛందసాంమాదేదం బ్రహ్మజుషస్వనః । ఓజోసి సహోసి బలమసి భ్రాజోసి దేవానాం ధామనామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుః । సర్వమసి సర్వాయుః । అభిభూరోం - గాయత్రీ మావాహయామి । సావిత్రీమావాహయామి । సరస్వతీ మావాహయామి।

సావిత్ర్యా ఋషిః విశ్వామిత్రః । దేవీగాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మాసవితా దేవతా॥ గాయత్ర్యాః చతుర్వింశత్యక్షరముద్రాదేవతా స్థానాన్యాచార్యముఖేన జ్ఞాతవ్యాని । ఓంతత్సవితుః అంగుష్ఠాభ్యాం నమః । వరేణ్యం తర్జనీభ్యాం నమః

। భర్గోదేవస్య మధ్యమాభ్యాంనమః ధీమహి అనామికాభ్యాం నమః । ధియోయోనః కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । ప్రచోదయాత్ కరతల పృష్ఠాభ్యాం నమః । ఏవం హృదయాదిన్యాసః । భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధ ః

ధ్యానం : **పూర్వాహ్ణే** గాయత్రీం, రక్తాభాం కుమారీం సుధృతకుణ్డలాక్షమాలాం కమండలు హస్తాం, కనకపీఠాసనస్థాం హంసారూఢాం బ్రహ్మదైవత్యాం । భూలోకవ్యవస్థితాం, ఋగ్వేదసహితాం ఆదిత్య పథగామినీం ఏవం ధ్యాత్వా । కాశస్తురౌద్రోవిజ్ఞేయః కౌశంబ్రాహ్మం తథాస్మృతం ధ్యాత్వా ।

యోదేవస్సవితాస్మాకం ధియోధర్మాదిగోచరాః
ప్రేరయేత్తస్యయద్భర్గ స్తద్వరేణ్యముపాస్మహే ।

తతః హృదయ కమలకర్ణికామధ్యే వాసుదేవం నారాయణమనామయం చతుర్భుజం శఙ్ఖ చక్రగదాధరం, కిరీటకేయూరాది విభూషణాన్వితం, శ్రీవత్సవక్ష సం పూర్ణచన్ద్రనిభాననం, పద్మనిభేక్షణం । పద్మోదరగళాభోష్ఠం । శుచిస్మితం । శుద్ధస్ఫటికసంకాశం । పీతవాసస మచ్యుతం, పద్మచ్ఛవిపాణి పాదతలం, పరమాత్మానమీశ్వరం, ప్రభామయం పురుషోత్తమం సర్వభూత హృదిస్థితం, దేవేశం మనసావలోక్య, ప్రణవమేకపదం, వ్యాహృతిమేకపదం, చతుర్వింశత్యక్షరా త్రిపదాగాయత్రీ, ఏవం, వ్యస్తపంచపదం యథాతథా నాసాగ్రస్థేక్షణః తులసీపద్మాక్షమాలికయా యథాశక్తిజపేత్ ।

దశభిఃకాలజనితం శతేన తదహర్నిశం
సహస్రాన్ముచ్యతేపాపా ద్గాయత్రీ హన్తికిల్బిషం
యావద్దర్శనమర్కస్య తావద్ద్వాదశవాజపే దితి పరాశర స్మరణాత్॥

నవనీతే

శ్లో॥ అచ్ఛిన్నపాదాగాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం ప్రయచ్ఛతి
ఛిన్నపాదాతుగాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం -వ్యపోహతి
పద్మాక్షతులసీకాష్ఠైః ఫలమక్షయముచ్యతే

అథవా

శ్లో॥ ప్రారభ్యానామికా యాస్తు మధ్యమేపర్వణి క్రమాత్
తర్జనీమూలపర్యన్తం జపేద్దశసుపర్వసు

ప్రాతర్నాసాసమంకుర్యా న్మధ్యాహ్నే భుజయుగ్మయోః
సాయంనాభిసమంకుర్యా జ్జపహస్త స్యలక్షణమ్
అధోహస్తస్తుపైశాచ మూర్ధ్వ హస్తస్తుదైవతమ్
బద్ధహస్తస్తుగాంధర్వం మధ్యహస్తస్తురాక్షసమ్
జకారోజన్మవిచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః
జన్మకర్మహరోయస్మా త్తస్మాజ్జపఇతిస్మృతః
త్రివిధోజపయజ్ఞస్యాత్తస్యభేదం నిబోధత
యదుచ్చనీచస్వరితైశ్శబ్దైస్స్పష్టపదాక్షరైః
మన్త్రముచ్చారయేద్వాచా వాచికోయం జప స్స్మృతః
శనైరుచ్చారయేన్మంత్రమీష దోష్ఠౌప్రచాలయన్
అపరైరశ్రుతంకిఞ్చి దుపాంశుజపఈరితః
ధియాయదక్షరశ్రేణ్యావర్ణాద్వర్ణంపదాత్పదమ్
శబ్దార్థ చింతనం భూయః కథ్యతేమానసోజపః
త్రయాణాంజపయజ్ఞానాం శ్రేష్ఠస్స్యాదుత్తరోత్తరః
సంపుటాచషడోంకారా భవేతామూర్ధ్వ రేతసాం
నకదాచిజ్జపేత్ప్రాజ్ఞః గాయత్రీ ముదకేజపేత్
ప్రతిగ్రహాదన్నదోషా త్పాతకాదుపపాతకాత్
గాయంతం త్రాయతే యస్మాద్గాయత్రీప్రోచ్యతేబుధైః
ఏవంజప్త్వా యధాశక్తి సావిత్రీంతు సమాహితః
దేవార్చనే జపేహోమే స్వాధ్యాయే శ్రాద్ధకర్మణి,
స్నానే దానే తథాధ్యానే ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః

జపక్రమః మాలికాభావే అనామికా మధ్యమపర్వమారభ్య తర్జనీమూల పర్వ పర్యన్తం ప్రాదక్షిణ్య క్రమేణ గణయన్నేవోత్తరీయాన్తరిత హస్తో జప్త్వా, త్రిః ప్రాణానాయమ్య

ప్రాతస్సన్ధ్యావన్దన జపోపస్థానం కరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య, ఉత్తరీయం కట్యాంబద్ధ్వా, ఉత్తమ ఇత్యనువాకస్య, వామదేవఋషిః, అనుష్టుప్ఛందః, గాయత్రీ దేవతా।

మంత్రః ఉత్తమేశిఖరేదేవి భూమ్యాంపర్వతమూర్ధని। బ్రాహ్మణేభ్యోహ్య నుజ్ఞానం గచ్ఛదేవియధాసుఖం.

మిత్రస్యేతిమంత్రస్య, విశ్వామిత్రఋషిః; అనుష్టుప్ఛందః। బృహతీ దేవతా।

మంత్రః మిత్రస్యచర్షణీధృతశ్రవోదేవస్యసానసిం। సత్యంచిత్రశ్రవస్తమం। మిత్రోజనాన్యాతయత్రి ప్రజానన్మిత్రో దాధారపృథివీ ముతద్యాం। మిత్రః కృష్టీ రనిమిషాభిచష్టే సత్యాయుహవ్యం ఘృతవద్విధేమ । ప్రనమిత్రమర్తో అస్తుప్రయస్వాన్యస్త ఆదిత్య శిక్షతివ్రతేన। నహన్యతే నజీయతే త్వోతోనై నమగ్ంహో అశ్నోత్యంతితో న దూరాత్ ॥

ఉదితార్కాం ప్రపద్యేహమిన్ద్రాణీం వేదమాతరం - సన్ధ్యాంవైసర్వదైవత్యాం ప్రణమ్యపరమేశ్వరీం। ఓం సన్ధ్యాయైనమః। సావిత్ర్యైనమః। గాయత్ర్యైనమః। సరస్వత్యై నమః ఇన్ద్రాయనమః........ ఈశానాయనమః । దక్షిణాముఖః । ప్రాచీనావీతీ పితృభ్యోనమః।....... జ్ఞాతివర్గపత్నీభ్యోనమః। ఉపవీతీ - ఉదఙ్ముఖః బ్రహ్మణే నమః - సప్తఋషిభ్యోనమః। సప్తఋషిపత్నీభ్యో నమః। గురుభ్యోనమః గురుపత్నీభ్యో నమః। నారాయణాయ నమః। .... దామోదరాయ నమః। కామోకార్షీన్మన్యురకార్షీన్నమో నమః। ఇతి నమస్కృత్య, అభివాదయే .... అహమస్మిభో। కాయేనవాచా........ సమర్పయామి। శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

మరీచి(ః) సన్ధ్యావన్దన జపమన్త్రాణాం ఋషిచ్ఛందోదేవతా జ్ఞాత విషయే, సామాన్యేన అన్తర్యామీ ఋషిః। గాయత్రీ ఛందః। పరమాత్మా దేవతా। ఇతి స్మృత్వాజపేత్। జపమధ్యే శూద్రాన్త్య పతిత శ్వాది దర్శనే. ఆచమ్య, పునర్జపేత్। సంభాషణే స్నాత్వాపునర్జపేత్।

ఆర్ద్రవాసాస్తుయః కుర్యా జ్జపహోమప్రతిగ్రహమ్
సర్వంతద్రాక్షసం విద్యా ద్బహిర్జానుచయత్కృతమ్
ఉష్ణీషీకఞ్చు కీ నగ్నో ముక్తకేశో గళావృతః
అపవిత్రకరోవిప్రో ప్రలపన్నజపేత్క్వచిత్
ఆలస్యం జృంభణం నిద్రాం జపకాలేవివర్జయేత్

ఏతేష్వే వావసక్తే తు యద్యాగచ్ఛేద్ద్విజోత్తమ ః
అభివాద్య తతో విప్రం యోగ క్షేమం నచార్చయేత్

శ్రీమదష్టాక్షర మన్త్రజప ప్రకారః

ప్రాణానాయమ్య । భగవదాజ్ఞాకైంకర్య రూపం శ్రీమదష్టాక్షర మహామన్త్ర జపం కరిష్యే । శ్రీ మదష్టాక్షర మహామన్త్రస్య। బదరికాశ్రమవాసీ శ్రీమన్నారాయణ ఋషి ః । అనుష్టుప్ఛంద ః శ్రీమన్నారాయణో దేవతా । అం బీజం । ఆయుశక్తిః। మంకీలకం । హ్రీం కవచం । ఐం అస్త్రం । శుక్లో వర్ణః । ఉదాత్తాదిః స్వర ః । శ్రీ వైకుంఠభువనం క్షేత్రం । జీవపరయోస్స్వస్వామి భావస్సంబంధః । శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్య ర్థే జపే వినియోగ ః । ఓం అఙ్గుష్ఠా భ్యాం నమః । నమస్తర్జనీ భ్యాం నమః। నారాయణాయ మధ్యమాభ్యాం నమః । ఓం అనామికాభ్యాంనమ ః । నమః కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । నారాయణాయ కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః । ఏవం హృదయాదిన్యాస ః ।

ధ్యానం సవ్యం పాదం ప్రసార్య (ర్యా) శ్రిత దురితహరం దక్షిణం కుంచయిత్వా
జానున్యాధాయ సవ్యేతరమితర భుజం నాగభోగే నిధాయ
పశ్చాద్బాహుద్వయేన ప్రతిభటశమనే ధారయన్ శఙ్ఖ చక్రే
దేవీ భూషాదిజుష్టో జనయతు జగతాం శర్మవైకుణ్ఠనాథ ః

ఇతి ధ్యాత్వా । గాయత్రీ సమసఙ్ఖ్యాక మష్టాక్షరం జపేత్ (మూలమన్త్రం ఆచార్యముఖ్గేన జ్ఞాతవ్యమ్)

శ్రీ మద్ద్వాదశాక్షర మహామంత్రజప ప్రకారః

(అస్యశ్రీమత్) ద్వాదశాక్షర మహామంత్రస్య సాధ్యనామ ఋషిః - గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా వాసుదేవోదేవతా । అం బీజం । శ్రీంశక్తిః । నమః కీలకం । భగవత్ప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః । ఓం అంగుష్ఠా భ్యాంనమః । నమస్తర్జనీభ్యాం నమః । భగవతే మధ్యమాభ్యాంనమః । వాసుదేవాయ అనామికాభ్యాం నమః । ఓం కనిష్ఠికా భ్యాంనమః । నమః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః । భగవతే హృదయాయనమః। వాసుదేవాయ శిరసేస్వాహా । ఓం శిఖాయై వౌషట్ । నమః కవచాయహుం । భగవతే నేత్ర త్రయాయవౌషట్ । వాసుదేవాయ అస్త్రాయఫట్ । భూర్భువస్సువరో మితి దిగ్బంధః ।

ధ్యానం భగవన్ సర్వ భూతస్థం సర్వ భూత ప్రతిష్ఠితమ్
వాసుదేవం జగద్యోనిం నౌమినారాయణం హరిమ్
ఇతి ధ్యాత్వా మూలమన్త్రః ఆచార్య ముఖేన జ్ఞాతవ్య-ః
ద్వయమన్త్రః శ్రీమన్నారాయణ చరణౌ శరణం ప్రపద్యే
శ్రీమతే నారాయణాయనమః । ఇతి

శరణాగతి శ్లోకః

శ్లో॥ సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య .... మా శుచః ॥ ఇతి

ప్రపత్తి మంత్రాన్ శ్లోకాంశ్చ । సకృజ్జపేత్ । ప్రపత్తి మంత్రార్థాః । శ్రీలక్ష్మీ విశిష్టాద్వైత భాష్యే జిజ్ఞాసాధికరణాన్తే ప్రపఞ్చితాః । ప్రపత్తి ప్రకారః । భట్ట భాస్కరీయమన్త్రప శ్నాంతర్గత ఖిలబుఋ్మత్రభాష్యే అష్టమ ప్రశ్నాదౌ భగవదారాధనయోగ్యతా సంపాదనార్థం ప్రదర్శితః । సోపివక్ష్యతే । శ్రీనివాస దీక్షితీయ పారమాత్మిక భాష్యే ప్రపత్తి మన్త్రత్రయార్థఉక్తః

మరీచి సప్తాశీతి పటలే అర్చిరాదిమార్గే । అథాతోర్చిరాది మార్గం వ్యాఖ్యాస్యామః । అపునరావృత్తి హేతుభూత నివృత్తి కర్మణా పరబ్రహ్మోపాసనాత్ ప్రపత్త్యాదిమార్గరతో జీవ ఇత్యాద్యుక్తం, కించ

ఆత్రేయే జ్ఞాన ప్రకరణే

నారాయణ నమస్తేస్తు కరుణాత్మన్ దయానిధే
పాహిమాం కృపయాదేవ భక్తం తే భక్తవత్సల ॥
మమకర్మవశాజ్జాతో నానాయోనిషు మూఢధీః
కర్మక్షయాదహంప్రాప్త స్తవపాదాబ్జపత్తనమ్ ॥
అద్యప్రభృతి దాసోఽహం దేవ దేవ జగత్పతే
జన్మమా భూజ్జగన్నాథ- దేవ దేవ జనార్దన ॥
సంసారార్ణవ మగ్నస్య త్వత్పాదాబ్జం వినాగతిః
నాన్య దస్తి సముద్ధర్తుం మృత్యు సంసార సాగరాత్ ॥
మదీయ ధనదారాది సర్వ భారస్సమర్పిత ః
ఆత్మానం శేష భూతం హి రక్షమాం శరణాగతమ్ ఇతి

పంచ శ్లోకా ఉక్తాః। దస్మాదవశ్య మాచార్యముఖేన ప్రపత్తిం కారయిత్వా। తదర్థం తన్ముఖేన జ్ఞాత్వా। ప్రతి దినమనుసందధీత। ఏతన్మం త్రార్థ రహస్యమపి ఆచార్య ముఖేన జ్ఞాతవ్యమ్ ॥

దేవర్షి పితృ తర్పణ విధిః

ద్విరాచమ్య । దేవర్షి పితృతర్పణం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య । అపఉప స్పృశ్య । పూర్వవత్ జలస్థలేష్వాసీనః కౌరుక్షేత్రమితి జలం నమస్కృత్య

మంత్రః కౌరుక్షేత్రం పుణ్యం జపతి, కురుక్షేత్రం వేది క్షేత్రం బ్రహ్మక్షేత్రం, ప్రజాపతి క్షేత్రమృషి క్షేత్రం జంబూక్షేత్రం సంమితం పరిమితగ్ం శయనం దయనం మధ్వగ్రం మధుశాఖం పూతి ప్లక్షాణాకమసి స్థానమసి విరాట్స్వరాట్ సవిరాట్ సమ్రాట్ప్వరి ప్లవనం సౌమనసం సుస్థానం సుగంధి నిత్యం కురుక్షేత్రే వసతాం ॥ మహావ్యాహృత్యా జలమభిమంత్ర్య

మంత్రః "భూరగ్నయేచ పృథివ్యైచ మహతేచ నమః । భువోవాయవే చాంతరిక్షాయచ మహతేచ నమః। సువరాదిత్యాయచ దివేచమహతేచ నమః। భూర్భువస్సువశ్చంద్ర మసే చ నక్షత్రే భ్యశ్చ దిగ్భ్య శ్చ మహతేచ నమ" ఇతి.

సూత్రం హస్తేన తలతీర్థ క్రమేణ కూప్యాభ్య ఇతి స్వాహాన్తంతర్పయతీతి

మంత్రః కూప్యా భ్యస్స్వాహా కుల్యాభ్యస్స్వాహా వికర్యాభ్య స్స్వాహా అవట్యాభ్య స్స్వాహా ఖన్యాభ్య స్స్వాహా హ్రద్యాభ్య స్స్వాహా సూద్యాభ్య స్స్వాహా సరస్యాభ్య స్స్వాహా వైశంతీభ్య స్స్వాహా పల్వల్యాభ్య స్స్వాహా వర్ష్యాభ్య స్స్వాహా అవర్ష్యాభ్య స్స్వాహా హ్రాదునీభ్య స్స్వాహా పృష్వాభ్య స్స్వాహా స్యందమానాభ్య స్స్వాహా స్థావరా భ్యస్స్వాహా, సర్వాభ్య స్స్వా, అద్భ్యస్స్వాహానాదేయీభ్య స్స్వాహా, సైంధవీభ్య స్స్వాహా, సముద్రియాభి స్స్వాహా, నాదేయీభ్య స్స్వాహా వహంతీభ్య స్స్వాహా పరివహంతీ భ్యస్స్వాహా సమంతంవహంతీ భ్యస్స్వాహా శీఘ్రం, వహంతీ భ్యస్స్వాహా శీభం వహంతీ భ్యస్స్వా హఉగ్రం వహంతీ భ్యస్స్వాహా భీమం వహంతీ భ్యస్స్వాహా అంభో భ్యస్స్వాహా నభోభ్య స్స్వాహా మహోభ్య స్స్వాహా సర్వ స్మైస్వాహా॥ ఇతి దేవతీర్థేన పూర్వ దిశి గోశృంగ మాత్ర ముద్ధృత్య తర్పయేత్

సూత్రం: దక్షిణ పాణేర్మధ్యతలమాగ్నేయం, కనిష్ఠాంగులిమూలం దివ్యం, సర్వాంగులి మూలాగ్రమార్షం, ప్రదేశి న్యంగుష్టయోర్మధ్యే పైతృకం, అంగుష్ఠస్య మూలం బ్రాహ్మమితి। తతో దేవేనాపోగృహీత్వా భూపత్యాది పంచమంత్రై రంజలి మధ్యగత సాక్షత బ్రాహ్మతీర్థేన తర్పయేత్

భూపతిం తర్పయామి భువనపతిం త...మి భూతానాం పతిం త....మి ప్రాజాపతింత....మి బ్రహ్మాణం త.. మి పూర్వ వద్దేవేన పూర్వస్యాం నారాయణాదీన్ పఞ్చతర్పయేత్ నారాయణం తర్పయామి । మహాదేవంత.... మి స్కందం త.. మి। విఘ్నంత..మి । వినాయకం త..మి । ఇతి.

సూత్రం : తతోయథాదిశం తన్నామాదినాం దిగ్దేవతాస్తర్పయతీతి ।

ఇన్ద్రం త.... మి । ఈశానం త.. మి । ఆదిత్యం తర్పయామి । సోమం త...మి కేతుం త..మి । గ్రహాం స్త... మి । నక్షత్రాణి త...మి । తారాగ్ం స్త ... మి । విశ్వాన్ దేవాం స్త..మి । సర్వాశ్చ దేవతాస్త... మి । వేదాం స్త .. మి । యజ్ఞాగ్ం స్తర్పయామి । ఛందాంసిత.. మి।

అధ నివీతీ, ఆర్షేణ సాక్షత తీర్థేన ఉత్తరస్యాం తిర్యక్ స్వగోత్రాది సప్తర్షీం స్తర్పయతి । విఖనసంత... మి । కాశ్యపం త.... మి । విశ్వామిత్రం త...మి। జమదగ్నిం త .. మి । భరద్వాజం త.. మి। గౌతమంత.... మి । అత్రింత.... మి । వసిష్ఠం త.. మి । భృగుం త... మి । సర్వానృషీం స్త...మి । సర్వర్షిపత్నీ స్త.. మి । ప్రాచీనావీతీ । సతిలపితృతీర్థేన దక్షిణా ముఖః । అధస్తర్పయతి, ఊర్మోదకాంతే మార్జయన్తాంమే పితరస్సోమ్యాసః । అసౌ ఆపః । పితృభ్యస్స్వధానమస్త .. మి । పితామహేభ్యస్స్వధానమస్త...మి । ప్రపితామహేభ్యః స్వధానమస్త....మి । జ్ఞాతివర్గేభ్యస్స్వధానమస్త...మి । పితృపత్నీభ్యస్స్వధానమస్త...మి । పితామహ పత్నీభ్యస్స్వధానమస్త...మి । ప్రపితామహపత్నీభ్యస్స్వధానమస్త...మి । జ్ఞాతివర్గ పత్నీభ్య స్స్వధానమస్త...మి । అధనివీతీ అప ఉపస్పృశ్య । ఉత్తర స్యామార్షేణ తిర్యక్। భౌమాంస్త... మి । భౌమ దివ్యా స్త....మి, నాగాంస్త...మి, నాగదివ్యాంస్త... మి, అధప్రాచీనావీతీ పూర్వవత్ జలాద్బహిస్థలే, యావంతోజలార్థిన స్తావంతః ప్రతిగృహ్ణంత్విత్యపోవిసృజ్య ఉపవీత్యాచమ్య ।

ధృతవస్త్ర నిష్పీడన విధి :

వస్త్రం చతుర్గుణీకృత్య ప్రాచీనావీతీ దక్షిణాముఖః ।

"యేకేచాస్మత్కులే జాతా అపుత్రా గోత్రజామృతాః
తేగృహ్ణంతు మయాదత్తం వస్త్ర నిష్పీడనోదక" మితి

వస్త్ర నిష్పీడనం కృత్వా, వామప్రకోష్ఠేతన్ని క్షిప్య, ఉపవీత్యాచమ్య, స్నాన వస్త్రం మంత్రేణ నేనేక్తీతి ।

మంత్రః ఆ దశాత్సూదితం మధూదితం మహోదిత మితి వస్త్రం నిర్ణేజనం కృత్వా । ద్విరాచమ్య

సూత్రం శుద్ధదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మమాసనమాస్థాయ పవిత్రపాణిః బ్రహ్మాంజలిం కృత్వా ప్రాఙ్ముఖస్సావిత్రీ పూర్వం నిత్య మిషేత్వోర్జేత్వాది యథా కామం । నైమిత్తికం ఋతంచసత్యంచ దేవకృతస్యయన్మేగర్భే తరత్సమందీ। వసోః పవిత్రం జాతవేదసే విష్ణోర్నుకం సహస్ర శీర్ షంత్వమగ్నే రుద్రః ఆత్వాహార్షం త్వమగ్నే పవస్వాదీన్ స్వాధ్యాయ మధీయీత. సౌరీభిఋగ్భిర్యథాకామమాదిత్యం చోపతిష్ఠేతేతి ।

దీక్షితీయేమనుః - బ్రహ్మాంజలి కృతో ఽధ్యాప్యో లఘు వాసాజితేంద్రియః
సంహత్య హస్తా వధ్యేయం సహిబ్రహ్మాంజలి స్స్మృతః

స్మృతిరత్నావల్యాం

సవ్యస్యపాణే రంగుష్ఠ ప్రదేశిన్యోస్తు మధ్యతః
దక్షిణ స్యాంగులీ ర్న్యస్య చతస్రోం గుష్ఠ వర్జితాః
తథాసవ్య కరాంగుష్ఠం దక్షిణాంగుష్ఠ వేష్టితం
సదర్భ హస్తోజానూర్ధ్వే దక్షిణే దక్షిణోత్తరం
కృత్వా జానునికర్తవ్య మేతత్కర్మ కరోమియత్
తిధివారాదికం స్మృత్వా సుసంకల్ప్య యథావిధి
స్వమానసేన వాచావాసోస్తు సంకల్ప ఉచ్యతే
ప్రణవం వ్యాహృతీ చైవ గాయత్రీం చ జపేత్ క్రమాత్
పశ్చే ఽర్ధర్చశ ఉచ్చార్య వేదాదీంశ్చతురో జపేత్
హరిరోమితి నిర్దిశ్య యత్కర్మక్రియతేబుధైః
అధీయ తేవా రాజర్షే తద్ధి వీర్యోత్తరం భవే ॥ దితి

శ్రుతౌ: దక్షిణోత్తరౌ పాణీ పాదౌకృత్వా, సపవిత్రావోమితి ప్రతి పద్యత "ఇతి కించ, బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్యే "విద్యుదసి" ప్రాఙ్ముఖస్సావిత్రీ పూర్వం బ్రాహ్మమాసీన స్వాధ్యాయీమధీయాతే"తి ।

బ్రహ్మయజ్ఞక్రమః

ద్విరాచమ్య, శుద్ధదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మమాసన మాస్థాయ హస్తద్వయే ఉభయపవిత్రపాణిః ప్రాఙ్ముఖమాసీనః

భాష్యే ఊరుద్వయం భూమా వవస్థాప్య వామజంఘోపరి దక్షిణపాదమాస్థాప్య। బ్రహ్మాంజలిం కృత్వేతి । బ్రహ్మణే కృతోంజలిస్తం ముకుళిత హస్తం కృత్వేతి భాష్యే

దీక్షితీయే: ఏవం బ్రాహ్మాసనమాస్థాయత్రిః ప్రాణానాయమ్య. దక్షిణ జానుని వామహస్తంన్యస్య వామహస్తస్యాంగుష్ఠ ప్రదేశిన్యో ర్మధ్యే తర్జన్యాది దక్షిణ హస్త చతురంగుళీర్న్యస్య తథైవ వామకరాంగుష్ఠం సయజ్ఞోపవీత దక్షిణ కరాంగుష్ఠ వేష్టితం కృత్వా, బ్రహ్మయజ్ఞేనయక్ష్య ఇతి సంకల్ప్య.

మంత్రః హరిః ఓం - విద్యుదసి విద్యమే పాప్మా నమృతాత్సత్య ముపైమి - ఓంభూః తత్సవితుర్వరేణ్యం । ఓం భువః భర్గోదేవస్య ధీమహి । ఓగ్ం సువః ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ । ఇతి పచ్ఛః .... పదశ ఇత్యర్థః । ఓం భువః తత్సవితుర్వ రేణ్యం । భర్గో దేవస్య ధీమహి । ఓగ్ం సువః ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ । ఇత్యర్థర్చశః । ఓగ్ం సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాదితివ్యస్తాం । ఓం భూర్భువస్సువః । తత్సవితుర్వరేణ్యం । భర్గో దేవస్య ధీమహిధియో యోనః ప్రచోదయాత్ । ఇతి సమస్తామద్యాప్య.

హరిః ఓం । హరిః ఓం । ఇషేత్వోర్జేత్వా వాయవస్థోపాయవస్థ దేవో వస్సవితాప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయకర్మణే ।

హరిః ఓం హరిః ఓం అగ్ని మీళే పురోహితం యజ్ఞ స్య దేవమృత్విజం। హోతారం రత్నధాతమం

హరిః ఓం, హరిః ఓం, అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానోహవ్య దాతయే। నిహోతా సథ్సి బర్హిషి ।

హరిః ఓం, హరిః ఓం శం నోదేవీరభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే । శంయోరభిస్ర వంతునః। హరిః ఓం ఇషేత్వోర్జేత్వా వాయవస్థోపాయ

వష్టుదేవోవస్సవితాప్రార్పయతు శ్రేష్ఠ తమాయకర్మణ ఆప్యాయధ్వ మఘ్నియా దేవ భాగమూర్జస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీరన మీవా అయక్ష్మామావస్తేన ఈశతమాఘశగ్ంసో రుద్రస్య హేతిః పరివో వృణక్తుధ్రువా అస్మిన్ గోపతౌస్యాత బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్పాహి।

హరిః ఓం హరిః ఓమ్ । యథాకామ మధ్యాపయేదితి ।

అత్ర మనుః

బ్రహ్మయజ్ఞే జపన్ సూక్తం పౌరుషం చింతయన్ హరిమ్

ససర్వాన్ జపతే వేదాన్ సాంగోపాంగాన్ ద్విజోత్తమ ॥ఇతి॥

తస్మాత్పురుషసూక్తమవశ్యంజప్త్వా "వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్య ముపాగా ॥" మిత్యుక్త్వాచామేత్ ।

స్మృత్యంతరే

అథకాణ్డఋషీ నేతా నుదకాంజలిభిశ్శుచిః

అవ్యగ్రస్తర్పయేన్నిత్యం మంత్రైరేవాష్టనామభిః

ఇత్యుక్తత్వాత్తతః ప్రాణానాయమ్య కాణ్డర్షితర్పణం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య, పూర్వవజ్జలస్థలేష్వాసీనో జానుదఘ్నజలేవాస్థిత్వా. నివీతీ ఉత్తరాభిముఖః ఆర్షేణ తీర్థేన ఉత్తరస్యాం తిర్యక్ సావిత్రం కాణ్డఋషిం తర్పయామి।సదసస్పతింత....మి। ప్రజాపతింకాణ్డ ఋషింత..మి । సద...మి । సోమంకాణ్డ ఋషిం త...మి । సదసస్పతిం...మి । అగ్నింకాండ ఋషిం...మి । సదసస్పతిం త...మి। విశ్వాన్ దేవాన్ కాణ్డఋషీగ్స్త....మి । సదసస్పతిం త...మి । బ్రహ్మాణం కాణ్డ ఋషిం త....మి । సదస...మి । శుక్రియం కాణ్డ ఋషిం త....మి । సదస....మి । ఋగ్వేదంత....మి। యజుర్వేదం త...మి । సామవేదం త...మి । అథర్వణ వేదం త...మి । ఋక్స్కందం త.... । యజుస్కందం త...మి । సామస్కందం త...మి। అథర్వస్కందం త....మి । ఇతిహాస పురాణాంస్త....మి । అఘూఘాతాంస్త.....మి ।

నారాశగ్ంసీస్త....మి । సాంహితీర్దేవతా ఉపనిషదస్త.....మి । యాజ్ఞికీర్దేవతా ఉపనిషదస్త....మి । వారుణీ ర్దేవతా ఉపనిషదస్త....మి । తృప్యతతృప్యత తృప్యత। ఆచమ్య.

మంత్రః "భగవతో బలేన భగవతో వీర్యేణ భగవతస్తేజసా భగవతః కర్మణా భగవతానుగృహీతో భగవతానుధ్యాతో" ప్రాతస్సంధ్యావందనాఖ్యం భగవత్కర్మ కృతవాన్ తద్భగవాననుమన్యతామితి సాత్విక త్యాగం కుర్యాత్ ।

అశక్త స్నానవిధిః

రోగాదినా అవగాహ స్నానాశక్త విషయే

సూత్రం: అశక్తో నిత్యం పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, అతోదేవాది వైష్ణవంజప్త్వా, దివ్యం వాయవ్య మాగ్నేయం మంత్రస్నానం వా కృత్వా, పూర్వవదాచమనాదీని కుర్యాత్ । పాదివిచ్యుతైర్గాంగేయై రాధావై స్నాతపైర్వర్షైర్వా సేచనం దివ్యం గవాంపా దోద్గతైః వాయునీతైః పాంసుభి స్పర్శనం వాయవ్యం । భస్మనా శుద్ధేన సర్వాంగ మాలేపన మాగ్నేయం । ఆపోహిష్ఠేతి మంత్రేణ ఆగ్నేయేన తీర్థేనా భ్యుక్షణం మంత్రస్నానం ।

అత్రభాష్యే విశేషః మంత్రస్నానే భువిమూర్ధ్ని తధాకాశే మూర్ధ్న్యా కాశే తథాభువి

ఆకాశే భువిమూర్ధ్నిస్యా దాపోహిష్ఠాది మంత్రతః

భువిమూర్ధ న్యాకాశే ప్రథమం । మూర్ధ్న్యాకాశే భువిద్వితీయం । ఆకాశే భువి మూర్ధ్ని తృతీయం । ఏవం ఆపో హిష్ఠేతి మంత్రేణ తుళస్యాది పవిత్ర స్థలాదా హృతయామృదాసహత్రిః ప్రోక్షణం । మంత్రస్నానం భవతి । శంఖ చక్ర గదాధరస్య విష్ణోః పాదాం గుష్ఠ వినిస్సృతామృత ధారయాస్నాతోహ మితియత్ । తన్మానసిక స్నానముత్తమోత్తమం భవతి । ఏతేష్వేకంవా స్నానంకృత్వాచమ్యపూతో భవతి । తతః నిత్యనైమిత్తిక కర్మార్హ స్స్యాత్ । అత్ర

ధర్మ ప్రశ్న భాష్యే ఆతురస్య వ్యాధిగ్రస్తస్య నైమిత్తికేస్నానే ప్రాప్తే దశ

కృత్వో ద్వాదశ కృత్వోవా తంఆతురం స్పృష్ట్వా అనాతురః స్వార్థ పరస్సన్ బ్రాహ్మణః జలే అవగాహ్య, స్నాత్వాచమ్య తం స్పృశేత్। తస్య స్పర్శనాదాతురః పూతోభవతి ససర్వకర్మార్హో భవతి।

అగ్నితప్తాస్తుయా ఆపశ్శక్తానాంతు నపావనాః
అశక్తానాం పావనాస్స్యురితి ధర్మేషు నిశ్చితాః

ఏవం విధినా స్నాత్వాచమ్య ధౌతం పరిధాయ యధావిధి కర్మ కుర్యాత్।

ఉత్తమంతు నదీస్నానం తటాకే మధ్యమం స్మృతం
కూప స్నానం నికృష్టం స్యాత్ భాండస్నానం వృధా వృధా
పూర్వాలాభే పరంగ్రాహ్యం పూర్వ సిద్ధేతునాపరమ్

నిత్యోపాసన విధిః

సూత్రం దశమ ప్రశ్నే। స్నాత్వా సహభార్యో గృహ్యాగ్నిషు గార్హ్యాణి। శ్రౌతాగ్నిషు శ్రౌతానికుర్యాదితి।

దీక్షితీయే - స్మృతి రత్నావల్యాం

గతం విత్తమదానేన గతానారీ నిరంకుశా
బ్రహ్మస్వేన గతో రాజా నిరగ్ని ర్బ్రాహ్మణో గతః

యాజ్ఞవల్క్యః ద్వాదశాహమనగ్నిస్తు సన్ధ్యాహీన స్తథైవచ
శూద్ర ఏవభవే ద్విప్ర శ్చతుష్పాదేషు జాయతే
తస్మాద్విప్రస్యోపాసనమావశ్యకమితి
తండులస్య శృతాత్పూర్వ ముపస్థానం నకారయేత్
కారయేద్యదిమూఢాత్మా తత్కర్మ విఫలం భవేత్॥ ఇతి

సూత్రం నిత్యం యవైర్వ్రీహిభిర్వేత్యుక్తత్వాత్ । యవాదీనాం శృతానంతరము పస్థానం కుర్యాదితి। సూర్యోదయ ప్రభృతి షడ్ఘటికాపర్యంతమభిగమన కాలక్రమోయ మభిహితః।

ఉపాదాన కాలక్రమః

తదుపరి ద్వాదశ ఘటికావధికోపాదాన కాలోక్త భగవదారాధన నిత్య కర్మకలాపః ప్రోచ్యతే

దీక్షితీయే సమిత్పుష్ప కుశాదీని శ్రోత్రియస్స్వయమాహరేత్
శూద్రాహృతైరన్య నీతైః కర్మకుర్వన్పతత త్యథ ః

దర్భగ్రహణ మంత్రః

విరించేన సహోత్పన్న పరమేష్ఠి నిసర్గజ
నుదసర్వాణి పాపాని దర్భ స్వస్తికరోమమ
హుంకారేణైవ మన్త్రేణ కుశాస్స్పృశ్యా ద్విజోత్తమై రితి
సమిధః పావనాః పూజ్యా శ్చర్మ యుక్తాః పరుధ్బరా ః
యుష్మాన్ హరామి హోమార్థ మస్మాన్ రక్షితు మర్హథే తిసమిద్గ్రహణః

తులసీ గ్రహణ కాలః

ఆదివారే చ శుక్రేచ మన్వాదిషు యుగాదిషు
నాహరేత్తులసీ పత్రం మధ్యాహ్నాత్పరతో ఽహని
సంక్రాంత్యాం పక్షయోరన్తే ద్వాదశ్యాం నిశి సంధ్యయోః
తులసీం యేవిచిన్వన్తి తేకృన్తన్తి హరేశ్శిరః

తులసీ గ్రహణ మన్త్రః

శ్లో ॥ తులస్యమృత జన్మాసి సదా త్వం కేశవప్రియే
కేశవార్థేలునామి త్వాం వరదాభవశోభనే
త్వన్మూలే సర్వతీర్థాని త్వన్మధ్యే సర్వదేవతాః
త్వదగ్రే విష్ణుపత్నీచ తులసి త్వాం నమామ్యహమ్ ॥

శ్లో ॥ మోక్షైక హేతో ర్ధరణి ప్రసూతే
విష్ణోస్సమస్తస్య గురోః ప్రియేతే
ఆరాధనార్థం పురుషోత్తమస్య
లునామి పత్రం తులసి క్షమస్వ

శ్లో ॥ తులసీ కుసుమం గ్రాహ్యం తస్యాభావేతు పల్లవం
సాంకురం తు చతుః పత్రం షట్పత్రంవాసమాహరేత్

పల్లవానామభావేతు......... తులసీకాష్ఠ ముచ్యతే
కాష్ఠాభావేతు మూలం స్యా న్మూలాభావే తు మృత్తికా
మృత్తికాయా అభావేతు తులసీ శబ్ద ఉచ్యతే
తులసీ పూజ నాదన్య ద్విష్ణోః ప్రీతికరంనచ
సర్వేషామపి పుష్పాణాం పద్మం శతగుణం భవేత్
పద్మాత్కోటి గుణం ప్రోక్తం తులసీ దళ ముత్తమం
నా హరేత్తులసీం రక్తాం కృష్ణాం వాపి హరేత్తథా
నాశయేత్తులసీ కృష్ణా దత్తాకేశవ మూర్ధని
వర్జ్యం పర్యుషితం పుష్పం వర్జ్యం పర్యుషితం జలమ్
నవర్జ్యం తులసీ పత్రం నవర్జ్యం జాహ్నవీజలమ్
తులసీ రహితాపూజా నిష్ఫలాతు భవేద్ధ్రువమ్
తులసీ చైవ షణ్మాసం కేతకీ దినపంచకమ్
దినత్రయంచ జలజం కరవీరం దినే దినే
నియమా దర్చ్చనార్థంతు తులసీం నిత్యమాహరేత్
పూర్వోక్తవార దోషశ్చ తిథి దోషానవిద్యతే

ఇత్యు పాదాన కాలక్రమః ।

- అథాష్టాదశ ఘటికావధిక భగవదారాధన రూపేజ్యా కాలక్రమః

అథమాధ్యాహ్నిక స్నానప్రకారః

సూత్రం - నవమప్రశ్నే అష్టమఖణ్డే మధ్యాహ్నే జలే శుద్ధే మృదా ద్భిః పాదౌ హస్తౌ చ ధావయిత్వా ౨ చమ్య । సర్వాంగాని సంశోధ్య ఆపః పునాత్వితి నిమజ్జే దాచాంతో వైష్ణవైర్మం త్రైః విష్ణుం హిరణ్యశృంగమితి వరుణంచ ప్రణమ్య । అఘమర్షణ సూక్తే నాఘమర్షణ ఋచోజప్త్వా, ఇదమాపశ్మివా ఇతి స్నాయాత్ । ఆశ్రమిణశ్చత్వారః । నిత్యమేవం పూర్వోక్త విధినా కామ్యం నైమిత్తికంచ కుర్వంతి । ధౌత వస్త్ర మాచ్ఛాద్య । పూర్వ వదాచమ్య । ఆ సీనస్తిష్ఠన్వా । కృత ప్రాణాయామ స్సావిత్రీం జప్త్వా ఆదిత్య ముపతిష్ఠేత । ఇతి

మాధ్యాహ్నిక క్రమః

మధ్యాహ్నకాలే స్నాత్వా అస్నాత్వావా జలస్థలేష్వాసీనః ద్విరాచమ్య, మాధ్యాహ్నికం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య । ఆపోహిష్ఠేతి పూర్వవత్ప్రోక్ష్య । ఆపః

పునన్త్వితి మంత్రస్య । ఆప ఋషిః । అనుష్టుప్ఛందః । బృహస్పతి ర్దేవతా । అపాంప్రాశనే వినియోగః ।

మంత్రః "ఆపః పునంతు పృథివీం పృథివీ పూతాపునాతు మాం పునంతు బ్రహ్మణ స్పతిర్బ్రహ్మ పూతా పునాతుమాం । యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం యద్వాదుశ్చరితం మమ । సర్వం పునంతు మామాపో ౽ సతాంచ ప్రతి గ్రహగ్గ్ స్వాహేత్యపఃప్రాశ్య ।

పునరాచమ్య । దధిక్రావణ్ణ ఇతి పూర్వవత్ ప్రోక్ష్య । అర్ఘ్య ప్రదానస్య పూర్వవదఙ్గన్యాసం కృత్వా ।

దీక్షితీయే "అర్ఘ్య మేకం ప్రదాతవ్యం మధ్యాహ్నేభాస్కరం ప్రతీ"తి

కరాభ్యాం తోయ మాదాయ గాయత్ర్యా చాభిమంత్రితం ఆదిత్యాభిముఖ స్తిష్ఠన్ - త్రిరూర్ధ్వం సంధ్య యోః క్షిపేత్ ఇతి పితామహస్మరణాదితి ।

నవమ ప్రశ్న భాష్యే తస్మాదర్ఘ్యమేకం దత్వా । తతః పూర్వవత్ । అస్త్రోపసంహారార్ఘ్యాది తర్పణాంతం కృత్వా జపస్థలం ప్రోక్ష్య మాధ్యాహ్నికజపంకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య, అత్ర విశేష మాహ ।

మధ్యాహ్నే సావిత్రీం శ్వేతాంబరాం శ్వేతవర్ణాం యౌవనస్థాం త్రిణేత్రీం శూలహస్తాం రజితపీఠాసనస్థాం వృషభారూఢాం రుద్రదైవత్యాం భువర్లోక వ్యవస్థితాం యజుర్వేద సహితాం ఆదిత్య పథగామినీం ధ్యాత్వా సర్వంప్రాతఃకాలవజ్జప్త్వా మాధ్యాహ్ని కోపస్థానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య, ఉత్తమే శిఖరేదేవి- ....గచ్ఛదేవి యథాసుఖం । ఆసత్యే నేతి మంత్రస్య । హిరణ్యగర్భ ఋషిః త్రిష్టు ప్ఛందః సవితా దేవతా । ఆసత్యేనరజసావర్తమానో నివేశయన్ ...... శుక్ర ముచ్చరత్ ।

మంత్రః పశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం । నందామశర దశ్శతం మోదామశరద శ్శతం । భవామశరదశ్శతగ్ం । శృణవామ శరదశ్శతం ప్రబ్రవామ శరదశ్శత మజీతాస్స్యామ శరదశ్శతం । జ్యోక్చ సూర్యం దృశే । యఉదగాత్... మనసాపునాతు । అభివాదనాదికం పూర్వవత్కుర్యాత్.

నైమిత్తికస్నానక్రమః

భాష్యే : పూర్వోక్త నిషేకాదినైమిత్తికేషుకర్మసు.ఆచమ్య,

సూత్రం : అథాపోనమస్కృత్యావగాహ్య, యావదమనశ్శఙ్క మద్భిర్మృ దాచగాత్రశుద్ధిం కృత్వా, వస్త్రమాదశాత్స్వాదితమితినేనేక్తి. గాయత్ర్యా ప్రాగగ్రిక ముదగగ్రికంవా స్పృణాతి. శుష్కే,తయైవగృహ్ణీయాత్. ఇదంబ్రహ్మపునీ మహఇతి పవిత్రంగృహీత్వా, బ్రహ్మపునాత్విత్యఙ్గుల్యాంనిక్షిప్య, శతధారమితి జలంగృహీత్వా,

మంత్రః : శతధారగ్ం హిరణ్మయగ్ం సహస్రధారమమృతం నిహితం గుహాయాం ।

సూత్రం : పయస్వతీ రోషధయ ఇత్యాచమ్య,

మంత్రః : పయస్వతీ రోషధయః పయస్వద్వీరుధాంపయః । అపాం పయసోయత్పయస్తేనమామిన్ద్ర సగ్ం సృజస్వాహా

సూత్రం : భూరగ్న ఇత్యుపస్థానమాదిత్యస్య.

మంత్రః : భూరగ్నయేచపృథివ్యైచమహతేచనమః । భువో..... దిగ్భ్యశ్చ మహతేచనమః

సూత్రం : "చిత్పతి"రితిత్రిభిరనామికోపాన్తాభ్యాం సమృదోదకేనత్రిః ప్రదక్షిణమావృత్య, శిరోమార్ష్టి

మంత్రః : చిత్పతిస్త్వాపునాత్వచ్ఛిద్రేణపవిత్రేణవసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిః । వాక్పతిస్త్వా పునాత్వ........ రశ్మిభిః । దేవస్త్వాసవితాపునాతు..... రశ్మిభిః ॥

సూత్రం : ఆపోహిరణ్యపవమానైఃప్రోక్షయతి "ఉద్వయంతమస" ఇత్యాదిత్యముపస్థాయ, మహావ్యాహృత్యాజలమభిమంత్ర్య కర్ణావపిధాయ పూర్వవత్ అఙ్గుళిభిః పిధాయ. అభిముఖమాదిత్యస్యపూర్వోక్త తత్తదభిముఖోవా, అర్థం నిమజ్జ్య, ఋతంచసత్యంచయాసుగంధా ఇతిత్రిరావర్తయన్, సకృద్వా, అఘ మర్షణంకరోతి ।

మంత్రః : ఋతంచ సత్యంచాభీద్ధాత్తపసోధ్యజాయత। తతోరాత్రిరజాయత తతస్సముద్రో అర్ణవః । సముద్రాదర్ణవాదధి సంవత్సరో అజాయత । అహోరాత్రాణివిదధద్విశ్వస్యమిషతోవశీ । సూర్యాచంద్రమసౌధాతాయథా

పూర్వమకల్పయత్ । దివంచ పృధివీంచాంతరిక్షమధోసువః । యత్పృధివ్యాగ్ం రజస్వమాంతరిక్షేవిరోదసీ। ఇమాగ్స్తదాపోవరుణఃపునాత్వ ఘమర్షణః। ఏషభూతస్య భవ్యేభువనస్య గోప్తా। ఏషపుణ్యకృతాం లోకానేషమృత్యోర్హిరణ్మయగ్ం। ద్యోవా పృధివ్యోర్హిరణ్మయగ్ం సగ్గంశ్రితగ్ంసువః । సనస్సువస్సగ్ం శిశాధి । ఆర్ద్రం జ్వలతిజ్యోతిరహమస్మి । జ్యోతిర్జ్వలతిబ్రహ్మాహమస్మి । యో ౽హమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి। అహమేవాహం మాంజుహోమిస్వాహా। అకార్య కార్యవకీర్ణీస్తేనో భ్రూణహా గురుతల్పగః । వరుణో ౽ పా మఘమర్షణస్తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే। రజోభూమిస్త్వమాగ్ంరోదయస్వ ప్రవదంతి ధీరాః। పునన్తుఋషయః పునన్తువసవః పునాతువరుణః పునాత్వఘమర్షణః। ఆక్రాన్సముద్రః ప్రథమేవిధర్మఞ్జనయన్ప్రజా భువనస్యరాజా। వృషా పవిత్రే అధిసానోఅవ్యే బృహత్సోమోవావృధేసువానఇన్దుః।

మంత్రః : యాసుగంధా రసావర్ణా బలంచనిహితే ఉభే। తామ ఆపశ్శివా స్సన్తు దుష్కృతంప్రవహన్తుమే । యాఊర్జమభిషించంతి దేవేన ప్రేషితామహీ। తామ.వ.హన్తుమ్ । యాసామిమే త్రయో లోకాఃతేజసాయశసావృతాః । తామాపశ్శివాస్సన్తు దుష్కృతం ప్రవహన్తుమే । యాసాంనిష్క్రమణే సర్వమిదం వైజాయతే జగత్ । తామాప....వహన్తుమే ॥

ఖండః : ఇతిమందం నిశ్శ్వస్య, పూర్వోక్తవత్ కాకస్నానమకృత్వా, నారాయణం ధ్యాత్వా స్నాయాత్, అన్యత్పూర్వవత్కుర్యాత్। సద్యోధౌతంపరిధాయ ఆచమ్య, పుండ్రాది జపోపస్థానం కృత్వా, నిషేకాది నైమిత్తిక శుభదినేషు బ్రహ్మయజ్ఞకాణ్డ ఋషితర్పణాంతం యథోక్తవత్కుర్యాత్, శ్రాద్ధాదిపైతృకదినేషు.

సూత్రం : తతః పంచమహాయజ్ఞాన్కరోతీత్యుక్తత్వాత్, మధ్యాహ్నకాలే శ్రాద్ధానంతరం దేవర్షి పితృతర్పణ బ్రహ్మయజ్ఞాదీన్ కుర్యాత్.

భగవదారాధనక్రమః

సూత్రం : అథనిత్యార్చనం, అతోదేవా ఇతి దేవంప్రణమ్య. నిర్మాల్యం వ్యపోహ్య, ఉత్పూతైరాథావైర్వ్యాహృత్యావేదింపరిమృజ్య, పూర్వవద్దేవంధ్యాత్వా, ప్రతద్విష్ణు రస్త్వాసనమిత్యాసనం, త్రీణిపదా ఇన్ద్రో ౽భిమన్త్రేతిపాద్యం,

ఆమావాజన్యత్రిర్దేవ ఇత్యర్ఘ్యం, యోగేయోగే శన్నోదేవీరిత్యాచమనం, ఇషేత్వోర్జేత్వేతి స్నాపయిత్వేత్యాది, **నిత్యం గృహే, దేవాయతనేవా భక్త్యా భగవన్తం శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్ । తద్విష్ణోః పరమంపదంగచ్ఛతి, ఇతివిజ్ఞాయత** ఇత్యుక్త ప్రకారేణ భగవదారాధనం కృత్వా, వైశ్వదేవకాలేప్రాప్తే, అతిథీన్ శక్త్యాతర్పయేదితి ।

అథప్రాణాగ్నిహోత్ర విధానం

భాష్యే : సాయం ప్రాతర్హోమాన్తే విష్ణ్వారాధనం, వక్ష్యమాణవత్ వైశ్వదేవంచకృత్వా, పాణిపాదౌ ముఖంచ ప్రక్షాళ్య, ద్విరాచమ్య, ఆసనేప్రాఙ్ముఖఃప్రత్యఙ్ముఖోవా, ఆసీనః, గోమయేన చతురశ్రోపలిప్తేమణ్డలే భస్మనాశుద్ధం కాంస్యపాత్రం అనింద్యం పత్రంవా పాలాశ పద్మపత్ర వటార్కాశ్వత్థకుంభి కింశుక కోవిదారకదంబాది పత్ర వర్జం, గృహస్థస్య తస్మిన్ పాత్రేశుద్ధంభోజ్యమన్నం నిక్షిప్య, తదన్నంపూజయంతి, అహమస్మీత్యన్నవాక్తేనాభిమృశతి । ద్వౌపాదౌ,ఏకంపాదం వా భూమౌ నిధాయ ఆసనేసమాసీనః, ఋతంత్వా సత్యేన పరిషించామీతి సాయం అన్నపాత్రం దేవేనతీర్థేన పరిషించతి, తథాసత్యంత్వర్తేన పరిషించామీతిప్రాతః పరిషించతి, అమృతోపస్తరణమసీత్యాధావం దక్షిణ పాణినాపీత్వా, ప్రసన్నః నిర్మలమనాః విధినాపూర్వోక్తేన ప్రాణాగ్నిహోత్ర విధానేన, పంచప్రాణాహుతీః పాత్రంస్పృశన్నేవహుత్వా ఉన్నమనిన్దన్నకుత్సయన్నశ్నాతి । మౌనీభుంజీయాత్, యథేష్టం బ్రహ్మచారీ, ద్వాత్రింశత్కబళాన్గృహీ, షోడశకబళాన్వానప్రస్థః, అష్టౌకబళాన్యతిః, వక్ష్యమాణప్రకారేణభుక్త్వా । అమృతాపిధానమసీతిఅపః పీత్వాచమ్య, మండలశోధనానన్తరం పునరాచామేత్, నిత్యమేవం సాయంప్రాతర్భుఞ్జీ యాదితిభాష్యే"

అత్రదీక్షితీయే

అస్నాతాశీమలం భుఙ్తే, అహుత్వాపూయశోణితం
అజపాశీకృమింభుఙ్తే, అదత్వా విషమశ్నుతే
భోజనేమూర్తిహోమేచ కుర్యాదుత్కుటి కాషనం

మన్త్రేణచ ద్విరాచమ్య గోమయేనోపలేపితే
అధవా వారిణాతత్ర మండలం కారయేత్తతః
నావశ్యం భోజనే మౌనం కుటుంబాశ్రమవాసినామ్
అప్రాణాహుతిసర్వేషాం కష్ఠం మౌనముదాహృతం
వాచోపచారఃకర్తవ్యః భుంజతాంసహభోజనే
మౌనవ్రతం మహాకష్టం హుంకారణేపినశ్యతి ।
తదాసతిమహ్యా దోషస్త స్మాత్రాం నియతశ్చరేత్ ।
హృదిధ్యాయన్హరిం, తస్మై నివేద్యాధసమాహితః
యథారసంనజానాతి జిహ్వాప్రాణాహుతౌ ద్విజాః
తథాసమాహితఃకుర్యా త్ప్రాణాహుతి మతంద్రితః
వక్త్రావశిష్టమన్యచ్చ ముఖాన్నిస్సృతమేవచ
విష్ఠాతుల్యం విజానీయాత్ భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్
అన్నంప్రోక్ష్య మృతోపేతి అభిమృశ్యాన్నసూక్తతః
అభిఘార్యచ గాయత్ర్యాప్రోక్ష్యాన్నం పరిషించతి
గ్రాస శేషం నచాశ్నీయాత్ పీతశేషం పిబేన్నచ
శాకమూలఫలేక్షూని దన్తభేదైర్నభక్షయేత్
నభిన్నకాంస్యే సంధ్యాయాం శ్రాద్ధాన్నం శిశుభిస్సహ
దంపత్యోర్భుక్తశేషంచ భుక్త్వా చాంద్రాయణంచరేత్

గోభిలః ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టానాం విప్రాణాంసహభోజనే
యద్యేకో ఽపి త్యజేత్పాత్రం నాశ్నీయురితరేపునః
మోహాత్తుభుఙ్క్తేయస్తత్రస సన్తాపన మాచరేత్
అగ్నినా, భస్మనా చైవ స్తంబేన సలిలేనవా
ద్వారేనచైవమార్గేణ పంక్తిభేదస్తృణేనవా

పైఠీనసిః లవణం వ్యంజనంచైవ ఘృతం తైలం తథైవ చ
లేహ్యం పేయంచ శోష్యంచ హస్తదత్తం నభక్షయేత్
తస్మాదంతర్హితాన్నంహి పర్ణేనచ తృణేనచ
ప్రదద్యాన్నతు హస్తేన నాయసేనకదాచన

అపక్వం స్నేహ పక్వంచ హస్తేనైవతుదాపయేత్
చండాలసూతి కోదక్యా - వాక్యంశ్రుత్వానభోజయేత్ ॥

అత్రసూత్రం : ఏకవాసాః, శయానస్తిష్ఠన్వా, అస్నాతజపహోమీ, శుష్కపాదః, ఉదఙ్ముఖోవా నాశ్నాతి, భిన్నం పర్యుషితం శయనాసనోత్సఙ్గ స్థోవానభుంజీతాంజలి నాపోన పిబేత్. ఉచ్ఛిష్టాశుచ్యా శౌచిపతితైస్సృష్టం సూతకప్రేతకేవాన్నంచ నాశ్నీయాత్। ఇతి.

భాష్యే : పర్యుషితమితిపూర్వేద్యుః పక్వమాజ్యదధియుక్తం ఓదనం, అన్నం అశ్నీయాత్, అంజలినేతి, ఆస్యేన, ఏకహస్తేనవా పాత్రమద్ధృత్యవానపిబే దితికేచిత్ । సూతకప్రేతక గృహేవా నాశ్నీయాదత్రచకారాత్, నగ్నప్రచ్ఛాదన నవశ్రాద్ధమాసికాద్యన్నంచ నాశ్నీయాత్ యద్యశ్నీయాత్, చాంద్రాయణ ప్రాయశ్చిత్తాదిషు పంచగవ్యప్రాశనపూర్వకమితి వదంతి

అథాధ్యయనకాలక్రమః

ఖండః : ఏవంభగవదారాధనరూప ప్రాణాగ్నిహోత్రం హుత్వా, తదుపరి, అధ్యయనకాలే వేదాధ్యయన శ్రీమద్రామాయణేతిహాస పురాణ నిగమాన్త పఠనాదీన్, సత్సల్లాపాదీన్వాకుర్యాత్ । తతోలోహితాయతి సూర్యే, ఆపోహిష్ఠాది మన్త్రైః మంత్ర స్నానంకృత్వా, ఆలయారాధకశ్చేత్, స్నాత్వా, ధౌతంవాసః పరిధాయ, సాయం సన్ధ్యావందనౌపాసనాదికం కుర్యాత్ ।

సాయంసన్ధ్యావన్దనప్రకారః

ఖండః : పూర్వోక్తవత్, పాణి పాదౌచ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, పవిత్రపాణిః జలస్థలేష్వా సీనః సాయం సన్ధ్యాముపాసిష్యే, ఇతిసంకల్ప్య, ఆపోహిష్ఠేతి పూర్వవత్ప్రోక్ష్య అగ్నిశ్చేత్యనువాకమన్త్రస్య, సూర్యఋషిః, గాయత్రీఛందః, అగ్నిర్దేవతా, అపాంప్రాశనే వినియోగః.

మంత్రః : అగ్నిశ్చమామన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః । పాపేభ్యోరక్షంతాం యదహ్నాపాపమకార్షం । మనసావాచాహస్తాభ్యాం, పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా। (శ్నాచ) । అహస్తదవలుంపతు । యత్కించదురితంమయి। ఇదమహం మామమృతయోనౌ । సత్యే జ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా ।

ఖండః : ఇత్యాచమ్య, పునరాచమనాది కేశవాది తర్పణాన్తం ప్రాతఃకాలవత్కృత్వా, జపస్థలే చానఏవ సంకల్ప్య, సర్వం పూర్వవత్కృత్వా, అపరాహ్ణే సరస్వతీం కృష్ణ వర్ణాం । పీతవస్త్రాం చతుర్భుజాం, శఙ్ఖచక్రగదాభయహస్తాం, పద్మపీఠాసనస్థాం, గరుడారూఢాం । విష్ణుదైవత్యాం, సువర్లోకవ్యవస్థితాం, సామవేదసహితాం, ఆదిత్యపథగామినీం, సంధ్యాంధ్యాత్వా, సావిత్రీ జపానంతరం సాయం సన్ధ్యోపస్థానం కరిష్యే, ఇతిసంకల్ప్య.

మంత్రః : ఉత్తమే శిఖరేదేవి,..... యథాసుఖమ్ ॥

యచ్ఛిద్ధిత ఇతిమన్త్రస్య, శునశ్శేఫ ఋషిః గాయత్రీఛందః, వరుణో దేవతా ।

మంత్రః : యచ్ఛిద్ధితేవిశోయథాప్రదేవ వరుణవ్రతం, మినీమసిద్య విద్యవి, యత్కించేదంవరుణదైవ్యే జనే ఽభిద్రోహంమనుష్యాశ్చరామసి । అచిత్తీ యత్తవ ధర్మాయుయోపి మమానస్తస్మాదేనసో దేవరీరిషః । కితవాసోయద్రిరిపుర్న దీవియద్వాఘాసత్య ముతయన్నవిద్మ. సర్వాతావిష్యశిథిరేవదేవా థాతే స్యామవరుణప్రియాసః । ఇమంమేవరుణ శ్రుధీహవ మద్యాచమృడయ, త్వామవస్యు రాచకే, తత్వాయామిబ్రహ్మణా వందమానస్తదాశాస్తే యంజమానోహవిర్భిః, అహేడమానోవరుణే హబోధ్యురుశగ్ంసమాన ఆయుఃప్రమోషీః ॥ పశ్చిమాశ్మాం ప్రపద్యేహంవారుణీం వేదమాతరమ్ । సన్ధ్యాంవైసర్వదైవత్యాం, ప్రణమ్య పరమేశ్వరీమ్

ఖండః : సన్ధ్యాయైనమః ఇత్యాది పూర్వవత్, నమస్కారాభివాదనా దీన్కుర్యాత్ "నిత్యాదర్థం చతుర్థీ వసుమనుతిథిసుస్యాజ్జపస్సప్తమీయా,
సప్తత్రింశచ్చతస్యాం ప్రతిపదిచపునష్షడ్యుతాత్రింశదేవ ।
ఏవంపర్వద్వయేపిత్రియుత దశతిథావష్ట యుగ్వింశతిస్స్యా ॥
దేవం విష్వాదికాలేష్వఖిలమునిమతం సాయమేతన్నకాల్యే ॥

దీక్షితీయే అనాగతాన్తు యేపూర్వా మనతీతాన్తుపశ్చిమాం
సన్ధ్యాంనోపాసతేవిప్రాః కథంతే బ్రాహ్మణా విదుః

ఇత్యాదివచనాని బహూనిసన్తి ఏవం భగవదారాధనరూప సాయం సన్ధ్యానన్తరం, భగవదారాధనం, వైశ్వదేవంచకృత్వా, పూర్వోక్తవ దభ్యాగతారాధనం ప్రాణాగ్నిహోత్రంచకుర్యాత్.

భాష్యే : ప్రాతరేవవైశ్వ దేవమితి కేచిత్, ఏవంసాయంకాలభగవదారాధన రూప ప్రాణాగ్నిహోత్ర పర్యంతం కృత్వా, సాత్త్వికత్యాగం కుర్యాత్ ॥

అథభగవదారాధనరూపయోగ కాలక్రమః

మరీచివటలేఖండః : చరిత క్రియాజ్ఞాన యోగేషు చతుర్ష్వ పూజామార్గేష్విత్యుక్తత్వాత్,

యోగ : యోగ కాలేసంప్రాప్తే, సుప్రక్షాళిత పాణిపాదః, స్వాచాన్తః, శుచౌదేశే నిషణ్ణః, ప్రాణానాయమ్య, "భగవతోబలేనేతి......... యోగాఖ్యం భగవదారాధనరూపం కర్మకరిష్యామి, తద్భగవాననుమన్యతామితి ॥సాత్త్విక సంకల్పం కృత్వా, యోగశాస్త్ర మార్గేణ భగవన్తంధ్యాయేత్। తదశక్తౌ, పూర్వాచార్యోక్త భగవత్ స్తోత్రేణ భగవన్తం స్తుత్వా, భగవత్పాదారవింద యుగళే స్వాత్మానం సమర్ప్య.

సూత్రః : సాయంచ హోమాన్తే, అతిథీనభ్యాగతాన్ ప్రాశయిత్వా, మితంప్రాశ్య, పత్న్యాశయీత, ఆర్ద్రపాదః ప్రత్యగుత్తర శిరాశ్చ నస్వపతి, ఋతురాత్రిషు స్వభార్యాముపగచ్ఛేత్, ఆదౌత్రిరాత్రమృతుమతీగమనసహాసనశయనాని వర్జయేదితి నిద్రాప్రసక్తౌ, నిద్రాంచ కరిష్యమాణ భగవదారాధనోపకరణేంద్రియ వర్గవిశ్రాంత నిమిత్తతయా భగవదారాధనత్వేనానుసన్ధాయ, శయనే మాధవంస్మరే దిత్యుక్తరీత్యా మాధవస్మరణపూర్వకం యథాసుఖం శయీత, తతో ఽపరరాత్రే యోగాదుత్థితః పూర్వేద్యుర్యభిగమనోపాదానేజ్యాధ్యయన యోగాఖ్యం భగవత్కర్మకృతవాన్ తద్భగవాననుమన్యతామితి సాత్త్వికత్యాగం కుర్యాదితి సర్వం నిరవద్యమ్॥

పంచగవ్యక్రమః

భృగుః పంచగవ్య క్రమం వక్ష్యే, సర్వేషామపికర్మణామ్
మహాదోషోపశాన్త్యర్థం స్థాపయేత్పంచగవ్యకమ్
ప్రస్థద్వయంతదర్ధంవా వ్రీహీన్ సంస్తీర్యతణ్డులాన్
చతురశ్రంలిఖేద్దర్భైః తస్మిన్ పంచపదాన్ లిఖే, "దిత్యాది
అలాభేయది, ఏకాయాః గవ్యంవా పఞ్చధాహరేత్

మధ్యేప్రధాన కుంభంతు ప్రాచ్యాంగోమూత్రముచ్యతే
ఆగ్నేయ్యాం గోమయంన్యస్య యామేదధి తథాన్యసేత్
పశ్చిమేతు ఘృతంన్యస్య ఉత్తరేక్షీరముచ్యతే
ఋగ్వేదం గోజలేధ్యాత్వా హ్యాగ్నిమీళేతి మంత్రతః
బృహస్పతే, అతియదితి, గోమయేతుబృహస్పతిమ్
ఇషేత్వేతియజుర్వేదం దధిన్యావాహయేద్ఘృతే
సామవేదం తథావాహ్యాప్యగ్న ఆయాహిమన్త్రతః
శంనోదేవీరితిక్షీరే - అధిదైవ మథర్వణమ్
గోమూత్రమేకభాగంస్యా దేక భాగంతు గోపయమ్
క్షీరం త్రిభాగం దధిచ ద్విభాగం ఘృతమేకశః
అధిదేవాన్ సమభ్యర్చ్య ప్రత్యేకంతునివేదయేత్
తతోగాయత్రియామధ్యే గోజలం సేచయేద్బుధః
గోమయం గంధద్వారేతి ఆప్యాయస్వేతిగోపయః
ఘృతం శుక్రమసీత్యుక్త్వా దధిక్రేతి దధిక్షిపేత్
దేవస్యత్వేతి పుణ్యాహకుశోదేన ప్రపూరయేత్
పూర్వమన్త్రం తథైవోక్త్వా, కూర్చేనపరిమర్దయేత్
తస్మిన్ కూర్చం వినిక్షిప్య, పల్లవాన్నాళికేరకం
రత్నం సువర్ణయన్త్రంచ నవవస్త్రేణవేష్టయేత్
ధ్యాత్వా, ఈశంత్ర్యంబకేతి పంచగవ్యాధి దైవతమ్
ఏవమభ్యర్చ్యతాంబూలం ఫలం హవిర్నివేదయేత్
ఉపస్నానం చతుర్దిక్షు దిగీశాన్తత్రపూజయేత్
పఞ్చగవ్యేనదేవేశ మభిషి చ్యచ, తజ్జలమ్
యశ్శిర్స్వేప్రోక్ష్యచ పిబేత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే
శిష్టగవ్యైశ్చ సర్వత్ర ప్రోక్షయేదాహవైభృగుః

ఇతిపంచగవ్యవిధిస్సమాప్తః

గృహస్థాశ్రమ విధిః "అ" (వర్ణాశ్రమానాం సామాన్య ధర్మాది)

సూత్రం : తిల సక్తు దధి లాజం చ రాత్రా వభక్ష్యమ్ ౧౨౩

అన్నం పర్యుషిత మాజ్యేన దధ్నా వా యుక్తం భోజ్యమ్ ౧౨౨

క్రిమి కీట కేశ యుతం గవా ఽఽఘ్రాతం పక్షిజగ్ధం చ భస్మాద్భిగి ప్రోక్షితం శుద్ధమ్ ౧౨౩

శ్వ కాకా ద్యుపహతే బహ్వాన్నే తస్మి న్పురుషాశనమాత్రం తత్రైవోద్ధృత్య వ్యపోహ్య "పవమానస్సు వర్జనః" ఇతి భస్మజలైన ప్రోక్ష్య దర్భోల్కయాస్పర్శయిత్వా గృహ్ణీయాత్ ౧౨౪

ప్రసూతే ఽన్తర్దశాహే గోక్షీరం సదైక శఫోష్ట్ర స్త్రీణాం పయ శ్చ పలాణ్డు కవక లశున గుఞ్జన విడ్జ మనుక్తం మత్స్యం మాసం చ వర్జనీయమ్ ౧౨౫

యజ్ఞశిష్టం మాంసం భక్షణీయమ్ ౧౨౬

ఉదక్యా స్పృష్టం శూద్రా ఽనులోమైః స్పృష్టం తేషామన్నం చ వర్జయేత్ ౧౨౭

స్వధర్మానురక్తినాం శూద్రా ఽనులోమానా మామం క్షుధితస్య సంగ్రాహ్యమ్ ౧౨౮

సర్వేషాం ప్రతిలోమా ఽన్తరాళ వ్రాత్యానా మామం పక్వం చ క్షుధితో ఽపి యత్నాన్నగృహ్ణీయాత్ ౧౨౯

త్రై స్పృష్టినమిశ్రం పరపక్వం చ నస్త్యజతి ౧౩౦

నిత్యం శ్రుతి స్మృత్యుదితంకర్మ కుర్వ న్మనోవాక్కాయ కర్మభిశ్శనైర్థరం సమాచరతీతి విజ్ఞాయతే ౧౩౧

ఇతిశ్రీ వైఖానస కల్పసూత్రే నవమ ప్రశ్నే ఇతిపఞ్చదశః ఖణ్డః

గృహస్థాశ్రమ విధిః "ఆ"

గృహస్థాశ్రమీ ద్వే యజ్ఞోపవీతె వైణవం దణ్డం కమణ్డలుం చధారయేత్ ౧

స్మార్తా ఔపాసనే గృహ్యాగ్నౌ గార్హ్యాణికర్మాణి శ్రౌతాగ్నిషు శ్రౌతానికుర్యాత్ ౨

సాయం చ హోమాన్తే౽తిథీభ్యాగతా న్ప్రాశయిత్వా మితం ప్రాశ్య పత్న్యా
శయీత ౩
ఆర్ద్రపాదః ప్రత్యగు త్తరశిరాశ్చ నస్వపతి ౪
ఋతురాత్రిషు స్వభార్యా ముపగచ్ఛేత్ ౫
ఆదౌ త్రిరాత్ర మృతుమతీ గమన సహా౽౽సన శయనాని వర్జయేత్ ౬
పరదారా న్న సజ్ఞచ్ఛేత్ ౭
పరదారగమనా దాయు శ్శ్రీ ర్బ్రహ్మవర్చసం వినశ్యతి ౮
భార్యయాసహ నాశ్నాతి ౯
అశ్నన్తీం తాం జృంభమాణాం నగ్నాం చ నవాలోకయేత్ ౧౦
అసత్యవాదం వర్జయతి ౧౧
అసత్యా త్పరంపాపం సత్యా త్పరోధర్మ శ్చ నాస్తి ౧౨
సర్వప్రాణిహితో౽ద్రోహేణైవ జీవేత్ ౧౩
శుద్ధార్థవా న్యూనాల ధాన్యః కుంభీధాన్యో౽శ్వస్తనికో వాస్యాత్ ౧౪
ద్విజాతిః పతితా న్త్యజాతా న్నస్పృ శేత్ ౧౫
ఉదయే౽స్తమయే చ సూర్యంనేక్షేత ౧౬
దేవ గురు విప్ర ఘృత క్షీర దధి మృ త్తోయ సమి ద్దర్భా౽గ్ని వనస్పతీ
న్ప్రదక్షిణం గచ్ఛేత్ ౧౭

ఇతి శ్రీవైఖానస కల్పసూత్రే దశమ ప్రశ్నే

ఇతి ప్రథమః ఖణ్డః

గృహస్థాశ్రమ విధిః "ఇ"

స్నాతక రాజగురు శ్రేష్ఠ రోగి భారభృ దన్తర్వత్నీనాం పన్థాదేయః ౧౮
వాతా౽ర్క రశ్మిభిః పన్థాన శ్శుధ్యన్తి ౧౯
పరస్యా౽౽సన శయనాన్య౽దత్తాని నోపయుఞ్జీత ౨౦
అదత్తేషూ పయుక్తేషు స్వపుణ్యచతుర్థాంశో జహాతి ౨౧
అన్యోపయుక్తాని వస్త్ర మాల్యో పాన చ్ఛత్రాణి నైవ ధారయేత్ ౨౨
అగ్నౌపాదం న తాపయేత్ ౨౩

నైనం ముఖేన ధమేత్ ౨౪

న పాదేన స్పృశేత్ ౨౫

అథఃపాదతో న కుర్యాత్ ౨౬

అగ్నా వగ్నిం జలం వా దేవాలయే ఽగ్నౌ జలే చ మూత్రపురీష పూయ శోణిత
రేత శ్లేష్మో చ్ఛిష్టాజ్ఞనిష్ఠేవా న్న ప్రక్షిపేత్ ౨౭

నగ్నాం పరస్త్రియం విణ్మూత్రే చ న పశ్యేత్ ౨౮

ఉచ్ఛిష్టో దేవా ఽర్క చన్ద్ర గ్రహ ఋక్ష తారా న్నేక్షేత ౨౯

దేవ గురు స్నాతక దీక్షిత రాజగో శ్రేష్ఠానాం ఛాయాం నాక్రామతి ౩౦

ఇన్ద్రధనుః పరస్మైవ దర్శయేత్ ౩౧

న వదేత్ ౩౨

స్వపన్తం నావ బోధయతి ౩౩

ఏకో ఽధ్వానం న గచ్ఛేత్ ౩౪

పరక్షేత్రే చరన్తీం గాం ధయన్తం వత్సం చ న వారయేత్ ౩౫

నైవా ఽఽచక్షీత ౩౬

జీర్ణ మలవాసా న స్యాత్ ౩౭

ఇతిశ్రీ వైఖానస సూత్రే దశమప్రశ్నే ద్వితీయః ఖణ్డః

అక్షైః క్రీడాం ప్రేత ధూమం బాలా ఽఽతపం చ వర్జయేత్ ౩౮

కేశ రోమ తుషా ఽఙ్గార కపాలా ఽస్థి విణ్మూత్ర పూయశోణిత రేత శ్లేష్మో
చ్ఛిష్టా న్నాధితిష్ఠేత్ ౩౯

అమేధ్యలి పే ఽఙ్గేయావ త్తల్లేపగన్ధ మనశ్శుజ్కాన స్యాత్తావన్మృత్తోయై శ్శోధయేత్
౪౦

పతితా ఽన్త్యజ మూర్ఖా ఽధార్మిక వైరిభి స్సార్ధం నవసేత్ ౪౧

ఉచ్ఛిష్టో ఽశుచిర్వా దేవ గో విప్రా ఽగ్నీ న్న స్పృశేత్ ౪౨

దేవా న్వేదా న్రాజ గురు మాతా పితౄ న్విద్వ ద్బ్రాహ్మణాన్వా వమన్యేత ౪౩

న నిన్దేత్ ౪౪

అవమన్తా నిన్దక శ్చ వినశ్యతి ౪౫

సర్వభూత కుత్సాం తాడనం చ నకుర్వీత ౪౬

గురుణా మాతాపితృభ్యాం తత్పుత్రాద్యైః భ్రాతృ పితృభ్రాతృ మాతులా ఽ ఽచార్య ర్విగా ఽ ఽద్యై ర్వివాదం నా చరేత్ ౪౭

సర్వశుద్ధిషు పురుషస్యా ఽర్థశుద్ధిః స్త్రీశుద్ధి రన్నశుద్ధి శ్చ శ్రేష్ఠతమా స్యాత్ ౪౮

ద్రవ్యేషు రత్న సౌవర్ణ రజతా ఽశ్మ మయాన్యద్భి శ్శో ధయతి ౪౯

అగ్నౌ వా స్పర్శయేత్ ౫౦

తామ్రత్రపు సీసా ఽ ఽయసా ద్యాన్యా ఽ ఽమ్లవారిభి ర్దారుదన్త జాతాని తక్షణా ద్ధావనా ద్వా యజ్ఞ పాత్రాణి దక్షిణ పాణినా మార్జనాత్ క్షాళనా ద్వా సంశోద్ధ్యాని ౫౧

ఇతిశ్రీ వైఖానససూత్రే - దశమప్రశ్నే తృతీయ ఖణ్డః

గృహస్థాశ్రమ విధిః "ఈ"

చర్మమయాని సంహతాని వస్త్రాణి శాఖమూల ఫలాని చ ప్రోక్షయేత్ ౫౨

అల్పాని క్షాళయేత్ ౫౩

ఘృతాదీని ద్రవ్యాణ్యు త్పూయో ల్కయా దర్శయేత్ ౫౪

కౌశేయా ఽ ఽవికాని అరుష్కరై రంశుపట్టాని శ్రీఫలైః శ్శఙ్ఖశుక్తి గో శృఙ్గాణి సర్షపై స్సవారిభి ర్మృన్మయాని పునర్దాహేన గృహం మార్జనో పలేపనా ఽ ఽప్సేకై ర్భుమింఖననా ఽన్యమృత్పూరణ గోవాసకాద్యై ర్మార్జనాద్యైశ్చ శోధయేత్ ౫౫

గో తృప్తికరం భూగతం తోయం దోషవిహీనం సుపూతమ్ ౫౬

వాక్ప్రస్తం వారినిర్ణిక్త మదృష్టమ్ ౫౭

యోషిదాస్యం కారుహస్తః ప్రసారితపణ్యం చ సర్వదా శుద్ధమ్ ౫౮

శకున్యుచ్ఛిష్టం ఫల మనిన్ద్యమ్ ౫౯

మశక మక్షికాది లీనం తద్విప్రుష శ్చ సదూష్యాణి ౬౦

వాయ్వ గ్ని సూర్య రశ్మిభి స్స్పృష్టం మేద్ధ్యమ్ ౬౧

ఆతురే బాలే వచనాలయే చ శౌచం నవిచారణీయమ్ ౬౨

యధా శక్తి స్యాత్ ౬౩

విణ్మూత్రాభ్యాం బహ్వాపో నదూష్యాః ౬౪
పరస్యా ఽఽచామత స్తోయబిన్దుభి ర్భూమౌనిపతోద్ధతైః పాదస్పృష్టై
రాచామయన్నావుస్యాత్ ౬౫

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రే దశమ ప్రశ్నే చతుర్థః ఖణ్డః

యజ్ఞోపవీత విధిః

అథయజ్ఞోపవీతవిధింవ్యాఖ్యాస్యామో బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణీ, బ్రాహ్మణ కన్యకా, విధవా, బ్రహ్మచారీవా శుద్ధస్నాతో ఽనటన్ననశ్నన్నశయితః కార్పాస తంతుంకృత్వా, కనిక్రతమితిసూత్రం గృహీత్వా, సూత్రం స్నిగ్ధం చతురంగలిమాత్రం షణ్ణవతి సూత్రమేకం ద్వితీయం తృతీయం ప్రక్షాళ్యాపోహిష్ఠామయోభువ ఇతిత్రిసృభిఃప్రోక్ష్య, దేవాగారే గవాంగోష్ఠే నదీతీరేయత్ర శుచిర్దేశే, తత్ర శుచిర్భవతి బ్రాహ్మణస్సుప్రక్షాళిత పాదపాణి రాచమ్యాపోహిరణ్యపవమానైస్స్నానంప్రోక్ష్య,

ద్వి(ద్వౌ)బ్రాహ్మణౌ ప్రాఙ్ముఖౌ తిష్ఠేతామేకబ్రాహ్మణః ప్రత్యఙ్ముఖస్తిష్ఠ న్సూత్రంగృహీత్వోం భూర్భువస్స్వరితి దక్షిణహస్తేన, ఊర్ధ్వం బధ్నాతి । తత్త్రిగుణీ కృత్య । యథానశ్రేయసస్కరదితివామహస్తేన, ఊర్ధ్వంబధ్నాతి బైల్వ ఖాదిరాశత్థంవా (పృ)థివీంనిధాయ. ఋత్విగ్భ్యోన్యమనపేక్షమాణః భూర్భువస్స్వరితి ఉపతలే వసన్ దృష్ట్వా హస్తే వృజ్వ్యా సమ్యక్తేనముచితాసులాయాం ఉశన్తస్త్వాహవామహఇతి, జలం నిధాయ, భూరగ్నయేచ ప్రథమం, భువోవాయవేచ ద్వితీయం, సువరాదిత్యాయచతృతీయం, భూర్భువస్సువరితిగ్రంధింకరోతి ' త్ర్యంబకం యజామహ ఇతిగ్రంధి మభిమృశతి । ఇదంవిష్ణురితి శ్రీవిష్ణుమావాహ్యాభ్యర్చ్య । పాణిపాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, ఆదిత్యాభిముఖం దక్షిణహస్తముద్ధృత్య యజ్ఞోపవీతమితి వాచయిత్వా, ధారయతి, వామహస్తేన మేధ్యామేధ్యా "మధావయ"మితి జీర్ణమప్సువిసృజ్య

శ్లో॥ నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్య మధోనాభిస్తపఃక్షయం ।
తస్మాన్నాభిసమంకుర్యాత్సమమాయుష్యమక్షయంభవతి ।

తద్విభర్తావిప్రసమోభవేత్ ।

ఇతి యజ్ఞోపవీత విధిర్వైఖనసాప్రోక్తమితిజ్ఞాయతే । ఇతి ॥

ఇతి శ్రీ వైఖానస సూత్రే - శ్రౌతప్రశ్నే దీక్షితీయే

నవతంతుదేవతాః

ఓంకారః ప్రథమస్తంతు ర్ద్వితీయోగ్నిస్తథైవచ
తృతీయో భగదైవత్యః చతుర్థ స్సోమదైవతః ।
పఞ్చమః పితృదైవత్యః షష్ఠశ్చైవ ప్రజాపతిః
సప్తమో వసుదైవత్యః ధర్మశ్చాష్టమ దేవతా
నవమస్సర్వదైవత్య ఇత్యేతా నవదేవతాః
య ఏతం న విజానాతి యజ్ఞసూత్ర సముద్భవమ్
వేదోక్తం నిష్ఫలంతస్య జ్ఞానదానజపాదికమ్
యజ్ఞాఖ్యః పరమాత్మాయ ముచ్యతే చతుర్హోతృభిః
ఉపవీతం తతోహ్యస్య తస్మాద్యజ్ఞోపవీతక మితి ॥

యజ్ఞోపవీత మన్త్ర భాగః

సూత్రం : కనిక్రతదితి సూత్రంగృహీత్వా

మంత్రం : "కనిక్రతజ్జనుషంప్రబ్రువాణ ఇయర్తి వాచమధితేవ నావ" మిత్యాది సూక్తేన కార్పాసతంతు నిర్మాణం కుర్యాత్ భూర్భువస్సువరితి దక్షిణ హస్తేన ఊర్ధ్వంబధ్నాతీతి । "భూర్భువస్సువఃప్రజాః ప్రజయాభూయాసం..... బ్రహ్మచారిభిః", యధానశ్శ్రేయసస్కర దితి వామహస్తేన, ఊర్ధ్వం బధ్నాతీతి । "యధానశ్శ్రేయసస్కరద్యధానోవర్చసస్కరద్యధానః । వశుమతః కరద్యధానోవ్యవసాయయా, "దిత్యాదియజ్ఞోపవీతఖణ్డోక్త మన్త్రైః యజ్ఞోపవీతం ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నిందూతమితిమన్త్రేణ భగవతే సమర్ప్య, తతః స్వయం ధృత్వా తతః సూత్రం అధావయమితి సూత్రదణ్డాదీన్యప్సు విసృజ్యేతి, "అధావయమాదిత్య వ్రతేత వానాగసోఅదితయేస్యామే"తి మంత్రముచ్చార్య, జీర్ణం పూర్వ ధృతముపవీత మప్సు విసృజేదితి-

పద్మాక్షతుళసీమాలావిధిః

దీక్షితీయే మాలాధారణ శీలేన విధివత్ సుప్రతిష్ఠితాః

మాలాహరిపదాంభోజే, విన్యస్యాభ్యర్చ్య భక్తితః

ధృత్వా యద్యజ్జపే న్మంత్రం, తత్కోటి గుణితం భవేత్

పీఠేషట్కోణంవిలిఖ్య, తన్మధ్యే శ్రీబీజం విలిఖ్య, తత్ర పద్మాక్షతుళసీమణిమాలాః విన్యస్య, దధిక్రావ్ణ్ణో పోహిష్ఠా హిరణ్య పవమాన మన్త్రైః ప్రోక్ష్య శుద్ధోదకేనాభిషిచ్య, అతోదేవాఇతి పద్మాక్షే విష్ణుం, శ్రియైజాత ఇతితుళసీ మణిమాలాయాంశ్రియంచావాహ్యాభ్యర్చ్య, చరణం పవిత్రమితి భగవతే సమర్ప్య, తతస్స్వయం సదాధారయేత్ ॥

ఇతి పద్మాక్షతుళసీమాలా విధిస్సమాప్తః

విఖనసోత్పత్తిక్రమః

(నిరుక్తాధికారే)

శ్రీ వైఖానస గురుభ్యోనమః

భార్గవే - ఋషయ ఊచుః

వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ ! నమస్తేవిఖనస్సుత !

త్వమేవగతిరస్మాకం మునీనాంభావితాత్మనా

తస్మాత్ కథయ తత్త్వజ్ఞ, ధర్మసారం సనాతనమ్

వర్ణానామాశ్రామాణాంచ వైదికానాంచ భాగశః

వైఖానసోదితంధర్మం సత్యమిత్యభిధీయతే

తస్యసూత్రస్యమాహాత్మ్యం విస్తరాద్వక్తుమర్హసి

కింప్రమాణం కేనచోక్తః కేనోపాస్యః పరఃపుమాన్

కింముక్తిలక్షణం తస్మిన్ కోవాచారః క్రియావిధిః

కియతీగ్రంధ సంఖ్యాచ మునిభిః కైస్సమాశ్రితః

కోవాఫలప్రదస్తస్యకింనిమిత్తం ప్రవర్తితః

ఏతాన్ ప్రశ్నాన్మహాభాగ విస్తరేణవదస్వనః

భృగు : వక్ష్యేహం విఖనోత్పత్తి మాహాత్మ్యం వైతపోధనాః !
సావధానేనమనసా - శ్రోతవ్యంపరమార్థతః
పురానారాయణో విష్ణుః పరమాత్మాసనాతనః
అచింత్యశక్తిర్భగవాన్ లోకస్వామీ మహాన్ విభుః
సృష్టిస్థిత్యుపసంహార కారణైక ధురంధరః
సంకల్పమాత్రా దుత్పన్నోదివ్యాయుధ విభూషణః
సర్వాధారస్సర్వసాక్షీ లీలాద్వయవిభూతిమాన్
స్రష్టుం సతుసముద్యుక్తో బ్రహ్మయోనిమయః ప్రభుః
యోగమాయాంసమాస్థాయ, ప్రకృతిం స్వాం తదైక్షత
తస్యనాభే రభూత్పద్మం సర్వగంధ సమన్వితమ్
తస్మిన్ బ్రహ్మాణ మసృజత్సాక్షా ల్లోకపితామహం
సో ఽయంధృష్ట్వాజలాక్రాంతం త్రైలోక్యమధ పద్మజః
మహాభయపరిత్రస్తో ముహుర్ముహురు దైక్షత
కించిత్కదాచిత్కుత్రాపినోధృష్ట్వా విహ్వాలాంగధీః
స్తోత్రయామాస దేవేశం మస్తకే సంయతాంజలిః

బ్రహ్మ : యో ఽసౌ సర్వగతస్స్వామీ సర్వసాక్షీజగన్మయః
పితాచమమసర్వేషాం సో ఽయందేవఃప్రసీదతు !
యస్మిన్నంతర్గతం సర్వం సర్వస్మిన్ యోవసత్యసౌ
మహాభయాంబుధౌమగ్నం పాతుమాంశరణాగతమ్
యస్యమాయామయీ దేవీ దాసీవ వశవర్తినీ ।
అచింత్య శక్తిర్భగవాన్ పాతుమాంభక్త వత్సలః
ఇత్యేవం ప్రార్థితో విష్ణుర్బ్రహ్మణాదీన చేతసా
ప్రాదుర్బభూవ భగవాన్ కృపయా బ్రహ్మణోగ్రతః
సో ఽదృష్ట్వా మహాత్మానం ప్రణమ్యచ ముహుర్ముహుః
ప్రాంజలిర్గద్గదగళః ప్రోవాచమధుసూదనమ్

బ్రహ్మ : కోభవాన్ కేనసృష్టో ఽహంమయాకర్తవ్యతాంవద

శ్రీభగవానువాచ : మాభైష్టవత్స, తుష్టోస్మి స్తోత్రేణానేన పద్మజ

సృష్టింకురుమదాజ్ఞాంవై ధారయన్భద్రమస్తుతే
దేవతిర్యఙ్మనుష్యాది స్థావరాణి చరాణి చ
తత్తత్కర్మానుసారేణ తత్తత్పాపానుసారతః
ఇత్యుక్త్వోంకారసహిత వ్యాహృతీశ్చతథాశ్రుతీః
ఉపాదిశచ్చస్వాంశేన చావిశ్యాంతరధీయత
యధాభగవతాజ్ఞప్తం తథా భూరాది సంఖ్యయా
చతుర్దశచ సంఖ్యాని భువనానిసురాసురాన్
గంధర్వయక్ష నాగాదీన్ మనుష్యాన్ స్థావరాదికాన్
పాపపుణ్యానుసారేణ కృతవాన్ కమలాసనః
తతస్తాన్ వీక్ష్య భగవాన్ దేహినః పాపసంశ్రితాన్
కేనోపాయేనసంసారం తారయేయురమీజనాః
కధం పాపాపనోదస్స్యాత్ కైవల్యం ప్రాప్నువంతిహి
ఇతిసంచింత్యకృపయా దేవదేవో జగత్పతిః
మదర్చనంవినానాన్యన్మల్లోక ప్రాప్తయే ధ్రువమ్
ఇతి వేదాంత తత్వార్థ ఖననం కృతవాన్ హరిః
తస్మాద్వేదాంతసారో ౨యం మునిరూపం సమాస్థితః
శుద్ధ సత్త్వమయోయోగీ జటామకుటభూషణః
చతుర్బాహు సమాయుక్తః శంఖచక్రధరః ప్రభుః
శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యామూర్ధ్వపుండ్రధరోవ్యయః
కమణ్డలుఘటాభ్యాంవై త్రిదండేన విరాజితః
ప్రాదురాసీన్మునిశ్రేష్ఠః ప్రభాకరసమద్యుతిః
తంవీక్ష్యమానసాజ్ఞాతం పుత్రమౌరసమాదరాత్
నామ్నావిఖనసంచక్రే సహోవాచహరిస్స్వయమ్
ఖనిత్వాచాత్మనాత్మానం జ్ఞానాదిగుణసంయుతః
ధ్యానమావిశ్యయోగేనహ్యాసీద్విఖనసోమునిః ॥

విఖనాః నమస్తే దేవ దేవేశ త్రయ్యన్తా నామగోచర
కింకర్తవ్యం మయాకార్యం శీఘ్రమాజ్ఞాపయస్వమే
ఏవం విజ్ఞాప్య తిష్ఠంతం సాంజలిం వినయాన్వితమ్
గృహీత్వాపాణినా విష్ణు స్తమువాచముదాన్వితః
శ్రీభగవానువాచ విఖనాస్త్వం మహాయోగిన్ లోకసంరక్షణాయవై
శ్రుత్యుక్తేనైవమార్గేణ మత్పూజాంకురుసాదరం
శ్రీవిఖనాః విధినాకేనమంత్రేణ త్వత్పూజాంకరవాణ్యహం
వదస్వామిన్, మహావిష్ణో త్వద్భృత్యస్యమమావ్యయ !
శ్రీ భగవాన్ : సంగృహ్య వైష్ణవాన్మన్త్రాన్సాంగవేదానుపాదిశత్
ద్వయంచమూలమంత్రాదీనుపచారక్రమంతథా
జపహోమార్చనధ్యానక్రమంచోపదిదేశహ
మానుషందైవికంకించ సర్వశాస్త్రం హరిస్స్వయం
ఉపదేశక్రమేణైవ కృత్వైవాధ్యయనంమునిః
తతోభగవతాజ్ఞప్త స్సృష్ట్వాతాన్నవసంఖ్యకాన్
అధ్యాపయామాసతథా సాంగోపాంగాని సర్వశః
కాశ్యపోత్రిర్మరీచిశ్చ - వసిష్ఠాంగిరసాహ్వాహమ్
పులస్త్యః పులహశ్చైవ క్రతుశ్చ నవసంఖ్యకాన్
ఏతేవిఖనసశ్శిష్యా లోకానుగ్రహకారిణః
ఏవంమరీచి నాప్యుక్తం - తస్మాచ్ఛిష్యావయం మునేః
సూత్రం విఖనసాప్రోక్తం సార్ధకోటి ప్రమాణకమ్
గురోర్ముఖాచ్చసంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతమ్
కాశ్యపేనాత్రిణాచైవ మయాచైవ మరీచినా
చతుర్లక్షప్రమాణేన సంక్షిప్యప్రోచ్యతే ఽధునా
గ్రంధవిస్తరభీత్యాచ దేహినా మల్పజీవినామ్
అశక్యత్వాచ్చతచ్ఛాస్త్రం గుర్వనుజ్ఞాపురస్సరమ్
సంక్షేపాత్కృతమస్మాభిఃకాశ్యపాత్రిమరీచిభిః

తత్క్రమంచప్రవక్ష్యామి మరీచిస్సంహితాష్టకమ్
చతురశీతిసాహస్రం లక్షోపరిచకారహ
చతుష్షష్టి సహస్రాణాం గ్రంధం ప్రోవాచకాశ్యపః
అష్టాశీతిసహస్రాణాం గ్రంధ సంఖ్యాత్రిణోచ్యతే
మయాచైవ చతుష్షష్టి సహస్రం సముదాహృతమ్
వేదమూలమిదంశాస్త్రం తన్మూలా సకలాస్మృతిః
మన్వాదీనాంస్మృతీనాంచ సూత్రాణాంచైవసర్వశః
వైష్ణవానాంచధర్మాణాం వైదికానాంచ కర్మణామ్
వర్ణాశ్రమవిభాగానాం వర్ణసంకరజన్మనామ్
జాతీనాం నామవృత్తీనాం ఏతన్మూలమితిస్మృతమ్
విష్ణోః పరమసిద్ధాన్త సాధనత్వాచ్చ కృత్స్నశః
మూలమంత్రోదితత్వాచ్చ దైవతానాంచసర్వశః
పారమాత్మికమంత్రస్య ధారణత్వాత్తథైవచ
శ్రేష్ఠం వైఖానసంశాస్త్రమితి వేదవిదోవిదుః
వైదికాచారసిద్ధత్వాద్యోగతత్వార్థసంగ్రహాత్
శ్రుతిమంత్రప్రయోగత్వాచ్ఛ్రేష్ఠం వైఖానసంస్మృతమ్
"బ్రహ్మాఋభూణాం విఖనాామునీనాముత్తమస్త్వితి ॥ శ్రుతిః ॥
యే ఽ నఖాః, తేవైఖానసాః
ఇత్యేవంశ్రుతిబోధ్యత్వాచ్ఛ్రేష్టం వైఖానసంస్మృతమ్
ద్వయంచ మూలమంత్రంచ ద్వాదశాక్షర మేవచ
వ్యాపకత్రయమంత్రాణాముద్ధారంప్రణవస్యచ
యఃకరోతి మహాత్మాచ తస్మైవిఖనసేనమః
శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలంయేనసూత్రితమ్
తస్మై సమస్త వేదార్థ విదేవిఖనసే నమః
బోధాయనాదిసూత్రాణాం యత్సూత్రంచాగ్రముచ్యతే
తస్మైలోకోపకారాయ పాపతీర్ణాయవైనమః
మార్కండేయాదిభిశ్చైవ మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః

సూత్రమేవంకృతత్వాచ్చ శ్రేష్ఠం వైఖానసంమతమ్
పాంచరాత్రేశైవశాస్త్రే శిల్పేచైవేతరేషుచ
ఏతచ్ఛాస్త్రశ్య మాహాత్మ్యం ప్రోక్తత్వాచ్ఛ్రేష్ఠముచ్యతే
సర్వేషామింద్రియాణాం చ విష్ణోఃకైంకర్యసిద్ధయే
తన్నియోగకృతత్వాచ్చ శ్రేష్ఠం వైఖానసంమతమ్.
వైకుంఠలక్షణంయస్మిన్ తన్మార్గస్యానుదర్శనమ్
ముక్తానాం పరమానందం ప్రోక్తత్వాచ్ఛ్రేష్ఠముచ్యతే
పురాణంవాధశాస్త్రంవా యస్మిన్ వేదే విరుధ్యతి
తత్త్యాజ్యం వేదవిద్భిశ్చ తధాచారాదధఃపతేత్
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన మునయోబ్రహ్మవాదినః
వైదికం పథమాస్థాయ విష్ణోఃపూజాంసమాచరేత్
సవైలోకానతిక్రమ్య విష్ణుసాయుజ్యమాప్నుయాత్
ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్తే నిరుక్తాధికారే
శ్రీవైఖానసోత్పత్తిమాహాత్మ్యం నామ, అష్టషష్టితమోధ్యాయః

శ్రీవిఖనసగురుభ్యోనమః

మరీచి రువాచ

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి విఖనోమునిసంభవమ్
శ్రుణ్వతాంసర్వపాపఘ్నం - సాక్షాన్మోక్షప్రదంశుభమ్ ॥
సర్వాభీష్టప్రదం పుణ్యం శృణుధ్వం శౌనకాదయః
ప్రళయానంతరం సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః ॥
కారణాబ్ధిజలే విష్ణుర్యోగనిద్రావశంగతః
ద్విలక్షార్థప్రమాణేన శయానః ప్రభురవ్యయః ॥
నిద్రయా బహుకాలాశ్చగతాస్తస్య మహాత్మనః
క్వచిత్కాలాంతరే విష్ణుర్భగవాన్ భక్తవత్సలః ॥
యోగనిద్రాంపరిత్యజ్య దృష్ట్వాప్రకృతిమేవచ
స్వాత్మన్విలీనమాత్మానం జీవరాశి సమూహకమ్ ॥

చింతయామాసజీవేశో విష్ణుర్నారాయణ స్స్వయమ్.

శ్రుతిః మయేదంవిశ్వం స్వాత్మనా ౽నుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరవాణీతి ।

ఇతిసంస్మరణాదేవనాభ్యాంస్యాత్ కమలంమహత్

తస్మిం స్తుకమలే బ్రహ్మాజాతః పరమసుందరః

ఆసీత్సంజాతమాత్రేణ విష్ణుధ్యానపరాయణః

తంధృష్ట్వా భక్తవాత్సల్యజలధిః కరుణానిధిః

సుప్రీతోభగవాన్పుత్రం బ్రహ్మాణం ప్రత్యువాచహ ।

శ్రీభగవాన్

బ్రహ్మాన్ త్వయాజగత్సర్వం కర్తవ్యం సచరాచరమ్

లోకేవిహర్తు మిచ్ఛాతు వర్తతే పద్మసంభవ

తతస్త్వత్సృష్టజగతా మవిచ్ఛిన్న ప్రవృత్తయే ॥

సాధుసంరక్షణార్థాయ వేదశాస్త్రార్థ సిద్ధయే

దుష్టానాంచవినాశాయ సంభవామియుగే యుగే ॥

అనాద్య విద్య యా జీవాస్సంసారాబ్ధి సముద్భవాః

అలసాహ్యల్ప సత్వాశ్చ భవిష్యంతికలౌ యుగే ॥

నవిదుస్తే పరవ్యూహా విభవార్చాంతరాత్మకమ్

తస్మాత్తేషాంచ ముక్త్యర్థం సర్వలోకానుకంపయా ॥

అర్చావతారరూపేణ, లోకేస్మిన్చతురానన

అవతారం కరిష్యామి భూమ్యా లక్ష్మ్యాసమన్వితః ॥

మదర్చనార్థం సృష్ట్యాదౌసృజత్వమ్మునిసత్తమమ్

ఇత్యాదిష్టస్తదాబ్రహ్మా సృష్టికార్యసముద్యతః ॥

సృష్టికార్యమజానత్వా ద్బ్రహ్మాజ్ఞానవిహీనతః

చింతయిత్వామునింస్రష్టు మసమర్థో బభూవహ ॥

తథోవాచ చతుర్వక్త్రో భగవంతంప్రణమ్యచ

నమస్తే దేవదేవేశ సృష్టిస్థిత్యంతకారణ ॥

మునిసృష్టిర్మయాకర్తుం నశక్యాభక్తవత్సల

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దేవదేవో హరిస్స్వయమ్ ॥
చింతయిత్వా ౨ సృజద్విష్ణుస్స్వారాధనపరంమునిం
వేదాంతతత్త్వమీమాంసా ఖననం కృతవాన్విభుః ॥
స్వాంశభూతేన భగవాన్సంజాతో మునిపుంగవః
రూపలక్షణ సౌందర్య తేజోవాన్దివ్యవిగ్రహః ॥
శుద్ధ సత్త్వమయస్సాక్షాన్మునివేషధరోవ్యయః
చతుర్భుజశ్శంఖచక్ర వరదాభయచిహ్నితః ॥
కుశాసనే సమాసీనోహ్యూర్ధ్వపుండ్ర పవిత్రకః
కిరీటహారాభరణైః కుండలాంగదభూషితః ॥
శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం త్రిదణ్డేనవిరాజితః
పద్మంచాభయహస్తేతు సుసంధార్య సమాహితః ॥
ఆవిరాసీద్యధాకల్పం వైకుంఠస్మరణాత్తదా
ఆత్మావైపుత్రనామాసీ ద్విష్ణోర్విశ్వకుటుంబినః ॥
తం దృష్ట్వా సర్వ భూతాత్మా ప్రణతం ప్రాంజలిస్థితమ్
మదౌరసేత్యుపానీయ నామధేయంచకారహ ॥
నామ్నావిఖనసం చక్రే తం వదన్నర్థయోగతః
వైఖానసంచబ్రహ్మాణ ముపానీయహరిస్స్వయమ్ ॥
విఖనోమునయేపూర్వం సావిత్రీముపదేష్టవాన్
ద్వయఞ్చమూలమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మోక్షప్రదాన్ముఖాన్ (?)
అధ్యాపయన్ముని శ్రేష్ఠం సర్వశాస్త్రం తథా విధిమ్
యావత్సంమిళితావస్థా వేదానాం వ్యాసాత్పురా ॥
తాంతువైఖానసీం శాఖా నాదావధ్యాపయన్మునిమ్
అధోవాచవిధింవిష్ణుర్భగవాన్ భక్తవత్సలః ॥
బ్రహ్మాన్తవాగ్రజం విద్ధి విఖనోముని పుంగవమ్
అప్రాకృతశరీరత్వాన్మదాజ్ఞాపరిపాలనాత్ ॥
మదౌరససుతత్వాచ్చ సదామత్కృతకర్మణః
మదంశసంభవత్వాచ్చ త్వయాపూజ్యోమునీశ్వరః ॥

ఇత్యాజ్ఞప్తేతుదేవేశే ప్రణతంప్రాంజలిస్థితమ్
బ్రహ్మాణం ప్రావదద్విష్ణురుద్యుక్తం సృష్టికర్మణి ॥
మునిశ్రేష్ఠో మయాసృష్టో మత్కార్యకరణక్షమః
పూర్వమేవమయాసృష్టైః కాలాదిభిరనాదికైః ॥
తత్తైరేతైసృజబ్రహ్మన్ లోకసృష్టిప్రసాధనైః
శుద్ధసత్వమయాన్పూర్వం సనకాదిమునీశ్వరాన్ ॥
లోకసంరక్షణార్థాయ సృజబ్రహ్మన్మదాజ్ఞయా
హృషీకేశస్యతద్వాక్యం మూర్ధ్నాదాయకృతాంజలిః ॥
చతుర్ముఖశ్చాపితథా సనకాదిమునీశ్వరాన్
ధ్యాయన్ సృష్టిముఖే విష్ణుం క్రమాదసృజదబ్జభూః ॥
సనాతనంచసనకం సనందన మితీరితమ్
సనత్కుమారంచతథా కుమారాన్సాత్వికప్రియాన్ ॥
తాన్దృష్ట్వాసూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్విధిః
ప్రత్యువాచతదాబ్రహ్మా సనకాదిమునీశ్వరాన్ ॥
విష్ణోరౌరసపుత్రశ్చ వర్తతేవిఖనోమునిః
యూయంభవతతచ్ఛిష్యా శ్శ్రీవిష్ణోశ్శాసనాత్పరమ్ ॥
ఏవముక్త్వాతదాబ్రహ్మా భగవంతం ప్రణమ్యచ
స్వకార్యసాధకాన్ జీవాన్ సృష్టవాన్ పునరేవహి ॥
చతుర్దశాఖ్య లోకేస్మిన్ స్థావరాణి చరాణి చ
దేవతిర్యఙ్మనుష్యాంశ్చ నారదాదిమునీశ్వరాన్ ॥
స్వాయంభువాది మన్వాదీన్ స్వస్వకర్మప్రవర్తకాన్
సర్వాన్‌లోకాన్ విధిస్సృష్ట్వా లోకసృష్టి ప్రసాధకాన్ ॥
తాన్ హరేఃపురతః కృత్వా ప్రోక్తవాన్ కమలాసనః

బ్రహ్మోవాచ దేవదేవ జగన్నాథ ! సృష్టి స్థిత్యంతరకారణ !
భగవన్ త్వత్ప్రసాదేన, మయాసృష్టామునీశ్వరాః ॥
దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదిస్థావరాణి చరాణి చ

ఏత్తైరేవావృతం సర్వం జగదేతచ్చరాచరమ్ ॥
ఇత్యుక్తేచవిధౌ సాక్షాద్భగవాన్పురుషోత్తమః
సర్వాన్లోకాన్సమావీక్ష్య బ్రహ్మసృష్టి ప్రసాదనాన్ ॥
అనాద్యవిద్యయా కర్మసంచితాబ్ధిసముద్భవాన్
స్వస్వకర్మానురూపేణ మాయామోహిత చేతనాన్ ॥
స ఏవం సర్వభూతాత్మా జ్ఞాత్వైవ విఖనోమునిమ్
ప్రోవాచేదంసమానీయ శుద్ధసత్వమయాన్ మునీన్ ॥
త్వత్కార్య సాధకానేవ సృష్టింకురుమమాజ్ఞయా
ఇత్యుక్తే దేవదేవేశే విఖనామునిపుంగవః ॥
భృగుమత్రింవసిష్టంచ మాంచైవంకాశ్యపంతథా
జమదగ్నిం భరద్వాజం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ ॥
గౌతమాది మునీంద్రాంశ్చ విష్ణ్వర్చనపరాన్మునీన్
హరేఃకటాక్షమాత్రేణ గర్భచక్రాంక సంయుతాన్ ॥
శ్రీ విష్ణోరాజ్ఞయాసృష్ట్వా విఖనామునిపుంగవః
తాన్హరేః పురతఃకృత్వా భగవంతం ప్రణమ్యచ ॥
శిరస్యంజలి మాధాయ ప్రోవాచేదం మునీశ్వరః
శ్రీవిఖనాః దేవదేవజగన్నాథ సృష్టిస్థిత్యంతకారణ ॥
త్వదాజ్ఞయాచ సృష్టానాం భృగ్వాదీనాంత్వమేవహి
మాతాపితా గురుర్దైవం - పోషకశ్చత్వమేవహి ॥
త్వమేవగతిరేతేషాం సావిత్రీం వక్తుమర్హసి
ఇత్యుక్తే చమునౌసాక్షాద్భగవాన్భక్తవత్సలః ॥
విఖనోమునిమాభాష్య ప్రత్యువాచ శుచిస్మితః
శ్రీభగవానువాచ విఖనాస్తవపుత్రాణాం త్వమేవహి గురుః పితా ॥
సనకాది మునీంద్రాణాం త్వమేవహిగురుస్స్మృతః
తస్మాత్త్వమేవహ్యేతేషాం సావిత్రీం వక్తుమర్హసి ॥
ద్వయంచ మూలమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మంత్రాపకాన్ శుభాన్

ఏవముక్త్వాతదాదేవో భృగ్వాదిమునిపుత్రకాన్ ॥
సనకాదీంస్తదాహూయ ఇదమాహస్వయంవిభుః
శ్రుణుధ్వంపుత్రకాయూయం సర్వశాస్త్రవిశారదమ్ ॥
ఆచార్యవరణంకృత్వా విఖనోమునిపుంగవమ్
అధ్యాపయతయూయంతు ఆశ్రయధ్వంమునింసదా ॥
ఏవముక్త్వాతథావిష్ణుర్బ్రహ్మాణం ప్రత్యువాచహ
వైఖానసస్యభృగ్వాద్యా వంశకర్తార ఈరితాః ॥
విఖనోమునినాసృష్టాః మత్పుత్రాఇతికీర్తితాః
త్వయాసృష్టమునీంద్రాణామాచార్యోవిఖనాస్స్మృతః ॥
తేనైవోక్తప్రకారేణ ఆచరంతుతవాత్మజాః
త్వంత్విదానీం బ్రహ్మలోకం సృష్టిసాధనపుత్రకైః ॥
స్వాయంభువాదిభిర్గత్వా సృష్టింకురుమమాజ్ఞయా
ఇత్యాజ్ఞప్తేతుదేవేశే బ్రహ్మలోకపితామహః ॥
భగవంతంప్రణమ్యాథ స్వలోకంచజగామహ

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచి ప్రోక్తాయాం ఆనంద
సంహితాయాం పంచదశోధ్యాయః

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భూమ్యాంతస్యప్రవేశనమ్
వైఖానసస్య దేవర్షేః శ్రుణుధ్వంమునిసత్తమాః ॥
స్వాయంభువమనోః కాలే లోకవృద్ధివిచక్షణః
బ్రహ్మాగర్వసమావిష్టో లోకాన్సర్వాన్ జగామహ ॥
సర్వలోకాన్ సమావీక్ష్య విష్ణోర్నామవిహీనతః
అజ్ఞానేనావృతాన్లోకాన్వ్యాధిభిః పరిపీడితాన్ ॥
సూర్యం వినాయథాలోకాహ్యంధకార ప్రపీడితాః
తథాపాపసమావిష్టాన్క్రూరాన్ దృష్ట్వా విధిస్తదా ॥
స్వపుత్రసహితోబ్రహ్మా విష్ణులోకంజగామహ
తత్రస్థితంమహావిష్ణుం సర్వలోకహితైషిణమ్ ॥
మహాలక్ష్మ్యాచభూమ్యాచ సేవితం పద్మలోచనం

వైఖానసాత్రి భృగ్వాద్యైర్వ్యాసబోధాయనైస్తథా ॥
తందృష్ట్వాహ తదాబ్రహ్మా భగవంతం ప్రణమ్యచ
బ్రహ్మా నమస్తే దేవదేవేశ ! నమస్త్రైలోక్యవాసిత ॥
త్వదర్చనంవినా సర్వం జగదేతచ్చరాచరం
అజ్ఞానేనావృతంసర్వం తవమాయావిమోహితం ॥
త్వన్నామధేయస్మరణవిహీనత్వాజ్జగత్ప్రభో
ముహ్యతిస్మమహావిష్ణో కృపయాపరిపాలయ ॥
తస్మాత్త్వదర్చనం విష్ణో కథంకార్యంకరోమ్యహం
త్వదాజ్ఞయామయాసృష్టం విశ్వం సదసదాత్మకం ॥
త్వాం వినాగతి రేతేషాం నాన్యోస్తి జగతాం ప్రభో
యదుక్తంచత్వయావిష్ణో పూర్వమేవకృపానిధే ॥
తథాకురుష్వ దేవేశ భక్తానుగ్రహదీక్షిత
ఇత్యుక్తవంతం బ్రహ్మాణం ప్రత్యువాచశుచిస్మితః ॥
శ్రీభగవాన్ బ్రహ్మన్, త్వయాహిసృష్టానాం రక్షణంతుకరోమ్యహం
పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయచ దుష్కృతాం ॥
ధర్మసంస్థాప నార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే
అర్చావతార రూపేణ లోకేస్మింశ్చతురానన ॥
అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్యా సమన్వితః
దేవైస్సానుచరైస్సాకంత్వంతులోకం సమావిశ ॥
ఇత్యుక్తవంతం దేవేశం భగవన్తం ప్రణమ్యచ
స్వపుత్రసహితోబ్రహ్మా స్వలోకంచజగామహ ॥
అథోవాచహృషీకేశో భగవాన్ భక్తవత్సలః
లోకానుగ్రహరక్షార్థం విఖనోమునిపుంగవం ॥
అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్యాసమన్వితః
తస్మాన్మదర్చనంకార్యం త్వయైవమునిసత్తమ ॥
ఆత్మార్థంవా పరార్థంవా గృహేదేవాలయేపివా
నిత్యేనైమిత్తికేచైవ మదీయారాధనంకురు ॥

నదీక్షాతపః కర్మ నాస్తిమత్కృతకర్మణః
సర్వలోకహితార్థాయ మదీయారాధనం కురు ॥
ఇత్యుక్తవంతం దేవేశం సర్వభూతాత్మనాస్థితం
ఉవాచేదం భయాద్విష్ణుం ప్రణమ్యవిఖనోమునిః ॥
శ్రీ విఖనసః భవతానుగృహీతో ఽస్మి ధన్యోస్మిపురుషోత్తమ !
నాతః పరతరంకార్యమస్మాకంచ దివౌకసాం ॥
సర్వేవయం త్వయోక్తంహి నిత్యనైమిత్తికాదికం
కర్తవ్యం సతతం తేషాంః కర్తుం కర్మప్రయత్నతః ॥
తథాసతితు, దేవేశ, త్వత్కర్మమునిభిః కథం
ఉదయాదుదయాంతంచ క్రియతే చంచలాత్మభిః ॥
భవదారాధనం విష్ణో కథంకార్యం కరోమ్యహం
త్వత్కర్మక్రియతేయత్తత్కర్మలోపోభవేద్ధ్రువం ॥
అనాదికమిదంకార్యం - దుర్లభంచదివౌకసాం
యతోవాచోనివర్తంతే - అప్రాప్య మనసాసహ ॥
యస్మిన్కర్మణి ఘోరేమాం - నియోజయసికేశవ
తస్మాత్త్వదర్చనేదోషో - భవేదితిబిభేమ్యహం ॥
సదాత్వదనుజీవిత్వా త్వదాత్వత్సన్నిధిస్థితేః
అపచారాహ్యనంతాశ్చ - భవంత్యేవనసంశయః ॥
ఆరాధనానాంసర్వేషాం - విష్ణోరారాధనంవరం
తథాప్యారాధనం కర్తుం - భీతో ఽస్మికరుణానిధే ॥
తస్యతద్వచనంశ్రుత్వా - భగవాన్ సస్మితస్తదా
శ్రీ భగవాన్ వైఖానస ! త్వమేవాత్ర మదారాధనకృద్భవ
తచ్ఛిష్యాశ్చప్రశిష్యాశ్చ పూజాంకుర్వంతుమామికాం ॥
వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ ! మదారాధనకర్మణా
స్వకర్మలోపసంత్రాసం మాకురుత్వంమహామునే ! ॥
న్యూనాతిరేకతోయాని కాలభేదేనవాక్వచిత్

సంపూర్ణాన్యేవకర్మాణి సదామద్గతకర్మణః ॥
త్వద్వంశస్థమునీంద్రాణాం తథైవాస్తుమమాజ్ఞయా
త్వద్వంశజానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణ జన్మనాం ॥
అహమేవ స్వయంగర్భేమన్ముద్రాంధారయామ్యహం
మదారాధన వేళాయాం యదికర్మనవర్తతే ॥
ఆరాధనాత్పరం కార్యం కాలభేదాన్నదోషభాక్
చతుర్వేదైశ్చసంమిశ్రం మయామంత్రంతవేరితం ॥
తథాపిత్వన్మతస్థాస్తు యజుర్వేదానుసారిణః
మదర్చనంతుసర్వేషా మైహికాముష్మికప్రదం ॥
తస్మాన్మదర్చనం నిత్యం కుర్వంతుమమశాసనాత్
చతుర్వేదం సమగ్రంచ మన్మతం సర్వమేవచ ॥
అధీత్యసర్వశాస్త్రాణి కలౌనాస్తిమదర్చకః
కేవలంభక్తిమాత్రేణ సంతుష్టోహం సదామునే ॥
వైఖానస ! త్వన్మతస్థాస్సాత్వికాహారభోజినః
సదామద్గతచిత్తత్వాన్మత్పుత్రా ఇతికీర్తితాః ॥
కృతాధికారిణస్తస్మాత్కృతసంబంధినోమయి
మత్రసాదేన సౌమ్యేన సదామామర్చయంతుతే ॥
తస్మాన్మదర్చనేనిత్యం మాభీస్త్వం మదనుగ్రహాత్
బ్రహ్మాద్యాదేవతాస్సర్వే ఋషయశ్చతథామునే ॥
అశక్తాస్సర్వఏవైతే మదీయారాధనంప్రతి
తస్మాన్మదర్చనాన్నిత్యం సర్వాభీష్టమవాప్స్యసి ॥
ఇత్యుక్తేచహరౌ సాక్షాత్తం ప్రణమ్యాహవైమునిః
విఖనాః మద్వంశజానాం దేవేశ త్వదాజ్ఞాంచ ప్రకుర్వతాం ॥
సదాత్వదనుజీవత్వాత్త్వద్ధ్యానుభవాద్విభో !

దోషాభవేయుస్సర్వేషా మితిచింతాకులోస్మ్యహం ॥
ఇత్యుక్తవంతం దేవేశో మునిమాహాథ విస్మితః

శ్రీభగవాన్

సూక్ష్మార్థజ్ఞ ! మహాబుద్ధే ! తద్ధర్మంచవదామ్యహం ॥
వైఖానసానాంతద్దోషో నాస్తిమత్కృతకర్మణాం
మద్ద్రవ్యంహవ్యకవ్యేషు దానాభ్యాగతపూజనే ॥
ముఖ్యమేవాస్తుభవతాం సదామత్కర్మకుర్వతాం
కిమేభిర్బహుభిర్వాగ్భి స్సత్యమేవవదామ్యహం ॥
ఆత్మావైపుత్రనామాసి త్వమేవమునిసత్తమ
మదంశసంభవత్వాచ్చ మదాజ్ఞా పరిపాలనాత్ ॥
మద్ద్రవ్యక్షేత్రబింబాని ఆలయానియధావధి
విక్రీణనాదికార్యేషు నాస్తిదోషోమమాజ్ఞయా ॥
మదీయధనభోగేన మత్క్రియాలోపనేనవా
మచ్చరిత్రతయాసత్యమపచారోనవిద్యతే ॥
మాభీతస్త్వంభవాశుత్వం మదారాధనకృద్భవ
ఇత్యుక్త్వా దేవదేవేశ స్తూష్ణీమాసకృపానిధిః ॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే ఆనంద సంహితాయాం షోడశో ऽధ్యాయః

మరీచిః అతఃపరంప్రవక్ష్యామి తయోస్సంవాదమేవచ
విష్ణోః కైంకర్యనిష్ఠానా మస్మాకం క్షేమకారిణామ్।
ఏవం సత్యవచశ్శ్రుత్వా తదాజ్ఞాంశిరసావహన్
పునః ప్రోవాచ దేవేశం విఖనోమునిపుంగవః ॥

శ్రీవిఖనాః ధన్యో ऽస్మికృతకృత్యో ऽస్మి సఫలం జీవితంమమ
తవపాదాంబుజౌప్రాప్య జీవన్ముక్తోస్మిభోవిభో !
తథైవారాధనం విష్ణో ! కరిష్యేనుగ్రహాత్తవ
భవదారాధనం విష్ణో ! కథంకార్యంకరోమ్యహం ॥
విధినాకేనదేవేశ ! త్వత్కర్మమునిభిస్సదా
ఉదయాస్తమయాంతంచ క్రియతేనియతాత్మభిః ॥

త్వమేవజగతాంనాధ ! వక్తుమర్హస్యశేషతః
దైవికం మానుషంచైవ కథం కార్యం వదేశ్వర !
శ్రీభగవాన్ వైఖానస ! భవానేవ శ్రోతుమర్హత్యశేషతః
ఇత్యుక్త్వా కరుణాసింధుర్విఖనోమునయేతదా ॥
దైవికంమానుషం చైవ వేదశాస్త్రాణి యానిచ
తానిసర్వాణిసంగృహ్య మంత్రాంశ్చోపాదిశత్స్వయం ॥
అబ్రవీదాగమార్థానామాచారాన్ప్రవిభాగశః
ఆగమానాం రహస్యంచ మంత్రాణాం మూలమేవచ
స్వయముక్త్వాతుదేవేశః పునరాహతదామునిం
వైఖానస ! త్వయాప్రోక్త సూత్రం వైఖానసంస్కృతం ॥
గృహేదేవాలయేచైవ అర్చయేదితిభక్తితః
నిషేకాదిశ్మశానాంతం మానుషీకంచసూచితం ॥
కర్షణాద్యుత్సవాంతంచ దైవికంచమయాసుత
స్వసూత్రవిహితం యద్యతత్తత్సర్వం సమాహితః ॥
కుర్యాదన్యత్రయద్యుక్తం కృతమప్యకృతంభవేత్
మదీయారాధనంచైవ మన్నామస్మరణం తధా ॥
ద్వయంచమూలమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మత్ప్రాపకాన్ శుభాన్
మదీయధనభోగాదీన్విద్ధిమోక్షప్రదాన్మునే !
వైఖానసాహిమత్పుత్రాగర్భవైష్ణవసంజ్ఞికాః
యస్యాశ్చోదరగర్భాణామష్టమేమాసిసంభవే ॥
అహమేవస్వయంగర్భే మన్ముద్రాంధారాయామ్యహం
భూమిసంస్పర్శనాదేవమన్ముద్రాచతిరోభవేత్ ॥
తథా ఽపి, త్వన్మతస్థానాం గురుస్తేషాంత్వమేవహి
లోకేచతుర్విధంవిద్ధి వైష్ణవం విఖనోమునే !
అనాదివైష్ణవస్సాక్షా దహమేవపరాత్పరః
ఆదివైష్ణవనామానోవిఖనా స్తవసూత్రిణః ॥
పంచసంస్కార సంయుక్తా వైష్ణవాస్త్వన్య సూత్రిణః

ముణ్ణముద్రాధరాస్సర్వే నామ్నావాంతరవైష్ణవాః ॥
వైఖానసామమసుతా దాసాశ్చాన్యేమహీతలే
మత్పుత్రాణాం నచిహ్నాని, దాసాశ్చిహ్నాసమన్వితాః ॥
ద్వాదశంచోర్ధ్వపుండ్రంచ మణిమాలాంగళేసదా
మన్నామకీర్తనంచైవ ధారయేద్వై సమోక్షభాక్ ॥
భుక్తికాలేజలోచ్చారేప్యశుద్ధైస్సహభాషణే
దుష్ప్రవేశేపిశుద్ధస్స్యాత్పుష్పైకృత్త్వైవ మాలికాం ॥
ఏవముక్తప్రకారేణత్వన్మతస్థా భవంతుతే
అవిద్యోవాసువిద్యోవా వైఖానసకులోద్భవః ॥
ఉద్ధరిష్యతిమల్లోకం మద్భక్తానపరానపి
అశుచిర్వాప్యనాచారోజాత్యా విద్యాధమోపివా ॥
మత్పాదోదకసేకాచ్చ మన్నివేదితభక్షణాత్
తస్యజన్మకృతంపాపంతూలరాశిరివానలః ॥
తస్మాన్మదర్చనాద్దోషో నాస్తిసత్యంవదామితే
సాధుసంరక్షణార్థాయ భూలోకే విఖనోమునే !
అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్యా సమన్వితః
పుత్రాద్యైవమయాదిష్టో భృగ్వాదిమునిభిస్సహ ॥
విఖ్యాతంనైమిశారణ్యముత్తమం తపసఃఫలం
భూలోకేవర్తతేయత్ర తత్రత్వంచ సమావిశ ॥
తత్రాహమంశభాగేన నరనారాయణావృషీ
అవతారంకరిష్యామి; తత్రమామర్చయప్రభో !
మత్ప్రియే నైమిశేరమ్యే మదాజ్ఞాంపాలయన్సదా
భృత్యైశ్చ పూజితోనిత్యం నారాయణపరాయణః ॥
శిష్యైశ్చసహకర్తవ్యం సూత్రంలోకహితం మహత్
దైవికం మానుషం చైవసూచితం విపులీకురు ॥
అర్చావిగ్రహరూపేణ యత్రయత్రవసామ్యహం

త్వత్సూత్రిణస్తత్రతత్రమునేమామర్చయంతుతే ॥
త్వత్సూత్రిణాంచ సర్వేషాం సదామత్కృతకర్మణాం
మదాజ్ఞాపాలకానాంచ పునర్జన్మనవిద్యతే ॥
మాభీతస్త్వం మహాభాగ విఖనాముని పుంగవ !
భృగ్వాదిమునిభిస్సాకం మదారాధనకృద్భవ ॥
మచ్చరిత్రతయాసత్యమపచారోనవిద్యతే
ఇత్యుక్తే దేవదేవేశే విఖనోముని పుంగవః ॥
సత్యవాక్యేనసంతుష్ట స్తదాజ్ఞాంశిరసావహన్
ప్రదక్షిణంతదాచక్రే శిష్యైరేతైస్సమావృతః ॥
భగవంతం ప్రణమ్యాథ నైమిశంప్రవివేశహ
స్వాయంభువమనోఃకాలేయుగాదౌ శుక్లవత్సరే ॥
శ్రవణే శ్రావణే శుక్లపౌర్ణమ్యా మిందువాసరే
సింహలగ్నేచ సంయుక్తే విఖనాః ప్రాపనైమిశం ॥
నైమిశే నిమిశక్షేత్రే శిష్యైశ్చసహితోమునిః
వైఖానసస్సహర్షేణ సూత్రం కర్తుం ప్రచక్రమే ॥
వైఖానసేనమునినా ద్వాత్రింశత్ప్రశ్న సంఖ్యయా
నిషేకాదిశ్మశానాంతం మానుషంకర్మసూచితం ॥
సూత్రంవిఖనసాప్రోక్తం సార్ధకోటిప్రమాణకం
కర్షణాద్యుత్సవాంతంచ దైవికంతేన సూచితం ॥
గురోర్ముఖాచ్చసంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతం
కాశ్యపేనాత్రిణాచైవ మయాచభృగుణాతథా ॥
చతుర్లక్షప్రమాణేన సంక్షిప్యప్రోచ్యతేఽధునా
తత్క్రమంచప్రవక్ష్యామి శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః ॥
జయానందంచసంజ్ఞానం వీరంచ విజయంతథా
విజితం విమలంకల్పం మయైవం సంహితాష్టకం ॥
చతురశీతి సాహస్రం లక్షోపరికృతంతథా

ఖిలం ఖిలాధికారం చ పురాధికరణం తథా ॥
వాసాధికరణంచైవ హ్యర్చాధికరణం తథా
మానాధికరణంచైవ క్రియాధికరణాహ్వయం ॥
నిరుక్తంచప్రకీర్ణంచ యజ్ఞాధికరణం తథా
భృగుణాచ చతుష్షష్టి సహస్రం సముదాహృతం ॥
పూర్వతన్త్రాహ్వయం చైవ విష్ణుతన్త్రమతః పరం
ఉత్తరాఖ్యంమహాతన్త్రం ప్రోక్తం తన్త్ర చతుష్టయం ॥
అష్టాశీతి సహస్రాణాం గ్రంధసంఖ్యాత్రిణాతథా
సత్యకాణ్డం కర్మకాణ్డం జ్ఞానకాణ్డాహ్వయంతథా ॥
చతుష్షష్టి సహస్రాణాం గ్రంధంప్రోవాచకాశ్యపః
అష్టావింశతి సాహస్రం కాశ్యపేనాధికంకృతం ॥
ఏషాంచతుర్విధానాంతు మూలం తత్సూత్రముచ్యతే
క్వచిత్కాలాంతరేవిష్ణుర్నరనారాయణా వృషీ ॥
బదరీషణ్డమాసాద్య లోకరక్షాంచకారహ
తస్యావతారం జ్ఞాత్వాతు విఖనామునిపుంగవః ॥
తత్రగత్వాజగన్నాథం నరనారాయణాత్మకం
ప్రణమ్యశిరసాభూమౌ శ్రీవిష్ణోరాజ్ఞయామునిః ॥
ఆరాధనంతథాచక్రే యదర్థమవతారితః
తదాప్రభృతిదేవేశో లోకసంరక్షణాయవై ॥
యత్రయత్రైవభూమ్యాంతు అర్చారూపేణ వర్తతే
తత్రతత్రత్యభూపేన చానీతాస్మత్తదాజ్ఞయా ॥
వయంవైఖానసావిప్రాః పుత్రపౌత్రాదిభిస్సహ
ఆరాధయామోలక్ష్మీశ మాచార్యానుగ్రహాత్తథా ॥
శ్రీపుణ్డ్రాఖ్యం మహాగ్రామం సంప్రాప్యతదనంతరం
చోళభూపేనచానీతా ధార్మికేణమహాత్మనా ॥
స్థాపితాశ్చభవిష్యంతి విస్తృతా విష్ణుపూజకాః
ఏతద్వఃకథితం విప్రా హ్యస్మదాచార్యసంభవం ॥
యశ్శృణోతిపఠన్వాపి సయాతిపరమాంగతిం
ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే ఆనందసంహితాయాం సప్తదశోధ్యాయః

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి వైఖానసవిభూషణం
భగవద్దేవసంవాదం శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః ॥
క్వచిత్కాలాంతరే దేవా విష్ణు పూజాకృతోద్యమాః
విష్ణులోకంయయుస్సర్వే స్వస్వదోషాపనుత్తయే ॥
బ్రహ్మాచ శూలపాణిశ్చ పార్వతీచ సరస్వతీ
నాగావిద్యాధరాశ్చైవ యక్షగంధర్వకిన్నరాః ॥
సిద్ధ చన్ద్రసునందాద్యా అష్టదిక్పాలకైస్సహ
వసవోద్వాదశాదిత్యా రుద్రాఏకాదశాస్తథా ॥
సప్తర్షయో నవబ్రహ్మమనవశ్చ చతుర్దశ
నవగ్రహాశ్చాప్సరసశ్శచీచ గజవాహనః ॥
ఏతేదేవాస్సమాజగ్మర్విష్ణులోకం పరంపదం
తత్రస్థితం మహావిష్ణుం సృష్టిస్థిత్యంతకారిణం ॥
మహాలక్ష్మ్యాచ భూమ్యాచ సేవితం పద్మలోచనం
భగవన్తం నమస్కృత్య ప్రాహుస్తే విబుధోత్తమాః ॥

దేవాః నారాయణః పరంబ్రహ్మ తత్వం నారాయణఃపరః
నారాయణపరోజ్యోతి రాత్మానారాయణఃపరః ॥
ఏవంశ్రుత్యుక్తరూపాయ నమస్తే విశ్వమూర్తయే
నమోనమస్తే గోవిన్ద నమశ్శ్రీవత్సలాంఛన ॥
త్వన్నామస్మరణాత్పాపమశేషం నఃప్రణశ్యతి
త్వద్ధర్మనేనకిముత సర్వకల్మషహారిణా ॥
అస్మాకం విమలం చేతో మేఘముక్తోరవిర్యథా
చన్ద్రోదయేసముద్రస్తు యథావృద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥
తథాస్మాకంశరీరాణి పుష్టానివివిధానిచ
ఏవంస్తుత్వాసమీపేతు తూష్ణీమాసన్బుధాదయః
అథనారాయణోదేవః ప్రత్యువాచామరాంస్తదా

శ్రీభగవాన్ దైత్యైశ్చదానవైశ్చైవరాక్షసైశ్చప్రపీడితాః ॥
యత్రకుత్రచలోకేషు అనాచారఃప్రవర్తతే

దేవస్థానం త్వపేక్ష్యైవ యఃకశ్చనపరంతపః ॥
కింకరోతీహ కేనైవకారణేనసమాగతాః
అన్యోన్యకలహోవాపి భయం యత్రకిమద్భుతం ॥
ఏతత్సమస్తం విస్తార్య కింకార్యం వక్తుమర్హథ
దేవాఊచుః వరేణ్య ! యజ్ఞపురుష ప్రజాపాలనతత్పర !
నరాక్షసభయం తత్ర దురాచారో నహిక్వచిత్
దేవస్థానంత్వపేక్ష్యైవనోగ్రం చరతికశ్చన ॥
అన్యోన్యకలహోవాపి నభయం నాద్భుతం తథా
కిన్తుపూజావిధానార్థం త్వత్సమీపంజయంగతాః ॥
త్వత్పూజయాసురాస్సర్వే మనుష్యాః పాపకారిణః
లభంతేపరమైశ్వర్యం సద్గతిం మధుసూదన !
తస్మాద్వయం విముక్త్యర్థం స్వస్వదోషాపనుత్తయే
సర్వైశ్వర్యప్రదాతార మిచ్ఛంతోర్చితుమాగతాః ॥
త్వదర్చనేవయంశక్తాః కథం సంసారమజ్జితాః
ప్రమాణేన దిశోభూమిం గగనంపరివారితాః ॥
కింవర్ణం వాథదేవేశ కింప్రమాణం తవప్రభో !
సప్తర్షయస్సముద్రాశ్చ పర్వతాస్సరితోగణాః ॥
వసవోద్వాదశాదిత్యా రుద్రాఏకాదశస్తథా
తవకుక్షౌతువిద్యంతే భువనాని చతుర్దశ ॥
మాహాత్మ్యం విశ్వరూపాత్మ న్వక్తుంతవనశక్యతే
ఏవముక్తాన్సురాన్సర్వాన్గోవిన్దః ప్రత్యువాచహ ॥
శ్రీభగవాన్ మత్పూజయాసురాస్సర్వేమనుష్యాః పాపకారిణః
నారదాదిమునీన్ద్రాశ్చ సద్గతిం ప్రాప్నువంతిహి ॥
దేవాదయస్తథాయూయం కురుధఞ్చార్చనంక్రమాత్
యుష్మదన్యస్తుకోవామా మర్చయిష్యతిభక్తిమాన్ ॥
తథాపిదేవా శ్శృణ్వం తా మవధానసమన్వితాః
బ్రహ్మేశానసురేంద్రాశ్చ వసిష్ఠాద్యామహర్షయః ॥
మమార్చనవిధౌనార్హాస్స్వస్వదోషప్రదూషితాః

దేవాఊచుః స్వతేజోవ్యాప్తదిక్చక్ర మహిమన్మధుసూదన !
కోవాతేషాంమహాన్దోష స్తంనోబ్రూహిసునిశ్చితం
శ్రీ భగవానువాచ
విధేశ్చతుర్ముఖత్వాచ్చ శూలినస్త్రివిలోచనాత్ ॥
అంగాధికా ద్విరూపత్వాద్దోషఏష తదాశ్రితః
ఇంద్రస్సహస్రనేత్రత్వాద్దోషదుష్టస్తథైవచ ॥
అన్యేషాం యోనిజన్యత్వా ద్వసిష్ఠాదితపస్వినాం
తస్మాదనర్హాస్తేసర్వే మమపూజావిధౌసురాః ॥
కేవలం భక్తిమాత్రేణ సంతుష్టోభవతాంసదా
వైఖానసం వినానాన్య స్సాక్షాదర్చితుమర్హతి ॥
వైఖానసేమమమనస్సర్వదారమతేసుఖం
దేవాఊచుః త్వదర్చనపరానస్మాన్ కింవావైఖానసేమతిః ॥
కథంకృతాత్వయాబ్రహ్మన్తద్వదస్వ కృపానిధే !
శ్రీభగవానువాచ శృణుధ్వం విబుధాస్సర్వే బ్రహ్మణః పూర్వమేవహి ॥
జ్ఞాపితంసంగ్రహేణైవ తథాపిచ వదామ్యహం
ప్రజాపతిస్ససర్జాదావాకాశం సలిలం తథా ॥
అగ్నిం వాయుం మహీంచైవ మనుష్యాదీన్క్రమాదసౌ
తదాతులోక రక్షార్థం వైఖానసమురస్థలే ॥
మయాసృష్టోమదర్చార్థం తేనసర్వేర్చయంతుమాం
వైఖానసంవినాన్యేవా దేవతాఋషయస్తథా ॥
మనుష్యావార్చనంకర్తుం నశక్తామమదేవతాః
ఉరస్థలేచజన్యత్వా న్మమానుజ్ఞావశఃప్రియః ॥
వైఖానసోమమసుతస్తస్మాద్వైఖానసోవరః
ద్రుమాద్యాలక్షవింశత్యః పయోజన్యాశ్చలక్షకం ॥
రుద్రసంఖ్యా క్రమీభూత్వా పక్షిణాందశలక్షకం
సప్తకోటిపశూనాంచ తతఊర్ధ్వంచమానుషాః ॥
బ్రహ్మయోనిశతంప్రాప్య బహుజన్మతపఃఫలాత్
వైఖానసత్వంప్రాప్తో భూ న్మమాంశశ్చసవైనరః ॥

శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు శ్రేష్ఠం వైఖానసంస్మృతం
తస్మాత్తేనైవమునినా కురుధ్వంమమచార్చనం ॥
ఏవముక్త్వాహరిస్తూష్ణీ మాసీద్భక్తానుకంపయా
ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే ఆనందసంహితాయాం అష్టాదశోధ్యాయః
అతఃపరంప్రవక్ష్యామి మాహాత్మ్యం తస్యవైమునేః
శ్రుత్యాదిషుప్రసిద్ధంహి శ్రుణుధ్వం శౌనకాదయః ॥
ఏవంవదంతం లక్ష్మీశమబ్రువన్త్రిదశావచః
శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు ప్రమాణం జ్ఞాతుముద్యతాః ॥

దేవాఊచుః చిరకాలంతపఃకృత్వా చాన్ద్రాయణమహావ్రతం
శరీరఞ్చకృశంకృత్వా యుష్మద్వరప్రసాదతః ॥
అస్మాన్వినావిఖనసే కోవిశేషస్తవానఘ
శ్రుతిస్మృతిపురేణేషు కింప్రమాణంవదప్రభో !

భగవానువాచ

ఆత్మావైపుత్రనామాసీద్విష్ణోర్విశ్వకుటుంబినః
వైఖానసాహ్వ్యారసాశ్చ దత్తపుత్రాశ్చదీక్షితాః ॥
దేవాదయస్తుమద్భక్తా దాసాశ్చాన్యేమహీతలే
పుత్రాఏవపితుః పూజాం స్వభావాదేవకుర్వతే ॥
పిత్రోర్యద్యద్వస్తుజాతం తత్పుత్రస్స్వీకరిష్యతి
తస్మాద్వైఖానసశ్రేష్ఠో మదర్చనవిధౌసురాః ॥
శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు ప్రమాణఞ్చవదామ్యహం

శ్రుతిః "యేనఖాః । తేవైఖానసాః । యేవాలాః । తేవాలఖిల్యాః" ఇతి వైఖానసం పూర్వేహగ్ం సామభవతీతి కాత్యాయనోపనిషది । అధపఞ్చఋషయః వైఖానసంభవతి। వైఖానసఋషిర్బ్రహ్మణశ్చాయుషంభవతి। ఛాన్దోగ్యే ధేనుర్వహాణా మదితిస్సురాణాం బ్రహ్మ ఋభూణాంవిఖనామునీనామితి । సీతోపనిషది - వైఖానసమునేఃపూర్వం విష్ణోర్వాణీ సముద్భవేదితి ।

ఆశ్వమేధికే : అశ్వత్థః కపిలాగావస్తులసీవిఖనోమునిః
చత్వారోమత్ప్రియా రాజస్తేషాం వైఖానసోవరః ।
వైఖానసామమసుతాదాసాశ్చాన్యేమహీతలే
మత్పుత్రాణాంన చిహ్నాని దాసాశ్చిహ్న సమన్వితాః ।
వైఖానసానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణవజన్మనాం

అహమేవస్వయం గర్భేమన్ముద్రాంధారయామ్యహమ్ ॥
ఆగమే అజ్ఞానాదర్థలోభాద్వా మోహాద్వాపరపీడనాత్
తప్తముద్రోభవేద్యస్తు స్పృష్టంనార్హతి కేశవమ్ ॥
వైఖానసకులేజాతా అజ్ఞానాత్తప్తధారిణః
ప్రాయశ్చిత్తం మహాశాంతిం క్రమాదర్హంతిశాస్త్రత ॥ః
ఋషిప్రోక్త విధానత్వా ద్దేవలత్వం నవిద్యతే
వైఖానసకులే జాతః పాంచరాత్రేణ దీక్షితః ॥
నదీక్షితో నజాతోవై సవైదేవలకఃస్మృతః
అజ్ఞానాద్వాబలాన్మోహాద్యదిచక్రాంకితోభవేత్ ॥
వైఖానసోపిసోవధ్య స్స్పృష్టంనార్హతికేశవం
ఆచార్యమాలయంచైవ ప్రతిమాంబలిపీఠకమ్ ॥
శరీరమేవదేవస్య అర్చకస్తుసదాహరిః
ఆశ్వమేధికే వైఖానసో విష్ణుసుత స్సదావిష్ణ్వర్చనేరతః
తస్యాస్తిమహతీశుద్ధి స్స్వర్ణస్యేవహిసర్వదా ॥
భారతే ఆత్మయోనిస్స్వయంజాతో వైఖానస్సామగాయనః
విఖనస్సర్జితాఃపుత్రావర్తన్తేబహవోధునా ॥
తేషాం విఖానసోముఖ్యాముసేః పఞ్చమహర్షయః
కాశ్యపోత్రిర్భృగురహం శిష్యాబోధాయనస్తథా ॥
బోధాయనోగురుద్రోహీ శాస్త్రవ్యుత్క్రమవానభూత్
తస్మాద్బోధాయనేసూత్రే శ్రౌతధర్మోనవిద్యతే ॥
బహునాకిమువక్తవ్యం నతేన సదృశఃపుమాన్
తస్మాద్యూయన్తుదేవాద్యాస్తేనసర్వేర్చయంతుమాం ॥
సత్యంసత్యం పునస్సత్యం బ్రవీమిసురసత్తమాః
తచ్ఛ్రుత్వాదేవదేవస్య వాక్యం సత్యేనసంయుతం ॥
భగవంతం ప్రణమ్యాథధన్యాస్మ ఇతివాదినః
అనుజ్ఞాప్యతథాజగ్ముస్స్వలోకంచసురాదయః ॥
హరేరారాధనం చక్రుర్వైఖానసకులోద్భవాః
శ్రుణ్వతాం సర్వపాపఘ్నం సాక్షాన్మోక్షప్రదం శుభమ్ ॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే
ఆనందసంహితాయాం ఏకోనవింశోధ్యాయ
విఖనసోత్పత్తిక్రమః సంపూర్ణః

శ్రీ విఖనసమహాగురవేనమః

శ్రీ విఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్

అస్యశ్రీవిఖనసాష్టోత్తర శతమహామంత్రస్య భృగుర్మహర్షిః, అనుష్టుప్ఛందః॥ శ్రీమన్నారాయణో దేవతా । ఆత్మయోనిస్స్వయంజాత ఇతిబీజం । గర్భవైష్ణవయితిశక్తిః। శంఖచక్రగదాపద్మేతి కీలకం । శార్ఙ్గభృన్నందకీత్యస్త్రం । నిగమాగమ ఇతికవచం। పరమాత్మ్యసాధక ఇతినేత్రం । పరంజ్యోతిస్వరూపే వినియోగః । సనకాదియోగీంద్ర భక్తిప్రదేతిధ్యానం । అష్టచక్రమితి దిగ్బంధః । శ్రీ విఖనసబ్రహ్మప్రీత్యర్థేజపే వినియోగః।

ధ్యానం

చక్రాబ్జేప్సితదాభయోద్ధృతచతుర్బాహుం రమానందనం
హస్తాబ్జం హరిమానసోద్భవమహం పద్మోద్భవస్యాగ్రజం
విద్యుద్దండ కమణ్డలాదిభరితం గర్భస్థచక్రాంకనం ॥
వందే ఽస్పృగ్హరిణాజినం విఖనసం యోగప్రభావల్లభమ్
శ్రీమాన్యోగప్రభావజ్ఞో మంత్రవేత్తాత్రిలోకధృత్
శ్రవణేశ్రావణేమాసి సంభవో గర్భవైష్ణవః
భృగ్వాదిమునిపుత్రశ్చ త్రిలోకాత్మాపరాత్పరః
పరంజ్యోతిస్స్వరూపాత్మా సర్వాత్మా సర్వశాస్త్రభృత్ ॥
యోగిపుంగవసంస్తుత్యః స్ఫుటత్పాద సరోరుహః
వేదాంతవేద్యపురుషో వేదాంగో వేదసార భృత్
సూర్యేందునయనద్వంద్వ స్స్వయంభూరాదివైష్ణవః
ఆర్తలోకమనఃపద్మరంజిత భ్రమరాత్మకః
రాజీవలోచనశ్శౌరిః సుందరః పురుషోత్తమః
సమారాధనదీక్షోవాస్థాపక స్థానికోర్చకః
ఆచార్యస్త్రిజగజ్జేతా జగన్నాథోజనార్దనః
శతకోటి సహస్రాంశు తేజోవాన్దివ్యవిగ్రహః
భోక్తాగోప్తామరేంద్రోవా సుమేధా ధర్మవర్ధనః

క్షేత్రజ్ఞః పుణ్డరీకాక్ష శ్శ్రేష్ఠో గాంభీర్యసద్గుణః
జితేంద్రియ స్సుప్రసాదోహ్యప్రమేయః ప్రకాశనః
హృత్కరాబ్జో రమాపుత్రో మృగచర్మాంబరో ఽచ్యుతః
పద్మోద్భవాగ్రజోముఖ్యో ధృతదణ్డకమణ్డలుః
వైఖానసాగమనిధిర్వైకరూపోనిరంజనః
గర్భచక్రాంకితధరశ్శుచిస్సాధుఃప్రతాపనః
యోగబ్రహ్మపరబ్రహ్మ నిరామయతపోనిధిః
మాధవాంఘ్రిసరోజాత పూజార్హశ్శ్రీచతుర్భుజః
అనఘోభగవాన్ విష్ణు ర్విజయోనిత్యసద్గుణః
విరాణ్మానసపుత్రోవా శంఖచక్రధరః పరః
క్రోధహాశత్రుహాదృశ్యః బ్రహ్మరూపార్తవత్సలః
కామహాధర్మభృద్ధర్మ విశిష్టశ్శాశ్వతశ్శివః
అవ్యయస్సర్వదేవేశస్త్వచింత్యోభయనాశకృత్
భోగీంద్రోభోగపురుష ఆదిదేవోమహాత్మకః
వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ నిధిస్స్యాత్కాంచనాంబరః
నియమస్సాత్వికశ్రీదస్తారణశ్శోకనాశనః
అర్చనాక్షమయోగీశ శ్శ్రీధరోర్చిశ్శుభోమహాన్
ముక్తిదః పరమైకాంతిః శ్రీనిధిశ్శ్రీకరశ్శుచిః
చన్ద్రికాసాన్ద్రధవళమన్దహాసయుతాననః
వైఖానసోవిఖనసోవిఖనామునిపుంగవః
దయాళుస్సత్యభాషోవాసుమూర్తిర్దివ్యమూర్తిమాన్
ఇత్యేవంశ్రీవిఖనసోనామ్నామష్టోత్తరంశతం
యాత్రాకాలేవిశేషేచజ్ఞానాజ్ఞానకృతేపిచ
స్నానేషు సర్వకాలేషు సూర్యచంద్రో పరాగకే
ప్రయాణేభోజనేతల్పే విద్యారంభేమహోత్సవే
త్రిసంధ్యాయాంపఠన్నిత్యం సర్వత్రవిజయీభవేత్
భవ్యాయమునివర్యాయ పరిపూతాయవాగ్మినే
యోగప్రభాసమేతాయ తస్మైవిఖనసేనమః

హరిఃఓమ్ **శ్రీవిఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రం సంపూర్ణమ్**

నిరుక్తాధికారే శ్రీ విఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్

విమలకమలహారం విశ్రుతాచారపూరం
వినమితసురవారం క్లృప్తలోకోపకారం
విమతజనవిదూరం విష్ణుచేతోవిహారం
విఖనసమునిసూరిం వేదసారజ్ఞమీడే ॥
ఓంశ్రీవిఖనసాచార్య గురవేబ్రహ్మరూపిణే
విష్ణుప్రియకుమారాయ రౌరవాజినవాససే ॥
సమారూఢకురంగాగ్ర్య వాహనాయమహాత్మనే
శుద్ధస్ఫటికరూపాయ నభోమాస్యవతారిణే ॥
మహావైష్ణవనక్షత్ర సంభవాయ వరాయచ
విష్ణ్వర్చాపరతంత్రాయ సూత్రకారాయయోగినే ॥
యోగప్రభాసమేతాయ హరిమానసజన్మనే
దివ్యవిజ్ఞానకాంతాయ దోషభంజనకారిణే ॥
వైఖానసమతాధార మూలకందాయవిష్ణవే
కింకరీకృతభృగ్వాది మునిమండలచారిణే ॥
గర్భవైష్ణవసిద్ధాన్తస్థాపకాయచవాగ్మినే
ఋగ్యజుస్సామలోలాయ వేదమాతృసఖాయచ ॥
బ్రహ్మాత్మజన్మనే విశ్వ పుణ్యాయపురుషాయచ
చతుర్బాహుధృతాబ్జారి వరదాభయశాలినే ॥
అక్షమాలాలంకృతాయ తులసీదామధారిణే
లలాటాన్తోర్ధ్వపుణ్డ్రాగ్ర కిరీటమణిహారిణే ॥
హేమకుణ్డలరత్నార్చిర్మండిత శ్రవణాయచ
సర్వాగమనివాసాయ సర్వశాస్త్రవినోదినే ॥
విద్యారణ్యవసన్తాయ విప్రనారాయణాయచ
సనత్కుమారవేద్యాయ సనకార్ధశరీరిణే ॥
సనందాధ్యాత్మగురవే వాలఖిల్యసఖాయచ
వానప్రస్థావతంసాయ వైయాసిక్యస్తుతాయచ ॥

వసిష్ఠార్చిత పాదాయ వామదేవస్తుతాయచ
పాషణ్డశైలవజ్రాయ బౌద్ధచార్వాకవైరిణే ॥
వితర్కాహిపతంగాయ జైనధ్వాంతవివస్వతే
న్యగ్రోధపర్ణకీటాయ క్షీరసాగర శాయినే ॥
షడాగమసమర్థాయ షణ్మతస్థాపకాయచ
అనాదివిష్ణుభావాయ వైదికాయ శివాయచ ॥
శిల్పాచార్యాయ శిష్టాయ సిద్ధాశ్రమనివాసినే
భృగ్వాదిమునిపిత్రేచ వాణీగానప్రియాయచ ॥
సహస్రకోటిగంధర్వసహితాయ హితాయచ
అర్చావతార రూపాయ హరిరూపస్వరూపిణే ॥
నానాబింబప్రతిష్ఠాత్రే శివమిత్రాయయోగినే
మైత్రావరుణవంద్యాయ దత్తాత్రేయార్థితాయచ ॥
హయగ్రీవస్వరూపాయ శేషాయసుముఖాయచ
ఆచార్యాయస్థాపకాయ దీక్షితాయార్చకాత్మనే ॥
సమారాధనధామ్నేచ స్థానికాయమనోభువే
శోభనాంగాయశుద్ధాయ యోగమాయానుసారిణే ॥
సప్తకోటిమహామంత్రస్వతంత్ర భవనాయచ
వైరాగ్యజన్మదేశాయ వాసవాయయశస్వినే ॥
ధౌతయజ్ఞోపవీతాయ కుశాస్తరణశాయినే
పంచయజ్ఞాధికారాయ మహాయజ్ఞ స్వరూపిణే
అగ్నిహోత్రప్రతిష్ఠాత్రే అగ్నికల్పాయయజ్వనే
చత్వారింశన్మహాకర్మ ప్రతిష్ఠాయమహేష్టయే ॥
లక్ష్మీవిశిష్టసిద్ధాన్తస్థాపకాయవిలాసినే ॥
అనంతవేదవేదాంత రహస్యపరిశీలినే ॥
నిరంతర పదాక్రాంత సార్వభౌమాయమాయినే
నిత్యసూరిసమేతాయ నారాయణసుతాయచ ॥
అనేకదేశికాచార్య పారిషద్య సదస్వినే

విదుషేవిద్వదగ్రణ్యై విశాలనయనాయచ ॥
మహాభాగవతశ్రేష్ఠ పూజితాయాస్తుమంగళం
విశిష్టాద్వైతసిద్ధాన్త మూలభూతాయమంగళం
వైఖానసమునీంద్రాయ కూటస్థాయాస్తుమంగళం
ఏతదష్టోత్తరశతం వైఖానసమునేః ప్రియం ॥
అస్మదాచార్య భూతైస్తు కీర్తితంభార్గవాదిభిః
ఏతదష్టోత్తరశతం మహైశ్వర్యప్రదంభువి ॥
ఆయురారోగ్యదం భవ్యం సర్వకామప్రదంనృణాం
యోజపేచ్ఛత్రిసంధ్యాయాం సయాతిపరమాంగతిమ్ ॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్తే నిరుక్తాధికారే
శ్రీవైఖానసాష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రం సంపూర్ణమ్

భక్తప్రతిష్ఠావిధిః

(ఏకసప్తతి భక్త ప్రతిష్ఠా విఖనసాచార్యప్రతిష్ఠావిధిః)

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భక్తానాంస్థాపనం పరం
ఏకసప్తతి భక్తానాం తత్తద్రూపం విధీయతే ॥
ప్రథమావరణేవాపి ద్వితీయావరణే ऽపివా
ప్రాకారాద్భిత్తిపార్శ్వేతు దక్షిణాద్యుత్తరాంతికం ॥
ప్రాఙ్ముఖాంశ్చైవ సంస్థాప్య తత్తన్నామాదిపూజయేత్
పూర్వోక్తేనైవమార్గేణ ప్రతిష్ఠావిధినైవహి ॥
ప్రహ్లాదోనారదశ్చైవ పుండరీకః పరాశరః
వ్యాసశ్చ శౌనకశ్చైవ - శుకబ్రహ్మతథైవచ
వసిష్ఠశ్చహరిశ్చంద్రో మార్కండేయస్తథైవచ
ఈశానశ్చైవహనుమాన్పార్వతీనన్దికేశ్వరః ॥
సుగ్రీవశ్చాంగదశ్చైవ జటాయుర్జాంబవాంస్తథా
రుక్మాంగదశ్చభీష్మశ్చ త్రిజటాచవిభీషణః ॥
ధర్మభీమార్జునాశ్చాపి నకులస్సహదేవకః

ద్రౌపదీకుంతి దేవీచ వాల్మీకిశ్చమునిస్తథా
సనాతనశ్చ సనకస్సనత్సుత్ర స్సనందనః
వైఖానసోమరీచ్యత్రికాశ్యపాభృగురేవచ ॥
సూర్యోబృహస్పతిశ్చంద్రశ్శుక్రశ్చశనిరేవచ
దిలీపశ్చదశరథో రఘురాజస్తథైవచ ॥
వసుదేవోనందగోపోయశోదాదేవకీతథా
విదురోనంతగరుడౌ విష్వక్సేనోవినాయకః ॥
దుర్గాచషణ్ముఖశ్చైవ జనకోభోజఏవచ
విశ్వామిత్రోగుహశ్చేతి నళరాజస్తథైవచ ॥
శంఖచక్రగదాశార్ఙ్గ ఖడ్గాశ్చైవ మహాబలిః
కార్తవీర్యోజామదగ్నిరేకసప్తతికాస్తథా
అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భక్తానాంలక్షణంపరం
అసురారాక్షసాభూతా గరుడా నాగకిన్నరాః ॥
యక్షవిద్యాధరాస్సర్వ ఋషయోమానవాస్తథా
బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యాశ్శూద్రాశ్చైవాంత్యజాతయః ॥
విష్ణుభక్తి సమాయుక్తైస్తచ్చిహ్నైస్తత్పరాయణైః
తద్భక్తైరర్చనీయాస్స్యురైహికాముష్మికాప్తయే । ఇత్యాది

ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్తే వాసాధికారే విష్ణుభక్తప్రతిష్ఠావిధిర్నామాష్టషష్టితమోధ్యాయ

శ్రీవిఖనసాచార్యస్తోత్రపాఠః

అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి హ్యాచార్యస్య మహాత్మనః
వైఖానసస్యదేవర్షేః స్తోత్రపాఠమిదంపరం ॥
యఃపఠేచ్ఛృణుయాన్నిత్యం వైఖానసకులోద్భవః
ఇహలోకేసుఖం భుక్త్వా సయాతిపరమాం గతిం
ఓం॥ దేవరాజదయాపాత్రం ధీభక్త్యాదిగుణార్ణవం
భృగ్వాదిమునిభిర్మాన్యం వందేశ్రీవిఖనోమునిం ॥
శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభాం.... పరంపరాం ॥

శ్రీ వై ఖా న స శా స్త్ర గ్రం థ స్థ

వందేవిఖనసంసాక్షాత్.... ప్రవర్తకం ॥
నారాయణః పితాయస్య.......... విఖనసేనమః ॥
అఖణ్డమణ్డలాకారం వ్యాప్తంయేనచరాచరం
తత్పదందర్శితంయేన తస్మైశ్రీగురవేనమః ॥
శ్రుతిస్మృతినదీపూర్ణం........ శ్రీవిఖనోర్ణవం ॥

శ్లో॥ శ్రవణే శ్రావణే శుక్ల-పూర్ణిమా ఇందువాసరే
సింహలగ్నేచ సంయుక్తే నైమిశారణ్యమాగతం ॥
నారాయణస్య యశ్చాత్మా విఖనాఇతివర్తతే
వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞం తంవందేవిఖనోమునిం ॥
పద్మనాభమనోజాతం విష్ణుపూజావిశారదం
కుశాసనే సమాసీనమూర్ధ్వపుణ్డ్ర పవిత్రకం ॥
కిరీటహారాభరణ కుణ్డలాంగదభూషితం
శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం త్రిదణ్డేన విరాజితం ॥
వరదాభయహస్తాబ్జం శంఖచక్రధరం ప్రభుం
పద్మంతుదక్షిణే హస్తే ధారిణంపీతవాససం ॥
కమణ్డలుఘటైర్యుక్తం బ్రహ్మర్షిగణసేవితం
తుళసీపద్మమాలాభిస్తపసాచసుశోభితం ॥
పారమాత్మికమంత్రజ్ఞం విఖనోమునిమాశ్రయే
చక్రాబ్జేప్సితదాభయోద్ధృతచతుర్బాహు....... యోగప్రభావల్లభం ॥
వేదాన్తవేద్యమఖిలార్థవిదాంవరిష్ఠం
శ్రీకాంతపాదసరసీరుహ లగ్నచిత్తం ॥
కేయూరహారమణిరాజవిభూషితాంగం
శాంతం సదావిఖనసంమునిమాశ్రయామి ॥
కణ్ఠావలగ్నతులసీనలినాక్షమాలా
కాన్త్యావిలి ప్తపృథుపీనభుజాన్తరాళం
స్వర్ణాంబుజాతవదనోల్లసదూర్ధ్వంపుణ్డ్రం

శాంతంసదా విఖనసం మునిమాశ్రయామి ॥
శ్రీవాసుదేవచరణాంబుజభృంగరాజం
కామాదిదోషదమనం పరవిష్ణురూపం
వైఖానసార్చితపదం పరమం పవిత్రం
శాంతంసదావిఖనసంమునిమాశ్రయామి ॥
చంద్రాదిత్యవిలోచనం మమగురుం క్షీరాబ్ధికన్యాసుతం
సూత్రానన్తసమస్త తన్త్రవిదుషా మజ్ఞాన విచ్ఛేదనం
తంసాక్షాత్పర వాసుదేవ చరణద్వంద్వాంబుజార్చాపరం
భక్తానంతగుణప్రదం విఖనసం నిత్యం ప్రపద్యేవిభుం ॥
వసంతచూతారుణపల్లవాభం ధ్వజాబ్జవజ్రాంకుశచక్రచిహ్నం
వైఖానసాచార్యపదారవిందం యోగీంద్ర వన్ద్యం శరణం ప్రపద్యే ॥
ప్రత్యుప్తగారుత్మతరత్నపాద స్ఫురద్విచిత్రాసన సన్నివిష్టం
వైఖానసాచార్య పదారవిందం సర్వాభివంద్యం శరణం ప్రపద్యే ॥
ప్రతప్తచామీకరనూపురాఢ్య కర్పూరకాశ్మీరజపంకరక్తం
వైఖానసాచార్య పదారవిందం సదర్చితం తచ్చరణంప్రపద్యే ॥
సురేంద్రదిక్పాలకిరీటదీప్త రత్నాంశునీరాజన శోభమానం
వైఖానసాచార్య పదారవిందం సురేంద్ర వంద్యం శరణం ప్రపద్యే ॥
ఇక్ష్వాకుమాంధాతృదిలీపముఖ్య మహీశమౌళిస్థకిరీటజుష్టం
వైఖానసాచార్యపదార విందం మహీశవంద్యం శరణం ప్రపద్యే ॥
దితేస్సుతానాం కరపల్లవాభ్యాం సంలాలితంతత్సుర పుంగవాభ్యాం (నాం)
వైఖానసాచార్యపదారవిందం సురారివంద్యం శరణం ప్రపద్యే ॥
భృగ్వత్రి సాంగీరస కాశ్యపాద్యై ర్మరీచి ముఖ్యప్రవరైస్సుపూజ్యం
వైఖానసాచార్య పదారవిందం మునీంద్రవంద్యం శరణం ప్రపద్యే ॥
క్షేత్రాణి తీర్థాని వనాని భూమౌ తీర్థానికుర్వన్రజసోత్థితేన
వైఖానసాచార్య పదారవిందం సంచారితంతచ్చరణం ప్రపద్యే ॥
దీనంభవాంభోధిగతం నృశంసం వైఖానసాచార్య పదాంబురాశౌ

త్వత్పాదపద్మస్థపరాగవర్షై ర్దోషాకరం మాంకృపయాభిషించ
వైఖానసాచార్యపదాంకితంయః పఠేద్ధరేరర్చనయాగకాలే
సుపుత్రపౌత్రాన్లభతేచకీర్తి మాయుష్య మారోగ్య మలోలుపత్వమ్ ॥
యేషామాసీదాది వైఖానసానాం జన్మక్షేత్రం నైమిశారణ్య భూమిః
దేవోయేషాం దేవకీపుణ్యరాశి స్తేషాంపాదద్వంద్వపద్మం ప్రపద్యే ॥

ఆచార్యమంగళం

లక్ష్మీవల్లభసంకల్ప వల్లభాయమహాత్మనే
శ్రీమద్విఖనసేతుభ్యం మునివర్యాయమంగళం ॥
లక్ష్మ్యా మాతృమతేతస్యాః పత్యాపితృమతేనఘైః
భృగ్వాద్యైఃపుత్రిణేస్మాకం సూత్రకారాయమంగళం ॥
స్వసూత్రవిహితోత్కృష్ట విష్ణుబల్యాఖ్యకర్మణా
గర్భవైష్ణవతాసిద్ధిఖ్యాపకాయాస్తుమంగళం ॥
భక్త్యాభగవతఃపూజాం ముక్త్యుపాయంశ్రుతీరితం
స్వయందర్శయతేస్మాకం సూత్రకారాయమంగళం ॥
శ్రీవేంకటేశకరుణా ప్రవేశాగ్రభువేసదా
కరుణానిధయేస్మాకం గురవేతేస్తు మంగళం॥
నారాయణపరం సూత్రం శ్రుతివాక్యైక సంశ్రయం
ప్రకాశ్యసూత్రకారాణాం దృషతే మూర్ధ్నిమంగళం ॥
విష్ణోఃపరత్వ కథనపూర్వమర్చావిధాయినే
శ్రీమద్విఖనసే నిత్యం గురవేతేస్తు మంగళం ॥
జన్మన్యేవస్వభుజయోర్ద్వయోశ్శంఖారిధారిణే
వరదాభయహస్తాయ మునిరాజాయమంగళం ॥
ఆత్మనోమునిరాజత్వ సూచనాయచమూర్ధని
కిరీటధారిణే పాపహారిణేతేస్తుమంగళం ॥
యోగనిష్ఠ ప్రభాయుక్త స్వరూపప్రతిభానవే

గురవే విఖనోనామ్నే విష్ణుపుత్రాయ మంగళం ॥

యఇదం పద్యదశకం విఖనోమంగళాభిధం

పఠేద్వా శ్రుణుయాత్తస్య మంగళంతనుయాత్ప్రభుః ॥

ఆచార్యమంగళం సమాప్తం

నారాయణం సకమలం సకలామరేంద్రం

వైఖానసం మమగురుం నిగమాగమేంద్రం

భృగ్వత్రికాశ్యపమరీచిముఖాన్మునీంద్రా

న్సర్వానహంకులగురూన్ ప్రణమామిమూర్ధ్నా ॥

శ్రీప్రపదనప్రకారః

సదస్యానసుజ్ఞాప్య స్వామినః భవత్పాదమూలే..... స్వీకృత్య మమ ఏతద్దేహావసాన ఏవ నిశ్శేష సంసార నివృత్తిపూర్వక యధావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధ్యర్థం, శ్రీప్రపదనపూర్వక శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనం కర్తుం యోగ్యతా సిద్ధిరస్త్వితి భవన్తోऽనుగృహ్ణన్తు, తతస్స్వాచార్య పరంపరామనుసంధాయ ఆసనమంత్రస్య... ప్రాణాయామంకుర్యాత్ । అస్యాంశుభతిథౌ మమ ఏతద్దేహావసానఏవ నిశ్శేష సంసార నివృత్తిపూర్వక యధావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధ్యర్థం మమమాతుః శ్రియః పాదపద్మయోరంగ పంచక సంపన్న మాత్మరక్షాభర సమర్పణం కరిష్యే, ఓంభగవతో బలేన..... తద్భగవాను మన్యతాం । భగవానేవస్వదత్తస్వార్ధకర్తృ భావేన స్వకీయైశ్శేపకరణై స్స్వారాధనైక ప్రయోజ నాయపరమపురుషస్సర్వశేషీ శ్రియఃపతి స్వశేషభూతం మాం శ్రీప్రపదనం కారయతీతి సాత్వికసంకల్పం కృత్వా.

కరణమన్త్రాః చంద్రాంప్రభాసాం । యోవాభూతేః । మామాత్మగుప్తాం । తత్సత్వోవా । ఇతి మంత్రానుక్త్వా । "నారాయణ నమస్తేస్తు కరుణాత్మన్ దయానిధే" ఇతిపూర్వోక్త ప్రాతస్సంధ్యావందనజపాన్త కథిత పంచశ్లోకాంశ్చోక్త్వా సత్యత్వ జ్ఞానత్వా నంతత్వా నందత్వా మలత్వ విష్ణుపత్నీత్వాతి స్వరూప నిరూపక ధర్మ విశిష్టే ! హేవాత్సల్య స్వామిని ! త్వత్సౌశీల్య సౌలభ్య సర్వజ్ఞత్వాదికల్యాణ

గుణ పరిపూర్ణే ! హేశ్రీః మమమోక్షార్థం, భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధి విరోధ్యుగ్ర భగవన్నిగ్రహాను సంధానాదత్యంతం నిహతశ్శోకసాగరమగ్నోత్యం తాకించనశ్చాహ మితః పరంత్వదానుకూల్యమేవ కరిష్యే। త్వత్ప్రాతికూల్యం నకరిష్యే । మమమోక్షార్థం యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తిసిద్ధౌ త్వత్ప్రపత్తిం వినాకల్పకోటి సహస్రేణాపి సాధనం నాస్తి । త్వమేవోపాయాంతర స్థానేస్థిత్వా, మమమోక్షార్థం భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధి రూపరక్షాం త్వమేవకురుష్వ । కర్తృత్వ జ్ఞాతృత్వ స్వయంప్రకాశత్వ ప్రత్యక్త్వాణుత్వ నిరవయవత్వానంద రూపత్వాదిభి ర్దేహేంద్రియాదివిలక్షణో ఽహం । మదీయం వస్తుసర్వస్వామిన్యై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । మమ విరోధి నివృత్తిపూర్వక యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధిరూప రక్షాయా ఉత్పాదన భరః । అశరణ్య శరణ్యాయై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । ఏతద్రక్షణ ఫలమపి ప్రధాన ఫలిన్యై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । ఇతఃపరంమమానిష్ట నివర్తనే ఇష్టప్రదానేచ తుభ్యమేవ నమమ । ఇత్యనుసంధాయ భగవానేవ స్వీకృత భరతయా శ్రీప్రపదనంకారితవాన్। ఇతి సాత్వికత్యాగం కృత్వా, శరణాగత మవలోకయంత్యా శ్శ్రియఃకటాక్ష వీక్షణాత్ మదభీష్ట యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి శ్శీఘ్రమేవసిద్ధ్యతు । తయైవ సర్వంసంపత్స్యతే। ఇతిప్రహర్ష వశస్సుఖమాసీత ।ఇతిశ్రీ ప్రదనప్రకారః

శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనప్రకారః

పూర్వవదాచార్యానుసంధానంకృత్వా...... శుభతిథౌ ..... అర్చిరాదిమార్గేణ ప్రకృతి మణ్డలమతీత్య వైకుణ్ఠ సీమ్నిప్రవహన్తీం విరజాఖ్యాం దివ్యనదీంగత్వా, తత్రసూక్ష్మశరీరం విసృజ్య, తాం సంకల్పేనాతిలంఘ్య దివ్యలోకంగత్వా శుద్ధ సత్వమయపరమ కళ్యాణ గుణమయ విగ్రహం ప్రాప్య శ్రీవైకుణ్ఠ దివ్య నగరీం ప్రాప్య పర్యంకే నాగభోగే శ్రియా సమేతం వాసుదేవాఖ్యం పరం బ్రహ్మోపసంపద్యా ఽపహత పాప్మత్వాది గుణాష్టక విశిష్ట యథావస్థిత స్వస్వరూపావిర్భావపూర్వకం సర్వస్వామినస్సర్వప్రకార నిరతిశయ భోగ్యస్య శ్రీమతో నారాయణస్య చరణారవిన్దయో స్స్వరూపప్రాప్త సర్వదేశ సర్వకాల సర్వావస్థో చితసర్వవిధకైంకర్య పరిపూర్ణబ్రహ్మానుభవ సిద్ధ్యర్థ మంగపంచక

సంపన్నమాత్మరక్షాభర సమర్పణం కరిష్యే। భగవానేవ స్వశేష భూతంమామిదం స్వప్రపదనం కారయతీత్యను సంధాయ । ద్వయమంత్రంపూర్వోక్తమంత్రాన్ శ్లోకాంశ్చాను సంధాయ । సత్యత్వ జ్ఞానత్వాద్యనంతకళ్యాణగుణగణపరిపూర్ణ స్వామిన్నేతావంతం కాలం త్వదనభి మతాచరణేనాభిమతార్థ షులబ్ధవానస్మి । ఇతః పరంత్వదానుకూల్యమేవ కరిష్యే । త్వత్ప్రాతికూల్యం నకరిష్యే । జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వాదిదేహేన్ద్రియాది విలక్షణో ఽహం। మదీయం వస్తు సర్వస్వామినే సర్వరక్షాకరాయ శ్రీమతే నారాయణాయ తుభ్యమేవ నమమ । ఏతద్రక్షణ ఫలమపిప్రధాన ఫలినే శ్రీమతే నారాయణాయ తుభ్యమేవ నమమ। అతోనిర్భరో నిర్భయోస్మీతి భగవంతం స్వీకృతభరమాత్మానం విగళితభరంచానుసంధాయ

భగవతోబలేన, భగవత్ప్రపదనాఖ్యం కర్మకృతవాన్, తద్భగవానను మన్యతాం। భగవానేవ స్వకీయేనాత్మనా స్వప్రపదనం స్వయమేవ కారితవాన్, ఇతిసాత్వికత్యాగం కృత్వా, అనుష్ఠితప్రపదనసంజాత నిరవధిక ప్రసాదయుక్తేన భగవతా । సకృదేవప్రపన్నాయ .... వ్రతంమమ, సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య .... మాశుచః । ఏవం ఆచార్య ముఖేన మంత్రార్థానుసంధానపూర్వకం ప్రపత్తిం కారయిత్వా తదారభ్య.

సూత్రం : "నారాయణపరాయణో నిర్ద్వంద్వోముని' రిత్యుక్తరీత్యా యత్కరోషి యదశ్నాసీ" త్యుక్తరీత్యా చ భగవతి భరంసమర్ప్య సదాభగవద్ధ్యానపరో నిర్భరో నిర్భయో భవేదితి భట్టభాస్కరీయఖిల ఋజ్మంత్రభాష్యే అష్టమ ప్రశ్నారంభే ప్రదర్శితోయం ప్రకారః తత్రద్రష్టవ్యః

ఇతి శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనం

శ్రీ విఖనసగురుభ్యోనమః

హరిఃఓమ్

ఆహ్నికామృతగ్రన్థ పూర్వభాగ స్సమాప్తః

శ్రీ వాసుదేవార్పణమస్తు

హరిః ఓమ్

ఉత్తరభాగః

శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః

భూశుద్ధి

శ్రీలక్ష్మీ వల్లభారంభాం విఖనోముని మధ్యమామ్
అస్మదాచార్య పర్యన్తాం వందే గురు పరంపరామ్॥
నారాయణః పితాయస్య మాతాచాపి హరిప్రియా।
భృగ్వాది మునయః పుత్రాస్తస్మై విఖనసే నమః॥

ఆసన మంత్రస్య పృధివ్యాః మేరుపృష్ఠ ఋషిః, సుతలం ఛందః, కూర్మరూపీ శ్రీమన్నారాయణో దేవతా, ఆసనే వినియోగః, కుం బీజం, మం శక్తిః, ఫట్ కీలకం మమ ఆసన శుద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః, కేశవాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమఇత్యాది దామోదర పర్యంతమంగన్యాసం కరన్యాసం చ కర్యాదితి కేచిత్, **ధ్యానం**॥ అశేష జగదాధారమనంతం కూర్మరూపిణం

ఆసనస్య విశుద్ధ్యర్థ మాత్మానంతం భజేహరిమ్॥
పృథ్వీ త్వయాధృతా లోకాదేవిత్వం విష్ణునాధృతా.
త్వంచ ధారయ మాందేవి పవిత్రం కురుచాసనమ్॥

అచ్యుతాజ్ఞయా, ఆం ఆధార శ్శక్త్యైనమః అంఅనన్తాసనాయ నమః. కుం కూర్మాసనాయ నమః. హుంఫట్ కర్ణికమ్॥ యథాబలం ప్రాణాయామం కుర్యాత్. ప్రాణానాయమ్య॥ హరిఃఓం శ్రీగోవింద ఏవంత్రిః, ఆరప్స్య మాణస్య కర్మణః అంగభూతం కరకారాధనం తన్నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం, విష్వక్సేనారాధనం చాద్యకరిష్యే, అపఉపస్పృస్య.

"విష్వక్సేనారాధనమ్"

ఐశాన్యాం ధాన్యపద్మాసనోపరి కూర్చం నిక్షిప్య తస్మిన్నావాహయేత్.

శ్లో విష్వక్సేనం చతుర్బాహుం శంఖచక్ర సమన్వితమ్
సింహాసనే సమాసీనం పీతవాసోగ్ని వర్ణకమ్

శ్రీవత్సం బ్రహ్మసూత్రంచ కౌస్తుభం చ వినైవతమ్
జయాపతిం శృంగకేతుం సుపుష్పరథవాహనమ్
పూర్వాషాఢోద్భవం దేవం దక్షిణాముఖమర్చత్॥

ఆగ్నేయోయ స్మాద్యజామహేత్వా విశ్వేసదాత్వం మహితోనుశంభో, వైరాజంతే సుహుతం నిధత్తాం, ప్రైషామధీశో విబుధానామనాదిః. యామే శస్తాం ధనితాందధాతు॥

ఓం విష్వక్సేన మావాహయామి, శాన్తమావాహయామి, హరమా॥ మి, అమితమా॥ మి, నిత్యానపాయినమా॥ మి, దక్షిణే తత్పత్నీం సూత్రవతీమా॥ మి, వామే జయామా॥మి, సపత్నీకస్య విష్వక్సేనస్యేదమాసనం॥ విష్వక్సేనాయ ఇదం పాద్యం, ఏతేప్లోత॥ ఇమే అక్షతాః - గుడోపహారం నివేదయామి. తాంబూలం సమర్పయామి. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

యస్యద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతమ్।
విఘ్నం నిఘ్నంతి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే॥
విష్వక్సేన స్మృతో రాజా భగవాన్ సర్వకర్మణామ్
తస్మాన్నాన్య ముపాసీత కర్మణాం విఘ్నశాంతయే।
ఆరంభే కర్మణాం పుష్ట్యై విఘ్నానాం ప్రశమాయచ।
కుర్యాత్సపరివారస్య విష్వక్సేనస్య చార్చనమ్।

ఇతి విష్వక్సేనార్చనం కృత్వా -

ఇషేత్వోర్జేత్వేతి కరకం తంతునా పరివేష్ట్య. **ఇషేత్వోర్జేత్వా॥**

కర్మణే-కరకంధారాస్విత్యద్భిరాపూర్య॥

ధారాసుసప్తసుచమానసేషుసరస్సరిత్సుపరిపూరితేషు, అపోభి గృహ్ణన్నపతి పాదయిష్యే గృణోమి ధత్తాగ్ం సుచిరగ్ం సుశర్మ।

ఇదమాపశ్శివా ఇత్యపోభిమన్త్ర్య, "ఇదమాపశ్శివాశ్శివతమాశ్శాన్తాశ్శాన్తతమాశ్శుభా శ్శుభతమాః పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమామేధ్యా మేధ్యతమా అమృతా అమృతరసాః, పూతాబ్రహ్మ పవిత్రేణ పూతా స్సూర్యస్య రశ్మిభిః॥"

ఆపోవా ఇతి మంత్రో అధిక పాఠః క్వచిద్దేశేవర్తతే।

"ఆపోవా ఇదగ్‌ం సర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావా ఆపఃపశవ ఆపోమృత మాపో ఽన్న మాపస్సమ్రాడాపో విరాడాప స్స్వరాడా పశ్ఛందాగ్ స్యాపో జ్యోతీగ్‌ష్యాప (యజూగుంష్యాప) స్సత్యమాపస్సర్వా దేవతా ఆపోభూర్భువస్సువ రాపఓమ్॥

పుష్పాదిభిస్సర్వతీర్థ జలమభ్యర్చ్య ఇత్యుక్తత్వాత్ కూర్చాగ్రేతి కూర్చం నిక్షిప్య

కూర్చాగ్రరాక్షసాంచ్ఛింది ఏతత్కర్మ విఘాతినః।
త్వామర్పయామి కుంభే ఽస్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మసు

వృక్షరాజ ఇత్యామ్రపల్లవాన్నిక్షిప్య,

వృక్షరాజ సముద్భూతశాఖాయాః పల్లవత్వచః।
యుష్మాన్ కుంభేష్వర్పయామి సర్వదోషాపనుత్తయే।

ఇతి నాళికే రమూర్ధ్వముఖం విన్యస్య,

నాళికేర సముద్భూత త్రినేత్రహరసమ్మత
శిఖయా దురితం సర్వం పాపం పీడాంచమేనుద॥

సహిరత్నానీతి రత్నం సువర్ణం రజతం వా నిక్షిప్య,

సహిరత్నాని దాశుషే సువాతి సవితాభగః, తంభాగం చిత్రమీమహే॥
గంగేచయమునేచైవ గోదావరి సరస్వతి
నర్మేదే సింధుకావేరి జలేస్మిన్ స్సన్నిధింకురు॥
"యేతే శతం వరుణయే సహస్రం యజ్ఞియాః పాశావితతాః పురుత్రా।
తేభ్యోన ఇంద్రస్సవితోత విష్ణుర్విశ్వేదేవా ఽ ముంచంతు మరుతః స్వస్త్యా॥

తస్మిన్ పుష్పగంధతులస్యక్షతాన్నిక్షిప్య॥ అస్మిన్ కుంభే వరుణ మావాహయామి. ప్రచేతస మావాహయామి, రక్తాంబరధర మావాహయామి, యాదస్పతి మావాహయామి. కరకస్య పృష్ఠే పృధివీ మావాహయామి. కుక్షౌ ఆకాశ మావాహయామి. ధారాయాం వాయుమావాహయామి. పార్శ్వయోః అగ్నిమావాహయామి. పుష్పేపుల్ల మావాహయామి గంధే పృధివీ మావాహయామి అక్షతేషు రవిమావాహయామి. ధూపే బృహస్పతి మావాహయామి. దీపే శ్రియమావాహయామి. వరుణాయనమః - వరుణ స్యేదమాసనం. వరుణాయ ఇదం పాద్యం, ఇదమర్ఘ్యం. ఇదమాచమనీయ్యం. ఏతేప్లోత వస్త్రోత్తరీయా భరణోపవీత పుష్పగంధధూప దీపార్ఘ్య పాద్యాచమనీయ్యార్ఘే ఇమే అక్షతాః,

సకలారాధ నైస్స్వర్చితం. వరుణాయ నమః, గుడోపహారం నివేదయామి॥

పూగీ ఫలసమాయుక్తం నాగవల్లీ దళైర్యుతమ్
కర్పూరచూర్ణ సంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్॥

తాంబూలం సమర్పయామి. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి॥

పుణ్యాహపీఠికా

సూత్రం : అథపుణ్యాహం పంచావరాన్ శ్రోతియానాహూయాభి పూజయతి ॥

భాష్యే॥ ఆచరతి కర్మేత్యాచార్యః నిషేకాది కృదితియజమాన ఇత్యర్థః. అధయజమానః ప్రాతస్స్నాత్వాచమ్య, ధృతోభయ పవిత్రపాణిః ద్వాదశోర్ధ్వ పుండ్రస్స న్సంధ్యాముపాస్య, బ్రహ్మయజ్ఞం కాండర్షి తర్పణం చ కృత్వా, శుద్ధే దేశే వక్ష్యమాణవత్ గోమయేనోపలిప్యపైష్ట్య భూమిమలంకృత్యాచార్యాది శ్రోత్రియాన్పంచావరానాహూయ, పాద్యాసనాద్యైరభ్యర్చ్య ప్రతివాచకా న్ప్రాఙ్ముఖానుదఙ్ముఖాన్వా స్థాపయేత్॥ సర్వత్రో దఙ్ముఖఏవ ఆచార్యః కర్మకారయతి॥

యజమానః పాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య పత్న్యాసహ॥ హరిః ఓమ్ అస్మద్గురుభ్యోనమః। అస్మత్పరమ గురుభ్యోనమః॥ శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః సర్వేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః. ఇతి తాన్ ప్రణమేత్, తత ఆచార్యః అనయోర్దంపత్యోః శోభన కర్మారంభ ముహూర్తస్సుముహూర్తోఽస్త్వితి భవంతోను గృహ్ణంతు. ప్రతివచనం॥ తథాస్తు. సుముహూర్తోస్తు.

ఓం బుధ్యాస్మహ వ్యైర్ణమసోపసద్య. మిత్రం దేవం మిత్రధేయంనో అస్తు. అనూరాధాన్ హవిషావర్ధయంతః. శతం జీవేమశరదస్సవీరాః. ఇతి తయోః అక్షతారోపణం కృత్వా, సాక్షత పవిత్రే దద్యాత్. యజమానః "ఇదం బ్రహ్మపునీ మహ" ఇతి పవిత్రే గృహీత్వా, బ్రహ్మపునాత్వితి హస్తద్వయానామికాంగుల్యోర్నిక్షిప్య "నమస్సదసే నమస్సద సస్పతయే నమ స్సఖీనాం పురోగాణాం చక్షుషే నమోదివే నమః పృథివ్యై", "సప్రథ సభాంమే గోపాయ యేచ సంభ్యాస్సభ్యా సదః తానింద్రియా వతఃకురు సర్వమాయు రుపాసతాం."సర్వేభ్య శ్రీవైష్ణవేభ్యో నమః. యథా శక్తి దక్షిణాం గృహీత్వా. స్వామినః భవత్ పాదమూలే మయా సమర్పితామిమాం సౌవర్ణీం దక్షిణాం యత్ కించిద్దక్షిణాం యథోక్త దక్షిణా మివ

స్వీకృత్య అనయా ధర్మపత్న్యా సహ చిరకాల విచ్ఛిన్నపున స్సంధానకర్మకర్తుం మమయోగ్యతా సిద్ధిరస్త్వితి భవంతో మహాంతోను గృహ్ణంతు. యజమానః ఘృతాత్పరీత్యద్భిర్యథాశక్తి దక్షిణాం దదాతి, త్వమగ్నే యజ్ఞానాం హోత్రే తితథావదీరన్ - మన్త్రః ॥ త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతా, విశ్వేషాగ్ంహితః, దేవేభిర్మానుషే జనే, స్వస్తి దక్షిణాః పాన్తుదేవస్యత్వా ఇత్యాది,

ప్రతిగృహ్ణామీత్యంతం ప్రతిగృహీతావదేత్. ప్ర। యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు తయాన్వారబ్ధః. ప్రాఙ్ముఖమాసనోపరి దర్భేష్వాసీనః.

హరిః ఓం భగవతోబలేన భగవతో వీర్యేణ భగవతస్తేజసా భగవతః కర్మణా భగవతానుగృహీతో భగవతానుద్యాతో భగవన్ధ్యాత్వా భగవత్కర్మ కరిష్యామి తత్ భగవాననుమన్యతామ్.

పుణ్యాహవాచనమ్

ప్రాణానాయమ్య - ఓం శ్రీ గోవింద, గోవింద గోవింద అస్యశ్రీ విష్ణోర్మహాపురుషస్య - విష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్ధే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వతమన్వంతరే అష్టావింశతితమే కలియుగే ప్రథమపాదే జంబూద్వీపే భరతఖండే భరత వర్షే మేరోర్దక్షిణ పార్శ్వే శకాబ్దే అస్మిన్వర్తమానే వ్యావహారికే, ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరాణాం మధ్యే సంవత్సరే - అయనే - ఋతౌ - మాసే - పక్షే - శుభతిథౌ - వాసర యుక్తాయాం శ్రీ (విష్ణునక్షత్ర విష్ణుయోగ) శుభనక్షత్ర శుభయోగ శుభకరణ ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం॥ అస్యాం శుభతిథౌ నక్షత్రే రాశౌ జాతస్య - శర్మణః మమ - నక్షత్రేరాశౌ జాతాయాః నామ్న్యాః మమధర్మ పత్న్యాశ్చ అవయోస్సమస్త మంగళావాప్త్యర్థం శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం భగవదాజ్ఞా కైంకర్య రూపం చిరకాల విచ్ఛిన్న పునస్సంధాన కర్మాంగం, ఏతస్మిన్ స్థండిలే అఘార కర్మాంగం స్థలశుద్ధ్యర్థం సర్వోపకరణ శుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహవాచన కర్మ కరిష్యే.

సర్వేభ్య శ్రీ వైష్ణవేభ్యోనమః పుణ్యాహజపం కురుధ్వం.

ప్ర - వయంకుర్మః. భవద్భిరనుజ్ఞాతః పుణ్యాహం వాచయిష్యే, ప్ర॥ ఓం వాచ్యతాం. సుపుణ్యాహం కరోమి, ఓం కురుష్వ. స్వస్తి సుప్రోక్షిత మస్త్వితి

స్థానం ప్రోక్ష్య. ప్రజాపతిః ప్రియతామిత్యుక్త్వాతైః ప్రియాతామితి వాచయతి. ప్రజాపతిః ప్రియతాం. ప్ర॥ ప్రియతాం ప్రజాపతిః,. శామ్యంతుఘోరాణీత్యుత్తరాంతం త్రిరపస్స్రావయేత్. **అత్రభాష్యం.** కనకాది శుద్ధం పాత్రం మృణ్మయం వా అభిస్రావ జలధారణార్థం పురతః సంస్థాప్య తస్మిన్ కుశాక్షత గన్ధాశ్వత్థ పల్లవాన్నిక్షిప్య. కరకముద్ధృత్య దర్భోపరి ఉత్తరాంతం పాత్రాద్బహిః త్రిరపస్స్రావయేత్. తథాన్తే శుభాని వర్ధన్తామితి పాత్రే ఽస్రావయతి. శామ్యంతుఘోరాణి, శామ్యంతు పాపాని, శామ్యంతు ఈతయః, ప్ర - శుభాని వర్ధంతాం - ఏవంత్రిః. అతోదేవా ఇత్యగ్రం దైవికే.

మంత్రః : అతోదేవా అవంతు నోయతో విష్ణుర్విచక్రమే. పృథి : వ్యాస్సప్తధామభిః. ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిదధేపదం, సమూఢ మస్యపాగ్ం సురే త్రీణిపదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః. అతోధర్మాణి ధారయన్. విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతోవ్రతాని పస్పశే. ఇంద్రస్య యుజ్యస్సఖా. తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యంతి సూరయః. దివీవచక్షురాతతం. తద్విప్రాసో విపన్యవోజా గృవాగ్ం సస్సమింధతే. విష్ణోర్యత్పరమం పదం.

"సన్త్వాసిఞ్చామీత్యగ్రం నూతకే" "సంత్వాసించామి యజుషా ప్రజామాయుర్ధనంచ, బృహస్పతి ప్రసూతో యజమాన ఇహమారిషత్.

శుచీవోహవ్యా ఇత్యగ్రంప్రేతకే॥ శుచీవోహవ్యామరుతశ్శుచీనాగ్ం శుచిగ్ంహినోమ్యధ్వరగ్ం శుచిభ్యః, ఋతేన సత్యమృత సాప ఆయన్ఛుచి జన్మాన శ్శుచయః పావకాః.

ప్ర॥ : ద్రవిణోదాఇతి తత్తన్మన్త్రాన్తే యజమానస్య శిరసి అక్షతాన్ నిక్షిపన్తోవదేయుః. యజమానః ప్రతిమన్త్రం పాత్రేజలం స్రావయతి. ద్రవిణోదా సవితానవోనవో విద్యుత్ శతంజీవ అష్టౌదేవా హిరణ్యరూప ఋధ్యామస్తోమం ఆహోర్షన్హ్వా అర్యమణం సోమం రాజాన మింద్రావరుణాసౌ శ్రియేజాత యాగుంగూఃయస్యా హృదాయస్మైత్వం నర్యప్రజాం సుత్రామాణం శతాయుధాయ దక్షిణావతాం భద్రం కర్ణేభిశ్శృతమిన్ను, శరదో ఽదితిర్ద్యౌరితి ఋచస్సర్వేవదేయురిత్యన్తమ్.

మంత్రః : "ద్రవిణోదా ద్రవిణసస్తురస్య ద్రవిణోదాస్సనరస్య ప్రియంసత్. ద్రవిణోదావీరవతీ మిషణ్ణో ద్రవిణో దారాసతే దీర్ఘమాయుః॥ సవితా పశ్చాతాత్సవితా పురస్తాత్సవితోత్తరాత్తాత్సవితాధరాత్తాత్. సవితానస్సువతు సర్వతాతిగ్ం సవితానోరాసతాం దీర్ఘమాయుః॥

నవో నవో భవతి జాయమానోహ్నాం కేతురుష సామేత్యగ్రే, భాగం దేవేభ్యో విదధాత్యాయన్ప్ర చంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘమాయుః॥

విద్యున్నయా పతంతీదవిద్యోర్భరంతీమే అప్యాకామ్యాని జనిష్టో ఆపో నర్యస్సుజాతః ప్రోర్వశీతి రత దీర్ఘమాయుః॥

శతంజీవశరదో వర్ధమానశ్శతం హేమంతాన్ఛత ముపసన్తాన్। శతమింద్రాగ్నీ, సవితాబృహస్పతి శ్శతాయుషా హవిషేమం పునర్దుః॥

అష్టాదేవావసవస్సోమ్యాసః చతస్రోదేవీ రజరాశ్రవిష్టాః । తే యజ్ఞం పాన్తురజసః పరస్తాత్, సంవత్సరీణ మమృతగ్ం స్వస్తి॥

హిరణ్యరూప స్సహిరణ్య సందృగ పాం నపాత్సేదు హిరణ్యవర్ణః। హిరణ్య యాత్పరియోనేర్నిషద్యా హిరణ్య దాదదద్యన్న మస్మై॥

ఋధ్యామస్తోమం సనుయామవాజ మానోమంత్రం సరధే హోపయాతమ్। యశోనపక్వం మధుగోష్వంతరా భూతాంశో అశ్వినోః కామమప్రాః॥

ఆహార్షంత్వా విదన్త్వా పునరాగాః పునర్నవ, సర్వాంగ స్సర్వం తేచక్షు స్సర్వమాయుశ్చతే విదమ్॥

అర్యమణం బృహస్పతిమింద్రం దానాయచోదయ। వాచం విష్ణుగ్ం సరస్వతీగ్ం సవితారం చ వాజినమ్॥

సోమగ్ం రాజానం వరుణమగ్ని మన్వారభామహే. ఆదిత్యాన్ విష్ణుగ్ం సూర్యం బ్రహ్మాణంచ బృహస్పతిమ్॥

ఇంద్రా వరుణాసోమనస మతృప్తం రాయస్పోషం యజమానేషు ధత్తమ్। ప్రజాం పుష్టింభూతి మస్మాసుధత్తం దీర్ఘాయుత్వాయ ప్రతిరతన్న ఆయుః॥

శ్రియేజాతశ్శ్రియ ఆనిర్యాయ శ్రియం వయో జరితృభ్యోదధాతి. శ్రియంవసానా అమృతత్వ మాయన్భవంతి సత్యాసమిధామితద్రౌ॥

యాగ్ంగూర్యాసినీవాలీ యారాకాయా సరస్వతీ। ఇంద్రాణీ మహ్వ ఊతయే। వరుణానీగ్ం స్వస్తయే॥

యస్త్వాహృదా కీరిణా మన్యమానో ఽమర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి। జాతవేదోయశో అస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నే, అమృతత్వమశ్యామ్॥

యస్మైత్వగ్ం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నే కృణవస్స్యోనమ్। అశ్వినగ్ం సపుత్రిణం వీరవన్తం గోమన్తగ్ం రయింనశతే స్వస్తి ॥

సర్వ్యప్రజాంమేగోపాయ, అమృతత్వాయజీవసే, జాతాంజనిష్య మాణాంచ, అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠితామ్॥

సుత్రామాణం పృథివీం ద్యామనేహసగ్ం। సుశర్మాణ మదితిగ్ం సుప్రణీతిమ్। దైవీన్నావగ్గ్ స్వరిత్రామనాగ సమస్రవంతీ మారుహేమా స్వస్తయే॥

శతాయుధాయ శతవీర్యాయ శతోతయే ఽభిమాతిషాహే।
శతంయోనశ్శరదో అజీతానింద్రోనేష దతిదురితాని విశ్వా॥
దక్షిణావతామిదిమాని చిత్రా దక్షిణావతాం దివి సూర్యాసః।
దక్షిణావన్తో అమృతం భజంతే దక్షిణావంతః ప్రతిరంత ఆయుః॥
భద్రం కర్ణేభిశ్శృణుయామ దేవాః, భద్రంపశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః।
స్థిరైరఙ్గైస్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభిర్వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః॥
శతమిన్ను శరదో అన్తిదేవాయత్రానశ్చక్రా జరసం తనూనామ్।
పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తిమానో మధ్యారీ రిషతాయుర్గన్తోః॥
అదితిర్ద్యౌరదితి రంతరిక్షమ్। అదితిర్మాతా సపితాసపుత్రః।
విశ్వేదేవా అదితిః పఞ్చజనాః అదితిర్జాత మదితిర్జనిత్వమ్॥

సర్వేదేవాః ప్రియన్తామితి యజమానః తథాప్రియంతామితి ప్రతివాచకావదేయురితి తథా సంపూర్ణమస్త్విత్యంతమ్॥

సర్వేదేవాః ప్రియంతామ్। సర్వేఋషయః ప్రియంతామ్। సర్వేపితరః ప్రియంతామ్। సర్వేగ్రహాః ప్రియంతామ్। సర్వాదేవ్యః ప్రియంతామ్। సర్వాఋషి పత్న్యః ప్రియంతామ్ । సర్వాః పితృపత్న్యః ప్రియంతాం సర్వే వేదాః ప్రియంతాం సర్వేయజ్ఞాః ప్రియంతామ్.

పుణ్యాహమస్తు। శుభమస్తు। ఆయుష్యమస్తు। ఆరోగ్యమస్తు। అవిఘ్నమస్తు। అచలమైశ్వర్యమస్తు। యత్పాపం తత్ప్రతిహతమస్తు। యచ్ఛ్రేయస్తదస్తు। శివంకర్మాస్తు। శివఃపక్షోస్తు। శివాఋతవస్సన్తు। శివాని నక్షత్రాణి భవంతు, సర్వకర్మ సమృద్ధిరస్తు। సర్వధనధాన్య సంపూర్ణమస్తు॥

"యత్పుణ్యం నక్షత్రం తద్బట్కుర్వీతో పవ్యుషం। యదావై సూర్య ఉదేతి, అథ నక్షత్రం నైతి, యావతి తత్రసూర్యో గచ్ఛేత్। యత్రజఘన్యం పశ్యేత్। తావతికుర్వీతయత్కారీస్యాత్, పుణ్యాహ ఏవకురుతే॥

ఖండ : యజమానస్య నక్షత్ర నామాది గోత్రనామ సుతాంతం మాతృగోత్ర నామాంతాత్పరం శర్మాంతం నామ ప్రణవాది భవంతోబ్రువంతు । పుణ్యాహం స్వస్తి ఋద్ధ్యంతం త్రిధాత్రిధా యథావిభక్తి వాచిత మనువాచయేయుః।

ఆశ్వయుజాయ, కాశ్యపాయ, శ్రీనివాస సుతాయ గౌతమీనన్దనాయ, గోపాలశర్మణేమహ్యాం అస్మిన్కర్మణి పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువంతు. ప్ర ॥ ఆశ్వయుజాయేత్యాది పూర్వవదుక్త్వా తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు.

పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు. ప్ర॥ పూర్వవత్ తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు. పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు. ప్ర॥ తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు.

స్వస్తిన ఇన్ద్రోవృద్ధ శ్రవాః, స్వస్తినః పూషావిశ్వవేదాః। స్వస్తినస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తినో బృహస్పతిర్దధాతు॥

పూర్వవదాశ్వయుజాయ కాశ్యపాయ గౌతమీసుతాయ కృష్ణశర్మణే మహ్యాం అస్మిన్ కర్మణి స్వస్తిభవన్తో బ్రువన్తు. పూర్వవత్ తుభ్యం స్వస్త్యస్తు. త్రిః॥ ఋధ్యాస్మహవ్యై -------- స్సవీరాః॥ ఆశ్వయుజాయ ఇత్యాది పూర్వవత్. ఆపోహిష్ఠేత్య - భిస్రావోదకం కరకేసంయోజ్య ఆపోహిరణ్య పవమానైః॥ పుణ్యాహ కరకోదకేన సాచార్యైః ప్రతివాచకైః ఆత్మానం ప్రోక్షయతి. ఆపోహిష్ఠామ యోభువః ----------, ఆపోజనయథాచనః.

"హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకాయాసుజాతః కశ్యపోయా స్విన్ద్రః। అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపాస్తాన ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనాభవన్తు। యాసాగ్ం రాజా వరుణోయాతిమధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యం జనానాం। మధుశ్చుత శ్శుచయోయాః పావకాస్తాన ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనాభవన్తు। యాసాన్దేవా దివికృణ్వన్తి భక్షం యా అన్తరిక్షే

బహుధా భవన్తి। యాః పృథివీం పయసోన్దన్తి శుక్రాస్తాన ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనాభవన్తు. శివేనమా చక్షుషా పశ్యతాపశ్శివయా తనువోపస్పృశ తత్వచం మే। సర్వాగ్ం అగ్నీగ్ం రప్పుషదోహువేవోమయి వర్చోబలమో జోనిధత్త। యదద స్సంప్రయతీరహా వనదతాహతే। తస్మాదానద్యోనామస్థతావో నామాని సిన్ధవః। యత్ప్రేషితా వరుణేనతా శ్శీభగ్ం సమవల్గత। తదాప్నో దిన్ద్రోవోయతీన్తస్మాదాపో అనుస్థన । అపకామగ్గ్ స్యందమానా అవీవరతవోహికం । ఇంద్రోవశ్శక్తిభిర్దేవీస్తస్మాద్వార్ణామవోహితమ్। ఏకోదేవో అప్యతిష్ఠత్స్యందమానాయధావశమ్। ఉదానిషుర్మహీరితి తస్మా దుదక ముచ్యతే। ఆపోభద్రాఘృతమిదాప ఆసురగ్నీషోమౌ బిభ్రత్యా పఇత్తాః। తీవ్రోరసో మధుపృచామరంగ మ ఆమా ప్రాణేన సహవర్చసాగన్। ఆదిత్పశ్యామ్యుతవాశ్శృణో మ్యామాఘోషోగచ్ఛతి వాఙ్న ఆసామ్। మన్యేభే జానో అమృతస్య తర్హిహిరణ్యవర్ణా అతృపం యదావః। ఆపోహిష్ఠామ యోభువ-------యధాచనః। దివిశ్రయ స్వాంతరిక్షేయతస్వపృధివ్యా సంభవబ్రహ్మవర్చసమసి బ్రహ్మవర్చసాయత్వా।

పవమానస్సువర్జనః। పవిత్రేణ విచర్షణిః। యఃపోతాస పునాతుమా పునంతుమాదేవ జనాః। పునన్తుమనవోధియా। పునన్తు విశ్వ ఆయవః। జాతవేదః పవిత్రవతు । పవిత్రేణ పునాహిమా। శుక్రేణదేవ దీద్యత్। ఆగ్నేక్రత్వాక్రతూగ్ంరను। యత్తేపవిత్ర మర్చిషి। అగ్నేవితతమన్తరా। బ్రహ్మతేన పునీమహే। ఉభాభ్యాం దేవ సవితః। పవిత్రేణ సవేనచ। ఇదంబ్రహ్మపునీమహే। వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్। యస్యై బహ్వీస్తనువోవీతపృష్ఠాః। తయామదన్త స్సధమాద్యేషు। వయగ్గ్స్యామ పతయోరయీణామ్। వైశ్వానరోర శ్మిభిర్మాపునాతు। వాతః ప్రాణేనే షిరోమయోభూః। ద్యావాపృథివీ పయసాపయోభిః। ఋతావరీ యజ్ఞియేమా పునీతామ్ । బృహద్భిస్సవితస్తృభిః। వర్షిష్ఠైర్దేవ మన్మభిః। అగ్నేదక్షైః పునాహిమా । యేనదేవా అపునత। యేనాపో దివ్యంకశః। తేనదివ్యేన బ్రహ్మణా। ఇదం బ్రహ్మపునీమహే। యఃపావమానీరధ్యేతి। ఋషిభిస్సంభృతగ్ం రసమ్। సర్వగ్ం సపూతమశ్నాతి। స్వదితం మాతరిశ్వనా। పావమానీర్యో అధ్యేతి। ఋషిభిస్సమ్భృతగ్ం రసమ్। తస్మై సరస్వతీదుహే। క్షీరగ్ం సర్పిర్మధూదకమ్। పావమానీః స్వస్త్యయనీః। సుదుఘాహి పయస్వతీః। ఋషిభిస్సంభృతోరసః। బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్।

పావమానీర్దిశంతునః । ఇమంలోక మథో అముమ్। కామాన్సమర్ధయంతునః। దేవీర్దేవైస్సమా భృతాః। పావమానీస్స్వస్త్యయనీః। సుదుఘాహిఘృతశ్చుతః। ఋషిభిస్సంభృతో రసః। బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్॥ యేనదేవాః పవిత్రేణ। ఆత్మానం పునతే సదా। తేన సహస్రధారేణ। పావమాన్యః పునంతుమా। ప్రాజాపత్యం పవిత్రమ్। శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్। తేనబ్రహ్మవిదోవయమ్। పూతం బ్రహ్మపునీమహే। ఇన్ద్రస్సునీతీ సహమాపునాతు। సోమస్స్వస్త్యావరుణస్సమీచ్యా। యమోరాజా ప్రమృణాభిః పునాతుమా। జాతవేదామోర్జయన్త్యా పునాతు। భూర్భువస్సువః। తచ్ఛంయో రావృణీమహే। గాతుం యజ్ఞాయ। గాతుం యజ్ఞపతయే దైవీః స్వస్తిరస్తునః । స్వస్తిర్మానుషేభ్యః। ఊర్ధ్వం జిగాతుభేషజమ్। శన్నోఅస్తు ద్విపదే। శంచతుష్పదే। ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥

(వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాత్స్వావేశో అనమీవో భవానః। యత్త్వేమహే ప్రతితన్నో జుషస్వశన్న ఏధిద్విపదేశన్చతుష్పదే॥ వాస్తోష్పతే శగ్మయా సగ్ం సదాతే సక్షీమహిరణ్వయాగాతుమత్యా। ఆవహక్షేమ ఉతయోగేవరన్నో యూయమ్పాత స్వస్తిభిస్సదానః। అమీవహావాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్ సఖాసుశేవ ఏధినః) శుభగ్ం శుభమ్।

పుణ్యాహే కృతే తదహః పుణ్యంభవతి. ఆదావంతేవా పుణ్యాహేన సర్వాఃక్రియాః పరిపూర్ణా భవన్తి.

స్వాంకృతోసీతి దక్షిణాకాలముక్తవత్సుసత్సు।

స్వాంకృతోఽసి విశ్వకృద్విశ్వేభ్యస్త్వేంద్రియే భ్యోదివ్యేభ్యః పార్థవేభ్యః స్వస్తి దక్షిణాకాలః.

ఘృతాత్పరీత్య ద్భిర్యథాశక్తి దక్షిణాం హస్తేన దక్షిణేన దదాతి।

ఘృతాత్పరిమండ ఇవాప్సుస్నేహ స్సర్వాధిక స్సర్వధత్తేషు శర్వః।

సచేతనశ్చేతయతే స్వశక్త్యా ఏకోలోకాన్ గర్భవత్పాతు సర్వాన్॥

త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతే తితదాదదీరన్ యత్ర దక్షిణాదానాఽ దానేతత్రైవం స్యాదితి విజ్ఞాయతే ।

"త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతా విశ్వేషాగ్ం హితః । దేవేభిర్మానుషేజనే । దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవే, అశ్వినోర్బాహుభ్యాం, పూష్ణోహస్తాభ్యాం ప్రతిగృహ్ణామి, రాజాత్వా వరుణోనయతు దేవి దక్షిణేగ్నయే హిరణ్యమ్, తేనామృతత్వ మశ్యామ్, వయోదాత్రే మయో మహ్యమస్తు ప్రతిగ్రహీత్రే క ఇదం కస్మా అదాత్। కామః కామాయ కామోదాతా, కామః ప్రతిగ్రహీతా, కామగ్ం సముద్ర మావిశ, కామేనత్వా ప్రతిగృహ్ణామి, కామైతత్తే, ఏషాతే కామదక్షిణా ఉత్తానస్త్వాంగీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు॥ అస్మిన్ గృహే సర్వారిష్ట శాన్తిరస్తు॥ శుభగ్ం శుభమ్॥

పుణ్యాహ వాచనం సంపూర్ణమ్

ఆఘారపీఠికా

శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలం యేన సూత్రితం,
తస్మై సమస్త వేదార్థవిదే విఖనసే నమః ॥

శ్రీ సూత్రం : అథాగ్న్యాయతనం ప్రా క్ప్రవణేవోత్తర ప్రవణే వా శుద్ధేదేశే గోమయేనోపలిప్తే శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాక్పశ్చిమం దక్షిణోత్తరం చ ద్వాత్రింశదంగుళ్యాయతం ద్వ్యంగుళోన్నతం యథాలాభోన్నతం వా స్థండిల మగ్న్యాలయం భవతి॥ పరిస్తరణ బర్హిషః ప్రతిదిక్ పంచదశ స్థండిల ప్రమాణాః కుండేషట్త్రింశ దంగులాస్తథైకాంగుళి పరిణాహాః వ్రణ వక్రహీనాః పరిధయః పంచదశ దర్భైర్గ్రథితం చతురంగులాగ్రం ద్వ్యంగుల గ్రంథిం హస్తమాత్రం ప్రోక్షణకూర్చం తథైవ ద్వాదశాంగుల మాత్రం పవిత్రం తత్ప్రమాణా యాజ్ఞికాస్సమిధః పాత్ర స్రువాదయో యజ్ఞేప్రోక్తాః, దర్భేషు ద్వంద్వం పాత్రాది సంభారానుత్తరే దైవికే ప్రత్యేకం దక్షిణతః పైతృకే సంభరతి॥ నిత్యహోమే ఽగ్నిశాలాయాం మృదాచతుర్దిశం ద్వాత్రింశదంగుళ్యాయుతాం చతురంగులవిస్తారాం ద్వ్యంగులోన్నతా మూర్ధ్వవేదిం చతురంగుళ విస్తారోన్నతా మధోవేదించ మధ్యే నిమ్నం షడంగుల మగ్నికుండం కృత్వాస్మిన్గృహస్థో ఽగ్ని మౌపాసన మాధాయనిత్యం జుహోతి - వనస్థస్యశ్రామణికాగ్నేః కుండమాధాన విశేషంచ ధర్మేవక్ష్యామః॥ ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రే ప్రథమ ప్రశ్నే అష్టమః ఖండః॥

అథాఘార ప్రయోగః

యజమానః పాదౌప్రక్షాళ్యాచమ్య। ధృతద్వాదశోర్ధ్వ పుణ్డ్రః శుద్ధే దేశే చతుర్హస్తాయత విస్తారం గోచర్మేత్యుక్తమ్। గోచర్మ మాత్రముపలిప్య। పైష్ట్వా

భూమిమలంకృత్య, తత్ర శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాక్పశ్చిమం దక్షిణోత్తరం చ। ద్వాత్రింశదంగుళ్యాయతం ద్వ్యంగుళోన్నతం యథాలాభోన్నతంవా స్థండిలముపకల్ప్య, అథాఘార విధానం, బ్రాహ్మం ప్రాఙ్ముఖమాసీనః అగ్నేరుత్తరతః ప్రాగగ్రాన్దర్భానాస్తీర్య। తేషు దర్భదర్వీస్రుక్స్రువ ప్రణీధ్యాజ్య స్థాల్యాదీన్ ద్వంద్వమవాఙ్ముఖం ప్రాగన్తం సన్యస్య। అగ్నేర్నైఋత్యాం ధాన్యోపరి జలపూర్ణ కరకం నిధాయ। తస్మిన్ ప్రోక్షణ కూర్చం నిధాయ। ఉభయ పవిత్రపాణిః ప్రాణాయామం కృత్వా।

ఓం భూః॥ అద్య పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం (పంచమ్యాం) శుభతిథౌ అనయా ధర్మపత్న్యాసహ చిరకాల విచ్ఛిన్నౌపాసన పునస్సంధాన కర్మాంగం ఏ తస్మిన్ స్థండిలే ఆఘార కర్మకరిష్యే।

సూత్రం : అపఉపస్పృశ్య। ఏతోన్విన్ద్రమిత్యగ్న్యాలయం కుణ్డం స్థణ్డిలం వా కూర్చేనప్రోక్ష్య।

మంత్రం : ఏతోన్విన్ద్రం స్తవామశుద్ధం శుద్ధేనసామ్నా। శుద్ధైరుకెర్వా వృద్ధ్వాంసం శుద్ధ ఆశీర్వాన్మమత్తు। ఇన్ద్రశుద్ధోన ఆగహిశుద్ధశ్శుద్ధాభిరూతిభిః। శుద్ధోరయిం నిధారయ శుద్ధోమమద్ధి సోమ్యః। ఇన్ద్రశుద్ధోహినోరయిం శుద్ధోరత్నాని దాశుషే । శుద్ధోవృత్రాణి జిఘ్నసే। శుద్ధోవాజం సిషాససి॥

సూత్రం : మయిదేవాదిభిశ్చతుర్దిశం చతురశ్చతురో దర్భాన్ప్రాగగ్రానుత్త రాగ్రానుక్షయేత్।

మంత్రం : మయిదేవా ద్రవిణమాయజన్తాం మయ్యాశీరస్తు మయిదేవ హూతిః। దైవ్యాహోతారావనిషన్తపూర్వే ౨రిష్టాస్స్యామ తనువాసువీరాః॥ **ఇతి పూర్వతః।**

మహ్యం యజన్తు మమయాని హవ్యాకూతిస్సత్యా మనసోమే అస్తు।
ఏనో మానిగాం కతమచ్చనాహం విశ్వేదేవాసో అధివోచతామే॥ **ఇతి దక్షిణతః।**

దేవీష్షడుర్వీరురుణః కృణోత విశ్వేదేవాస ఇహవీరయధ్వమ్।
మాహాస్మహి ప్రజయామాతనూభిర్మారధామద్విషతే సోమరాజన్॥ **ఇతి పశ్చిమతః।**

అగ్నిర్మన్యుం ప్రతినుదన్పురస్తాదదబ్ధోగోపాః పరిపాహినస్త్వమ్।
ప్రత్యం చోయంతు నిగుతః పునస్తేమైషాం చిత్తం ప్రబుధావినేశత్॥
ఇత్యుత్తరతః।

సూత్రం : ఉద్ధన్యమానమితి మధ్యాపర పూర్వయమ నిర్‌ఋత్యగ్ని సోమమరుదీశానాని యుగ్మంబర్హిషాఖనతి॥

మంత్రః : ఉద్ధన్యమానమస్యా అమేథ్య మపపాప్మానం యజమానస్య హన్తు। శివానస్సన్తు ప్రదిశశ్చతస్రశ్శన్నో మాతా పృథివీతోకసాతా॥

సూత్రం : తథా పూతహ్యాతన ఇతి మధ్యయమసోమేషు పశ్చిమాదిప్రాగన్తాః తిస్రః - మధ్యాపర పూర్వేషు దక్షిణాద్యుత్తరాన్తాః తిస్రః - ఏవం షడ్రేఖాః ప్రాదేశమాత్రాః లిఖతి।

మంత్రః : పూతహ్యాతనేన సౌమ్యాః కృణుధ్వగ్ం రశనాహోతవిగ్ం శత్॥

సూత్రం : అష్టాబన్ధమితి వక్రితం యుగ్మదర్భం దక్షిణ పశ్చిమస్యాం దిశివిసృజ్య।

అష్టాబంధగ్ం రశనాభితో ౨హరం యేనదేవాసో జనయన్నభిప్క్రియాః। సూర్యేణ బ్రహ్మఋతథావిదురధైకం చక్రం యద్గుహాతదహం విశ్వేదేవాసో అనుదన్మాను జాతగ్ం. శ్రోత్రంతే చక్రే అస్తాన్ద్వి పంథాః। చరాచర శుచీతే పుత్రం వృణీత పూషాయదయాతగ్ం శుభస్పతీ వరేయమ్॥

అపఉపస్పృశ్య । రేఖాః గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య -

తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్॥

రేఖామధ్యే హిరణ్యశకలం ముష్టిమాత్ర వ్రీహీన్వానిధాయ।

భాష్యే॥ రాక్షసరౌద్ర నైర్‌తపైతృక ఛేదన భేదన ఖనన నిరసనా వఘ్రూతాత్మాభిమర్శనానిచ కృత్వా । సర్వత్రాప ఉపస్పృశేదితి॥

సూత్రం : జాతవేదో భువనస్యేత్యరణిం గృహీత్వా। మథితం లౌకికం వా ౨గ్నిమాదాయ, ఆహరేత యత । యద్యాత్మా రోపితస్సమిదారోపితోవా అగ్నిః తదా లౌకిక మగ్నిమాదాయస్మిన్నౌపాసనాగ్నిం ఉపావరోహేత్యవరోప్య। అత్రతత్త త్కర్మ హోమం హుత్వా, పునరుపావరోహేత్యగ్ని మాహరేత-ఔపాసనాగ్ని పక్షేలౌకికాగ్ని పక్షేచ జాతవేదో భువనస్యేతి మన్త్రోలుప్యత ఇతి భాష్యే।

మంత్రః : జాతవేదోభువనస్యరేత ఇహసించతపసో యజ్జనిష్యసే। అగ్నిమశ్వత్థాదధి హవ్య వాహగ్ం శమీగర్భాజ్జనయన్యోమ యోభూః॥

సూత్రం : ఘృతప్రతీక ఇతి గోకరీషాద్యైః ప్రజ్వాల్య

మంత్రః : ఘృతప్రతీకోఘృతయోనిరగ్నిః। ఘృతైస్సమిద్ధో ఘృతమస్యాన్నమ్। ఘృతపృషస్త్వా సరితో వహన్తి। ఘృతం పిబన్సుయజాయక్షిదేవాన్॥

సూత్రం : ఆయుర్దా ఇతి ప్రణమ్య॥

మంత్రః : ఆయుర్దా అగ్నే హవిషోజుషాణో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరేధి, ఘృతం పీత్వా మధుచారుగవ్యం పితేవ పుత్ర మభిరక్షతాదిమమ్॥

సూత్రం : ఉపావరోహ ఇతి తమగ్నిం స్థణ్డిల మధ్యే నిధాయ।

మంత్రః ఉపావరోహ జాతవేదః పునస్త్వం దేవేభ్యో హవ్యం వహనః ప్రజానన్। ఆయుః ప్రజాగ్ం రయిమస్మాసుధేహ్యజస్రోదీ దిహినోదురోణే॥

అత్ర అగ్నిగ్రహణ పాత్రే సజలాక్షతాన్నిధాయేతి। వసన్తయాజీయ వ్యాఖ్యానే ఉక్తమ్॥

అగ్న ఆయా హి. అ యన్తే యోనిరితీంధనైః పునః ప్రజ్వాల్య।

అగ్న ఆయాహి వీతయె గృణానో హవ్యదాతయె। నిహోతాసత్సిబర్హిషి॥ అయన్తెయో నిర్బుత్వియో యతోజాతో అరోచథాః। తంజానన్నగ్న, ఆరోహాథానో వర్థయారయిమ్॥

సూత్రం : మయిగృహ్ణామీత్యభివన్ద్యేతి॥ అత్రప్రాయశ్చిత్త సూత్రభాష్యే అభిముఖ మాసీన మగ్నిమిన్ద్రాదీంశ్చ ధ్యాత్వా అభ్యర్చ్యేతి॥

మయిగృహ్ణామ్యగ్రే అగ్నిగ్ం రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ సువీర్యాయ। మయిప్రజాం మయివర్చోదధామ్యరిష్టాస్యామ తనువాసువీరాః । యోనో అగ్నిః పితరో హృత్స్వంతరమర్త్యో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ । తమాత్మన్పరిగృహ్ణీమహేవయం మాసో అస్మాగ్ం అవహాయ పరాగాత్।

అగ్నిధ్యాన - మంత్రస్య అగస్త్యఋుషిః । అనుష్టుప్ఛన్దః । హుతాశనో దేవతా । రం బీజం స్వాహాశక్తిః । స్వధాకీలకమ్ । ఔపాసన హోమసిద్ధ్యర్థే వినియోగః॥

స్వస్తిపూర్ణ ముఖాత్మనే	అంగుష్ఠాభ్యాం నమః
తేజోరాశయే	తర్జనీభ్యాం నమః
ధూమ్రాక్షాయ	మధ్యమాభ్యాం నమః
ధనుర్ధరాయ	అనామికాభ్యాం నమః
సహస్రార్చిషే	కనిష్టికాభ్యాం నమః
వైశ్వానరాయ	కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః।
ఏవం హృదయాదిన్యాసః॥	భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః॥

ధ్యానం : అగ్నిధ్యానం ప్రవక్ష్యామి సర్వహోమార్థసిద్ధయె।
ఆత్మాభిముఖ మాసీనం ధ్యాయేద్దేవం హుతాశనమ్॥
బ్రాహ్మమాసన మాసీనం కుండమధ్యేహుతాశనమ్।
ప్రత్యఙ్ముఖం రక్తవస్త్రం తరుణాదిత్య సన్నిభమ్॥
స్వాహాస్వధాభ్యా మాసీనం సర్వదేవాత్మకం పరమ్।
ఏకం వైహృదయం తస్య త్రయః పాదాశ్శిరోద్వయమ్।
చతుశ్శృంగం చతుర్నేత్రం సప్తజిహ్వం ద్వినాసికమ్।
కృష్ణాజినోత్తరాసంగం మౌంజీ దండ సమన్వితమ్।
బిభ్రతం దక్షిణే శక్తిం అక్షమాలాం చస్స్రుక్స్రువౌ।
తోమరం వ్యజనం చాజ్యపాత్రంవై వామబాహుభిః॥
మేషారూఢం సుతీక్ష్ణం చ స్ఫురన్మకరకుండలమ్।
చిత్రవర్ణాం బరోష్ణీషం రత్నమాలావిభూషితమ్।
హోతారం సుముఖీకృత్య సప్తైధస్సప్తబాహుకమ్।
దీప్తం సువర్ణవపుషం తుంగపింగళలోచనమ్।
బింబేన యజ్ఞమూర్తించ కుర్యాద్దేవ మితిశ్రుతిః ।
హోమకాలేగ్ని రూపంచ గుహ్యం సర్వత్ర సిద్ధిదమ్।
ఇత్థం రూపం స్మరేదగ్నిం ధ్యాత్వాకర్మ సమారభే॥

మంత్రః: చత్వారి శృంగాస్త్రయో అస్యపాదాద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య।
త్రిధాబద్ధో వృషభోరోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ।
ఏషహి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వోహి జాతస్స ఉగర్భే అన్తః ।
సవిజాయమానస్స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతి
విశ్వతోముఖః॥

అభిముఖోభవ। అగ్నయేనమః ధ్యాయామి, ఆవాహయామి ఆసనాది సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి। ఇన్ద్రాయ నమః, అగ్నయే నమః, యమాయనమః, నిర్ఋతయే నమః, వరుణాయ నమః, వాయవే నమః, కుబేరాయ నమః, ఈశానాయ నమః, ధ్యాయామి, ఆవాహయామి॥

సూత్రం : కర్మణేవామితి కరౌప్రక్షాళ యతి,

మంత్రః : కర్మణేవాన్దేభ్యశ్శకేయమ్,

సూత్రం : ఇదమాపశ్శివా ఇత్యపోభిమన్త్ర్య.

మంత్ర : ఇదమాపశ్శివా శ్శివతమా శ్శాన్తాశ్శాన్తతమా శ్శుభాశ్శుభతమాః పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమామేధ్యా మేధ్యతమా అమృతా అమృతరసాః, పూతాబ్రహ్మ పవిత్రేణ పూతాస్సూర్యస్యరశ్మిభిః॥

సూత్రం : అదితేను మన్యస్వేతి దక్షిణవేదిం నైర్ఋత్యాద్యాగ్నేయాన్తమ్। అనుమతేను మన్యస్వేతి తథా పశ్చిమ వేదిం నైర్ఋత్యాది వా యవ్యాన్తమ్। సరస్వతేను మన్యస్వేతి ఉత్తరవేదిం వాయవ్యాదీశానాన్తమ్। దేవసవితః ప్రసవేతి పూర్వవేదిం ఆగ్నేయాదీశానాన్తమ్, సాధావేన పాణినాదేవ తీర్థేనకూర్చేన వాపరిమృజేత్।

అదితేను మన్యస్వ దక్షిణతో వేదిం పరిమృజామి। సత్యేనత్వా పరిమృజామి। సత్యవ్రతో ౨హమస్మి।

అనుమతేనుమన్యస్వ పశ్చిమతో వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా పరిమృజామి సత్యవ్రతో ౨హమస్మి.

సరస్వతేను మన్యస్వోత్తరతో వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా పరిమృజామి సత్యవ్రతో ౨హమస్మి।

దేవసవితః ప్రసువ పురస్తాద్వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా పరిమృజామి సత్యవ్రతో ౨హమస్మి.

సూత్రం : గాయత్ర్యా చతస్రోవేదీః ప్రోక్షయతి।

మంత్రః : తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి। ధియోయోనః ప్రచోదయాత్॥

సూత్రం : వేద్యాః దక్షిణోత్తరయోః అగ్న్యభిముఖౌ బ్రహ్మాసోమావృత్విజౌ వరయిత్వా - బ్రాహ్మణాభావే అగ్నేర్దక్షిణోత్తరయోః స్థణ్డిలయోః ప్రత్యేకం హస్తమాత్ర కూర్చయోః బ్రహ్మాసోమావావాహయేత్ ।

మంత్రః బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచో వేన ఆవః। సబుధ్నియా ఉపమా అస్యవిష్ఠాశ్శతశ్చయోని మసతశ్చ వివః ॥

ఓం భూః బ్రహ్మాణ మావాహయామి, ఓం భువః ప్రజాపతి మావాహయామి ఓగ్ం సువః హిరణ్యగర్భ మావాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః పితామహ మావాహయామి ।

సోమోధేనుగ్ం సోమో అర్వన్తమాశుగ్ం సోమోవీరం కర్మణ్యం దదాతు, సాదన్యం విదథ్యగ్ం సభేయం పితుశ్శ్రవణం యోదదాశదస్మై॥

ఓం భూఃసోమ మావాహయామి, ఓం భువర్యజ్ఞాంగ మా వాహయామి, ఓగ్ం సువరిన్దు మావాహయామి. ఓం భూర్భువస్సువశ్చంద్ర మావాహయామి.

బ్రహ్మాణ ఇదమాసనమ్, సోమస్య ఇదమాసనమ్॥ **వ్రోతం** సమర్పయామి. కదళీఫలం గుడోపహారం తాంబూలంచ నివేద్య॥

సూత్రం : అధ్వర్యుః ఓం భూపతే భువనపత ఇతిప్రత్యేకం ప్రేక్ష్య ।

మంత్రః ఓం భూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే, బ్రహ్మాణంత్వా - వృణీమహే॥

ఉత్తరతః ॥ ఓం భూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే సోమగ్ం రాజానంత్వా వృణీమహే ॥

సూత్రం : ఇత్యుక్త్వా, తాభ్యాం అహంభూపతిరిత్యుక్తే సతి,

మంత్రః : అహం భూపతి రహంభువన పతిరహం మహతోభూతస్య పతిః, దేవేన సవిత్రా ప్రసూత ఆర్త్విజ్యం కరిష్యామి, దేవసవిత రేతన్త్వావృణతే బృహస్పతిం దైవ్యం బ్రహ్మాణం తదహం మనసే ప్రబ్రవీమి, మనోగాయత్ర్యై, గాయత్రీ త్రిష్టుభే, త్రిష్టుబ్జగత్యై జగత్యనుష్టుభే అనుష్టుకృఙ్క్త్యై పఙ్క్తిః ప్రజాపతయే ప్రజాపతిర్వి శ్వేభ్యోదేవేభ్యః - విశ్వేదేవా బృహస్పతయే, బృహస్పతిర్బ్రహ్మణే, బ్రహ్మభూర్భువస్సువః, బృహస్పతిర్దేవానాం బ్రహ్మ ఽహం మనుష్యాణాం బృహస్పతే యజ్ఞం గోపాయ.

ఉత్తరతః : ఓంభూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే సోమగ్ం రాజానంత్వావృణీమహే, అహంభూపతిరహం భువనపతిః అహం మహ తోభూతస్యపతిః, దేవేన యజ్ఞపతిరార్త్విజ్యం కరిష్యామి, దేవసవితరేతన్త్వా వృణతే బృహస్పతిన్దైవ్యం సోమం తదహం మనసే ప్రబ్రవీమి మనోగాయత్రియై గాయత్రీత్రిష్టుభే త్రిష్టుబ్జగత్యై జగత్యనుష్టుభే ఽనుష్టుకృఙ్క్త్యైపఙ్క్తిః ప్రజాపతయే

ప్రజాపతిర్విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో విశ్వేదేవా బృహస్పతయే, బృహస్పతి-ర్బ్రహ్మణే బ్రహ్మ భూర్భువస్సువః, బృహస్పతిః వానాగ్ం సోమో ఽహం మనుష్యాణాం బృహస్పతి యజ్ఞం గోపాయ ॥

సూత్రం : బ్రహ్మన్సోమప్రోక్షిష్యామీత్యన్తం తథోక్త్వా పునస్తాభ్యాం ప్రోక్షయేత్యుక్తస్తథా యజమానేన బర్హిషా ప్రోక్షయతి.

మంత్రః : బ్రహ్మన్ప్రోక్షిష్యామి, (బ్రహ్మో-ఓం) ప్రోక్ష, యజ్ఞం దేవతావర్ధయత్వం నాకస్య పృష్ఠే యజమానోఅస్తు సప్తఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకః, తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచధేహి ఓంప్రోక్ష.

సోమప్రోక్షిష్యామి, (సోమః ఓం) ప్రోక్ష, యజ్ఞం దేవతా వర్ధయత్వం నాకస్యపృష్ఠే యజమానో అస్తు, సప్తఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకస్తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచ ధేహి, ఓంప్రోక్ష.

సూత్రం : పాత్రాత్ప్రణీధ్యా మాధావ మాదాయ పవిత్రేస్థఇతి ఉత్తరస్యాం వేద్యాం బర్హిషః కూర్చాన్వా సపవిత్రాన్ సర్వాన్ప్లావయిత్వా.

మంత్రః : పవిత్రేస్థోవైష్ణవ్యేస్థోయజ్ఞీయేస్థో వాయుపూతేస్థో విష్ణోర్మనసా పూతేస్థో యజ్ఞస్యపావనేస్థః.

సూత్రం : తాన్పరశురసీతి ప్రణీధ్యద్భిస్సకృన్మంత్రేణ ద్విః ప్రోక్ష్య

మంత్రః : పరశురసి పవిత్రేస్థోవైష్ణవ్యోదేవసవితః ప్రసువ పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః, ఆపోదేవీరగ్రేపువో గువోగ్ర ఇమం యజ్ఞం నయతాగ్రే యజ్ఞపతింధత్త యుష్మానింద్రోవృణీత వృత్రతూర్యేయూాయ మింద్రమ వృణీధ్వం వృత్రతూర్యే ప్రోక్షితాస్థ.

సూత్రం : కృష్ణోసీతి పరిధ్యాది సమిధః ముక్తబంధా ప్రోక్ష్య

మంత్రః : కృష్ణో ఽస్యాఖరేష్ఠో ఽగ్నయేత్వాస్వాహా

సూత్రం : వేది రసీతి పశ్చిమ వేదిం ద్విః ప్రోక్ష్య

మంత్ర! : వేదిరసి - బర్హిషేత్వా స్వాహా

సూత్రం : బర్హిరసీతి బర్హిః ద్విః ప్రోక్ష్య

మంత్రః : బర్హిరసి

సూత్రం : స్రువాది సర్వసాధనాన్ స్రుగ్భ్యస్త్వేతి ద్విఃప్రోక్ష్య.

మంత్రః : "స్రుగ్భ్యస్త్వా స్వాహా,"

సూత్రం : బర్హిషాగ్రం దివేత్వేతి

మంత్రః : "దివేత్వా"

సూత్రం : మధ్యమన్తరిక్షాయత్వేతి,

మంత్రః : 'అన్తరిక్షాయత్వా"

సూత్రం : మూలం పృథివ్యై త్వేతిప్రోక్షయతి

మంత్రః : "పృథివ్యైత్వా"

సూత్రం : పోషాయత్వేతి అపోబర్హిః బంధనే సంస్రావ్య

మంత్రః : పోషాయత్వా.

సూత్రం : స్వధా పితృభ్యఇతి సాపసవ్యం దక్షిణతః ప్రోక్ష్య.

మంత్రః : "స్వధాపితృభ్యః" ఉపవీతే అపఉపస్పృశ్య

సూత్రం : అపాంశేషం పశ్చిమస్యామధోవేద్యాముత్తరాన్తంఊర్గ్భ వేతిస్రావయేత్

మంత్రః : "ఊర్గ్ భవ బర్హిషద్భ్య ఊర్జా పృథివీం గచ్ఛత"

సూత్రం : **ఉభాభ్యామితి పాణీప్రక్షాళయతి**

మంత్రః : ఉభాభ్యాం దేవసవితః ప్రహరేమ వీతయే

సూత్రం : **పూషాత ఇతి బర్హిబంధం విసృజ్య**

మంత్రః : "పూషాతేగ్రంధిం విష్యతు' **అప ఉపస్పృశ్య**

సూత్రం : **బర్హిషః మూలాదారభ్య అగ్రాన్తం ఆదిత్య వ్యంజనముసీతి పాణినా ఽభిమృశ్య.**

మంత్రః : "ఆదిత్య వ్యంజనమసి"

సూత్రం : పశ్చిమతోవేద్యధస్తాదుత్తరాగ్రమూర్ణామ్రదసమితి దర్భైరచ్ఛిద్రం పరిస్తీర్య.

మంత్రః : "ఊర్ణామ్రదసంత్వాస్తృణామి"

సూత్రం : **స్వాసస్థందేవేభ్య ఇతి ప్రాగగ్రం దర్భంస్వాసనే నిధాయ**

మంత్రః : స్వాసస్థం దేవేభ్యః

సూత్రం : **విష్ణోస్స్తూపోసీతి ప్రాచ్యాం**

మంత్రః : ప్రాచ్యాం "విష్ణోస్స్తూపోసి"

సూత్రం : **దక్షిణత ఇతి యామ్యాం,**

మంత్రః : దక్షిణతో విష్ణోస్త్వా పోసి,

సూత్రం : పశ్చిమత ఇతిప్రతీచ్యామ్

మంత్రః : "పశ్చిమతస్త్వాధత్తాం దేవేభ్యో విష్ణోస్త్వాపోసి,"

సూత్రం : ఉత్తరత ఇతి ఉదీచ్యామ్

మంత్రః : "ఉత్తరత ఉదీచ్యైర్యుంజనమసి విష్ణోస్త్వాపోసి,"

సూత్రం : ప్రాగగ్రానుత్తరాగ్రాన్సర్వత్ర అధోవేద్యాంచ పరిస్తృణాతి,
పూర్వబర్హిషోత్తరాగ్రం ఐశాన్యే ఊర్ధ్వం కృత్వా
గంధర్వోసీతి పశ్చిమస్యామ్

మంత్రః : గంధర్వోసి విశ్వావసుర్విశ్వస్మాదీషతో యజమానస్య పరిధిరిడ ఈడెతః ఇతిపశ్చిమతః.

సూత్రం : ఇంద్రస్యేతియామ్యామ్

మంత్రః : ఇంద్రస్యబాహురసిదక్షిణో యజమానస్య పరిధిరిడ ఈడితః।

సూత్రం : మిత్రావరుణా విత్యుదీచ్యామ్ । వేద్యాంప్రాగుత్తరాగ్రాన్పరిధీన్పరిదధాతి

మంత్రః : మిత్రావరుణౌత్వోత్తరతః పరిధత్తాం ధృవేణ ధర్మణా యజమానస్య పరిధిరిడ ఈడితః ।

సూత్రం : వాయవ్యా- ముత్తరాగ్ర మూర్ధ్వంకరోతి. సూర్యస్త్వేతిప్రాచ్యాం ఉత్తరాన్త మధోవేద్యాం కూర్చేనాద్భిః పరిషిచ్య

మంత్రః : సూర్యస్త్వా పురస్తాత్పాతు కస్యాశ్చి దభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : ఉపరిష్టాదితి అగ్నేరుపరిభాగముత్తరాన్తం పరిషిచ్య ।

మంత్రః : ఉపరిష్టాద్దేవారక్షన్తు కస్యాశ్చి దభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : అధస్తాన్నాగాఇతి అగ్నేరధోభాగం తథాపరిషిచ్య ।

మంత్రః : అధస్తాన్నాగారక్షన్తు కస్యాశ్చి దభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : వీతిహోత్రమిత్యగ్న్యాలయే సమిధావగ్నిశయోర్దిశోరూర్ధ్వాగ్రే మంత్రావృత్త్యానిదధాతి

మంత్రః : వీతిహోత్రం త్వాకవేద్యుమన్తగ్ం సమిధీ మహ్యగ్నే బృహన్తమధ్వరే సమిదసి ।

సూత్రం : పరిస్త్రీర్యమిత్యాదినాఐన్ద్రాద్యుదగన్త మార్శేణాపోదత్వా కూర్చేనవాసంస్రావ్య

మంత్రః : పరిస్త్రీర్యమగ్నిం పరిదధా మ్యగ్నేఅగ్నిగ్ం స్పృతాంవేది మభిమన్త్రయామి

సూత్రం : స్పృతాసీత్యాదిభిర్దక్షిణాదితేనై వార్శేణ తీర్థేన ప్రాగన్తముత్తరాంతంచ పరిషిచ్య.

మంత్రః : స్పృతాసి, ఘృతాసి, ధృవాసి

సూత్రం : తరుణాసీతి ఆగ్నేయాదీశానాన్తం పరిషిచ్య, పునస్తథా, గృహీత్వా ప్రదక్షిణ మాగ్నేయాద్యన్తం పరిషించతి.

వానస్పత్యోసీతిప్రణిధీప్రక్షాళ్య

మంత్రః : "వానస్పత్యోసిదేవేభ్యశ్శున్ధస్వ"

సూత్రం : వృధివ్యాపోగృహీషాం్యమీతిసాక్షతం ప్రత్యేకం మన్త్రావృత్త్యాద్భిరాపూర్య

మంత్రః : పృథివ్యాపోగృహీష్యామి. కోవోగృహ్ణాతి, సవోగృహ్ణాతి, కస్మైవోగృహ్ణామి తస్మైవోగృహ్ణామి । పోషాయవః అనయా పృధివ్యాపో గృహీష్యామి

సూత్రం : వసూనాం పవిత్రమితి ఉదగగ్రే పవిత్రే ప్రక్షిప్య ।

మంత్రః : వసూనామ్పవిత్రమసిశత ధారం వసూనామ్పవిత్రమసి సహస్రధారమ్ ।

సూత్రం : దక్షిణేనపాణినాగ్ర మితరద్వామేనాంగుష్ఠానామికాభ్యాం గృహీత్వా దేవోవస్సవతేతి త్రిరుత్పూయ.

మంత్రః : దేవోవ స్సవితోత్పునాతు, ఇతి పూర్వాన్తమ్

అచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణేతి పశ్చిమాన్తమ్

వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిరితిపూర్వాన్తమ్

పవిత్రం దక్షిణాగ్రం కృత్వోత్పూయ యథాపూర్వముదగగ్రం ప్రదక్షిణ క్రమేణ నిదధాతి

సూత్రం : బ్రహ్మన్నప ఇతి సోమాపఇతి బ్రహ్మసోమావృత్విజౌ ప్రత్యేకంప్రేక్ష్య

మంత్రః : బ్రహ్మన్నపః ప్రణేష్యామి యజమానవాచం యచ్ఛ

బ్రహ్మ : ప్రణయయజ్ఞన్దేవతావర్ధ యత్వన్నాకస్యపృష్ఠే యజమానో అస్తు. సప్తఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకస్తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచధేహి. ఓంప్రణయ । సోమ ఆపః ప్రణేష్యామి యజమానః....। ఓంప్రణయ.......

సూత్రం : తాభ్యాం ప్రణయే త్యుక్తోధ్వర్యుః కోవ ఇతి మన్త్రావృత్త్యాప్రణిధీ లలాటాన్త ముద్ధృత్య దక్షిణప్రణిధిమగ్నిం ప్రదక్షిణీకృత్య వేద్యాం దక్షిణస్యాం

బ్రహ్మణః పురత అధోవేద్యాం నిధాయ తథోత్తర ప్రణిధిముత్తరస్యా మధోవేద్యాం సోమస్యాగ్రేనిదధాతి.

మంత్రః : కోవఃప్రణయతుసవః ప్రణయత్వాపో దేవీః ప్రణయా యజ్ఞగ్ం సగ్ంసాద యన్తునః ఇదంమదన్తి ఘృతపృష్ఠాఉదాహు స్సహస్రపోషం యజమానే న్యఞ్చతీః, కోవోయునక్తు సవోయునక్తు.

ఖం॥ బ్రహ్మసోమర్త్విజాభావే బ్రహ్మాణమేవవావృత్త్వాతేనైవ మన్త్రానుచ్చార యిత్వా ప్రోక్షణాది సర్వం కర్తవ్యం బ్రహ్మణస్సర్వమన్త్రోచ్చారణాధికారత్వాత్ శ్రౌతే తథాదృష్ట త్వాత్ సంవిశన్తామితిమన్త్రా వృత్త్యా తత్తత్తీర్థేన కూర్చేన ప్రణిధౌజలంసంస్రావ్య

మంత్రః : "సంవిశన్తాం దైవీర్విశః పాత్రాణి దేవయజ్యాయై".

ఉత్తరేదైవతీర్థేన - సంవిశన్తాం దైవీర్విశః పాత్రాణిదేవయజ్యాయై

సూత్రం : గాయత్ర్యాస్రువాదీన్ప్రోక్ష్య.

మంత్రః : తత్సవితు .... ప్రచోదయాత్

సూత్రం : భూస్స్రువం గృహ్ణామీతి స్రువం స్రుగాదీన్గృహీత్వా

మంత్రం : భూస్స్రువం గృహ్ణామి, భువస్స్రువం గృహ్ణామి, సువస్స్రువం గృహ్ణామి భూర్భువ స్సువస్స్రువం గృహ్ణామి రాయస్పోషాయత్వా స్రువం గృహ్ణామి. విష్ణోర్హస్తోసి పూష్ణోహస్తాభ్యాం బృహస్పతిరుత్తానగ్ం స్రువంగృహ్ణామి

సూత్రం : వర్షిష్ఠే అధినాక ఇతి పశ్చిమవేద్యధస్తాత్ సమిధౌప్రాగగ్రౌ నిదధ్యాత్

మంత్రః : వర్షిష్ఠే అధినాకేగ్నిస్తే తనువం మాతిధాగగ్నే హవ్యగ్ం రక్షస్వ।

సూత్రం : అహీనో నిర్వపామీతి సృవాదీన్ప్రక్షాళ్య.

మంత్రః : అహీనో నిర్వపామి సుప్రతీక మజస్రేణ భానునాదిత్య సాత్రృతద్యామ్. పశ్చిమాతాంసోమంమహిష్యామ్యరణ్యేసిద్ధే సత్రేయాజిమాన్సాక్షీ మేభవాన్భవ ।

సూత్రం : నిర్దగ్ధమితి పర్యగ్నిం కృత్వా

మంత్రః : నిర్దగ్ధగ్ం రక్షో నిర్దగ్ధా అరాయతః నిర్దగ్ధస్సో ఽస్తియో స్మాన్ద్వేష్టియంచ వయంద్విష్మః ॥

సూత్రం : నిష్టప్తమితి పునరగ్నౌ స్రువాదీన్ప్రతి కించిత్తప్య. వరిష్ఠ సమిధోరుపర్యుదగగ్రం నిదధ్యాత్

మత్రః : నిష్టప్తగ్ం రక్షోనిష్టప్తా అరాతయః నిష్టప్తస్సో ఽస్తియోస్మాన్ద్వేష్టి యఞ్చవయంద్విష్మః

సూత్రం : అదితిరస్యచ్ఛిద్రపత్రేత్యాజ్యస్థాలీం గృహీత్వా

మంత్రః : అదితిరస్యచ్ఛిద్రపత్ర

సూత్రం : ఉత్తరేభూత కృతస్థాపోఢమిత్యంగారాశ్యస్య

మంత్రః : భూతకృతస్థాపోఢంజన్యం భయమపోఢాస్యేనా అభీత్వరీః,

సూత్రం : సగరాస్థేతి విన్యస్య.

మంత్రః : సగరాస్థ.

సూత్రం : మహీనామితిపచతి.

మంత్రః : మహీనాం పయోస్యోషధీనాగ్ం రసస్తస్యతే ఽక్షీయమాణస్య నిర్వపామిదేవ యజ్యాయై ।

సూత్రం : వసూనాం పవిత్రమిత్యుదగగ్రం పవిత్రం ప్రక్షిప్య.

మంత్రః : వసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వసూనాం పవిత్రమసి సహస్రధారమ్॥

సూత్రం : దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పూయ

మంత్రః : దేవోవస్సవితోత్పునాతు .... రశ్మిభిః ।

సూత్రం : ఆజ్యస్థాల్యాః పృష్ఠగత భస్మ ఇదం విష్ణురితి వేదేన శోధయిత్వా.

మంత్రః : ఇదం విష్ణుర్విచ .... సురె ॥

సూత్రం : ఉద్భవస్థోదహమితి బర్హిర్దగ్ధ్వా

మంత్రః : ఉద్భవస్థోదహం ప్రజయాప్ర పశుభిర్భూయాసం హరస్తేమావికాదుద్యన్ స్వర్గోలోకస్త్రిషులోకేషురోచయ

సూత్రం : అఙ్గారమన్తరిత మిత్యాజ్యస్యదర్శయతి.

మంత్రః : అన్తరితగ్ం రక్షోన్తరితా అరాతయో౽ పహతావృద్ధిరపహతం పాపం కర్మాపహతం పాపస్యపాపకృతః పాపంకర్మయోనః పాపం కర్మచికీర్షతి ప్రత్యగేన మృచ్ఛ ॥

ఖండ॥ సర్వత్రాజ్యాది హోమద్రవ్యాణామేవం కర్తవ్యం, గవ్యమావికం మాహిషం తైలం వా హోమార్థం పూర్వాలాభే పరంగ్రాహ్యం ఇతి శ్రౌతేపోక్తం

సూత్రం : ఆజ్యస్థాలీముదగు ద్వాస్యాగ్నిం పరిసమూహ్య దక్షిణతోంగారం గాయత్ర్యావ్యస్య తయైవచరుస్థాలీ మధిశ్రిత్య, దర్భోల్కేన పక్వావతారయతి.

మంత్రః : తత్సవితు .... చోదయాత్.

పంచగాయత్రీముచ్చరేదితి సుందరరాజీయోవిశేషః అధిశ్రవణవర్జమేవ కర్తవ్యమ్.
చరుస్థాలీ ముదగుద్వాస్య, పశ్చిమవేద్యాంస్రువాదీనాం పశ్చిమత ఆజ్యస్థాలీన్నిధాయ

సూత్రం : పూర్వవత్ పవిత్రేణ దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పూయ. పవిత్రగ్రంథింఘర్మోసీతి విస్పృజ్య.

మంత్రః : ఘర్మోసిరాయస్పోషవని రిహోర్జస్నుదగ్ంహ, ఇహప్రజాం పశూన్స్నుదగ్ంహ ।

సూత్రం : ఉత్తరపశ్చిమే వాయవ్యాం వేద్యూర్ధ్వే ప్రాగగ్రం నిధాయ, తూష్ణీమద్భిఃప్రోక్ష్య.

అప ఉపస్పృశ్య ఆదాయ

ఆప్యాయన్తామితి పవిత్రం నైర్ఋత్యామగ్నౌ అచ్ఛిన్నం జుహోతి,

మంత్రః : ఆప్యాయన్తామాప ఓషధయో మరుతాం పృషతయస్థ దివం, గచ్ఛతతోనో వృష్టిమేరయస్వాహా । అద్భ్య ఓషధీభ్యఇదం నమమ,

సూత్రం : వీతిహోత్రమితి సమిదగ్రం ఘృతాక్తమగ్నౌవాయవ్యే స్థాపయిత్వా.

మంత్రః : వీతిహోత్రంత్వాకవేద్యుమన్తగ్ం సమిధీమహ్యగ్నే, బృహన్తమధ్వరే, సమిదసి ।

సూత్రం : దేవస్యత్వేతి స్రువేణ హోమ్యం, అగ్నింప్రాజాపత్యమితి స్మృత్వా మన్త్రాన్తే ఘృతం విహరామీతి ద్విధావిభజతి.

మంత్రః : దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవే ఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యామ్ । ఘృతం విహరామి ।

సూత్రం : దక్షిణప్రణిధౌ బ్రాహ్మేణ తీర్థేన ప్రజాపతి పురోగానామావాహయామీతి చతురోదేవానావాహయేత్ ।

మంత్రః : ఓంప్రజాపతిమావాహయామి, ఓంఇన్ద్రమావాహయామి, ఓం అగ్నిమావాహయామి, ఓం సోమమావాహయామి.

సూత్రం : ఉత్తరప్రణిధౌదేవతీర్థేన అగ్న్యాది దేవాన్ప్రణవ పూర్వమావాహ్య,

మంత్రః : ఓం అగ్నిమావాహయామి, ఓం సోమమావాహయామి, ఓం అగ్నీషోమావావాహయామి, ఓం ప్రజాపతి మావాహయామి, ఓం బ్రహ్మాణ మావాహయామి, ఓం ఇన్ద్ర మావాహయామి, ఓం వసూనావాహయామి, ఓం మరుత ఆవాహయామి,ఓం రుద్రానావాహయామి, అపఉపస్పృశ్య, ఓం శ్రీ విష్ణుమావాహయామి, ఓంబృహస్పతి మావాహయామి, ఓం మిత్రమావాహయామి, ఓం వరుణమావాహయామి, ఓం ఆదిత్యానావాహయామి, ఓం అశ్వినావావాహయామి, ఓం పూషణమావాహయామి, ఓం కక్షమావాహయామి, ఓం కక్షదైవతసోమ మావాహయామి, ఓం (తత్తత్కర్మ) యజ్ఞ మావాహయామి । ఓం యజ్ఞదైవత విశ్వాన్దేవానావాహయామి, సర్వదేవానావాహయామి ।

ఆవాహిత దేవతాభ్యో నమః ఆసనాది సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి,

సూత్రం : యథావాహనమాజ్య భాగయోః ప్రత్యేకం సృవేణాజ్యం గృహీత్వోర్ధ్వం కించిన్నీత్వా జుష్టం నిర్వపామీతి చతుర్థ్యంతేన తత్తన్నామ్నా తత్తద్భాగయోః ఆజ్యపాత్రేస్రావయేత్,

మంత్రః : దక్షిణభాగే- ప్రజాపతయే జుష్టం నిర్వపామి, ఇన్ద్రాయజుష్టం నిర్వపామి, అగ్నయే జుష్టం నిర్వపామి, సోమాయ జుష్టం .... మి, ఉత్తరభాగే- అగ్నయేజుష్టం ...... మి, సోమాయజుష్టం.....మి, అగ్నీషోమాభ్యాం జుష్టం ...... మి, ప్రజాపతయేజుష్టం నిర్వపామి, బ్రహ్మణేజుష్టం .... మి, ఇన్ద్రాయజుష్టం ..... మి, వసుభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, మరుద్భ్యోజుష్టం .... మి, రుద్రేభ్యోజుష్టం...... మి, అపఉపస్పృశ్య ఓం శ్రీ విష్ణవేజుష్టం..... మి, బృహస్పతయే

జుష్టం... మి, మిత్రాయజుష్టం ..... మి, వరుణాయ జుష్టం .... మి, ఆదిత్యేభ్యోజుష్టం ...... మి, అశ్విభ్యాం జుష్టం .... మి, పూష్ణేజుష్టం ..... మి, కక్షాయజుష్టం ..... మి, కక్షదైవతసోమాయజుష్టం ..... మి, (తత్తత్కర్మ) యజ్ఞాయ జుష్టం ..... మి, యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, సర్వదేవేభ్యో జుష్టం ..... మి, ఇత్యన్తం కృత్వా.

సూత్రం : తృప్యధిద్వయేన ద్విధాగ్నౌ హోమ్యం ఆజ్యం దర్శయిత్వా,

మంత్రః : తృప్యధిశ్రయామి, తృప్యధిశ్రయామి,

సూత్రం : అగ్నిర్జ్యోతిర్ద్వయేన సమిదుల్కేన దక్షిణోత్తరభాగయోర్య ధాగ్నిరన్తర్జ్వలతి తథాదహేదితి

మంత్రః : అగ్నిర్జ్యోతిరసి, అగ్నిర్జ్యోతిరసి,

సూత్రం : సమిదసిస్వాహేతి సమిధం జుహోతి,

మంత్రః : సమిదసి స్వాహా, సమిధఇదం

సూత్రం : స్రువేణాజ్యమూర్ధ్వం నీత్వా , అమృతమసీత్యనుత్తానం, అధోబిలంస్రువం కృత్వాప్రదక్షిణ మభిమన్త్ర్య,

మంత్రః : అమృతమసి వారుణ మసి,

సూత్రం : అన్తరిత మిత్యుత్తానమ్,

మంత్రః : అన్తరితగ్ంరక్షో ఽన్తరితా అరాతయః।

సూత్రం : ప్రత్యుష్టమిత్యనుత్తానమ్ ।

మంత్రః : ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షఃప్రత్యుష్టా అరాతయః,

సూత్రం : హోమ్యం ప్రదక్షిణ మభిమన్త్ర్య, ఆజ్యం గృహీత్వోత్తానంస్వతో దక్షిణతోవామతః ప్రణిధ్యాం సంధాయ, ఉత్తరతోప్రణిధ్యాం సంధాయ, చిత్పతిస్త్వాదిభిర్మన్త్రైస్త్రిభిః
ప్రతిమంత్రమేవ మాజ్యం గృహీత్వా త్రిధాగ్నౌ సంవపతి.

మంత్రః : చిత్పతిస్త్వా పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణవసోస్సూర్యస్య రశ్మిభి

చిత్పతయ ఇదం నమమేతి సర్వత్ర వక్తవ్యం కృతిస్త్వా పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః , వాక్పతయఇదం

దేవస్త్వా సవితాపునాత్వచ్ఛద్రేణ పవిత్రేణవసోస్సూర్యస్యరశ్మిభి దేవాయసవిత్ర ఇదం

సూత్రం : గాయత్ర్యా సమిధఃప్రోక్ష్య,

మంత్రః : తత్సవితు .... చోదయాత్ ॥

సూత్రం : ఏకవింశతి రాహుతి ప్రమాణాఃకర-సంపూర్ణావా సమిధోగృహీత్వా, మూలాగ్రాభ్యాం ఘృతం స్పర్శయిత్వా అభ్యర్చ్య అక్షతాజ్యచరుభిః ఇమామే అగ్నఇతి మూలమధ్యాగ్రాణి స్పృశన్ అధోనీత్వోర్ధ్వభాగే మధ్యేచ సందధాతి.

భాష్యే॥ అస్మిన్నాఘారేయావన్త్యః ప్రధానాహుతయస్తావత్సమిధ ఇతి

అత్రమన్త్రావృత్తిః ప్రత్యేకం భవతి ॥

తత్సవితు .... చోదయాత్, ఇతి సమిధః ప్రోక్ష్య

సమిధో గృహీత్వా, మూలాగ్రాభ్యాం, ఘృతం స్వర్శయిత్వా భ్యర్చ్య,

మంత్రః : అక్షతైః - ఇమామే అగ్న ఇష్టకాధేనవస్సన్తు...... సన్తు

అజ్యేన- ఇమామే అగ్న ఇష్టకాధేనవస్సన్తు..... సన్తు

అభిఘార్య, చరుణా - ఇమామే అగ్న ఇష్టకాధేనవస్సన్తు..... సన్తు పునరభి ఘార్య,

సూత్రం : దైవేన తీర్థేన అదితేనుమన్యస్వేతి దక్షిణస్యామద్భిః ప్రాగన్తం, అనుమతేనుమన్యస్వేతి పశ్చిమస్యా ముత్తరాన్తమ్, సరస్వతేను మన్యస్వేతి ఉత్తరస్యాం ప్రాగన్తమ్, దేవసవితః ప్రసువేతి పూర్వవేదించ ఆగ్నేయా ద్యుదగన్తం సర్వత్ర అధోవేద్యాం పరిషిచ్య, పునరాగ్నేయాద్యన్తం సర్వతశ్చప్రదక్షిణం పరిషించతి,

మంత్రః : అదితేను మన్యస్వ, అనుమతేనుమన్యస్వ, సరస్వతేను మన్యస్వ, దేవసవితః ప్రసువ,

సూత్రం : షష్టిశతేతి సమిధోభిమన్త్ర్య,

మంత్రః : షష్టిశత సహస్రాణ్యయుతమక్షయ మర్బుద మానయ ।

బ్రహ్మన్, సోమ, ఇధ్మమాధాస్యే -

ప్రతివాచకాః - ఆధత్స్వ,

సూత్రం : అయంత ఇధ్మ ఇతి ఇధ్మాన సంకులాన్ శరాంగారే ౽గ్నౌజుహుయాత్,

మంత్రః : అయన్త ఇధ్మ ఆత్మాజాతవేదస్తేనేధ్యస్వవర్ధస్వవోచే వర్ధయ

చాస్మాన్, ప్రజయాపశుభిర్బ్రహ్మవర్చసే నాన్నాద్యేన సమేధయ స్వాహా ।
అగ్నయేజాతవేదసేవర్ధమానాయేదం

అగ్నయేనమః, జాతవేదసే నమః, పావకాయనమః, హుతాశ నాయ నమః , సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

అత్ర ఉద్దేశ త్యాగ విషయే శ్రీ సూత్రే -

సూత్రం : యస్యై దేవతాయై హవిర్నిరూప్యతే. తాన్దేవతాం మనసాహ్వై ధ్యాయన్నిర్వపేత్ ।

భాష్యే : నృసింహవాజపేయభాష్యే -

యస్యైదేవతాయై యస్మైదేవాయహవిస్సమిదాజ్యచర్వాదీన్నిరూప్యతే అగ్నౌ నిక్షిపేత్, జుహుయాత్, తదాహుతికాలే తాందేదతాంమనసా చిత్తేన హవైశబ్దో ప్రసిద్ధార్థ ప్రయోగాత్ ధ్యాయన్నిర్వపేత్, జుహుయాత్ ।

తతః అగ్నయ ఇదం నమమేతివదేత్, ఏవం శ్రౌతస్మార్తయోస్తత్తద్దేవతాం చతుర్థ్యా విభక్త్యోద్దిశ్య ఇదం నమమేతి వక్తవ్యమ్ । యజమానేనైవ సర్వత్రోద్దేశత్యాగః కర్తవ్యః ।

కిమర్థం దేవతాస్మరణమగ్నావేవహుతం భవతి కథంతద్దేవతామాహుతిః ప్రాప్యతే అత్రశ్రుతిం దర్శయతి । యథాహవాఇతి యధాయస్మాత్ కారణాత్ హవైప్రసిద్ధా ఇతి భాష్యే.

ఇత్యేవం సుందరరాజీయే, వసన్తయాజీయే, శ్రీనివాసదీక్షితీయే భృగుప్రోక్తే క్రియాధికారే ప్రతిష్ఠాదర్పణాదిగ్రన్థేషు ద్రష్టవ్యమ్ ।

సూత్రం : స్రువేణాజ్యం గృహీత్వా, పరిధిం స్పృష్ట్వారేఖాకారేణ స్రావయన్, వాయవ్యాదాగ్నేయాన్తం ప్రజాపతింమనసాస్మరన్ ఉపాంశునా జుహుయాత్.

మంత్రః : ఓం ప్రజాపతయేస్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్

సూత్రం : నైఋత్యా దీశానాన్తం పూర్వోక్తవత్తథాజుహుయాత్,

ఓం ఇన్ద్రాయస్వాహా, ఇన్ద్రాయేదమిత్యాఘారౌజుహుయాత్,

చక్షుషీబుధ్వా అగ్నే రుత్తర భాగే అగ్నయే స్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్ ।

దక్షిణే - సోమాయస్వాహా, సోమాయేదమ్ । ఇత్యాజ్యభాగావుత్తర దక్షిణయో ర్జుహోతి.

సూత్రం : యుక్తోవహేతి పశ్చిమాది సౌమ్యాన్తం జుహుయాత్,

మంత్రః : యుక్తోవహజాతవేదః పురస్తాదగ్నేవిద్ధికర్మ క్రియమాణం యథేదమ్, త్వంభిషగ్భేషజస్యాసి కర్తాత్వయాగా అశ్వాన్పురుషాన్సనే మస్వాహా, యజ్ఞ పురుషాయేదమ్,

సూత్రం : యాతిరశ్చీతి సౌమ్యాదీన్ద్రాన్తమ్,

మంత్రః : యాతిరశ్చీనిపద్యసేహంవిధరణీఇతి, తాన్త్వాఘృతస్య ధారయా యజేసగ్ంరాధ నీమహగ్ం స్వాహా, సగ్ం రాధన్యాఇదమ్,

సూత్రం : సగ్ంరాధన్యా ఇతి ఇన్ద్రాదియామ్యాన్తమ్,

మంత్రః : సగ్ం రాధన్యై దేవ్యై స్వాహా, దేవ్యాఇదమ్,

సూత్రం : ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహేతి యామ్యాది వారుణాన్తమ్, రేఖాకారేణాజ్యం స్రావయన్హుత్వా.

మంత్రః : ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహా, ప్రసాధిన్యా ఇదమ్,

సూత్రం : మధ్యమాస్య మితిబుద్ధ్వా తత్ర వ్యాహుతీర్జుహోతి.

మంత్రః : ఓమ్ భూస్స్వాహా - అగ్నయ ఇదం, ఓమ్ భువస్వాహా వాయవ ఇదం ఓగ్ం సువస్స్వాహా - సూర్యాయేదం, ఓమ్ భూర్భువస్సువ స్స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదమ్,

సూత్రం : సర్వాహుతీశ్చ అత్రైవజుహోతి తదగ్ని ముఖమితి బ్రహ్మవాదినో వదన్తీతి.

భాష్యే : సత్యేనే త్వాజ్యామభిమృశ్య - స్రువేణ ప్రదక్షిణ మభిమన్త్ర్య చతురంగుల మవిచ్ఛిన్నం మాషమాత్ర మాజ్యాహుతింజుహుయాత్,

సత్యేనత్వాభిఘారయామి తస్యతే భక్షీయ,

మంత్రః : ఓం అగ్నయే స్వాహా - అగ్నయ ఇదం, సోమాయస్వాహా, సోమాయేదం అగ్నిషోమాభ్యాగ్ం స్వాహా, అగ్నీషోమాభ్యామిదం, ప్రజాపతయేస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం, బ్రహ్మణేస్వాహా, బ్రహ్మణ ఇదం, ఇన్ద్రాయస్వాహా, ఇన్ద్రాయేదం, వసుభ్యస్స్వాహా వసుభ్య ఇదం, మరుద్భ్యస్స్వాహా, మరుద్భ్య ఇదం, రుద్రేభ్య స్స్వాహా, రుద్రేభ్య ఇదం, అప ఉపస్పృశ్య, ఓం శ్రీ విష్ణవేస్వాహా, శ్రీ విష్ణవ ఇదం, బృహస్పతయే స్వాహా, బృహస్పతయ ఇదం, మిత్రాయస్వాహా, మిత్రాయేదం, వరుణాయ స్వాహా వరుణాయేదం, ఆదిత్యేభ్యస్స్వాహా ఆదిత్యేభ్య ఇదం, అశ్విభ్యాగ్ స్వాహా, అశ్విభ్యామిదం, పూష్ణే స్వాహా, పూష్ణ ఇదం, కక్షాయ స్వాహా,

కక్షాయేదం, కక్షదైవత సోమాయస్వాహా, సోమాయేదం (తత్తర్కర్మ)యజ్ఞాయస్వాహా, యజ్ఞాయేదం, యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యో దేవేభ్య స్స్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదం, సర్వదేవేభ్య స్స్వాహా, సర్వదేవేభ్య ఇదం,

సూత్రం : ఇత్యన్తం హుత్వా దర్వ్యాభిఘార్య, చరుంసావిత్ర్యా స్రుచాగృహీత్వా,

మంత్రః : ఓం భూర్భువ...... చోదయాత్.

ఖం : జుహ్వావ్యాహృతీర్జుహోతి, వ్యాహృతి చతుష్టయస్య, ప్రత్యేకం ప్రత్యేక మక్షమాత్రం గృహీత్వా జుహోతి,

మంత్రః : ఓమ్ భూస్స్వాహా - అగ్నయ ఇదమ్

ఖం : పునః దర్వ్యాభిఘార్య, చరుం సావిత్ర్యా స్రుచాగృహీత్వా, జుహ్వాజుహోతి,

మంత్రం : ఓమ్ భువస్స్వాహా - వాయవ ఇదమ్.

ఖం : పునః పూర్వ వదభిఘార్య, గృహీత్వా,

మంత్రః : ఓమ్ సువస్స్వాహా, సూర్యాయేదం

ఖం : పునః పూర్వవదభిఘార్య, గృహీత్వా,

మంత్రః : ఓమ్ భూర్భువస్సువ స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్ ।

సూత్రం : అస్మిన్నాఘారే మన్త్రతన్త్ర న్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం అతోదేవా. ఇదం విష్ణురిత్యాజ్యం స్రువేణ జుహుయాత్, సమృద్ధ్యై, ఇత్యుక్తత్వాత్,

మంత్రః : అతో దేవా అవస్తునో .... ధామభిస్స్వాహా, విష్ణవ ఇదం, ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే ...... సురేస్వాహా, విష్ణవ ఇదమ్,

సూత్రః : అదితేన్వమగ్గ్స్థా ఇతి దేవతీర్థేన పరిషించేత్.

అదితేన్వ మగ్గ్స్థాః, అనుమతేన్వ మగ్గ్స్థాః, సరస్వతేన్వమగ్స్థాః, దేవసవితః ప్రాసావీః ॥

ఇత్యాఘారహోమస్సమాప్తః ।

సర్వహోమానామాది రాఘారో విజ్ఞాయత ఇతి సూత్రే

ఇత్యనేన ప్రకారేణ సర్వహోమానాం ఆదావాఘారః కర్తవ్య ఇతి విజ్ఞాయత ఇతి భాష్యే,

హరిః ఓమ్

శ్రీ కృష్ణార్పణ మస్తు,

ఇతి శ్రీ వైఖానస గృహ్యసూత్రే ప్రథమ ప్రశ్నే, పంచదశఃఖణ్డః

ఆఘార ప్రయోగస్సమాప్తః

అథాఘార ప్రాయశ్చిత్తం

స్థండిలే ప్రమాణహీనే సికతాలాభే పరిస్తరణాద్యభావే చ మిందాహుతీ సావిత్రీం వ్యాహృతీశ్చ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా పునరాఘారం కుర్వీత। అగ్న్యాయతనేగోవరాహాశ్వసర్పమండూకాద్యైః గమనేతత్పదాంకిత ప్రదేశం ఇదంవిష్ణురితిప్రోక్ష్య. వైష్ణవంరౌద్రం చ హుత్వాపునః కర్మశేషం సమారభేత, పరిస్తరణాది సంభారాణాం దాహేభేదే ఛేదేనాశే చ అశుచ్యాదినాస్పృష్టేతత్తద్వ్య పోహ్య తత్తత్థానే అన్యత్సంయోజ్య మిందాహుతీద్విరావర్త్య జుహుయాత్, క్రియాలోపే విపర్యాసేచ భూరాదివ్యాహృతీః, భూరగ్నయ ఇత్యాది మహావ్యాహృతీః. తత్సవితురితిగాయత్రీం ఓం భూర్భువస్సువస్తత్సవితురితి సావిత్రీం - మిందాహుతీ వైష్ణవంచద్విరావర్త్య జుహుయాత్,
పునః ప్రజాపతయే స్వాహే త్యారభ్యాఘారౌ జుహుయాత్ ।
హోమే న్యూనేతిరిక్తేచ పూర్ణాహుతీ మిందాహుతీ చ జుహోతి ।
అగ్నావాజ్యేచరౌ వా మక్షికా కృమి రోమపిపీలికానాం పతనేతద్వ్యపోహ్య బర్హిషోద్దీప్య, ప్రాజాపత్య మాగ్నేయం ప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్,
తస్మిన్నగ్నౌ, సముత్సన్నేత్వగ్నిం, ధ్యాత్వాతద్భస్మాయంతేయోనిరితి సమిధ మారోప్య ఉద్బుధ్యస్వాగ్న ఇతి లౌకికాగ్నౌ సమిధం నిధాయ ప్రజ్వాల్య మనోజ్యోతిరయాశ్చాగ్నే మిందాహుతీవ్యాహృతీశ్చ జుహుయాత్ । పునఃకర్మ శేషం సమారభేదితి, వర్షవాతాదిభిః స్థానాచ్చలన మంతర్భవేద్యది సర్వత్ర పరిస్తరణాదీ నాదాయ అగ్ని మపి స్థాల్యాముద్ధృత్వ అన్యత్రస్థండిలం కృత్వా, తూష్ణీముల్లిఖ్య అగ్నిం నిధాయ పరిస్తరణాదీన్యథాక్రమం నిధాయ విష్ణోర్నుకాదీన్ హుత్వా, కర్మశేషం సమాచరేదితి పాఠాన్తరమ్ ॥

ఇత్యాఘార ప్రాయశ్చిత్తం సమాప్తమ్.

విచ్ఛిన్నౌపాసన ప్రాయశ్చిత్త విధిః

భోస్వామినః భవత్పాదమూలే...... స్వీకృత్య అనయా ధర్మ పత్న్యా సహ చిరకాల విచ్ఛిన్న పునస్సంధాన కర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి రస్త్వితి భవన్తో మహాన్తోను గృహ్ణన్తు॥ ప్ర॥ యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు ॥

ఓం భూః శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద శ్రీ భగవదా జ్ఞా కైంకర్య రూ

నక్షత్రే రాశౌ జాతాయాః మమధర్మపత్న్యాః, నక్షత్రే రాశౌ జాతస్య మమ

ఆవయోః సమస్త మఙ్గళావాప్త్యర్థం భగవచ్చరణారవిందయోరచంచల

సిద్ధ్యర్థంచ చిరకాల విచ్ఛిన్నౌపాసన పునస్సంధానకర్మ కరిష్యే ।

విచ్ఛిన్నౌపాసన దోష నిర్హరణార్థం యత్కించిద్ధిరణ్యదానం కరిష్యే

అపఉపస్పృశ్య । యధాశక్తి దక్షిణాం గృహీత్వా,

హిరణ్య గర్భ గర్భస్థం హేమబీజం విభావసోః.

అనంతపుణ్యఫలదమతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే

ఇదంచ యత్కించి ద్ధిరణ్యం తండులంచ మమచిరకాల విచ్ఛి

పాసన దోష నిర్హరణార్థం మహావిష్ణుప్రీతిం కామయ మానః అముకగోత్రావ

గోపాలశర్మణే ప్రతి గృహీత్రే తుభ్య మిదం సంప్రదదే నమమ, శ్రీకృష్ణార్పిత

ఓమ్ భూః శ్రీ గోవింద, శుభతిధౌ అనయాధర్మపత్న్యాసహ చిర

విచ్ఛిన్నౌపాసన ప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామి, అప ఉపస్పృశ్య, అదిత

మన్యస్వ .... ప్రసువ, ఉత్పూత మాజ్యం భూరాజ్యం గృహ్ణామీతి, స్రువేణ గ్ర

చతుర్గృహీతం గృహీత్వా స్రుచాజుహుయాత్.

భూ రాజ్యం గృహ్ణామి, భువరాజ్యం గృహ్ణామి, సువరాజ్యం గృహ్ణా

భూర్భు వస్సువరాజ్యం గృహ్ణామి,

ఆహుతి ద్వయస్య ఏవం సర్వత్రాజ్యగ్రహణం

సప్తతే అగ్నే సమిధస్సప్త జిహ్వాస్సప్తఋషయస్సప్తధామ ప్రియ

సప్తహోత్రాస్సప్త ధాత్వాయజన్తి సప్త యోనీరా పృణస్వాఘృతేన స్వాహా

అగ్నయేసప్తవత ఇదమ్ ।

ఋతుధాన విద్వాననుష్టుప్ఘృతేన పూర్ణమాహుతింజుహోతి, మ

ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్ । భూరాజ్యం గృహ్ణామి........ భూర్భువః

రాజ్యం, గృహ్ణామి,

ఆహుతి త్రయస్య

తంతుంతన్వన్రజసోభానుమన్విహిజ్యోతిష్మతః పధోరక్షథియాకృతాన్. అనుల్బణం వయతజోగువామపోమనుర్భవజనయా దైవ్యం జనగ్గ్ స్వాహా,

అగ్నయే తంతు మత ఇదమ్ ।

ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతిజాగృహ్యేన మిష్టాపూర్తే సగ్ం సృజేథా మయంచ. పునః కృణ్వగ్గ్స్వా పితరం యువాన మన్వాతాగ్ం సీత్వయి తన్తు మేతగ్గ్ స్వాహా, అగ్నయే తంతు మత ఇదమ్.

త్రయస్త్రిగ్ం శత్తంతవోయేవితత్నిరేయ ఇమం యజ్ఞగ్గ్ స్వధయా మదంతే తేషాంఛిన్నం ప్రత్యేతద్ధ ధామిస్వాహా ఘర్మోదేవాగ్ం అప్యేతుస్వాహా, అగ్నయే తన్తుమత ఇదమ్.

ఆహుతి చతుష్టయస్య - భూరాజ్యం గృహ్ణామి ..... ఆజ్యం గృహ్ణామి.

అగ్నేభ్యావర్తిన్నభినఆవర్తస్వాయుషావర్చసా సన్యామేధయా ప్రజయాధనేన స్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్ ।

అగ్నే అంగిరశ్శతంతే సంత్వావృతస్సహస్రంత ఉపావృతః, తాసాం పోషస్యపోషేణ పునర్నోనష్టమాకృధి పునర్నోరయిమాకృధిస్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

పునరూర్జాని వర్తస్య పునరగ్న ఇషాయుషా, పునర్నః పాహి విశ్వత స్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

సహరయ్యా నివర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వధారయా, విశ్వప్స్నియా విశ్వత స్పరిస్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి, ... భూర్భువస్సువ రాజ్యంగృహ్ణామి ఆహుత్యేకస్య.

మనోర్జ్యోతిర్జుషతా మాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమందధాతు, యా ఇష్టా ఉషసోని మ్రుచశ్చతాస్సందధామి హవిషాఘృతేన స్వాహా. మనసే జ్యోతిష ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి .... భూర్భువ వస్సువరాజ్యం గృహ్ణామి.

ఏకాహుతేః ప్రజాపతిర్జయానింద్రాయ వృష్ణేప్రాయచ్ఛ దుగ్రః, పృతనాజ్యేషు. తస్మై విశస్సమనమన్తస్సర్వాస్స ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవ స్వాహా. ప్రజాపతయ ఇదమ్.

ఓమ్ భూస్వాహా .... ప్రజాపతయ ఇదమ్.

ఏకాహుతేః భూరాజ్యం గృహ్ణామి, అన్వగ్నిరుషసామగ్రమఖ్యదన్వహాని ప్రథమో జాతవేదాః, అనుసూర్యస్య పురుత్రాచరశ్మీననుద్యావా పృథివీ ఆతతానస్వాహా, అగ్నయే అనుఖ్యాత్ర ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి ఏకాహుతేః అయాశ్చాగ్నేస్య నభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వ మయా అసి, అయసామనసా ధృతోయసా హవ్యమూహిషే యానోధేహి భేషజగ్గ్స్వాహా, అగ్నయే అయస ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి - ఆహుతేరేకస్య

ఉద్వయం తమసస్పరి ... జ్యోతిరుత్తమం స్వాహా, జ్యోతిష్మత్యా ఇదమ్.

ఏకాహుతేః ఆయుర్దా అగ్నే హవిషోజుషాణో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరేధి. ఘృతంపీత్వా మధుచారుగవ్యం పితేవపుత్ర మభిరక్షతాదిమం స్వాహా. అగ్నయే ఆయుర్దాయేదమ్ ।

భూరాజ్యం గృహ్ణామి - ఆహుతిద్వయస్య

యన్మ ఆత్మనో మిన్దాభూదగ్ని స్తత్పున రాహార్జాతవేదా విచర్షణి స్వాహా, అగ్నయే జాతవేదసే విచర్షణ ఇదమ్.

పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరిన్ద్రో బృహస్పతిః పునర్మే అశ్వినాయువం చక్షురాధత్త మక్ష్యోస్స్వాహా. అగ్నీన్ద్ర బృహస్పత్యశ్విభ్య ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి, ఆహుతిచతుష్ట యస్యవాహ్యతీశ్చ. ఓమ్ భూస్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్, ప్రజాపతయ ఇదమ్. అదితేన్వమగ్గ్స్థాః - దేవసవితః ప్రాసావీః।

ఔపాసన క్రమః

అస్మద్గురుభ్యోనమః, శ్రీవిఖనస గురుభ్యోనమః,

ఓమ్ భూః - శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద. అద్యపూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం శుభతిథౌ అనయా ధర్మపత్న్యాసహ శ్రీమన్నారాయణ

ప్రీత్యర్థం భగవదాజ్ఞా కైంకర్యరూపం, పూర్వేద్యుస్సాయ మౌపాసనేన సహ అద్యప్రాతరౌపాసన హోమం హోష్యామి, అప ఉపస్పృశ్య, యథాహ తదితి దక్షిణాది వేదీః ప్రదక్షిణం సాధావేన పాణినా చతుర్దిశం పరిమృజ్య.

యథాహతద్వసవో గౌర్యం చిత్పదిషి తామముంచతాయజత్రాః. యేవాత్వమస్మత్ప్రముంచావ్యగ్ంహః ప్రాతార్యగ్నే ప్రతరాన్న ఆయుః ।
అదితేను మన్యస్వ .... ప్రసువ ॥

సూత్రం : నిత్యం యవైర్వ్రీహిభిర్వాహస్తేన జుహోతి, అత్రసమ్ప్రత్యాం ఆహుతిం ప్రతి శతమానవ్రీహిభిర్జుహుయాత్, ప్రథమం సమిధమగ్నౌనిధాయ తతో హోమాంతేచ సమిధమగ్నౌ నిదధ్యాత్। ఆహుతి సంసర్గం వినాజుహుయాదితి విశేషః, ద్విశతమానవ్రీహీన్ గృహీత్వా పత్న్యాః హస్తయోర్దత్వా పునస్సంగృహ్య ద్వేధా విభజ్య హోష్యామీతి ఆచార్యం ప్రత్యుక్త్వా ఆచార్యేణ జుహుధి, ఇత్యుక్తస్సన్ పశ్చిమ పూర్వయోర్జుహుయాత్.

ఓమ్ అగ్నయేస్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్, ఇతి పశ్చిమే।

ప్రజాపతయేస్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్, ఇతి పూర్వేజుహుయాత్।

అదితేన్వమగ్గ్‌స్థాః .... ప్రాసావీః.

పునః తథా అదితేనుమన్యస్వ .... ప్రసువ.

పూర్వవత్ వ్రీహీన్ గృహీత్వా ద్వేధా విభజ్య, హోష్యామీతి యజమానః జుహుధి। ఇత్యాచార్యేణ ఉక్తః పూర్వవత్ తదుత్తరే పశ్చిమ పూర్వయోర్జుహుయాత్.

సూర్యాయస్వాహా, సూర్యాయేదమ్।

ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్,

యథాహతత్ .... ఆయుః.

అదితేన్వమగ్గ్‌స్థాః .... ప్రాసావీః,

శ్రీకృష్ణాయనమ ఇతి ద్వాదశవారం జప్త్వా అధిశ్రయణానంతరం భూతిస్మాతే ఇతి బర్హిషోభస్మగృహీత్వా.

మంత్ర : "భూతిస్మాతే లభతే నిత్యగ్ం సర్వయజ్ఞకృతం భవేత్, అగ్నిమారుతయోః భూతిః"

సూత్ర : వామహస్తేసంమర్ద్య లలాట హిక్కబాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్యస్సోమోనమ ఇత్యూర్ధ్వాగ్రం చతురంగుళోన్నత ముపలిప్యేతి.

సూత్ర : అత్రద్వాదశోర్ధ్వ పుండ్రవదితి **సుందరరాజీయే**

మంత్రః : ఆదిత్య స్సోమోనమః "త్రియాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్యత్రయాయుషం యద్దేవానాం త్రయాయుషం తన్మేఅస్తు త్రయాయుషం దీర్ఘాయుత్వాయ బలాయశతాయ శతంచ వర్చసే త్రయాయుషమ్ ।"

బృహత్సామక్షత్రభృదితి స్త్రియః, లలాటేఊర్ధ్వా గ్రంధారయేదితి స్మృతౌ, **శ్రౌతే.**

మంత్రః "బృహత్సామక్షత్రభృద్వృద్ధవృష్ణియం త్రిష్టుభౌజశ్శుభిత ముగ్రవీరం ఇంద్రస్తోమేన పంచ దశేన, మధ్యమిదంవాతేన సగరేణ రక్ష.'

అపోహిష్ఠేతి పుణ్యాహోదకేనప్రోక్షయతి.

"ఆపోహిష్ఠామయోభువః....... జనయధాచనః'."

యత్తే అగ్నేత్యగ్నిముపస్థాయ

మంత్ర : "యత్తే అగ్నేతేజస్తేనాహంతేజస్వీభూయాసం. యత్తే అగ్నేవర్చస్తేనాహం వర్చస్వీ భూయాసం. యత్తే అగ్నేహరస్తేనాహగ్ం హరస్వీ భూయాసం, మయిమేధాం మయిప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజోదధాతు. మయిమేధాం మయిప్రజాం మయీన్ద్ర ఇంద్రియం దధాతు. మయిమేధాం మయిప్రజాం మయిసూర్యోభ్రాజోదధాతు."

ఉద్వయం తమస ఇతి యత్రాదిత్యో దృశ్యతే తత్రాదిత్యం చోపస్థాయ.

మంత్ర : "ఉద్వయం తమసస్పరి పశ్యంతో జ్యోతిరుత్తరం, దేవం దేవత్రాసూర్య మగన్మ జ్యోతిరుత్తమం. ఉదుత్యం.... ముచ్చరత్."

"పశ్యేమశరదశ్శతం.... జ్యోక్చసూర్యందృశే, యఉదగాత్.... పునాతు."

"కామోకార్షీత్...." అభివాదయే.... అహమస్మిభో.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతేః

స్వభావాత్ కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి
సమర్పయామి ॥
మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన
యద్ధుతం మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే ॥
ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపః కర్మాత్మకానివై.
యానితేషా మశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్ ॥
శ్రీకృష్ణాయనమ ఇతి ద్వాదశవారం జపేత్ ॥

నిత్యోపాసన విధిః

పూర్వవత్ పత్న్యాసహ త్రిఃప్రాణానాయమ్య. ఓం భూః, అస్యాంశుభతిధౌ అనయా మమధర్మపత్న్యా సహప్రాతరౌపాసన హోమం హోష్యామి. అపఉపస్పృశ్య. "ఇంద్రాయనమః.........ఈశానాయనమః". సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

అగ్నేర్భగవతః, అగస్త్యోభగవాన్నృషిః. ధ్యానం. చత్వారిశృంగా...., అభిముఖోభవ.

అగ్నయేనమః, జాతవేదసేనమః, పావకాయనమః, హుతాశనాయనమః. ఇంద్రాదిభ్యోనమః సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

మంత్ర: "యధాహత ద్వసవోగౌర్యంచిత్ పదిషితామముంచతాయజత్రాః ఏవాత్వమస్మత్ ప్రముంచావ్యగ్ంహః ప్రాతార్యగ్నే ప్రతరాన్న ఆయుః"
అగ్నికుండ వ్యతిరిక్త విషయే చతుర్భిః దర్భైః చదుర్దిశం పరిస్తీర్య.
అదితేను మన్యస్య.... ప్రసువ, హోష్యామి. జుహుధి - పూర్వవత్ వ్రీహిభిస్సేధ్మం జుహుయాత్ ప్రాతః.

"సూర్యాయస్వాహా, సూర్యాయేదం ప్రజాపతయేస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం
యథాహతత్.... ఆయుః" అదితేన్వమగ్గ్‌స్థాః.... ప్రాసావీః.
భూతిస్మాతే, ఆపోహిష్ఠా.... యత్తేఅగ్నే, ఉద్వయం తమసఇతి పూర్వవదుక్త్వా, ప్రణమ్య, ప్రాయశ్చిత్తాన్య.... కృష్ణానుస్మరణం పరమ్.
సాత్విక త్యాగం, భగవతోబలేన.... భగవత్కర్మ కృతవాన్....తద్భగవానను మన్యతామ్."
రాత్రౌచేత్ సర్వం పూర్వవత్

"అగ్నయేస్వాహా, అగ్నయ ఇదం, ప్రజాపతయే స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం. "అగ్నేనయసుపథారయే అస్మాన్విశ్వాని దేవవయునాని విద్వాన్, యుయోద్ధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాంతే నమ ఉక్తిం విధేమ. కామోకార్షీన్మన్యురకార్షీన్... అభివాద్య.

పూర్వవత్ సాత్వికత్యాగం భగవతోబలేనేతి మంత్రేణ కుర్యాత్. ఏవం నిత్యం సాయం ప్రాతరౌపాసనం కుర్యాత్.

హరిః ఓమ్

వాసుదేవార్పణ మస్తు

ధార్యాగ్ని సంధాన విధిః

సూత్రం : పాణిగ్రహణ ప్రభృతి గృహస్థోపి స్నానం సంధ్యోపాసనం బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వా - నిత్యం వివాహాగ్నౌ ఔపాసనే పరిస్తీర్య పరిషిచ్య, సాయంప్రాతః వ్రీహిభిః అగ్నిహోత్ర హవిషావాహోమం జుహుయాత్. సాయం హీనే ప్రాతరగ్నయే స్వాహా. వైశ్వానరాయ స్వాహేతి, ప్రాతర్హీనే అగ్నయే స్వాహాపథికృతేస్వాహేతి ప్రాయశ్చిత్తాహుతీహుత్వా పూర్వవత్. ఆత్ర్యహాజ్జుహోతి రౌపాసనే అజస్రే వర్తమానేత్ర్యహేహోమే విచ్ఛిన్నే పతిరేకోపవాసం కృత్వా పునరాధానం కరోతి. సద్యోనుగతే, క్షిప్రంత్ర్యహాభ్యంతరే అగ్నిం ధ్యాత్వా తద్భస్మ అయంతే యోనిరితి సమిధమారోప్య, ఉద్బుధ్యస్వేతి లౌకికాగ్నౌ సమిధం నిధాయ.

పూర్వవత్ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వానిత్యం జుహుయాత్.

అనుగతే త్ర్యహే హీనే అన్యాగ్నేరపి సంసర్గే పత్నీ ప్రాజాపత్యం పాదకృఛ్రంవా పతిరేకోపవాసం కృత్వా పునరాధానం కరోతి.

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రే ప్రాయశ్చిత్తే పంచదశః ఖండః

అత్ర **భాష్యే** విశేషః అగ్నిహోత్రహవిషేతి వ్రీహ్యాభావే యచ్ఛ్రౌతోక్తం క్షీరాజ్యదధివాగ్వన్నతండుల పిష్టసోమ రసానామన్యతమేనవా హోమంకుర్యాత్. తత్రైవ **భాష్యే** ఔపాసనాగ్నౌయద్యాత్మారోపితే యజమానః నాప్సుమజ్జేత్. స్త్రీ శూద్ర సంభాషణ పరివేషణాదీన్వర్జయేత్. సూతకప్రేతకాభోజ్య భోజనానిచ వర్జయేత్, ఏవం కర్తుమశక్తశ్చేత్, అశ్వత్థఖదిరపాలాశానామన్యతమాం సాగ్రాం సమిధమాదాయ ఉపావరోహేతి మంత్రం జపన్ యావత్కృష్టం తావత్ తప్త్వా

సమారోప్య గచ్ఛేత్ అహరహస్తేనైవోపావరోహేతి మంత్రేణతాం సమిధం లౌకికాగ్నౌ, నిధాయఅగ్నిమవరోప్య పూర్వవజ్జుహుయాత్ ఏవం నిత్యం హుత్వా హోమాంతే పూర్వవదగ్నిం సమారోపయే దేవమరణ్యాదౌ సమారోపణేకృతే హోమే విచ్ఛిన్నే పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం తత్తత్కాలాహుతేచ హుత్వా ఆద్వాదశాహాజ్జుహోతి, ద్వాదశాహేహోమే విచ్ఛిన్నే సతిపునరాధానం కరోతి.

- సూతకప్రేతకయోరఃస్వేన. బ్రహ్మచారిణా అనపిండేన అన్యేన బ్రాహ్మణేనవా నిత్యహోమః కర్తవ్యః. తదసంభవే ఆశౌచాంతె మధిత మగ్నిం సమిధంవా లౌకికాగ్నావవరోప్య పూర్వపత్ప్రాయశ్చిత్త మాద్వాదశాహాత్ జుహోతి. తాత్కాలిక హోమంచ జుహుయాత్, యద్యాత్మారోపితాగ్నిః తస్యాశౌచాంతే పునరాధానం కర్తవ్యమ్.

ఇతి షష్ఠప్రశ్నసూత్ర భాష్యే సప్తమ పటలే ద్రష్టవ్యమ్

అధావకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్త విధిః

సూత్రం : అధావకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం సప్తరాత్రం స్నాన సంధ్యోపాసన స్వాధ్యాయ సమిద్ధోమభైక్షాచర్యాదిహీనే, మేఖలోపవీతాజిన దండధారణాది బ్రహ్మచర్య వివర్జితేచ. పాదకృచ్ఛ్రం ఉపవాసం వాకృత్వా, అగ్నిమాధాయ పరిస్తీర్య పరిషిచ్య, ఆజ్యేన'' పాహినో అగ్నఏనసే పాహినో విశ్వవేదసే యజ్ఞం పాహి సర్వంపాహి'' కామావకీర్ణః, కామాభిద్రుగ్ధః, సమ్మాసించంతు, సముద్రా దూర్మిరితి చతుర్భిరూర్జాం పతేపాహిచత సృభిస్స్వాహేత్యతోదేవా ఇదంవిష్ణురితి జుహుయాదితి.

ఓంభూః చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయత్వేన యత్కించిద్ధిరణ్యదానం కరిష్యే - యథాశక్తి దక్షిణాం దత్త్వా చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన కర్మాంగం పుణ్యాహం ఆఘారంచ కృత్వా చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన ప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామీతి సంకల్ప్య. అపఉపస్పృశ్య. అదితేనుమన్యస్వ.... ప్రసువ. ఆజ్యేన పాహినో అగ్నఏనసేస్వాహా. అగ్నయఇదం. పాహినో విశ్వవేదసేస్వాహా. విశ్వవేదస ఇదం. యజ్ఞం పాహివిభావసోస్వాహా. విభావసవ ఇదం. సర్వం పాహిశతక్రతోస్వాహా, శతక్రతవ ఇదం. కామావకీర్ణోస్మ్యవకీర్ణోస్మికామకామాయస్వాహా, కామాయేదం. కామాభిద్రుగ్ధోస్మ్యభిద్రుగ్ధోస్మికామకామాయస్వాహా. కామాయేదం, సమ్మా

సించంతు మరుతస్యమింద్రస్సం ధాతానంబృహస్పతిః. సమ్మాయు మగ్నిస్సించత్వాయుషాచ బలేన చాయుష్మంతం కరోతుమాగ్ంస్వాహా మరుదాదిభ్య ఇదం, సముద్రాదూర్మిర్మధుమాగ్ం ఉదారదుపాంశునా సమమృతత్వమశ్యాం ఇమేనుతే రశ్మయస్సూర్యస్య ఏభిస్సపిత్వంపితరోన ఆయన్‌స్వాహా. సముద్రాయేదం. అతోదేవా.... దామభిస్స్వాహా. విష్ణవ ఇదం-ఇదంవిష్ణుః, ... సురేస్వాహా. విష్ణవఇదం. అదిత్యేన్వమగ్గ్‌స్థాః.... ప్రాసావీః

ఇత్యవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం సమాప్తమ్ ।

సమిదాధాన ప్రయోగః

ఓంప్రాణానాయమ్య, శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం. శ్రీభగవదాజ్ఞా కైంకర్యరూపం ప్రాతస్సమిదాధానం కరిష్యే అపఉపస్పృశ్య. యాథాహేతి దక్షిణాది వేదిం ప్రదక్షిణం పరిమృజ్య. "యథాహతత్. ఆయుః" అదితేనుమన్యస్వ........ ప్రసువ. అష్టాభిస్సమిద్భిః వ్యాహృతిరేషాతే మేథాంమ అప్సరాసామాంమే ధేత్యష్టౌ జుహోతి.

ఓంభూస్స్వాహా - అగ్నయ ఇదం. ఓంభువస్స్వాహా వాయవ ఇదం, ఓగ్ం సువస్స్వాహా సూర్యాయేదం. ఓంభూర్భువస్సువస్స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదం." ఏషాతే అగ్నే సమిత్తయా. సమిధ్య స్వచాచప్యాయస్వ వర్ధతాంచ తే యజ్ఞపతి రాచప్యాయతాం. వర్ధిషీమహిచవయమాచప్యాయ సిషీ మహిస్వాహా." అగ్నయ ఇదమ్.

మేథాంమ ఇంద్రోదదాతు మేథాం దేవీ సరస్వతీ మేథాంమే అశ్వినావు భావాధత్తాం పుష్కరస్రజాస్వాహా. మేధాయాఇదమ్.

అప్సరాసుయామేధాగంధర్వేషుచ యన్మనః. దైవీమేథామనుష్యజా సామాం మేధాసురభిర్జుషతాం స్వాహా. మేథాయై ఇదమ్.

ఆమాంమేథా సురభిర్విశ్వరూపా హిరణ్యవర్ణా జగతీ జగమ్యా ఊర్జస్వతీ పయసాపి న్వమానా సామాంమేథా సుప్రతీకాజుషతాగ్ం స్వాహా.
మేథాయైఇదమ్.

యథాహతత్.... ఆయుః. అదితేన్వమగ్గ్ స్థాః.... ప్రాసావీః భూతిస్మేతి భస్మ గృహీత్వా.

"భూతిస్మాతే.... భూతిః."

లలాటహిక్క బాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్యస్సోమోనమ ఇతి ఊర్ధ్వాగ్రమాలిప్య ఆదిత్యస్సోమోనమః. "త్రియాయుషం, ఆపోజనయథాచనః."
యత్తేఅగ్నే తేజస్తేనేత్యగ్నిం, ఉద్వయం తమసమిత్యాదిత్యంచోపతిష్ఠేత.
"యత్తే అగ్నే.... దథాతు." "ఉద్వయం.... మనసాపునాతు." కామో....షీత్."
అభివాద్య భగవతోబలేనేతి. సాత్విక త్యాగంచ కృత్వా. మంత్రహీనం క్రియా....
శ్రీకృష్ణానుస్మరణం పరమ్.

శ్రీకృష్ణాయనమః

అంతహోమ ప్రయోగః

ఓంభూః, అస్మిన్ కర్మణి హోమావసానే ఉపరిష్టాత్తంత్రం కరిష్యే అపఉపస్పృశ్య. యదస్యకర్మణ ఇత్యారభ్య ద్వాదశమంత్రాః స్విష్టాకార్యాః.

"యదస్యకర్మణోత్యరీరిచం యద్వాన్యూన మిహాకరం. అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాన్ సర్వగ్ స్విష్టగ్ం సుహుతం కరోతు స్వాహా, అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదమ్ ।

మంత్ర : అగ్నయేస్విష్టకృతే సుహుతహుదాహుతీనాం, కామానాం సమృద్ధయిత్రే స్వాహా. అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదమ్. అగ్నయే స్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్. అగ్నయేన్నాదాయ స్వాహా, అగ్నయేన్నాదాయేదమ్. అగ్నయేన్నపతయే స్వాహా, అగ్నయేన్నపతయ ఇదమ్. ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్. ఇంద్రాయస్వాహా, ఇంద్రాయేదమ్. విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్స్వాహా, విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదమ్. సర్వాభ్యోదైవత భ్యస్స్వాహా, సర్వాభ్యోదేవతాభ్య ఇదమ్. సర్వత్రైవాదిష్టం సర్వత్రైవానాదిష్టం దేవతామముష్మైస్వాహా దేవేభ్యఇదమ్. అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా, అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదమ్. వాస్తుపతే నమోవాస్తు పతయేస్వాహా. వాస్తుపతయ ఇదమ్.

యన్మఆత్మనః పునరగ్నిశ్చక్షురితి మిందాహుతీ ॥

మంత్ర : "యన్మఆత్మనో మిందాభూదగ్ని స్తత్పునరాహార్జాతవేదా విచర్షణి స్స్వాహా. అగ్నయేజాతవేదసే విచర్షణయ ఇదమ్.

పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరింద్రో బృహస్పతిః. పునర్మే అశ్వినాయువమ్. చక్షురాధత్త మక్ష్యోస్స్వాహా. అగ్నీంద్రబృహస్పత్యశ్విభ్య ఇదమ్.
ఇష్టేభ్య ఇత్యాది దశాంతే వ్యాహృతి బుద్ధిః

ఇష్టేభ్యస్స్వాహా ఇష్టేభ్య ఇదమ్. వషడనిష్టేభ్యస్స్వాహా"
వషడనిష్టేభ్యఇదమ్. భేషజం దురిష్ట్యైస్వాహా; భేషజం దురుష్ట్యై ఇదమ్
నిష్కృత్యైస్వాహా, నిష్కృత్యా ఇదమ్, దౌరార్ద్యైస్వాహా, దౌరార్ధ్యా ఇదమ్,
దైవీభ్యస్స్వాహా, దైవీభ్య ఇదమ్. తనూభ్యస్స్వాహా, తనూభ్య ఇదమ్.
ఋద్ధ్యైస్వాహా, బుద్ధ్యా ఇదమ్. సమృద్ధ్యై స్వాహా, సమృద్ధ్యాఇదమ్. సర్వసమృద్ధ్యై
స్వాహా, సర్వసమృద్ధ్యా ఇదమ్, ఓంభూస్వాహా.... ప్రజాపతయ ఇదమ్.
అశ్రావితం బ్రహ్మయదకర్మేతి కృతాంతమ్ ।

మంత్ర : అశ్రావిత మత్యాశ్రావితం వషట్కృత మత్యనూక్తంచ యజ్ఞే, అతిరిక్తం కర్మణో యచ్చహీనం యజ్ఞః పర్వాణి ప్రతిరన్నేతి కల్పయన్స్వాహా కృతాహుతిరేతు దేవాన్ స్వాహా. యజ్ఞాయేదమ్.

మంత్ర : బ్రహ్మప్రతిష్ఠా మనసోబ్రహ్మవాచోః, బ్రహ్మయజ్ఞానాగ్ం హవిషామాజ్యస్య, అతిరిక్తం.... దేవాన్ స్వాహా, యజ్ఞాయేదమ్.

యదకర్మయన్నాకర్మయదత్యరేచియన్నాత్యరేచి. యదతిరిక్తం యచ్చహీనం తద్విష్ణుర్యజ్ఞే యజ్ఞం ప్రతిష్ఠాపయ స్వాహా కృతాహుతిరేతుదేవాన్ స్వాహా, విష్ణవ ఐదమ్.

యత్రప్రమత్తో మనోజ్యోతిరయాశ్చాగ్నేయదస్మిన్స్వస్తినోయత ఇంద్ర ఇతిచ విచ్ఛిన్నమ్

యత్రప్రమత్తోంతరగామి కించిదస్మిన్ యజ్ఞే మంత్రతః కర్మతోవా, అనయాహుత్యా తచ్ఛమయామి సర్వం తృప్యంతుదేవా ఆవృషంతాం ఘృతేనస్వాహా, దేవేభ్య ఇదమ్.

మనోజ్యోతిర్జుషతామాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమం దధాతు. యాఇష్టాఉషసో నిమ్రుచశ్చ తాస్సందధామి హవిషాఘృతేన స్వాహా. మనసే జ్యోతిష ఇదమ్.

అయాశ్చాగ్నేస్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వమయా అసి, అయసామనసాధృతో యసాహవ్యమూహిషేయానోధేహి భేషజగ్ంస్వాహా, అగ్నయే అయసఇదమ్.

యదస్మిన్యజ్ఞేంతరగామి కించి దస్మిన్యజ్ఞే మంత్రతః కర్మతోవా అనయా హుత్యాతచ్ఛమయామి సర్వం తృప్యంతు దేవా ఆవృషంతాం ఘృతేనస్వాహా, దేవేభ్యఇదమ్.

స్వస్తిన ఇంద్రోవృద్ధశ్రవాః, స్వస్తినఃపూషా విశ్వవేదాః, స్వస్తినస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః, స్వస్తినోబృహస్పతిర్దధాతుస్వాహా, ఇంద్రపూషతార్క్ష్య బృహస్పతిభ్య ఇదమ్.

యత ఇంద్రోవీర్యమకృణోదూర్ధ్వో అధ్వరహోతా, అగ్నేర్వేదో ర్ధ్వస్తయాస్విష్టకృద్దేవేభ్య ఇంద్ర ఆజ్యేన హవిషాఘృతేనస్వాహా, ఇంద్రాయేదం బైల్వమ్, ఏధోస్యేధిషీ మహిస్వాహా, ఏథసఇదం,
పాలాశమ్ సమిదసి తేజోసి తేజోమయిధేహిస్వాహా, సమిధ ఇదం,
న్యగ్రోధమ్ యమస్యధీమహి మృత్యోంమేహిస్వాహా, యమాయేదం,
అశ్వత్థమ్ సూర్యస్యధీమహి చక్షుర్మేపాహిస్వాహా, సూర్యాయేదం,
ఔదుంబరమ్ సోమస్యధీమహి చిత్తమ్మేపాహిస్వాహా, సోమ్యాయేదం,
శమీం సోమస్యధీమహి చిత్తమ్మే పాహి స్వాహా, వాయవఇదం,
ఖాదిరమ్ బ్రహ్మణోధీమహి బుద్ధింమేపాహి స్వాహా, బ్రహ్మణఇదమ్.
ఇతిసప్తసమిధః, తదభావే యధాలాభం పాలాశాశ్వత్థావా భవతః సప్తతేఅగ్నే ఋతుధానేతి పూర్ణాహుతీ.

"సప్తతే అగ్నే.... స్వా ఘృతేనస్వాహా, అగ్నయేసప్తత ఇదమ్.
ఋతుధానవిద్వాన్.... ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్. అగ్నిర్భుక్త మిత్యుపజుహ్వామాజ్యం ప్రత్యేకం గృహీత్వాజుహుయాత్

అగ్నిర్భుక్తం, వేదిర్భుక్తం, ద్యౌర్భుక్తం, పృథివీభుక్తం, ఓషధివనస్పతి గంధర్వాప్సరసశ్చైద భుక్తమ్. అగ్నిర్జీర్ణమితి ప్రత్యేకం జుహ్వాం చరుమభిఘార్యాదాయ జుహోతి.
అగ్నిజీర్ణం, వేదిర్జీర్ణం, ద్యౌర్జీర్ణం, పృథివీజీర్ణం, ఓషధివనస్పతిగన్ధర్వాప్సర సశ్చైవ జీర్ణం
సమఙ్క్తాం బర్హిరితిస్రువేణ ఆజ్యం గృహోత్వా స్రావయన్ జుహోతి
"సమఙ్క్తాం బర్హిర్హ విషాఘృతేన సమాదిత్యైర్వసుభిస్సం మరుద్భిః
సమింద్రేణ విశ్వేభిర్దేవేరఙ్క్తాం దివ్యం నభోగచ్ఛతుయత్ స్వాహా, నభస ఇదమ్.

ప్రాయశ్చిత్తే షష్ఠమ ప్రశ్నే - సూ ॥ స్థండిలే పరిస్తరణాది సంభారే చప్రమాణ వర్జితే హీనేచ మిందాహుతీ. వ్యాహృతీః సావిత్రీంచ జుహుయాదితి. సర్వం యుగ్మం ప్రాచ్యాముదీచ్యాంవా అగ్రమంతంచదైవికే సర్వమయుగ్మం దక్షిణస్యామగ్రమంతంచ పైతృకే కరోతి.

హోమేన్యూనాతిరిక్తే పూర్ణాహుతీ మిందాహుతీ జుహోతి, భాష్యే సర్వేషాం అభ్యుదయాది హోమానాం న్యూనాతిరిక్తస్య క్రియాలోపస్య విపర్యాసస్యచ పూర్వోక్తాహుతీః వ్యాహృతీః, మహావ్యాహృతీః గాయత్రీం సావిత్రీం మిందాహుతీ వైష్ణవంచ లాఘవే సకృదేవ జుహుయాత్. అపివా వైష్ణవం అతోదేవా ఇదం విష్ణురిత్యేవం వ్యాహృతీశ్చ సర్వప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్.

తతో వామేన సృవంగృహీత్వా దక్షిణేనాజ్యపాత్రం
సంగృహ్య అగ్నేరుపరిధారయన్ ఆజ్యశేషం స్రావయన్
ఇంద్రాయ జుహోమిస్వాహేతి జుహుయాత్,

"ఇంద్రాయజుహోమిస్వాహా, ఇంద్రాయేదమ్,
తత్పాత్రేణాధావమాదాయ స్రువేణాంతరితం జలం అగ్నేస్సమీపే అగ్నిస్తృప్యతు. ఇతినినీయ, పశ్చిమతః వేదిస్తృప్యతు ఇతివేద్యాం ద్యౌస్తృప్యతు ఇత్యాకాశే పృథివీతృప్యతు ఇతి భూమౌ బ్రహ్మాద్యాస్తృప్యన్తా మితి దక్షిణస్యాం వేద్యాం తర్పయతి.
ప్రణీతాయాం దక్షిణస్యాం దైవేనాపోగృహీత్వా ఓషధి వనస్పతిగంధర్వాప్సరసశ్చైవ తృప్యంతామితి ఉత్తర స్యాం వేద్యాం తర్పయత్। తథోత్తరస్యాం ప్రణీతాయాం సాపసవ్యమపోగృహీత్వా పైతృకేణ మేదక్షిణతః పితరః పితామహాః ప్రపితా మహాః ప్రపితామహాశ్చా క్షయ్యమస్తు తృప్యన్తామితి దక్షిణస్యాం తర్పయతి. ఉపవీతి. అపఉపస్పృశ్య.

అదితేన్వమగ్గ్‌స్థాః.... ప్రాసావీః,
దక్షిణోత్తర ప్రణిధ్యోః ఆవాహిత దేవతాః యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామి
దక్షిణోత్తర ప్రణిధ్యోరుపాంతాం గుష్ఠానామికాభిః పవిత్ర మక్షతం గృహీత్వాపర్యాయతో జుహోతి.

"పవిత్రమసి పవిత్రంమేభూయాః ఇతి దక్షిణప్రణిధి పవిత్రం గృహీత్వా తూష్ణీం గ్రంధిం విసృజ్య, అద్భిఃప్రోక్ష్య, అపఉపస్పృశ్య, అగ్నౌజుహుయాత్. తథాపూర్ణమసి పూర్ణంమే భూయాః ఇతి ఉత్తరప్రణిధి పవిత్రం పూర్వవజ్జుహుయాత్. సదసి సన్మేభూయాదితి దక్షిణ ప్రణిధ్యక్షతాన్ పూర్వోక్తాంగుళిభిః గృహీత్వా అగ్నౌహుత్వా సర్వమసి సర్వంమే భూయా ఇత్యుత్తర ప్రణిధ్యక్షతాన్ గృహీత్వాగ్నౌ హుత్వా అక్షితమసీతి ప్రణిధిముత్తరాంప్రాక్ స్థానాత్ కించిచ్చాలయిత్వా అక్షిత మసిమామేక్ష్యేష్ఠాః, తదాధావేన ప్రాచ్యాందిశి దక్షిణాయాందిశి ప్రతీచ్యాందిశ్యూర్ధ్వాయాం దిశ్యథోధరా ధరైరితి యథాదిశం పరిషిచ్యేతి సూత్రే తదంబునా" ప్రాచ్యాం దిశి దేవాఋత్విజో మార్జయంతాం, దక్షిణాయాం దిశి

మాసాః పితరోమార్జయంతాం "ప్రతీచ్యాం దిశిగ్రహాః పశవో మార్జయంతాం ఉదీచ్యాం దిశ్యాపఓషథయో వనస్పతయో మార్జయంతాం" ఇతి చతుర్భిః అగ్నేః పూర్వాది దిక్షువేద్యాం పరిషిచ్య

అగ్నేరుపరి "ఊర్ధ్వాయాం దిశియజ్ఞస్సంవత్సరో యజ్ఞపతిర్మార్జ యంతాం." అగ్నేరధః "అధోధరాధరైర్నాగేభ్యో మార్జయంతాం".

మాహం ప్రజామితి ఉత్తరప్రణీదిం గృహీత్వా "మాహంప్రజాం పరాసిచం యానస్సయావరీస్తన, సముద్రేవోనిన యానస్సంపాథో అపిథః'. ఇత్యగ్నేః పురతోనీత్వా దక్షిణప్రణీథౌ స్వల్పమాధావం స్రావయిత్వా స్వాంయోని మపి గచ్ఛత ఇతి దక్షిణ ప్రణీథిం ఉద్ధృత్య తజ్జలం ఉకపాత్రేస్రావయతి. "స్వాం యోనిమపిగచ్ఛత" తదద్భిః ఆపోహిష్ఠేతి మంత్రేణ ఆత్మానం ప్రోక్షయతి. ప్రోక్షణం యజమానస్యైవ కర్తవ్యం తథాశ్రౌతే దృష్టత్వాత్ నప్రణీథోరితిభాష్యే. "ఆపోహిష్టా.... యథాచనః.

ప్రణీథీ విసర్జయతీతి విసర్జనంతు పాత్రపేటికాయాం నిధానం పునర్దేవేభ్యో హవ్యంవహేత్యగ్నేర్దర్భనేన స్రువం విసృజేతిస్రువం స్రుగాదీన్ ప్రక్షాళ్య.

అగ్నౌకించి త్రృతపనేన పాత్రపేటికాయాం నిధానమ్."పునర్దేవే భ్యోహ వ్యంవహ".

వర్షిష్ఠాగహ్వారేష్ఠాగ్రమితి వర్షిష్ఠసమిథౌ ఉభౌసమేత్య జుహుయాత్.

"వర్షిష్ఠా గహ్వారేష్ఠాగ్రం వచోఅపావధీం త్వేషంవచో అపావధీగ్ంస్వాహా"

అగ్నయే వర్షిష్ఠాయేదమ్.

ఊర్ధ్వంయజ్ఞమిత్యూర్ధ్వసమిథౌ జుహుయాత్.

"ఊర్ధ్వం యజ్ఞం నయతం మాజీహ్వారత మత్రరమేథాంవర్ష్మన్పృథివ్యా దివోవా విష్ణవుతవా పృథివ్యాగ్ం స్వాహా," విష్ణవ ఇదమ్, పశ్చిమతః పరిధిమ పనయేత్యేవం దక్షిణతః ఉత్తరశ్చ పరిధీన్ ప్రత్యేకమగ్నౌ నైఋుత్యాం నాత్యగ్రం ప్రహరతీతి మధ్యమపరిధేరధస్తా దంగారేషూపోహయేత్. "పశ్చిమతః పరిధిమ పనయ, దక్షిణతః పరిధిమపనయ, ఉత్తరతః పరిధిమపనయ. ఏవం పరిధీక జుహుయాత్,

పశ్చిమతో విష్ణోస్సదనమసీత్యేవం "దక్షిణతో విష్ణోస్సదనమసి, ఉత్తరతో విష్ణోస్సదనమసి, ప్రాచ్యాం విష్ణోస్సదనమసీతి పరిస్తరణ బర్హిషస్సర్వాన్ పరిసమూహ్య" గ్రంథితశ్చేత్ ఘర్మోసీతి గ్రంథిం విసృజ్య.,

"ఘర్మోసి రాయస్పోషవనిరిహోర్జం దృగ్ంహ ఇహప్రజాంపశూం దృగ్ంహ".

అద్భిఃప్రోక్ష్య, అప ఉపస్పృశ్య ఆప్యాయంతామితి నాత్యగ్రం జుహోతి.

"ఆప్యాయంతా మాప ఓషధయో మరుతాం పృషతయస్థదివం గచ్ఛతతోనో వృష్టిమేరయస్వాహా."

అద్భ్యఓషధీభ్య ఇదం ఇత్య విచ్ఛిన్నమాస్తీర్యనైబుత్యేదహేత్. అవిచ్ఛిన్నేన బ్రహ్మవర్చసాయేతి యజమానో భవతీతి విజ్ఞాయతే

భూతిస్మేహీతి తద్భస్మ గృహోత్వా.

"భూతిస్మాతే లభతే నిత్యం సర్వయజ్ఞకృతం లభేత్. అగ్నిమారుతయోః భూతిః"

లలాటహిక్క బాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్యస్సోమోనమ ఇత్యూర్ధ్వాగ్రమాలిప్య "ఆదిత్యస్సోమోనమః త్రియాయుషం.... శతంచవర్చసే త్రియాయుషం".

అత్రశ్రౌతోక్తత్వాత్ బృహత్సామ క్షత్ర భృదితి పత్న్యాః లలాటేభస్మ ఊర్ధ్వాగ్రమాలిప్య ఆపోహిష్ఠేత్యాత్మానం ప్రోక్ష్య.

"ఆపోహిష్ఠామయోభువః....... ఆపోజనయథాచనః." యత్తేఅగ్నే, తేజస్తేనేత్యగ్ని ముపస్థాయ. "యత్తే అగ్నే........ భూయాసం. "మయిమేధాం.... భ్రాజోదధాతు." ఆదిత్యోయత్రదృశ్యతే తత్ర గత్వాఉద్వయం తమస ఇతి ఆదిత్యముపస్థాయ. "ఉద్వయం.... మనసాపునాతు. పునర్వేది మూలమాసాద్య ఔపాసనాగ్నిం వైశ్వానర సూక్తేనోపస్థాయ ప్రణామంకుర్యాదితి.

వైశ్వానరసూక్తమ్

"వైశ్వానరస్యరూపం పృథివ్యాం పరిస్రసా స్యోనమావిశంతునః. అగ్నినాగ్నేబ్రహ్మణా ఆనశేవ్యానశే సర్వమాయుర్వ్యానశే. నర్యప్రజాం మేగోపాయఅమృతత్వాయ జీవసే. జాతాంజనిష్యమాణాం చ. అమృతేసత్యే ప్రతిష్ఠితాం అథర్వపితమ్మే గోపాయ రసమన్నమిహాయుషే. అదబ్ధాయోశీతతనో అవిషన్నః పితుం కృణు. శగ్గ్స్యపశూన్మేగోపాయ, ద్విపాదోయే చతుష్పదః. అష్టాశఫాశ్చ య ఇహాగ్నే, యేచైకశఫా ఆశుగాః. సప్రథ సభాంమే గోపాయ. యేచసభ్యాస్సభాసదః. తానింద్రియావతః కురు. సర్వమాయు రుపాసతాం. అహేబుధ్నియ మంత్రంమే గోపాయ, యమృషస్త్రై విదావిదుః. ఋచస్సామానియజూగ్ంషి. సాహిశ్రీరమృతానతామ్ చతుశ్శిఖండా

యువతిస్సుపేశాః. ఘృతప్రతీకాభువనస్య మధ్యే మర్ముజ్యమానా మహతే సౌభగాయ, మహ్యంధుక్ష్వ యజమానాయకామాన్. ఇహైవ సంతత్ర సతోవో అగ్నయః ప్రానవాచా మనసాబిభర్మి. తిరోమాసంతమాయుర్మాప్రహాసీత్. జ్యోతిషాణే వైశ్వానరేణోపతిష్ఠే. పంచధాగ్నీ న్వ్యక్రామత్. విరాట్ స్రష్టాప్రజాపతేః. ఊర్ధ్వారోహద్రోహిణీ, యోనిరగ్నేః ప్రతిష్ఠితిః, నమోబ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయేనమః, పృథివ్యైనమ ఓషధీభ్యః నమోవాచే నమో వాచస్పతయే నమోవిష్ణవే బృహతేకరోమి. అహమింద్రోభవామ్యహం విష్ణ స్సూర్యస్సర్వాంతరాత్మా బ్రహ్మబ్రహ్మాంతరాత్మా విరాడహం చతుర్ముఖః. యామహమగ్నౌ వపామ్యాహుతిం తద్దేవానామమృతగ్ం షాణ్మాసికం తదసురాణాం విషగ్ం సద్యోనాశంభవతు యన్మమహస్తం తద్విష్ణో రసురాన్తకమస్తు. యన్మంత్ర హీనం తదహీనం భవతు. తదృషీణాం తపసా పృథివ్యాః. క్షమయా దేవామునయో మామావిశంతాం. శాస్త్రామేవాచిసం విశంతాం తదస్మాకం భూత్యై రయిమత్యై పుష్టిమత్యై మనోనోభవతు వర్చోభవతు. సర్వమస్మాకగ్ం సంపదస్తు - అగ్నయే నమః. జాతవేదసే నమః. పావకాయ నమః. హుతాశనాయనమః. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన. యద్ధుతం తు మయాదేవ పురిపూర్ణం తదస్తుతే. ప్రాయశ్చిత్తాన్య శేషాణితపః కర్మాత్మకానివైయాని తేషామశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్. శ్రీకృష్ణాయ నమః. ద్వాదశవారం భగవతో బలేన.... భగవత్కర్మ కృతవాన్.... తద్భగవాననుమన్యతాం ఇతి సాత్విక త్యాగం కృత్వా. కాయేనవాచా.... నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

అంతహోమప్రాయశ్చిత్తం

స్విష్టకృత్ప్రభృతి అంతహోమేహీనే పరిధ్యాది ప్రహరణేచకృతే తస్మిన్నేవాగ్నౌ విష్ణోర్నుకాదీన్మిందాహుత్వా శ్రావితాదీన్ హుత్వా అగ్నిం విసృజేత్. ఇత్యంత హోమప్రాయశ్చిత్తం సమాప్తమ్.

అష్టకాప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధ సూత్రం

అథాష్టకామాఘప్రోష్ఠపదయోరపరపక్షే ఽష్టమ్యా మష్టకాం కుర్యాత్ సప్తమ్యాం నవమ్యాం త్రయోదశ్యాం వాసాయం పూర్వేద్యుస్స్వాధ్యాయా చారవతః శుచీనస గోత్రాన్ బ్రాహ్మణానాహూయాభి పూజ్య యుగ్మాన్ ద్వ్యవరాన్ విశ్వేదేవార్థే!

త్ర్యవరానయుగ్మాన్ పిత్రర్థేద్వయోర్వైకైకంవా నిమంత్రయేత్! అపరేద్యురపరాహ్ణేదేశే శుచావాధాయ ఔపాసనాగ్నౌ వైశ్వదేవాఘారం హుత్వాస్థాలీం సంక్షాళ్య, విశ్వేభ్యోదేవేభ్యోజుష్టం, పితృభ్యోజుష్టం నిర్వపామీతి స్థాల్యాం తండులం నిర్వాప్య సతిలం చరుమపూ దీన్యపి పచేత్ అగ్నేర్దక్షిణస్యాం నాందీముఖ వన్మండ లాన్యుపలిప్య। సదర్భతిలేష్వాసనేష్వాసయిత్వా వస్త్రాద్యైరలంకృత్వా బ్రాహ్మణాన్ ప్రత్యఙ్ముఖాన్విశ్వే దేవానుదగంతం పుష్పాద్యైః పిత్రూనుదఙ్ముఖాన్ ప్రాగంతం గంధాద్యైః పూజయతి । స్వధానమ ఇత్యుక్త్వాతేషాం కరేతిలోదకందత్వా ప్రాప్నోతుభవానితి బ్రూయాత్ । ఓం తథాప్రాప్నువానీతి ప్రతిబ్రూయుః । అగ్నౌహోమంకరిష్యామిత్యుక్తే కురుష్వేతి తైరనుజ్ఞాతః। అగ్నిం పరిషిచ్య విశ్వేదేవస్య, విశ్వే అద్య। ప్రజాప్రతేనత్వత్, సభూస్స్వయంభూః సంతేపయాగ్ంసి, సోమయాస్తే ఇతి। రౌద్రం। బ్రాహ్మంవైష్ణవం వ్యాహృత్యంతం దేవానాం సపిండీకరణవత్। పిత్రూణామప్యాజ్యేన హుత్వా। హవ్యం కవ్యమి త్యభిఘార్య పక్వేనాపూపమిశ్రేణ జుహోతి । గాముపా కృత్యపశు బంధవత్ జ్ఞప్త్వా ఉత్భిద్య వపాముద్ధృత్య పక్వయాతయా వహవపామితి హోమం చామనంతి ।

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రే చతుర్థప్రశ్నే తృతీయః ఖణ్డస్సమాప్తః

దక్షిణ పశ్చిమేగ్నేః ఏకోద్దిష్టవన్నిర్వాపస్థానం తద్దక్షిణస్యామవటం చోపకల్ప్య, ఉద్ధన్యమానమితి దర్భే ౾స్త్రిభిర్దక్షిణాంతం సకృదుల్లిఖేత్ । గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య । స్థానే నిహన్మి సర్వమితి దక్షిణాగ్రావయుగ్మాను దుంబర పత్రదర్భాంస్తైరా । స్తృణాతి । షోషాయత్వేతి సకూర్చాక్షతం పాత్రముదకేనా పూర్య। పితరోమే ప్రసీదంత్వితి ప్రణమ్య । ఆమ ఆగచ్ఛం త్వితి పిర్త్నావాహ్య దక్షిణాభిముఖో ౾భ్యర్చయతి । ఆమావాజస్యేతి పాత్రం మార్జ్య । అగ్నిరింద్రా వరుణావితి చరుం నిర్వపతి। దర్భేణ తమష్టధావిభజ్య సాజ్యం పిండాన్ కృత్వా ।సవ్యోత్తరపాణిభ్యాం అయమోదనేతి పితృభ్యః పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్యో జ్ఞాతివర్గేభ్యో పితృపత్నీభ్యః పితామహ పత్నీభ్యః ప్రపితామహ పత్నీభ్యో జ్ఞాతివర్గ పత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామీతి నిర్వపతి ॥ ఏవంమాతుః పిత్రాదిభ్యః పిండదానం కేచిద్వదంతి । అంజనదంత ధావనదధిసక్తు మధువ్యం జనేక్షు బదరీఫలా న్యర్పయేత్ శూర్పేణాచ్ఛాద్య ఉపరిపుష్ప తిలాక్షతదర్భాన్న్యసేత్। ఊర్జంవహంతీరితి పిండ పరితస్స్రావ్యోదకం దత్వా అమూర్తీనామితి తత్పాత్రోదకే నా౾వటం

పూరయతి చరుశేషేణాన్యైశ్చ అన్నాద్యపూపోపదంశైః పూర్వవద్బ్రాహ్మణాన్ యథాతృప్తిభోజయేత్। తేషు తృప్తేషు పితరస్తృప్తా భవంతి। వాగ్యతాన్ భుంజానాస్తాన్ బ్రుచః పైతృకాః ఆశ్రావయేత్। ఉచ్ఛిష్టం సంశోధ్య తత్రాన్నం వికిరేదాచాంతేభ్యో ముఖవాసం నివేద్యరజతంతిలం సువర్ణంవా దక్షిణాం పశుకాంస్య యానదాసశయనాసనా దీని పరిచ్ఛదాంశ్చ యథాశక్తి దదాతి। అన్నశేషం తేభ్యో దర్శయిత్వాయథోక్తం కరణీయం। ఆచమనోచ్ఛిష్టశోధనోత్థాపన విసర్జనా దన్యద్విశ్వేదేవ పూర్వక మాచరతి। అన్యథారక్షాం స్యపహరేయుః నమోవః పితరఇతి పితౄనభివంద్య పిండానుద్వాసయేత్ అస్తుతృప్తిరామావాజస్యేతి భుక్తవతస్తాన్న మస్కృత్య ఉత్తిష్ఠతేత్యుత్థాప్య పరేత పితరఇతి ప్రవాసయతి పితృభుక్తం పితృజీర్ణమిత్యుప జుహ్వాచరుంహుత్వా అంతహోమాంతే అగ్నిమాలయే ప్రతిష్ఠాప్యవంచ మహాయజ్ఞాన్ కరోతి దరిద్రోమ వేయ మష్టకేతి కక్షమగ్నినాదాహయేత్ శ్రోత్రియాయ పానీయం వాదద్యాదితి విజ్ఞాయతే।

ఇతిశ్రీవైఖానస సూత్రే చతుర్థప్రశ్నే చతుర్థః ఖణ్డస్సమాప్తః।

పార్వణ విధానమ్

యజమానః పూర్వేద్యుః స్వయం ఏకభక్తాశీభూత్వా। స్వాధ్యాయా చారవతః। శుచీనసగోత్రాన్ బ్రాహ్మణా నాహూయ పూర్వేద్యు స్సాయం స్వగృహమాగతాన్ సుప్రక్షాళితపాణిపాదాన్ అర్ఘ్యాదినాభ్యర్చ్య। ప్రదక్షిణీ కృత్యాభివంద్య ప్రాణానాయమ్య।

అస్మద్గురుభ్యోనమః। శ్రీవిఖనస గురుభ్యోనమః। సంకల్ప్య ప్రాచీనావీతీ - గోత్రస్య.... శర్మణః. పితుః పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధం విశ్వేదేవ పూర్వకం విష్ణుం తమేవ శ్వః కరిష్యే। అపఉపస్పృశ్య। కదళీక్రముక నారికేళ ఫలానామన్యతమం దత్వా। .... గోత్రస్య, ... శర్మణః పితుః ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధే విశ్వేదేవార్థే భోక్ష్యతాం। పిత్రర్థేభోక్ష్యతాంఇతి క్రమేణ ఫలం దత్వా వృత్వా స్వగృహఏవ వానయేత్। సద్యశ్చేద్దర్భైరేవ వరయేత్ అపరేద్యురపరాహ్ణే శుచౌదేశేగోమయేనోపలిప్తే స్థలే పత్న్యా సహప్రాణానాయమ్యసంకల్ప్య, పుణ్యాహం కృత్వా గృహంప్రోక్ష్య, స్వయం మాధ్యాహ్నికం కృత్వా।

అత్ర అష్టకాపేక్షయా ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధవిషయే విశేషోదృశ్యతే, మాసిశ్రాద్ధ సూత్రభాష్యే సపిణ్డీకరణా దూర్ధ్వం త్రిపురుషోద్దేశేనైవ। తతః ప్రతి సంవత్సరం

తన్మరణ దినే అష్టకావదాఘారం కృత్వాజ్యచరుభ్యాం విశ్వేదేవస్య విశ్వేఅద్య ఇతి విశ్వే దేవేభ్యః అగ్నయే కవ్యవాహనాది పితృదైవత్యం పిత్రోః గృహస్థస్యాపాసనాగ్నౌ ఇతరేషాం లౌకికాగ్నౌ హుత్వా అష్టకావత్ పిణ్డత్రయం దత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్.

ఇదం మాతాపిత్రోరితి

తైలాభ్యంగన విషయే పరాశరస్మృతౌ : శ్రాద్ధభోక్తుః దాతవ్య తైలోద్వర్తనాది

ప్రకరణే కాత్యాయనః తైలముద్వర్తనం స్నానం దన్తధావనమేవచ ।

కృత్తరోమనఖేభ్యస్తు దద్యాత్తేభ్యోపరేహని ॥ ఇతి

దేవలోపి.... తైలముద్వర్తనం స్నానంస్నానీయంచ పృథగ్విధం

పాత్రైరౌదుంబరైర్దద్యాద్వైశ్వదైవిక పూర్వకమ్ ॥ ఇతి

ఔదుంబరం తామ్ర పాత్ర మిత్యర్థః ।

దర్శేస్నాత్వా పితృభ్యస్తు దద్యాత్ కృష్ణ తిలోదకం ।

అన్నంచ విధివద్దద్యాత్ సన్తతిస్తేన వర్ధతే ॥

ఏతత్ తైలాదిదాన మనిషిద్ధ తిథి విషయం, నిషిద్ధ తిథిషుతైల ప్రతినిధిత్వే నామలకోదకం దద్యాత్. తథా మార్కణ్డేయః, అహ్నాష్టట్సు ముహూర్తేషు గతేష్వథచ తాన్ ద్విజాన్ ప్రత్యేకం ప్రేషయేత్ప్రేష్యాన్ ప్రదాయామాలకోదకం", ఇతి అమలకో దకదాన మప్యమావాస్యావ్యతిరిక్త విషయం, ధాత్రీఫలైరమావాస్యాయాం నస్నాయాదితి స్మృత్యన్తరే నిషేధాత్ తాన్ ఆసనేష్వాసయిత్వా, దేవతాభ్యః పితృభ్యః ఇతితాన్ నమస్కృత్య, దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చ మహాయోగిభ్యఏవచ, నమస్స్వధాయై స్వాహాయై నిత్యమేవ నమోనమః । దేవేభ్యోనమః, సాపసవ్యః పితృ పితామహ ప్రపితామహేభ్యోనమః । ఉపవీతీ శ్రాద్ధ సంరక్షక శ్రీమహావిష్ణవేనమః" ఇతి చ నమస్కృత్య ।

స్వామినః అస్మిన్ దివసే.... గోత్రం,.... శర్మాణం పితర ముద్దిశ్య పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధం కర్తు ముద్యోగఃక్రియతే । దేశకాలపాత్ర మంత్ర తంత్ర ఋత్విగ్దక్షిణాదికం సర్వం శ్రాద్ధార్హమస్త్వితి భవంతోను గృహ్ణంతు ।

ప్రతివాచకాః - శ్రాద్ధార్హమస్తు ॥

శ్రాద్ధభూమిం గయాం ధ్యాత్వా, ధ్యాత్వాదేవం గదాధరం

వస్వాదీంశ్చ పితౄన్ ధ్యాత్వా - తతశ్శ్రాద్ధం ప్రవర్తయే ।

ప్రతివాచకాః : ప్రవర్తయ

"ఇదంబ్రహ్మపునీమహే" ఇతి దర్భత్రయకృతోభయ పవిత్రే గృహీత్వా "బ్రహ్మపునాత్వి"తి హస్తద్వయాంగుళ్యోర్నిక్షిప్య ఆసనోపరి ఆసీనస్సన్. అస్మద్గురుభ్యోనమః ఇత్యాది.

ప్రాణానాయమ్య, సంకల్ప్య,.... పుణ్యతిధౌ ప్రాచీనావీతి.... గోత్రస్య.... శర్మణః పితుః అస్మిన్ దినే పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధం అద్యకరిష్యే। తదంగంబ్రాహ్మణ వరణాదికం కరిష్యే। అపఉపస్పృశ్య. గోత్రస్య శర్మణః మమ పితుః ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధే "హే స్వామినః విశ్వేదేవార్థే భోక్ష్యతాం, పిత్రర్థే భోక్ష్యతాం, విష్ణ్వర్థే భోక్ష్యతాం" ఇతి దర్భైరేవ వృత్వాస్మృత్యుక్త రీత్యా తాన్ తైలాభ్యంగం కారయిత్వా, స్నాపయిత్వా స్వయంచ స్నాత్వా ధృతద్వాద శోర్ధ్వపుండ్రః పూర్వేద్యుర కృతౌపాసనశ్చేత్తదహ్ని ప్రాతః కాలఏవ ఔపాసనం అంతహోమంచకృత్వా, తదగ్నిం సంరక్షయేత్. సుందరాజీయే, ఏకస్మిన్ స్థండిలేద్వౌ ఆఘారౌన కర్తవ్యౌ, శ్రాద్ధస్య పైతృకాఘార విధానత్వాదితి తస్మాచ్ఛుభేన ఔపాసనాఘారేణ సహ అశుభః పైతృకాఘారో నకర్తవ్యః.

యజమానః స్వయమేవ భగవదారాధనం కృత్వా శుద్ధే దేశేపైష్టికజలేన భూమిమలంకృత్య, తత్రశుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాక్పశ్చిమం దక్షిణోత్తరంచ ద్వాత్రింశదంగుల్యాయతం దక్షిణ పశ్చిమప్రవణం స్థండిలముపకల్ప్య దక్షిణతః దక్షిణాగ్రదర్భేపరిసంభారాన్ దర్భ దర్వీ స్రుక్ స్రువ ప్రణిధ్యాజ్య స్థాల్యాదీన్ ఏకైకశః దక్షిణాంత మవాఙ్ముఖం సాదయిత్వా సికతాభావే పరిష్కృత భూమ్యామేవ ప్రోక్షణోల్లేఖనాదికం కృత్వా, అగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయేదితి.

వైశ్వదేవాఘారమేవ పైతృకాఘారమితి చ ప్రాచీనావీతం వినా ఆఘారః కర్తవ్య ఇతిభాష్యే ॥

"వైశ్వదేవాఘారక్రమః"

అధాఘార విధానం బ్రాహ్మం ప్రాఙ్ముఖ మాసీనః । ఉభయపవిత్ర పాణిస్సన్ పుణ్యాహం కుర్యాత్ పాకారంభాత్పూర్వమేవ గృహశుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహంకృతం చేత్ తత్కరకమాదాయ స్వస్యనైఋత్యాం ధాన్యోపరినిధాయ. వాగ్యతః **ప్రాచీనావీతీ,** "గోత్రస్య శర్మణః, అముకస్యపితుః పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధే ఔపాసనాగ్నౌ వైశ్వదేవాఘారం కరిష్య" ఇతి సంకల్ప్య.

ఉపవీతి, అపఉపస్పృశ్య. ఏతోన్వింద్రమిత్యగ్న్యాలయంప్రోక్ష్య,
మయిదేవాదిభిః ప్రాగాది చతుర్దిశం దక్షిణాగ్రాన్ పశ్చిమాగ్రా నయుగ్మాన్ దర్భా నుక్షయేత్ "ఉద్ధన్య మాన"మితి మధ్య పూర్వాపరయమాగ్ని నైఋతి సోమేశానమరుతోబర్హిషాఖనతి.
తథా "పూతహ్యాతన" ఇతి మధ్యోత్తరదక్షిణేషు తథా మధ్యపూర్వ పశ్చిమేషు
దక్షిణాంతం పశ్చిమాంతం ప్రాదేశమాత్రం షడ్రేఖాలిఖిత్వా
"అష్టాబంధ" మితి వక్రితం దర్భం దక్షిణ పశ్చిమస్యాం ఉత్సృజ్య.
అపఉపస్పృశ్య. హిరణ్య శకలం ముష్టిమాత్రవ్రీహీన్వా తన్మధ్యే నిధాయ.
రేఖాః గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య, పూర్వోక్త ఔపాసనాగ్నిం పాత్రేణానీయ
"ఉపావరోహేతి" స్థండిలమధ్యే నిధాయ, తత్పాత్రే సాక్షత ముదకం నిక్షిప్యేతి-
వసంతయాజీయే

పూర్వవత్ ధ్యానపూర్వం అగ్నిపురుషం ఇంద్రాదీంశ్చాభివంద్య, అదితేను మన్యస్వేతి దక్షిణవేదిం ఆగ్నేయాది నైఋత్యంతంపరిషిచ్య । తథా పశ్చిమవేదిముత్తరవేదిం పూర్వవేదించ దక్షిణాంతం పశ్చిమాంతం పరిషిచ్య.
తథా ఈశానాద్యంతం అపసవ్యం పరిషిచ్య.
షష్ఠప్రశ్నే ప్రాయశ్చిత్త భాష్యే - బ్రహ్మాసోమకూర్చౌం ఉత్పవన పవిత్రం ప్రణిధి పవిత్రే వర్హిష్ఠ సమిథావూర్ధ్వ సమిధావాఘారాహుతీ యుక్తోవహోద్యాహుతీనాంచ పూర్వవదేవ దైవికేపైత్రృకేప్యేతేషాం యథోక్తం అగ్రమన్తంచ కరోతి.
విపరీతో నకర్తవ్యః.
సర్వదాదైవికత్వాదితి. పూర్వవత్బ్రహ్మాసోమావాహనార్చనం కృత్వా
సంభారాన్ ప్రోక్ష్య.

అయుగ్మ ధర్భగ్రథిత పరిస్తరణోదుంబర పరిధీంశ్చ దక్షిణాగ్రాన్ పశ్చిమాగ్రాన్ ప్రాగాదివిన్యస్య, నైఋత్యాం దక్షిణ పరిస్తరణా గ్రమూర్ధ్వంకృత్వా పరిస్తీర్య మిత్యాదినా ఇంద్రాది దక్షిణాంత మప్రదక్షిణం పరిషిచ్య.

తథాస్రుతాసీతి దక్షిణాది వేదిషు పశ్చిమాంతం దక్షిణాంతం పరిషిచ్య.
ప్రణీధీద్వే స్రుక్స్రువౌ ఆజ్యస్థాలీంచపూర్వవత్ నిక్షిప్య. ప్రాచీనావీతీ.

చరుస్థాల్యాం పితృభ్యోజుష్టం నిర్వపామీతి సతిలాక్షతాన్ని ధాయేతి విశేషః ఉపవీతీ. అపఉపస్పృశ్య. చరుస్థాలీం దక్షిణత ఉద్వాస్య ఆజ్యస్థాల్యాః

పవిత్రగ్రంధిం విసృజ్య. దక్షిణ పశ్చిమే దక్షిణాగ్రం నిధాయ. అపఉపస్పృశ్య. అద్భిః ప్రోక్ష్య హుత్వా అగ్నౌనైఋత్యే సమిదసీతి సమిధం నిక్షిప్య.

ఘృతం విహరామీతి పశ్చిమాంతం విహరతి, ఆవాహన జుష్టాకార స్వాహాకారేషుతత్తత్ కర్మయజ్ఞమావాహయామి. యజ్ఞదైవత విశ్వాన్ దేవానావాహయామి సర్వదేవపదం వినాకారయేత్. ఏకవింశత్యౌదుంబర సమిధోగృహీత్వా మూలాగ్రాభ్యాంఘృతం స్పర్శయిత్వా ఇమామే అగ్నఇతి అక్షతాజ్యచరుభిః అగ్రమధ్యమూలాని స్పృశన్ అప్రదక్షిణం అధోభాగం నీత్వా ఊర్ధ్వే సందధాతి అదితేను మన్యస్వేతి పశ్చిమాంతం దక్షిణాంతం పరిషిచ్య, షష్టి శతేత్యభిమన్త్ర్య. పూర్వవత్ హుత్వా వాయవ్యాదాగ్నేయాంతం ప్రజాపతయేస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం. నైఋత్యాదీశానాంతం ఇంద్రాయస్వాహా ఇంద్రాయేదం. వ్యాహృత్యా పూర్వోక్త వచ్చరు హోమంచ హుత్వా అతోదేవా ఇదంవిష్ణురితి హుత్వా, అపసవ్యం పరిషిచ్య అస్మిన్ ఆఘారే సర్వం సమంత్రం పూర్వోక్తవత్ కుర్యాత్. ఏవం వైశ్వదేవాఘారం హుత్వా స్థాలీపచనం కుర్యాత్.

స్థాలీపాకక్రమః

ఓంభూః.... అద్యపూర్వోక్తఏవం గుణః.... పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి. .... గోత్రస్య.... శర్మణః పితుః ప్రత్యాబ్ది.కశ్రాద్ధే వైశ్వదేవాగ్నౌ స్థాలీపచనం కరిష్యఇతి సంకల్ప్య. అపఉపస్పృశ్య ఆగ్నేయ స్థాలీపాకవత్ ప్రజాస్థాలీమితి స్థాలీం సంక్షాళ్య, ప్రజాస్థాలీ మభిమంత్రయామి, ఇమాంస్థాలీమమృతస్య పూర్ణామక్షేణ తయా ఊర్జస్వతీచ పయస్వతీచ సుధారాచమధుచరణాచ మధురం కరిష్యతి. మధురం చరిష్యతి మధుమతివాజందేవేభ్యోహవ్యం వహనఃప్రజానన్ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యోజుష్టం నిర్వపామి. పితృభ్యోజుష్టంనిర్వపామీతి, ఉత్తర దక్షిణయోః ప్రక్షాళితాన్ తండులాన్ సతిలాన్నిక్షిప్య, వాచస్పతయ ఇతివధ్వాచరుంశ్రావయతి.

హోమార్థం లవణవర్జితం మాషాపూపద్వయం గుడాపూపంచ అత్ర అగ్నౌపచేత్

బ్రాహ్మణ భోజనార్థం బహ్వన్నం అపూపాదికం చ లౌకికాగ్నౌపాచయేదితి. సూత్రభాష్యే.

"వాచస్పతయే పవస్వవాజిన్ వృషావృష్ణోఅగ్ంశుభ్యాంగభస్తి పూతోదేవో దేవానాం పవిత్ర మసియేషాం భాగోసితే భ్యస్స్వా స్వాంకృతోసి మధుమతీర్న

ఇషస్కృధివిశ్వేభ్యస్త్వేంద్రియేభ్యోదివ్యేభ్యః పార్థివేభ్యో మనస్త్వాష్టూర్వంతరిక్ష మన్విహిస్వాహాత్వాసుభవసూర్యాయ దేవేభ్యస్త్వా మరీచిపేభ్య ఏషతేయోనిః ప్రాణాయత్వా ఇదందేవానామిదమునస్సహ స్ఫాత్యైత్వానారాత్యైసువరభివఖ్యేషం వైశ్వానరం జ్యోతిః శతంతేరాజన్ భిషజస్సహస్రముర్వీగంభీరా సుమతిష్టే అస్తు. బాధస్వద్వేషో నిర్బుతింపరాచైః । కృతం చిదేనః ప్రముముగ్ధ్యస్మత్. అభిష్టుతో వరుణస్యపాశోగ్నేరనీకమపఆవివేశ । అపాన్నపాత్ప్రతి రక్షన్న సుర్యం దమేదమేసమిధగ్ం యక్ష్యగ్నే.

దక్షిణత ఉద్వాస్య అగ్నిం పరిసమూహ్య తద్ధవిః భగవతే నివేద్య, నిమంత్రితాభ్యంగస్నాతాన్ ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రధరాన్ స్వామినః పశ్చిమాభిముఖం ఉత్తరాభిముఖం పూర్వాభిముఖం ఆసనేష్వాసయిత్వా యజమానః సంకల్ప్య.

ప్రాచీనావీతీ గోత్రస్య పితుః ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధే దేవపితృరూపేభ్యః బ్రాహ్మణవరణ పాదప్రక్షాళ నార్చనాదికం కరిష్యే. అపఉపస్పృశ్య.

....గోత్రస్య.....శర్మణః, శ్రాద్ధే పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక విశ్వేషాం దేవానామిదమాసనం విశ్వేదేవార్థేభోక్తుం భవతాక్షణః కర్తవ్యః.

ప్రాప్నోతుభవాన్ ఇతి దర్భాక్షతం సోదకం తస్య దక్షిణహస్తే దద్యాత్. ప్ర. ఓం తథాప్రాప్నువాని. ప్రాచీనావీతీ. వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృపితామహ ప్రపితామహానామిద మాసనం.

పిత్రర్థేభోక్తుం భవతాక్షణః కర్తవ్యః ప్రాప్నోతు భవానితి సతిల దర్భోదకం తస్యదక్షిణహస్తే దద్యాత్.

ప్ర. ఓం తథాప్రాప్నువాని.

విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ చతురశ్రం విశ్వేదేవార్థం, తద్దక్షిణే పిత్రర్థం వృత్తం తాలాయత నిమ్నం దక్షిణాపవర్గం ఖాత్వాగోమయేన తన్మాత్రం ఉపలిప్య

తస్మిన్ చషకాదిపాత్రంవా నిధాయ ఇతి సుందరరాజీయే

తత్రకుండేస దర్భయవాన్ సదర్భతిలాన్ నిధాయ సూర్యాభిముఖం

సర్వేషాం దేవపితృస్వామినాం పాదప్రక్షాళనం కర్తవ్యమితి దీక్షితీయే ఉక్తత్వాత్.

తథా సూర్యాభిముఖం విశ్వేదేవమాసయిత్వా పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక విశ్వేదేవాః పాద్యస్థానే స్వాగతం ప్ర - సుస్వాగతం (పవిత్రం వినా)

ఇదంవః పాద్యం ప్ర - అస్తుపాద్యం. ఇదమర్ఘ్యం ప్ర - అస్త్వర్ఘ్యం. ఇదమాచమనీయం. ప్ర - అస్త్వాచమనీయం. సకలారాధనైః స్వర్చితం.

స్వయమభిముఖః, ఆపః పాదావితిపాదౌ సవ్యాది పాదాగ్ర మధ్యమూల గుల్ఫమామణిబంధం పత్న్యాస్రావిత పాత్రాంతర తీర్థేన ప్రక్షాళయే దితికేచిత్.

ఆపః పాదావనేజనీర్ద్విషంతం నాశయంతువే, అస్మిన్ కులే బ్రహ్మవర్చస్యసాని. సమస్త సంపత్సమవాప్తి హేతవః, సమృద్ధితావత్ కులధూమకేతవః

అపార సంసార సముద్రసేతవః పునంతుమాం బ్రాహ్మణపాద పాంసవః.

ఆదివ్యాధిహరం నృణాం మృత్యుదారిద్ర్య నాశనం

శ్రీ పుష్టికీర్తిదం వందే విప్రశ్రీపాదపకజమ్ ॥

విప్రౌఘదర్శనాత్సద్యః క్షీయంతే పాపరాశయః,

వందనాన్మంగళావాప్తి రర్చనాదచ్యుతం పదమ్ ॥

సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి, స్వామినః శ్రీపాదతీర్థం సమ్యగను గృహ్ణంతు. ఇతికించిత్ దక్షిణాం దత్వా శ్రీపాద తీర్థగ్రహణం యథా సంప్రదాయం తథాకుర్యాత్.

ప్రాచీనావీతీ, సూర్యాభిముఖం పితృపితామహ ప్రపితామహాః పాద్యస్థానే స్వాగతం ప్ర సుస్వాగతం.......... సకలారాధనై స్స్వర్చితం. శన్నోదేవీరభిష్టయ ఆపోభవంతు పీతయే । శంయోరభి స్రవంతునః । ఆపద్ఘనధ్వాంత సహస్ర భానవః సమీహితార్థార్పణ కామధేనవః సమస్త తీర్థాంబు పవిత్రమూర్తయః పునంతుమాం బ్రాహ్మణపాద పాంసవః ॥ ఇతి పాదౌ ప్రక్షాళ్య శ్రీపాదతీర్థం సమ్యగనుగృహ్ణంతు ఇది దక్షిణాందత్వా. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామీతి పాదయోరర్చయేత్.

ఉపవీతీ. అపఉపస్పృశ్య :

శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణోపాద్యస్థానే స్వాగతమిత్యాది విశ్వేదేవస్యోక్తవత్ సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి ॥

స్వయం సూర్యాభిముఖః పాదౌప్రక్షాళ్య పూర్వాభిముఖస్సన్ మండలాద్దైశాన్యేకర్తా ఆచమనం కృత్వా తతః మండలాత్పురతః, విశ్వేదేవం మండలాదుత్తరే పితౄన్ విశ్వేదేవవద్విష్ణుంచ పితృపూర్వం ఆచామయేత్.

శ్రీనివాసదీక్షితీయే వచనాని :

పాదాగ్రే పితరం విద్యాత్, పాదమధ్యే పితామహం ।

ప్రపితామహం పాదమూలే పాదౌ ప్రక్షాళయేత్ క్రమాత్ ॥

పాద ప్రక్షాళనం శ్రాద్ధేవరం గుల్ఫద్వయోరపి, పితౄణాం నరకం ఘోరం రోమసంయుక్త వారిణా, ఆజ్యం గోమయసంయుక్తం పాదయోర్లేపయేద్ద్విజః । **ఆపస్తంబేన** కర్తవ్యం వర్జయే **దాశ్వలాయనః** అన్యత్రసృృతౌగోశకృద్దీయ తేసర్పిర్లేప యిత్వాద్విజాధమః. పితరస్తస్య కల్పాంతం కాలసూత్రే పతంతిహి । తస్మాత్ గోమయ సర్పిర్లేపనం ఆపస్తంబ విషయం. మండలాత్పురతో దేవాః పితరశ్చ తదుత్తరే . కర్తా చైశాన్యభాగేతు కుర్యాదాచమనక్రియాం । స్వసూత్ర విహితం యద్యత్. తత్తత్సర్వం సమాహితః కుర్యాదన్యత్ర యద్యుక్తం కృతమప్యకృతం భవేత్. యజమానః శ్రీపాదతీర్థ గ్రహణం యథా సంప్రదాయం కుర్యాత్.

భోక్తౄణామారాధనక్రమః

అగ్నేర్దక్షిణస్యాం నాందీ ముఖవత్ అధావనీదమితి మండలాని గోమయేనోపలిప్య.

మంత్ర : "అధావనీదం పరమం పవిత్రం సురేశ వీర్యాదివమస్తురక్షా. ఆయాంతు దేవాః పితృభిస్సహాత్ర - అస్మిన్స్థలే సన్నిధిం ధత్తలిప్తే."

అస్త్వాసనమితి సదర్భ యవాది విశ్వే దేవానామీద మాసనమితి చతురశ్ర మండలేదత్వా । తథాసదర్భ తిలాన్యాసనాది పితౄణామాసనమితి వృత్తమండలే ప్రత్యేకం దత్వా. విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ చతురశ్రమండలోపరి సదర్భయవాది నిక్షిప్య.

మంత్ర : "అస్త్వాసనగ్ం శుభం లోకేబ్రసీ శుద్ధస్తపోమయం. తపశ్చాయు స్తథాయోగ మస్తుతే పరమంపదమ్."

ఇతి ఆసనేషు పశ్చిమాభిముఖౌ విశ్వేదేవౌ, ఉత్తరాభిముఖం పితౄన్, పూర్వాభిముఖం విష్ణుంచ ఆసయిత్వా - వస్త్రాద్యైరితి వస్త్రకుండలాభరణాని గృహ్యంతే.

మంత్రః : "యువాసువాసాః పరివీత ఆగాత్ స ఉశ్రేయాన్భవతి జాయ మానః. తం ధీరాసః కవయ ఉన్నయంతి స్వాధియో మనసా దేవయంతః."

విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః ధారణార్థమిదం వస్త్రమ్

మంత్రః : "సోమస్యతనూరసితనువమ్మేపాహి స్వామా తనూరావిశ. శివోమాతనూరావిశ."

విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం ఉత్తరీయమ్ ॥ తథా ఆభరణ కుండలోపవీతాదీని తత్తన్మంత్రేణ దత్వా ప్రాచీనావీతీ. తథా యువాసువాసాఇతి పితృపితామహ ప్రపితామహేభ్యః ఇదం వస్త్రం, తథా ఉత్తరీయాభరణాదీని దత్వా. ఉపవీతీ, అప ఉపస్పృశ్య తథా విష్ణోశ్చ దత్వా । తేస్వామినః వస్త్రాదీని సంధార్య, పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య. ఉపవీతంచ ధృత్వా, తాన్ ఆసనేషు పూర్వోక్త ముఖానాసయిత్వా. పుష్పాద్యైరితి పుష్పాక్షత గంధధూప దీపాదీని గృహ్యాంతే.

మంత్రః : "ఆయనేతే పరాయణే దూర్వారోహంతు పుష్పిణీః. హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహాఇమే ।" స్వామినః ఇమాని పుష్పాణి తులసీదళాని.

మంత్రః : "అర్చిత ప్రార్చిత ప్రియమేధాసో అర్చతార్చంతు పుత్రకా ఉత రన్నధృష్ణ్వర్చత". అక్షతాన్ సమర్పయామి.

మంత్రః : "గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయేశ్రియం." స్వామినః అమీవో గంధాః.

మంత్రః : "ధూరసి ధూర్వ ధూర్వంతం ధూర్వతం యోస్మాన్ ధూర్వతి తం ధూర్వయం వయం ధూర్వామస్త్వం దేవానామసి సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం వహ్నితమం దేవహూతమమ హ్రుతమసి హవిర్ధానం దృగ్ం హస్వమా హ్వార్మిత్రస్యత్వా చక్షుషాప్రేక్షే మాభేర్మా సంవిక్థామాత్వాహిగ్ం సిషమ్." ధూపమాఘ్రాపయామి.

మంత్రః : "ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదోపఘ్నం నిర్‌బుతిం మమ. పశూగ్ఁశ్చ మహ్యామావహ జీవనంచ దిశోదిశ." దీపం దర్శయామి.

తస్య పురతః ప్రాగగ్రదర్భోపరి అర్ఘ్య పాత్రమాసాద్యద్విదర్భ పవిత్రం నిక్షిప్య. శన్నోదేవీరితి ద్విఃజలం పూరయిత్వా.

మంత్రః : "శన్నోదేవీరభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే, శంయోరభి స్రవంతునః" అక్షత తులసీదర్భ గంధాన్ యవాంశ్చ యవోసీతి నిక్షిప్య.

మంత్రః : "యవోసి ధాన్యరాజోవా వారుణోమధు సంయుతః. నిర్ణోదస్సర్వ పాపానాం పవిత్ర మృషిభిఃస్మృతం విశ్వేదేవస్య నేతుర్మర్తోవృణీత సఖ్యం విశ్వేరాయ ఇషు ధ్యసిద్యుమ్నం వృణీత పుష్యసే."

గోత్రస్య, శర్మణః, పితుః అద్యాస్మిన్ పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధే పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞక విశ్వాన్ దేవాన్ భవత్సు ఆవాహయిష్యే. ప్ర॥ ఆవాహయ. ఇత్యుక్తః పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక విశ్వాన్దేవాన్ ధ్యాయామి. ఇత్యక్షతం పుష్పం తస్య శిరసినిధాయ. తతః ఆవాహయామీతి కరకోదకం కూర్చేన శిరసి కించిత్ సంస్రావ్య.

మంత్రః : "యాదివ్యా ఆపఃపయసా సంబభూవుః. యా అంతరిక్ష ఉతపార్థివీర్యాః। హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞియాస్తాన ఆపశ్శగ్గ్స్యోనా భవంతు."

విశ్వేదేవాః ప్రియంతాం స్వాహా అర్ఘ్యం నమః ఇతి తేషాం కరే పూర్వోక్త యవోదకం అర్ఘ్యపాత్రం నోద్ధరేదిత్యుక్తత్వాత్ ఉద్ధరిణ్యా గృహీత్వా దత్వా ప్రాప్నోతుభవాన్ ప్ర. ఓం తథా ప్రాప్నువాని. ప్రాచీనావీతి. గోత్రస్య........ శర్మణః శ్రాద్ధే వసురు ద్రాదిత్య స్వరూప పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ గంధాద్యైరభ్యర్చ్య.

"గంధ ద్వారాం........... స్వామినః అమీవో గంధాః. ఇతిగంధమ్. అర్చత ప్రార్చతేతి అక్షతాన్. ఆయనేత ఇతి పుష్పం. ధూరసీతి ధూపం. ఉద్దీప్యస్వేతి దీపం చ దర్శయిత్వా. పురతః దక్షిణాగ్ర దర్భోపరి పాత్రం సంసాద్య పాత్రే త్రిదర్భ పవిత్రం నిక్షప్య, శన్నోదేవిరితి సతిలం జలం త్రిరాపూర్య.

"తిలోసి సోమ దేవత్యోగోసవే నిర్మితః. ప్రత్నవద్భిః ప్రత్నస్వధేహి" ఇమాన్లోకాన్ ప్రణయాహిన స్వధానమః ఉశంత స్త్వాహవా మహ ఉశంత స్సమిధీమహి, ఉశన్నుశత ఆవహపితౄన్ హవిషే అత్తవే." గోత్రస్య......... శర్మణః శ్రాద్ధే పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ భవత్సు ఆవాహయిష్యే. ప్ర ॥ ఆవాహయ. పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ ధ్యాయామీతి. తిలాక్షత పుష్పంతస్య శిరసినిధాయ. ఆవాహయామీతి కూర్చేనావాహ్య. యాదివ్యాఆపః పయసేతి అర్ఘ్యం దద్యాత్." యాదివ్యా ఆపః........ భవంతు. గోత్రస్య......... శ్రాద్ధే వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృ పితామహ ప్రపితా మహాః స్వధా అర్ఘ్యం ప్రాప్నోతు భవాన్ ఇతి పూర్వస్థాపిత తిలోదక పాత్రాత్ ఉద్ధరిణ్యా తీర్థం గృహీత్వా తస్యహస్తే దద్యాత్. అర్ఘ్య పాత్రం నోద్ధరేదితి స్మృత్యాం ప్ర ॥ స్వధాఅర్ఘ్యం ప్రాప్నువాని. సకలారాధనైః స్వర్చితం. ఉపవీతీ. అపఉపస్పృశ్య ॥

విష్ణుం విశ్వేదేవవత్ అభ్యర్చయేత్. శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణవే ఆయనేత ఇతిపుష్పం. అర్చత ప్రార్చతేతి అక్షతాన్. గంధ ద్వారామిత్యాది నాభ్యర్చ్య. ఇదం

విష్ణుర్విచక్రమేత్రేధా నిదధే పదం సమూఢమస్యపాగ్ంసురె..... శ్రాద్ధే, శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణుం శంఖచక్ర గదాధరం లక్ష్మీసమేతం భవత్సు ఆవాహయిష్యే. ప్ర ॥ ఆవాహయ.

మహావిష్ణుం ధ్యాయామీత్యాది విశ్వేదేవవత్ పురతః పాత్రం సంపాద్య ఉద్ధరిణ్యా అర్ఘ్యమాదాయ "శ్రాద్ధ సంరక్షక మహా విష్ణోస్వాహా అర్ఘ్యం ప్రాప్నోతు భవాన్" ఇత్యర్ఘ్యం దత్వా ప్ర ॥ ప్రాప్నువాని ॥ సకలారాధ నైస్స్వర్చితం. స్వామినః అగ్నౌ హోమం కరిష్యామి ప్ర ॥ ఓం కురుష్వ. ఇతి తైరను జ్ఞాతః సంకల్ప్య. ప్రాచీనావీతి..... శ్రాద్ధే వైశ్వ దేవాగ్నౌ వైశ్వదేవాజ్య చరుహోమం పైతృకాజ్యచరు హోమంచ హోష్యామి. ఉపవీతీ - అప ఉపస్పృశ్య "అదితేను మన్యస్వ........ ప్రసువ. ఆజ్యేన" విశ్వేదేవస్య నేతుర్మర్తోవృణీత సఖ్యం విశ్వేరాయ ఇషుధ్యసిద్యుమ్నం వృణీత పుష్యసే స్వాహా ।" విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం నమమ. విశ్వే అద్యమరుత్ విశ్వఊతీ విశ్వేభవంత్వగ్నయ స్సమిద్ధాః. విశ్వేనోదేవా అవసాగమంతు విశ్వమస్తు ద్రవిణం వాజో అస్మై స్వాహా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదంనమమ.

ఓం భూస్స్వాహా. అగ్నయ ఇదం.......... ప్రజాపతయ ఇదం, హవ్యమభిఘారయామి, హవ్యం గృహ్ణామి, ఇతిచరుస్థాల్యాం ఉత్తరే అభిఘార్య. గుడాపూప మిశ్రేణ చరుణా ప్రతిమంత్ర మభిఘార్య జుహూముపస్తీర్య దర్వ్యా చరుమాదాయ, అభిఘార్య, జుహ్వాజుహోతి.

"విశ్వేదేవస్యనేతు.......... స్వాహా" విశ్వేదేవేభ్య ఇదం......... నమమ. పూర్వవదభిఘార్య. ఆదాయ విశ్వే అద్యచ హుత్వా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదం, తథా వ్యాహృతీః. అత్ర పరిషిచ్య, పక్వేన చరుణాపూప మిశ్రేణేతి సూత్రే మధుధామ్నోశ్చోదనాయాం తోయపిష్టౌ ప్రతినిధీస్యాతాం ఇతివపాహోమస్థలే పిష్టస్య ఘాషపిష్టమితి స్మృత్యాం పిష్టస్య అపూపమితి నృసింహవాజపేయే మాషాపూపస్య శిష్టానుష్ఠాన బాహుళ్యం ప్రాచీనావీతీ, అవనవ్యం "అదితేనుమన్యస్య......... ప్రసువ.

ఆజ్యేన "అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధానమస్స్వాహా" అగ్నయ..... నమమ "సోమాయ పితృమతే స్వధానమస్స్వాహా" సోమాయేదం. యమాయ చాంగిరస్వతయే స్వధానమస్స్వాహా, యమాయేదం. ఏతేయ ఇహపితరః.

ఏతేదేవాశ్చ విద్మయాన్ పితృయజ్ఞం సుహుతం సుష్టుతం సువేదసోహ వీర్యేవహంతే స్వధానమస్స్వాహా. పితృభ్య ఇదం. "ఉశన్తస్త్వాహ వామహ ఉశంతస్సమిధీమహి. ఉశన్నుశత ఆవహపితౄన్ హవిషే అత్తవే స్వధానమః స్వాహా. పితృభ్య ఇదం"

"సానోదదాతు శ్రవణం పితౄణాం తస్యాస్తే దేవిహవిషావిధేమ స్వాహా ।" పితృ........నమమ."

పృథివీ గతేభ్యః, వసురూపేభ్యః......... గోత్రేభ్యః .... శర్మభ్యః....... పితృభ్యస్స్వధానమస్స్వాహా. పితృభ్యఇదమ్.

అంతరిక్ష గతేభ్యః రుద్రరూపేభ్యః........ గోత్రేభ్యః,............ శర్మభ్యః, పితామహేభ్యః స్వధానమస్స్వాహా, పితామహేభ్య ఇదమ్.

దివిగతేభ్యః ఆదిత్యరూపేభ్యః...... గోత్రేభ్యః, ... శర్మభ్యః ప్రపితామహేభ్యస్వధానమస్వాహా. ప్రపితామహేభ్య ఇదమ్. ఉపవీతీ భూస్వాహా........ ఇదమ్.

మాతృశ్రాద్ధేతు తథా పితృమంత్రైః హుత్వా పితృభ్య ఇదం నమమ ఇత్యుక్త్వా పృధివీగతాభ్యః వసురూపాభ్యః....... గోత్రాభ్యః...... నామ్నీభ్యః పితృపత్నీభ్యః స్వధానమస్వాహా; పితృపత్నీభ్య ఇదమ్.

అంతరిక్ష గతాభ్యః రుద్రరూపాభ్యః..... పితామహపత్నీభ్య ఇదమ్.

దివిగతాభ్యః ఆదిత్య రూపాభ్యః ప్రపితామహపత్నీభ్య ఇదమ్

ఏవం యుక్త్వా హుత్వా ఉపవీతీ వ్యాహృతీః ॥

కవ్యమభిఘారయామి, కవ్యం గృహ్ణామి ఇతి పూర్వోక్తవత్. మాషాపూప మిశ్రచరుం దర్వ్యా గృహీత్వా జుహ్వా జుహుయాత్.

అగ్నయె కవ్యవాహనాయెత్యాది వ్యాహృతి పర్యంతం ప్రతిమంత్రం అభిఘార్య గృహీత్వా జుహుయాత్. ఉపవీతీ, వ్యాహృతీః.

"అదితేన్వమగ్గ్స్థాః......... ప్రాసావీః". ఇతి అపసవ్యం పరిషిచ్య, ఉపవీతీ అపఉపస్పృశ్య.

ఓం భూః అద్య పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి......... గోత్రస్య....... శర్మణః శ్రాద్ధే వైశ్వదేవాగ్నౌ వపాహోమం కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య అపసవ్యం పరిషిచ్య. లవణవర్జం ఏకమపూప మాహృత్య విశ్వేభ్యోదేవేభ్యః పితృభ్యస్త్వా జుష్ట ముపాకరోమి ఇతి అపూపమాహృత్య దక్షిణాగ్రదర్భోపరి నిధాయ. ఇషేత్వోర్జేత్వేతి అగ్నౌ ప్రతితప్య వహావపామితి హోమం చామనంతి వహావపాంజాతవేదః, పితృభ్యోయ త్రైనాన్వేత్థ పరాకే. మేదసశ్చైనాను పతాస్రవంతు సత్యాఏషా మాశిషస్సంతు సర్వాస్స్వాహా ఇతి తం మాషాపూపం హుత్వా - "అదిత్యేన్వమగ్గ్స్థాః......... ప్రాసావీః"

పిండ ప్రదాన ప్రకారః

గోత్రస్య శర్మణః ప్రాచీనావీతీ. శ్రాద్ధే పిండస్థానే పిండ నిర్వాపణం కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య. అప ఉపస్పృశ్య. అగ్నైర్నైఋత్యాం శుద్ధాభిస్సికతాభిః ఉదక్ప్రాక్ అపరమరత్ని మాత్రం వితస్త్యాయతం దక్షిణతః భాగోన్నతం స్థండిలం కల్పయేత్. స్థండిలస్య దక్షిణే అవటం ప్రాదేశమాత్రాయామం నిమ్నం చోపకల్ప్య అథవాచషకాది పాత్రం వా నిధాయ. దక్షిణాముఖః ఉద్ధన్యమానమితి త్రిభిర్దర్భైః దక్షిణాంతం సకృదేవ ఉల్లిఖేత్. "ఉద్ధన్యమానం" సాతా, గాయత్ర్యా ప్రోక్ష్య నిహన్మి సర్వమితి అయుగ్మోదుంబరపత్రదర్భతిలైరాస్తృణాతి. నిహన్మి సర్వంయదమేధ్యతో భవేత్. ధ్ధతాశ్చ సర్వాసురదానవామయా రక్షాంసియక్షాస్స పిశాచ సంఘూహతామయా యాతుధానాశ్చ సర్వే శుద్ధం చషకాది పాత్రం స్థండిలస్య ఉత్తరేనిధాయ. పోషాయత్వేతి త్రిదర్భ పవిత్రాక్షత తిలైస్సహ పాత్ర ముదకేనాపూర్య, పోషాయత్వాస్వధా పితృభ్యః, పోషాయత్వా స్వధా పితామహేభ్యః, పోషాయత్వా స్వధా ప్రపితామహేభ్యః.

పితరోమే ప్రసీదంత్వితి పితౄన్ ప్రణమ్య "పితరోమే ప్రసీదంతు పితామహామే ప్రసీదంతు. ప్రపితామహా మేప్రసీదంతు."

ఏవం మాతృశ్రాద్ధే స్త్రీ లిఙ్గ మన్త్రమనుసృత్యయుక్త్యా ఆవాహయేత్.

ఆమ ఆగచ్ఛం త్వితి పితౄనావాహ్య.

"ఆమ ఆగచ్ఛంతు పితరోదేవయానాన్ సముద్రాన్ సలిలాన్ సవర్ణాన్ అస్మిన్ యజ్ఞే సర్వకామాన్ లభంతె ఒక్షీయమాణాను పదుహ్యంతామిమాః."

.......గోత్రస్య........ శర్మణః శ్రాద్ధే పృథివీగతాన్ వసురూపాన్ గోత్రాన్ శర్మణః మమపితౄనావాహయామి.

"ఆమ ఆగచ్ఛంతు పితామహామే దేవయానాన్....... ఇమాః"

గోత్రస్య......... శర్మణః.......... శ్రాద్ధే అంతరిక్షగతాన్ రుద్రరూపాన్ గోత్రాన్.......... శర్మణః పితామహానావాహయామి.

"ఆమ ఆగచ్ఛంతు ప్రపితామహామే...... ఇమాః"

గోత్రస్య......... శర్మణః........ శ్రాద్ధే దివిగతాన్ ఆదిత్యరూపాన్ గోత్రాన్ ప్రపితామహానావాహయామి.

ఏవం మాతృశ్రాద్ధే "ఆమ ఆగచ్ఛంతు పితృపత్న్యో దేవయానా స్సముద్రా సలిలాన్ సవర్ణాన్ అస్మిన్ యజ్ఞే సర్వకామాన్ లభన్తే ఽక్షీయమాణా నుపదుహ్యాం తామిమాః"

పృథివీగతాః వసురూపాః గోత్రాః నామ్నీః మమపితృపత్నీః ఆవాహయామి. ఏవం యుక్త్వా ఆవాహయేత్ ఇతి పూర్వోక్త త్రిదర్భకూర్చ తిలాక్షత సహితోదక పాత్రె ఆవాహ్య గంధాద్యైరితి గంధోదక స్నానం తైలస్నానం ఆమలక స్నానం దదామి ఏతెప్లోత వస్త్రోత్తరీయ.....ఇమెతిలాః ఆమావాజస్యేతి కదళీపత్రం ప్రమృజ్య.

"ఆమావాజస్య ప్రసవోజగమ్యాదాద్యావా పృథివీ విశ్వశంభూ. ఆమాగంతాం పితరా మాతరాచా మాసోమో అమృతత్వాయ గమ్యాత్."

అగ్నిరింద్రేతి చరుం నిర్వపతి.

"అగ్నిరింద్రా వరుణావుహ సంధ్యాచత్వమేవ వరుణమసీంద్రమసి, ఉర్వాలోకోసిత్వంచ వాలోకోసి ప్రాణోస్యగ్నిరసి మధుమానుదరే ప్రద్యోతోస్యంభోసి సత్యాయ నాంధోసి సర్వమసి సర్వథా అసి హృచ్ఛోకమ్మె నిర్దహ పాప్మానము పథ్వందురుక్త ముపధ్వంస సూర్యః త్వన్నో అగ్నేః ప్రణీతానామగ్రే ప్రణీతానాం భూపతే భువనపతె బ్రహ్మణస్పతె బృహన్తి ధుంక్ష్వ దర్భేణ తచ్చరుం సతిలాజ్యం త్రిధావిభజ్య అయమోదన ఇతిక్రమేణ శిఖ్యండ ప్రమాణాన్ పిండాన్ సమ్యకృత్వా.

"అయమోదనః కామదుఘో ఽన్నవనం, ధో ఽక్షీయమాణన్స రభిస్సత్వకామీ సత్యేవ తిష్ఠత్వజరార్థ భూతస్స్వధాదేవానామమృతంగ్ తర్పయంతుమె" ఇతి క్రమేణ గృహీత్వా సవ్యోత్తరపాణిభ్యాం........ గోత్రస్య...... శర్మణః శ్రాద్ధే పృథివీ గతేభ్యః వసురూపేభ్యః...... గోత్రేభ్యః...... శర్మభ్యః మమపితృభ్యః పిండం నిర్వపామి. ఇతి పిండస్థానే అపసవ్యం నిక్షిప్య.

ద్వితీయపిండమాదాయ..... గోత్రస్య...... శర్మణః...... శ్రాద్ధే అంతరిక్ష గతేభ్యః రుద్రరూపేభ్యః..... గోత్రేభ్యః..... శర్మభ్యః పితామహేభ్యః పిండం నిర్వపామి.

తృతీయపిండమాదాయ......... గోత్రస్య...... శర్మణః శ్రాద్ధే దివిగతేభ్యః ఆదిత్యరూపేభ్యః...... గోత్రేభ్యః........ శర్మభ్యః ప్రపితామహేభ్యః పిండం నిర్వపామి.

మాతృశ్రాద్ధే పృథివీగతాభ్యః వసురూపాభ్యః గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః మమపితృ పత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

అంతరిక్ష గతాభ్యః రుద్రరూపాభ్యః....... గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః పితామహపత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

దివిగతాభ్యః ఆదిత్య రూపాభ్యః... గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః ప్రపితామహపత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

అంజనం దదామి, దంతధావనం దదామి, దధిదదామి, మధుదదామి,

సక్తుదదామి, మరీచిరసం దదామి, కఠినపాయసం దదామి,

మాషాపూపం, గుడాపూపం, తిలాపూపం, నానావిధభక్ష్యం, బదరీఫలం, కదళీ ఫలం దదామి ఇతిదత్వా. శూర్పేణాచ్ఛాద్య ఉపరి పుష్పతిలాక్షత దర్భాన్ న్యసేత్.

ఊర్జం వహంతీరితి పత్న్యాదత్తోదకేన సతిలం జలం అంజలినా గృహీత్వా

అపసవ్యం పిండంపరితః కించిత్ సంస్రావ్యోదక మవశిష్టమవటే దద్యాత్.

ఏవం త్రిఃకృత్వా తతః పిండభాజనముద్ధృత్య ప్రక్షాళ్య, తత్పాత్రోదకేన

అమూర్తీనామితి అవటం పానీయపాత్రం వా పూరయతి.

"ఊర్జం వహంతీ స్వధయా వందమానాస్తాస్తే స్రవంతీ స్స్వైనాః

ఊర్జం వహంతీ స్వధా మాక్షీయతోదకాః క్షీరముదకం ఘృతం మధుపయః కీలాలం పరిస్రుతం."

అమూర్తీనాం సమూర్తీనాం పితౄణాం దీప్తతేజసాయ్. నమస్యామి సదాతేషాజ్ఞానినాం యోగచక్షుషాం. గయే గయే అవటం పూరయతి."

పితృభ్యః పానీయం దదామి, పితామహేభ్యః పానీయం దదామి, ప్రపితామహేభ్యః పానీయం దదామి. ముఖవాసం తాంబూలం దదామి, పితౄన్ నమస్కృత్య పాదౌప్రక్షాళ్యాచమ్య.

విశ్వేదేవస్య చతురశ్రం పితౄణాం వృత్తం విష్ణోశ్చతురశ్రం ద్విహస్తాయత విస్తారమచ్ఛిద్రం గోమయే నోపలిప్య బ్రాహ్మణస్య దక్షిణహస్త పార్శ్వే తీర్థపాత్ర నిక్షేపణార్థం తాలాయత విస్తారం గోమయేనోపలిప్య, తేషాం ఇదం పాత్రాసనమితి బర్హిః భోజనపాత్రస్థలే నిక్షిప్య. తస్మిన్ కదళీ పత్రద్వయం సదండం సాగ్రమచ్ఛిద్రం బాహూ ప్రమాణం దీర్ఘంచ నిక్షిప్య, చషకత్రయంచ నిక్షిప్య, తస్మిన్ ఆజ్యే పాత్రశుద్ధిం కృత్వా.

సూత్రం : చరుశేషేణేతి యజమానః ప్రథమం విశ్వేదేవ పాత్రేహోమ శేషాన్నం దర్వ్యాద్విర్ద్విర్దత్వా - ప్రాచీనావీతి పితృపాత్రే అన్నాద్యంతథా సకృత్

సకృత్ దత్వా. విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ దత్వా లౌకికాగ్నౌ పాచితాన్నా ద్యపూప వ్యంజనానిచ తేభ్యోదద్యాత్. అన్నంచ పాయసం భక్ష్యం వ్యంజనాని యథాక్రమం, సూపమంతే ప్రదాతవ్యం, విపరీతేతు నిష్ఫలం, పక్వమన్నంచ శాకం చ దర్వ్యా చైవతుదాపయేత్. తైలపక్వమ పక్వంచ హస్తైనైవతు దాపయేత్.

ఏవం సర్వం స్వయమేవ స్వపత్న్యావాసౌవర్ణమయాది పాత్రేషు యథాక్రమం దత్వా. భోజనపాత్రాద్బహిః ఆసనోపరి ఆజ్య పాత్రం ఉపచషకేన సహనిక్షిప్య. లవణ సంబంధి పక్వశాకాదీని ఉపపాత్రెదత్వా. అభిఘార్య. తులసీం విన్యస్య "భూర్భువస్సువః" ఇత్యన్నాదికం ప్రోక్ష్య.

యజమానః - "సత్యంత్వర్తేన పరిషించామీతి దక్షిణ మారభ్య, పరిషిచ్య, అమృతోపస్తరణమసీతి అన్నంప్రోక్ష్య.

పృథివీతె పాత్రమితి పాణిభ్యాం పాత్రం స్పృష్ట్వాజపతి

"పృథివీతెపాత్రం ద్యౌరపిధానం బ్రహ్మణస్త్వాముఖేజుహోమి బ్రాహ్మణానాం త్వాప్రాణాపానయోర్జుహోమ్యక్షిత మసి మైక్షేష్ఠా అముత్రాషాం ముష్మిన్ లోకే. భూర్భువస్సువః పరివిష్టం పరివేక్ష్యమాణం చ ఇదమిద మన్నం అమృత స్వరూపం విష్ణోహవ్యగ్ం రక్షస్వ. "ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే...... సురె." ఇతిస్వాంగుష్ఠమూలేన తదంగుష్ఠం గృహీత్వా అన్నాదికం స్పర్శయిత్వా గోత్రస్య....... శర్మణః...... శ్రాద్ధే అన్నంచ బ్రహ్మ, అహంచబ్రహ్మ భోక్తాచబ్రహ్మ, గయేయం భూః గదాధరో భోక్తా, సౌవర్ణమయం పాత్రం అక్షయవటచ్ఛాయాయాం గయాయాం శ్రీ విష్ణుపాదేదత్తమ్" ప్ర॥ గయాయాం దత్తమస్తు.

ఇదమన్నం సవ్యంజనోదకం, సాపూపాదికం హవ్యం విశ్వేదేవాః భుంజంతాం ప్రాచీనావీతీ. ఏవం పిత్రూణాం రజతమయ పాత్రెషు సకృత్ సకృత్ దత్వా, అభిఘార్య, తులసీం విన్యస్య. అపసవ్యం పరిషిచ్య భూర్భువస్సువః ఇత్యాది విష్ణోకవ్యగ్ం రక్షస్వ. ఇత్యంతం విశ్వేదేవవత్ ఉక్త్వా ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే..... సురేఇతి, స్వాంగుష్ఠమూలే నేత్యాది పూర్వవదుక్త్వా రజతమయం పాత్రమక్షయవట చ్ఛాయాయాం.........

శ్రీ విష్ణుపాదే దత్తం పితృపితామహ ప్రపితామహాః ఇదమన్నం సవ్యంజనోదకం సా పూపాదికం కవ్యం భుంజంతామ్, ఉపవీతీ, అప ఉపస్పృశ్య, విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ సౌవర్ణమయె పాత్రే ద్విర్దత్వా, సత్యం త్వర్తైన పరిషించామి,

పృథివీతెపాత్రం ఇదం విష్ణుః విష్ణోహవ్యం భుంజతాం తిలతండుల దర్భాన్ పాణిభ్యామాదాయ "ఆసత్యేన....... పశ్యన్" "ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః, త్రీన్ లోకాన్ వ్యాప్యభూతాత్మా భుజ్క్తే విశ్వభుగ వ్యయః."

అనెనమమపితుః పార్వణ విధానేన కృత ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధేన భగవాన్ సర్వాత్మకః గోత్రస్య........ శ్రాద్ధేపురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక విశ్వేదేవ స్వరూపీ పత్న్యాస్రావిత పాత్రోదకం గృహీత్వా, ప్రాచీనావీతీ, వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృపితామహ ప్రపితామహ స్వరూపీ తీర్థం గృహీత్వా, ఉపవీతీ, శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణు స్వరూపీ తథా తీర్థం గృహీత్వా, సర్వాంతర్యామీ జనార్దనః ప్రియతామ్. శ్రీకృష్ణార్పితమ్. ఏవం స్మృత్యుక్తవత్ దత్వా, ప్రణమ్య, దీక్షితీయే గయాయాం ధర్మపృష్ఠేషు సదసి బ్రహ్మణస్పతే', గయాశీర్షే వటేచైవ పితౄణాం దత్తమక్షయం' ', ఇతి తిలోదకేనోత్తర స్యాందిశి నిక్షిపేత్ యజ్ఞేశ్వరోహవ్య సమస్తకవ్య భోక్తావ్యయాత్మా హరిరీశ్వరోత్ర, తత్సన్నిధానాదప యాంతు సద్యోరక్షాగ్ంసి సర్వాణ్యసురాశ్చసర్వే'', ఇతి తిలోదకేనైవ సర్వతో వికీర్య ప్రణమ్య. అథవిశ్వేదేవాదయః సత్యం త్వర్తేన పరిషించామీతి స్వయం పరిషిచ్య. అన్నసూక్తేనాభిమంత్ర్య. (విష్ణుపాద్యోదకే నైవ కుర్యాదాపోశన ద్వయం, అన్యతీర్థేనయః కుర్యాత్ శునోమూత్ర సమంభవేత్) ఇతిస్మరణాత్. ఉపవీతీ తత్తీర్థేన విశ్వేదేవాః అమృతం భవతు. ఉపవీతీ శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో అమృతం భవతు". ఇతి విష్ణుపాద్యోదకం దత్వా ఊర్జస్కరం బలకరం సోమ ఆద్యమన్నం అమృతాయస్వాహా, ప్రాణాయస్వాహా......... అపానాయ, వ్యానాయ, ఉదానాయ, సమానాయస్వాహా, వామహస్తేన పాత్రం స్పృశన్నేవ పూర్వ దక్షిణ పశ్చిమోత్తర మధ్యమేషు అంగుష్ఠానామికామధ్యమైః ఆ మలక మాత్రమన్న, మాదాయదంతాన సంస్పృశ్యన్ హుత్వా ప్రత్యేకం హృదయంగమం కృత్వాపునః ఊర్జస్కరమితి పునశ్చాధావం పీత్వేతి సూత్రోక్తత్వాత్ తథా కృత్వా బ్రహ్మణిమ ఆత్మామృతత్వాయేతి వామహస్తం ప్రక్షాళయిత్వా, తతస్సాంజలిస్సన్ స్వామినః పైతృకాన్ రక్షోఘ్నాన్ వైష్ణవాన్ ధర్మేతిహాస పురాణాని యావచ్ఛక్యం అభిశ్రావయిష్యే ఇతి.

ప్ర॥ అభిశ్రావయ.

స్వామినః అస్మిన్ శ్రాద్ధే శ్రాద్ధార్హేషు పక్వేషు పదార్థేషు భగవన్నివేదితేషు అపేక్షితమానీయ భుంజంతామ్.

తతోభుంజానాన్ వాగ్యతాన్ అ చలితాన్ బ్రాహ్మణాన్ ఉశంతస్త్వాహవామహ ఉశన్త, సోమాయ పితృమత ఇత్యాది పితృసూక్తాని వైష్ణవాని పురాణానిచ శ్రావయేత్, తాఃఋుచః బ్రాహ్మణాః యథాశ్రుణ్వంతి తథోచ్చారయేత్.

భోజనాంతే యజమానః పాత్రే ప్రసాదం తీర్థంచ గృహీత్వా. విశ్వేదేవాః తీర్థం ప్రసాదః

ప్ర॥ సకలం సంపూర్ణమ్.

తృప్తాస్థ ఇతి

ప్ర॥ తృప్తాస్మ ఇతి. తతః ప్రాచీనావీతీ, పితృపితామహ ప్రపితామహాః తీర్థం ప్రసాదః ఇత్యాది పూర్వవత్. ఉపవీతీ, అపఉపస్పృశ్య.

శ్రాద్ధసంరక్షక శ్రీ మహావిష్ణోతీర్థం ప్రసాదః

ప్ర॥ సకలం సంపూర్ణం

తృప్తోసి

ప్ర॥ తృప్తోస్మి

దీక్షితీయే ॥ తృప్త్యనంతరం యజమానః ఉచ్ఛిష్ఠభాక్ భ్యోదీయతామన్న, మితివదేత్, తతః పితృస్థానస్థితః యజమానకులేజాతా దాసాదాస్యోన్న కాంక్షిణః తే సర్వే తృప్తిమాయాన్తు. మయాత్యక్తేన భూతలే ఇత్యుక్త్వా ముష్టిమాత్రాన్నం భూమౌనిక్షిపేదిత్యాపస్తంబాచారః అస్మత్సూత్రే నాస్తియథాచారం కుర్యాత్. అనుష్ఠితేభ్యస్స కాశాత్ ఉచ్ఛిష్టం సంశోధ్య తత్రాన్నం వికీర్యేతి సూత్రోక్తత్వాత్ పితృపూర్వం ఉచ్ఛిష్టపత్రం జలే అవటేవా నిధాయ

తతః విశ్వేదేవస్య విష్ణోశ్చ ఉచ్ఛిష్టం ఉద్ధృత్య పిధాయ. గోమయే నోచ్ఛిష్టం సంశోధ్య, తత్రాన్నం వికిరేత్.

"అసోమపాశ్చయే దేవా యజ్ఞభాగ వివర్జితాః, తేషామన్నం ప్రదాస్యామి వికిరం వైశ్వదైవికం పునరుదకం దత్వా" ఇతి ఉత్తరాంతం అన్నైః సవ్యం వికీర్య, ప్రాచీనావీతీ.

అసంస్కృత ప్రమీతాయే త్యాగిన్యోయాః కులస్త్రియః,

దాస్యామితేభ్యో వికిరమన్నం తాభ్యశ్చపైతృకమ్ ॥ పునరుదకం దత్వా ఇతి. అపసవ్యం దక్షిణాంతం వికీర్య, ఉపవీతి, అపఉపస్పృశ్య.

అసంసశయోభవేద్విష్ణుః మోక్షసాధన మవ్యయమ్

పితౄణాంచ వరం శ్రేష్ఠం వికిరాన్నంచ వైష్ణవమ్ ॥ పునరుదకం దత్వా ఇత్యుత్తరాంతం సవ్యేన వికీర్య.

సంకల్ప్య, ఓం భూః........ ప్రాచీనావీతీ శ్రాద్ధే వాయసపిండ ప్రదానం కరిష్యే. పితౄణాం మభిముఖం దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు సతిలం పిండం దద్యాత్

"యే అగ్నిదగ్ధాయే ఽనగ్నిదగ్ధాః యే వాజాతాః కులేమమ, భూమౌదత్తేన పిండేన తృప్తాయాంతు పరాంగతిం:" ఇతి వామపాదజానునా భూమిం పీడయన్ పైతృకేన హస్తేన పిండం దత్వా.

"అగ్ని దగ్ధేభ్యః అనగ్నిదగ్ధేభ్యః అస్మత్కుల ప్రసూత మృతేభ్యః అయంపిండ స్స్వధానమః" ఇతి సతిలేన జలేన పిండం పరితః అపసవ్యం పరిషిచ్య.. ఏతంపిండ ముపతిష్ఠధ్వం. ఇతి తత్పిండోపరి సతిలం జలం నిక్షిప్య. దర్భేణ పిధాయ. పాదౌప్రక్షాళ్యాచమ్య. ఆచమనోచ్ఛిష్ట శోధనోత్థాపన విసర్జనా దన్యద్విశ్వే దేవపూర్వం కారయేత్. అన్యథా రక్షాం స్యపహరేయురితి.

ప్రాచీనావీతీ, అమృతాపిధానమసీతి పితృభ్య ఉత్తరాపోశనం దత్వా తతః ఉపవీతీ, విశ్వేదేవాథయ విష్ణవేచ ఆపోశనం దత్వా, వాయస పిండం వాయసేభ్యో దత్వా, పితృపూర్వ ముత్థాప్య, పాణిపాదా వామణిబంధజానుతో దక్షిణాది ప్రత్యేకం భోక్తౄన్ ప్రక్షాళయిత్వా, ఉచ్ఛిష్టస్థలం పునస్సంశోధ్య, స్వయం ద్విరాచమ్య, తతః పిత్రాదీన్ ద్విరాచామయిత్వా, హోమస్థానే పూర్వోక్తాసనేషు పూర్వోక్తముఖానాసయిత్వా, స్వామినః అలంకారార్థే అమీవోగంధాః, ఇమాని పుష్పాణి తులసీదళాని.

విశ్వేదేవాః స్వాహా ఇదంవస్తాంబూలం. ప్ర॥ అస్తుతాంబూలం.

ప్రాచీనావీతీ । పితృభ్యస్స్వధా, పితృపితామహ ప్రపితామహాః ఇదం తే తాంబూలం

ప్ర॥ అస్తుతాంబూలం

ఉపవీతీ, శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో ఇదంతే తాంబూలం. ప్ర॥ అస్తుతాంబూలం.

స్వాంకృతోసీత్యాది పూర్వోక్తవత్ విశ్వేదేవాః స్వాహా, ఇయంతే దక్షిణా ప్ర॥ అస్తుదక్షిణా

ప్రాచీనావీతీ, పితృపితామహ ప్రపితామహాః స్వధాఇయంవో దక్షిణా,

ప్ర॥ అస్తుదక్షిణా, ఉపవీతీ, శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో ఇయం తే దక్షిణా. ప్ర॥ అస్తుదక్షిణా.

స్వామినః యజమానస్య పితరముద్దిశ్య పార్వణ విధానేన కృత ప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధం యధా శాస్త్రానుష్ఠితం గయాశ్రాద్ధఫలం అక్షయ తృప్తికరం భూయాదితి భవంతోను గృహ్ణంతు. ప్ర॥ యధాశాస్త్ర మనుష్ఠితమస్తు. గయాశ్రాద్ధ ఫలదమస్తు. అక్షయ తృప్తికరమస్తు ఇతి.

అన్నశేషం కింక్రియతాం ప్ర॥ ఇష్టైస్సహభుజ్యతామ్

అత్ర **సుందరరాజీ యోక్తవత్** పురాణవచనమ్ ॥ "యజమానః దాతారోనోభి వర్థంతాం వేదాస్సంతతిరేవచః, శ్రద్ధాచనోమావ్యపగాత్. బహుదేయంచనోస్తు. అన్నంచనో బహుభవేత్. అతిధీంశ్చల భేమహి. యాచితారశ్చనస్సంతు. మాచయాచిష్మకించన. ప్ర॥ దాతారోవోభి వర్థంతాం వేదాస్సంతతి రేవవః । శ్రద్ధాచవో మావ్యవగాత్. బహుదేయంచ వోస్తు. అన్నంచవో బహుభవేత్. అతిధీంశ్చ లభధ్వం, యాచితారశ్చవస్సంతు మాచ యాచధ్వం కించన ఇత్యక్షయ ముచ్యతాం. ప్ర॥ అస్త్వక్షయమ్.

పిండస్థానం గత్వా తచ్ఛూర్పం వ్యపోహ్య, పిండస్థానగతాన్ పితౄన్ నమోవః పితర ఇతి అభివంద్య.

"నమోవః పితరో రసాయ, నమోవః పితరశ్శుష్మాయ, నమోవః పితరోజీవాయ, నమోవః పితరస్స్వధాయై, నమోవః పితరోమన్యవే, నమోవః పితరోఘోరాయ పితరోనమోవః" ఇతి నమస్కృత్య, ప్రాచీనావీతీ,

పిండోద్వాసనం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య. పితృభ్యః పానీయం దదామి. పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్యః పానీయం దదామి.

ఉత్తిష్ఠత పితరః "పితృశూరాయమస్యపంథా మనువేదాపురాణం ధత్తాదస్మాసు ద్రవిణం యచ్చభద్రం ప్రణోబ్రూతాద్భాగధాం దేవతాసు." పిండస్థాన గతాన్ పితృ పితామహ ప్రపితామహాన్ యథాస్థానం ఉద్వాసయామి, ఇత్యుద్వాస్య. సర్వాన్ పిండాన్ జలే నిక్షిపేత్. అపివా వాయసేభ్యోదద్యాత్.

అస్తుతృప్తి రామావాజస్యేతి భుక్తవతస్తాన్నమస్కృత్య, ప్రదక్షిణీకృత్య నమస్కుర్యాత్. అస్తుతృప్తిరమేయాహి మధుథామతిలోదకైః, ఘృతపాయ సపూపాన్న, స్రగ్వస్త్రా భరణాదికైః తృప్తా భవంతు సతతం మమవంశవి వర్థనాః.

"ఆమాగంతాం పితరామాతరాచామాసోమో అమృతత్వాయ గమ్యాత్" ఇతి నమస్కుర్వతః యజమానస్య శిరసి ఋధ్యాస్మ హవ్యైరితి అక్షతారోపణం కారయేయుః. ఓం నమస్సదసే.........పృథివ్యై,

ఓం స్వస్తిమంత్రార్థాస్సత్యాస్సఫలాస్సంత్వితి భవంతో మహాంతోను గృహ్ణంతు. ప్ర॥ తథాస్తు. అనయోర్దంపత్యోః వేదోక్తం దీర్ఘమాయుష్యం భూయాదితి భవంతో మహాంతోను గృహ్ణంతు. అనేన పితృయజ్ఞేన యజమానస్య పితరః నిత్యతృప్తాః భూయాసురితి భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు అస్మిన్ గృహే మహాలక్ష్మ్యా స్థైర్యం శోభన పరంపరా వాప్తిశ్చ భూయాదితి భవంతో మహాన్తోను గృహ్ణంతు. సర్వేజనా స్సుఖినోభవంతు. సమస్త సన్మంగళానిసంతు. ఉత్తరోత్త రాభివృద్ధిరస్తు, నమస్కృత్య. ప్రాచీనావీతి.

ఉత్తిష్ఠతపితరః....... దేవతాసు, పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ యథాస్థానం ఉద్వాసయామి. ఉపవీతీ, అపఉపస్పృశ్య.

"వాజే వాజే వత వాజినో నోధనేషు విప్రా అమృతా ఋతజ్ఞాః, అస్యమధ్వః పిబతమాదయధ్వం తృప్తాయాత పథిభిర్దేవయానైః". పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక విశ్వాన్దేవాన్ శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణునాసహ యథాస్థాన ముద్వాసయామి.

ప్రేతపితర ఇతితాన్ప్రవాసయతి "పరేతపితరస్సోమ్యాగంభీరైః పథిభిః పూర్వ్యైః. అధాపిత్రూన్ సువిదత్రాగ్ం అపీత యమేనయేసధ మాదం మదంతి. ఇతి తాన్ ప్రవాసయిత్వా పృష్ఠతో ఆ సీమాంతం గత్వా ప్రదక్షిణీ కృత్య నమస్కుర్యాత్. అత్రస్వోత్తరీయం ద్వార ప్రదేశే విస్తరీ కృత్య తేషాంగమనానంతరం తత్పాద ధూళిం శిరసావహేత్ ఇతి సదాచారానుష్ఠానమితికేచిత్. ఉపచార వార్తాం పర్వరం వదేదితికేచిత్. తతో యజమానః పాదౌప్రక్షాళ్యా చమ్య హోమస్థానే ఆసీనః.

ఓం భూః అస్మిన్ కర్మణి హోమావసానె ఉపరిష్టాత్తంత్రం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య అప ఉపస్పృశ్య. అది తేనుమన్యస్వ...... ప్రసువ. ఆజ్యేన యదస్య కర్మణ ఇత్యాది అంతహోమం కుర్యాత్. అత్ర విశేషః, అగ్నిర్భుక్తమితిస్థలే అగ్నిర్భుక్తం, అగ్నిర్జీర్ణం వినా ప్రాచీనావీతీ.

పితృభుక్తం పితామహభుక్తం ప్రపితామహభుక్తం, పితృజీర్ణం, పితామహ జీర్ణం, ప్రపితామహజీర్ణం. ఏవం మాతృశ్రాద్ధేపి హుత్వా పితృపత్నీ జీర్ణమిత్యాదిరితి.

హోమాంతే భగవతోబలేన...... భగవత్కర్మ కృతవాన్ తద్భగవాన నుమన్యతామితి సాత్విక త్యాగం కృత్వా ఔపాసనాగ్నిం నిత్యాగ్నికుండే సమిదాదౌవా ప్రతిష్ఠాపయేత్. తతః పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య. కౌరుక్షేత్ర మిత్యాది స్నానాఙ్గ తర్పణం కృత్వా, తతః నివీతీసన్ వస్త్రనిష్పీడనం కృత్వా వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య, ఉపవీతీ సన్ఆచామేత్.

సూత్రమ్ : తతః పంచ మహాయజ్ఞాన్ కరోతీతి.

ఆచమ్య శుద్ధదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మ మాసన మాస్థాయేత్యాది బ్రహ్మయజ్ఞ జపం కాండఋషి తర్పణంచ కృత్వా ఆచమ్య. వైశ్వ దేవార్థం ప్రత్యేకం అన్నం పాచయిత్వా, తత్ప్రసాదం భగవతే నివేద్య వైశ్వదేవం కుర్యాత్, నిత్యమకృతవైశ్వదేవ హోమశ్చేత్, ఔపాసనారమ్భకాలే ఔపాసన హోమానన్తరం ప్రతిదినం వైశ్వదేవాకారణ ప్రాయశ్చిత్త హోమం వక్ష్యమాణరీత్యా, శ్రాద్ధానంతరం వైశ్వదేవ హోమం హుత్వాజ్ఞాతిభిస్సహ ఆత్మయజనం కుర్యాత్. జ్ఞాతివ్యతిరిక్తానాం పితృశేషోన భోక్తవ్య ఇతి స్మృతిః సదాచారశ్చ. శ్రాద్ధానంతరం కర్తవ్య దేవర్షివస్త్ర నిష్పీడన పితృతర్పణ విషయే, **దీక్షితీయే** అష్టకాశ్రాద్ధస్థలే **మనుః**. పితౄన్ సంతర్ప్య విధి వద్బలిం దద్యాత్ యథావిధి వైశ్వదేవం తతః కుర్యాత్ పశ్చాద్బ్రాహ్మణ భోజనమితి తత్రైవ పితృభ్యోవిధి వద్దత్తం తాన్ప్రవక్ష్యామ్య శేషతః. తిలైర్వ్రీహియవైర్మాషై రద్భిః మూలఫలేనవా దత్తేనమాసం ప్రీయంతేవిధి వత్పితరోనృణామ్ ॥

శుభమస్తు -శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః శ్రీ వాసుదేవ పరబ్రహ్మణే నమః

"హరిః ఓం శ్రీ విఖనసగురుభ్యోనమః"

వైశ్వదేవ విహీన ప్రాయశ్చిత్తం

సూత్రేషష్ఠ ప్రశ్నే ॥ బ్రహ్మయజ్ఞో దేవయజ్ఞః పితృయజ్ఞో భూతయజ్ఞో మనుష్య యజ్ఞశ్చేతి పంచమహాయజ్ఞాః సావిత్రీపూర్వం, అగ్నిమీళే పురోహితం ఇషేత్వోర్జేత్వా అగ్నఆయాహి శన్నోదేవీరితి చతుర్వేదాది మన్త్రైర్వాస్వాధ్యాయో బ్రహ్మయజ్ఞః పక్వేనాన్నేన వైశ్వదేవేన దేవేభ్యో హోమోదేవయజ్ఞః పితృభ్యో బలిహరణం పితృయజ్ఞః. భూతేభ్యో బలిదానం భూతయజ్ఞః, అతిథిభ్యో భ్యాగతేభ్యః అన్నప్రదానం మనుష్యయజ్ఞః గృహస్థోపియత్పక్వం భుంజీత పక్వేనాన్నేన భోక్ష్యన్న, భోక్ష్యన్వాపి స్వగృహేతస్మిన్నౌపాసనాగ్నౌ, లౌకికాగ్నౌ, వాసాయం ప్రాతర్వైశ్వ

దేవేహీనే మనో జ్యోతిరితి ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా వైశ్వదేవం జుహుయాత్. ఇతి సప్తదశః ఖండః. త్ర్యహేహీనే తంతుంతన్వన్నిత్యాది తంతుమతీః వైష్ణవం చ జుహుయాత్. ద్వాదశాహేహీనేగ్నావౌపాసనే స్థాలీపాకం కృత్వా పూర్వవదవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం జుహోతి. ప్రవాసే ఽధ్వని పరస్య గేహేభ్యుంక్ష్య న్లౌకికాగ్నౌ, ఇంధనాభావే భస్మాపోహ్యంగారే, అంగారాభావే జలే వాజుహోతి. అన్నాభావే జలేనైవ వైశ్వదేవం కుర్యాత్.

ఇత్యష్టాదశఃఖండే వైశ్వదేవ ప్రకారః

వైశ్వదేవప్రకారః

సూత్రం॥ పచనేవావసథ్యేచరుమభిఘార్య వైశ్వదేవమితి చుల్యా మౌపాసనాగ్నౌ వాకుర్యాదిత్యర్థః ప్రాణానాయమ్య, అస్యాం శుభతిథౌ పంచసూనాఘ నిర్హరణార్థం అన్న సంస్కారార్థంచ వైశ్వదేవ హోమం కరిష్యే. అప ఉపస్పృశ్య. పరిస్తీర్యయథాహతదిత్యాది. అది తేనుమన్యస్వ...... ప్రసువ ఇతి పరిషిచ్య. వైశ్వదేవార్థం గృహీతం శుద్ధమోదనం చతుర్ధా విభజ్య అభిఘార్య తత్తద్భాగే అంగుష్టానామి కామధ్యమై రక్షమాత్ర మవదాయ జుహుయాత్. అగ్నేరుత్తరే అగ్నయేస్వాహా అగ్నయఇదం, దక్షిణే సోమాయస్వాహా సోమాయేదం చక్షుషీ బుధ్వామధ్యమాస్యమితి బుధ్వా తత్రవ్యాహృతిః భూస్వాహా అగ్నయఇదం భువస్వాహా, వాయవ ఇదం సువస్స్వాహా సూర్యాయేదం, ఓం భూర్భువస్సువ స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం, విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్వాహా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యఇదం, ధన్వంతరయే స్వాహా, ధన్వంతరయ ఇదం, కుహ్వైస్వాహా, కుహ్వా ఇదం, అనుమత్యైస్వాహా, అనుమత్యాఇదం, ద్యావాపృథివీభ్యాగ్‌ం స్వాహా, ద్యావాపృథివీభ్యామిదం, భూస్వాహా..... ప్రజాపతయ ఇదం, ఇమాంమే అగ్న ఇతి చర్మ్మంసేధ్మం జుహుయాత్. ఇమాంమే అగ్నే మనసాచ్ఛిన్నాం యావాచాయాచ మేహృది అయం బృహస్పతిర్దేవాశ్ఛందాశ్ఛిదంతు రాజసా మనసా ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదం. పునర్హవిరేవ, అగ్నిహోత్రాయస్వాహా, అగ్నిహోత్రాయేదం వైశ్వదేవ యజ్ఞాయస్వాహా, వైశ్వదేవయజ్ఞాయేదం, బ్రహ్మ యజ్ఞాయస్వాహా, బ్రహ్మయజ్ఞాయేదం దేవయజ్ఞాయ స్వాహా, దేవయజ్ఞాయేదం, భూతయజ్ఞాయ స్వాహా, భూతయజ్ఞాయేదం, మనుష్య యజ్ఞాయస్వాహా, మనుష్యయజ్ఞాయేదం, పితృయజ్ఞాయ స్వధానమస్స్వాహా, పితృయజ్ఞాయేదం, అపఉపస్పృశ్య, బభూవ

పైతృకయచ్ఛాన్తే వ్యాహృతిః, భూస్వాహా.. ప్రజాపతయ ఇదం, పంచమహాయజ్ఞాయస్వాహా, పంచమహాయజ్ఞాయేదం, భూస్వాహా....., ప్రజాపతయ ఇదం, యదస్యకర్మణో..... కరోతుస్వాహా, అగ్నయెస్విష్టకృత ఇదం. ఇత్యాది వాస్తుపతయ ఇత్యన్తం స్విష్టకృత్ ద్వాదశాహుతీర్హుత్వా - భూస్వాహా. ప్రజాపతయ ఇదం. బలిహరణం కరిష్యే, అపఉపస్పృశ్య అథగృహదేవతాభ్యో యథాదిశం బలిహరణం, పూర్వ విభక్తాన్నేన సర్వత్ర పూర్వముదకం దత్వా, బలింనిక్షిప్య పునరుదకం దద్యాత్. మధ్యే భూర్భువస్సువః, బ్రహ్మణేనమః బ్రహ్మ పురుషేభ్యోనమః, వాస్తోష్పతయె నమః, ఇతి గృహమధ్యే పూర్వాంతం దత్వా, పునః తత్ర్పాచ్యాం ప్రోక్ష్య, ఇంద్రాయ నమః ఇంద్రపురుషేభ్యోనమః, ద్వయోరేకం పరిషేచనం దక్షిణేయమాయ నమః, తదుత్తరే యమపురుషేభ్యో నమః, ద్వయోరేకం, తత్పశ్చిమె వరుణాయ నమః తత్పూర్వే వరుణ పురుషేభ్యో నమః. ద్వయోరేకం ఉత్తరేసోమాయ నమః. తదుత్తరే సోమ పురుషేభ్యో నమః. ద్వయోరేకం ఆగ్నేయాది దిక్షుప్రోక్ష్య. అగ్నయెనమః నైర్బుత్యాం నిర్బుతయే నమః. వాయవ్యాం వాయవేనమః. ఈశాన్యాం ఈశానాయ నమః, చతుర్ణామేకం పరిషేచనం పితృయజ్ఞేన యక్షే. అప ఉపస్పృశ్య, ప్రాచీనావీతీ, తద్దక్షిణే ప్రోక్ష్య. దక్షిణాంతం పితృభ్యోనమః. పితామహేభ్యోనమః, ప్రపితామహేభ్యో నమః జ్ఞాతి వర్గేభ్యోనమః, తత్పశ్చిమే పితృపత్నీభ్యో నమః. పితామహపత్నీభ్యోనమః, ప్రపితామహపత్నీభ్యో నమః. జ్ఞాతివర్గ పత్నీభ్యోనమః. అష్టానామేకం పరిషేచనం ఉపవీతీ, అప ఉపస్పృశ్య, ప్రాంగణే యావంతోన్నార్థినః తావద్భ్యో నిర్వపామీతి. తత్పురతః భూతయజ్ఞేన యక్ష్యే. అపఉప స్పృశ్య భూర్భువస్సువః. నిరూప్యాకాశే విశ్వేభ్యోదేవేభ్యో నమః, దివాచరేభ్యోనమః. రాత్రౌచేత్ నక్తం చరేభ్యోనమః. తత్రైవ భూతేభ్యోనమః. శ్రియైనమః ఇతి లలాటాంత ముద్ధృత్య భూమౌనిక్షిపేత్. చతుర్ణామేకం పరిషేచనం. తదుత్తరతః ప్రోక్ష్య ప్రాగన్తం ప్రతి బలిప్రోక్షణం పరిషేచనం కుర్యాత్. పాదతో భద్రకాళ్యా ఇతి ప్రతిద్వారం పూర్వాంత ముత్తరాంతంవా భువంగయోర్మరుద్భ్య ఇతి ఛుల్ల్యాం పక్షయోరగ్నయ ఇతి ఉదధాన్యామద్భ్య ఇతి పేషణ్యోరుభయో ర్దృషదితి ఉలూఖల ముసలయోః వనస్పతిభ్య ఇతి, శూర్పేఓషధీభ్య ఇతి వాస్తుపృష్ఠే శునాశ్చేతి, తత్రత్థానే బలిం నిక్షిపేత్.

అథవా మన్త్రోక్తానాం ప్రత్యేకమేకీ కృత్య వానిర్వపతీతి భాష్యోక్తరీత్యా ఏకత్రవా కుర్యాత్, భద్రకాళ్యైనమః, మరుద్భ్యోనమః, అగ్నయే నమః, అద్భ్యోనమః, దృషదేనమః వనస్పతిభ్యోనమః, ఓషధీభ్యోనమః, పరిషిచ్య తత్పురతః ప్రోక్ష్య. బలిశేషం విసృజేత్.

శునాంచ పతితానాం చశ్వపచాం పాపరోగిణాం

వయసాంచ క్రిమీణాంచ భూమావన్నం వపామ్యహమ్ ॥ ఇతి బలిం నిక్షిప్య, భూర్భువస్సువః, అదితేన్వమగ్గ్స్థాః; ప్రాసావీః, భూతిస్మాతే......... ఆదిత్య స్సోమోనమః ఆపోహిష్ఠా, యత్తే అగ్నే ఉద్వయం తమసః. పూర్వోక్తవ దుపస్థానం కుర్యాత్. నిత్యం సాయం ప్రాతః పత్నీవా భూష్ణుకామాబలిం హరేత్ పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, మనుష్య యజ్ఞేన యక్ష్యే. వైశ్వదేవకాలే ప్రాప్త అతిథీన్ శక్త్యాతర్పయేత్. వైశ్వానరోహ్యేషభవతి. హరిఃఓం ఇతివైశ్వదేవ విధిస్సమాప్తః.

శ్రావణోపాకర్మవిధిః

హరిః ఓం శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః

అథశ్రావణే పౌర్ణమాస్యామగ్నిం పరిస్తీర్య శిష్యం వాపయిత్వా స్నాతం పుణ్యాహం వాచయతి పూర్వవత్ । వ్రతబంధం ధాతాది పంచవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారంచ జుహోతి । అధ్యయన పారాయణాయేతి శ్రావణం తథైవ నైష్ఠికోయావజ్జీవమాశ్రమ ధర్మాణ్యను తిష్ఠతోపాకుర్వాణో వేదమధీత్య స్నాయాదితి విజ్ఞాయతే ।

సంకల్ప్య, ఓం భూః........ శుభతిథౌ శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం అస్యమాణవకస్య శ్రావణక హోమ కర్మాంగం పుణ్యాహ వాచనం కరిష్యే । పుణ్యాహం కృత్వా । ఓం భూః । . శ్రావణక హోమకర్మాఙ్గం ఆ ఘారకర్మకరిష్యే. ఆఘారంకృత్వా। అనుదిన మకృత సమిదాధానశ్చేత్ అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా । తతస్సమిదాధానం హుత్వా పూర్వవద్వ్రత బంధం జుహుయత్ - ఓం భూః శుభతిథౌ ఇమం మాణపకం ప్రాజాపత్య వ్రతబంధం । చారయిష్యే ప్ర॥ మాణవకశ్చరిష్యామీతి వదేత్ । అదితేను మన్యస్య........ దేవసవితః ప్రసువ। ప్రజాపతయే కాండఋుషయేస్వాహా। ప్రజాపతయే కాండ ఋుషయ ఇదం। సదసస్పతి మద్భుతం ప్రియమింద్రస్య కామ్యం, సనింమేధామయా సిషగ్ం స్వాహా । సదసస్పతయ ఇదం । "ప్రజాపతే నత్వదేత్వాన్యన్యో విశ్వా జాతానిపరితా

బభూవ, యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తువయగ్గ్‌స్యామపతయో రయీణాగ్ం స్వాహా। ప్రజాపతయ ఇదం। ప్రజాపతే త్వం నిధిపాః పురాణోదేవానాం పితాజనితా ప్రజానాం, పతిర్విశ్వస్య జగతః పరస్పాహవిర్నోదేవ విహవేజుష స్వస్వాహా । ప్రజాపతయ ఇదం। తవేమేలోకాః ప్రదిశోదిశశ్చ పరావతో నివత ఉద్వతశ్చ ప్రజాపతే విశ్వసృగ్జీవధన్య ఇదన్నోదేవ ప్రతిహర్య హవ్యగ్గ్ స్వాహా । ప్ర.......దం ప్రజాపతిం ప్రథమం యజ్ఞియానాం దేవానామగ్రేయజతం యజధ్వం సనోదదాతు ద్రవిణగ్ం సువీర్యం రాయస్పోషం విష్యతునాభిమస్మేస్వాహా । ప్ర.....దం...... యోరాయ ఈశేశతదాయ ఉక్థ్యోయః పశూనాగ్ం రక్షితా విష్ఠితానాం। ప్రజాపతిః ప్రథమజాఋతస్య సహస్రధామాజుషతాం హవిర్నస్వాహా. ప్ర. పంచసమిధః హావయేత్, శిష్యః అగ్నేవ్రతపతే ప్రాజాపత్యవ్రతం చరిష్యామి తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతాం తత్సమృద్ధ్యతాం తత్ప్రాజాపత్యవ్రతం బంధయామిస్వాహా । అగ్నయ ఇదం వాయోవ్రతపతే......... బన్ధయామి స్వాహా, వాయవ ఇదం, ఇంద్రవ్రతపతే......... బంధయామిస్వాహా, ఇంద్రాయేదం. ఆదిత్య వ్రతపతే............. బంధయామి స్వాహా। ఆదిత్యాయేదం వ్రతానాం వ్రతపతే........... బంధయామి స్వాహా, వ్రతానాం వ్రతపతయ ఇదం। ఓం భూస్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదం, పూర్వవత్ ధాతాది పంచవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారం చ హుత్వా, అదితేన్వమగ్గ్‌స్థాః.......... ప్రాసావీః । చతుర్వేదాదీన్ సూత్రంచ పూర్వవదధ్యాప్య, అంతహోమంచ కుర్యాత్.

హోమ పరిభాషా ధాతాది మంత్రాః

అథ సామాన్యతః క్రియాయా హోమమన్త్రాః ధాతాదదాతునో రయిమీశానో జగతస్పతిః । సనః పూర్ణేనవావనత్స్వాహా । ధాత్ర ఇదం ॥ ౧ ॥

మంత్ర : ధాతాప్రజాయా ఉతరాయ ఈశేధాతేదం విశ్వం భువనం జజాన । ధాతాపుత్రం యజమానాయ దాతాతస్మా ఉహవ్యం ఘృతవద్విధే మస్వాహా ॥ ధాత్ర ఇదం ॥ ౨ ॥

మంత్ర : ధాతాదదాతునో రయింప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్ ॥ వయందేవస్య ధీమహి సుమతిగ్ం సత్యరాధసస్వాహా । ధాత్రఇదం ॥ ౩ ॥

ధాతాదదాతు దాశుషేవసూని ప్రజాకామాయ మీడుషేదురోణే। తస్మైదేవా అమృతాస్సంవ్యన్తాం విశ్వేదేవాసో అదితి స్సజోషాస్వాహా । ధాత్రఇదం ॥౪॥

అనునోద్యానుమతిర్యజ్ఞం దేవేషు మన్యతామ్ । అగ్నిశ్చ హవ్యవాహనో భవతాం దాశుషే మయస్స్వాహా । అనుమత్యా ఇదం ॥ ౫ ॥

అన్విదనుమతేత్వం మన్యాసైశంచనఃకృధి ॥ క్రత్వేదక్షాయనోహిను ప్రణ ఆయూగ్ం షితారిషత్స్వాహా । అనుమత్యా ఇదం ॥ ౬ ॥

ఆమావాజస్య ప్రసవోజగమ్యాదాద్యావా పృథివీ విశ్వశంభూ । ఆమాగన్తాం పితరామాతరాచామాసోమో అమృతత్వాయగమ్యాత్స్వాహా । పృథివ్యాదిభ్య ఇదం ॥౭॥

సమావవర్తి పృథివీ సముషాస్సము సూర్యస్సము విశ్వమిదం జగత్ । వైశ్వానర జ్యోతిర్భూయాసం విభుంకామం వ్యశ్నవైభూస్స్వాహా । పృథివ్యాదిభ్య ఇదం ॥ ౮ ॥

అనుమన్యతా మనుమన్యమానా ప్రజావన్తగ్ం రయిమక్షీయమాణమ్ । తస్యైవయగ్ం హేడసి మాపిభూమసానోదేవీ సుహవాశర్మ యచ్ఛతుస్వాహా । అనుమత్యా ఇదం ॥ ౯ ॥

యస్యామిదం ప్రదిశియ ద్విరోచతేనుమతిం ప్రతిభూషం త్యాయవః । యస్యాఉపస్థ ఉర్వన్తరిక్షగ్ం సానోదేవీ సుహవా శర్మయచ్ఛతుస్వాహా । అనుమత్యా ఇదం ॥ ౧౦ ॥

రాకామహగ్ం సుహవాగ్ం సుష్టుతీహువే శృణోతునస్సుభగా బోధతుత్మనా । సీవ్యత్వపస్సూచ్యాచ్ఛిద్య మానయా దదాతు వీరగ్ం శతదాయ ముక్థ్యగ్గ్ స్వాహా । రాకాఇదం ॥ ౧౧ ॥

యాస్తేరాకే సుమతయస్సుపేశ సోయాభిర్దదాసి దాశుషే వసూని తాభిర్నో అద్య సుమనా ఉపాగహి సహస్రపోషగ్ం సుభగేర రాణాస్వాహా । రాకాయాఇదం ॥ ౧౨ ॥

సినీవాలి పృథుష్టుకే యాదేవానా మసిస్వసా । జుషస్వ హవ్య మాహుతం ప్రజాం దేవిదిదిడ్ఢిన స్స్వాహా । సినీవాల్యా ఇదం ॥ ౧౩ ॥

యాసుపాణిస్స్వం గురిస్సుషూమా బహుసూవరీ । తస్యైవిశ్పత్నియై హవిస్సినీ వాల్యైజుహోతన స్వాహా । సినీవాల్యా ఇదం ॥ ౧౪ ॥

కుహూమహగ్ం సుభగాం విద్మనాప సమస్మిన్ యజ్ఞేసుహవాం జోహవీమి । సానోదదాతు శ్రవణం పితౄణాం తస్యాస్తేదేవి హవిషా విధేమస్వాహా । కుహ్వా ఇదం ॥ ౧౫ ॥

కుహూర్దేవానా మమృతస్యపత్నీ హవ్యానో అస్యహవిషశ్చికేతు । సందాశుషేకిరతు భూరివామగ్ం రాయస్పోషం చికితుషే దధాతు స్వాహా ॥ కుహ్వాఇదం ॥ ౧౬ ॥ ఇతిధాతాది షోడశ ॥

పంచవారుణం

ఇమమ్మేవరుణ శ్రుధీహవ మద్యాచమృడయ । త్వామవస్యురాచకే స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౧ ॥ తత్వాయామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదా శాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ం సమాన ఆయుః ప్రమోషీ స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౨ ॥ త్వంనో అగ్నేవరుణస్య విద్వాన్దేవస్య హేడోవయాసిసీష్ఠాః । యజిష్ఠో వహ్నితమశ్శోశుచానో విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్య స్మత్స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ 3 ॥ సత్వన్నో అగ్నేవమో భవోతీనేదిష్ఠో అస్యాఉషసోవ్యుష్టౌ । అవయక్ష్వనో వరుణగ్ం రరాణో వీహిమృడీకగ్ం సుహనో నఏధిస్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౪ ॥ త్వమగ్నే అయా స్యయాస న్మనసా హితః । అయాసన్ హవ్యమూహిషే యానోధేహిభేషజగ్గ్ స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౫ ॥

అథమూల హోమః

ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యో విశ్వాజాతాని పరితాబభూవ । యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తువయగ్గ్ స్యామపతయో రయీణాగ్ం స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం ॥ ౧ ॥ ప్రజాపతిర్జయానింద్రాయ వృష్ణేప్రాయచ్ఛదుగ్రః పృతనాజ్యేషు । తస్మైవిశస్సమనమన్త సర్వాస్స ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవ స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం ॥ ౨ ॥ ఇత్యుపాంశు యజేత ప్రాజాపత్యే ....

చిత్తాది । చిత్తంచస్వాహా । చిత్తాయేదం ॥ ౧ ॥ చిత్తిశ్చస్వాహా ॥ చిత్యా ఇదం ॥ ౨ ॥ ఆకూతం చ స్వాహా ॥ ఆకూతాయేదం ॥ 3 ॥ ఆకూతిశ్చ స్వాహా ॥ ఆకూత్యాఇదం ॥ ౪ ॥ విజ్ఞాతం చస్వాహా ॥ విజ్ఞాతయేదం ॥ ౫ ॥ విజ్ఞానం చస్వాహా । విజ్ఞానాయేదం ॥ ౬ ॥ మనశ్చస్వాహా ॥ మనస ఇదం ॥ ౭ ॥ శక్వరీశ్చ స్వాహా । శక్వరీభ్య ఇదం ॥ ౮ ॥ దర్శశ్చ స్వాహా ॥ దర్శాయేదం ॥ ౯ ॥ పూర్ణమాసశ్చ స్వాహా । పూర్ణమాసాయేదం ॥ ౧౦ ॥ బృహచ్చస్వాహా । బృహత ఇదం ॥ ౧౧ ॥ రథంతరం చస్వాహా । రథంతరా యేదం ॥ ౧౨ ॥ ఇతిద్వాదశ జయాదిః మన్త్రాః ।

అగ్నిర్భూతానా మధిపతిస్సమావత్వస్మి న్బ్రహ్మన్నస్మిన్ క్షత్రేస్యా మాశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిన్కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా । అగ్నయ ఇదం ॥ ౧ ॥ ఇంద్రోజ్యేష్ఠానా మధిపతిస్సమావత్వస్మిన్బ్రహ్మన్న స్మిన్ క్షత్రేస్యా

మాశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిన్ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా । ఇంద్రాయేదం ॥ ౨ ॥ యమః పృథివ్యా అధిపతిస్సమావత్వస్మిన్......... దేవహూత్యాగ్ స్వాహా । యమాయేదం ॥ ౩ ॥ వాయురంతరిక్ష స్యాధిపతిస్సమావ త్వస్మిన్ .... స్వాహా । వాయవ ఇదం ॥ ౪ ॥ సూర్యోదివోధిపతి స్సమావత్వస్మిన్...... స్వాహా । సూర్యాయేదం ॥ ౫ ॥ చంద్రమానక్షత్రాణా మధిపతిస్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా । చంద్రమస ఇదం ॥ ౬ ॥ బృహస్పతిర్బ్రహ్మణోధిపతి స్సమావత్వస్మిన్.... స్వాహా । బృహస్పతయ ఇదం ॥ ౭ ॥ మిత్రస్సత్యానామధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్.....స్వాహా। మిత్రాయేదం ॥ ౮ ॥ వరుణోపామధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్........... స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౯ ॥ సముద్రస్స్రోత్యానా మధిపతి స్సమావత్వస్మిన్......... స్వాహా । సముద్రాయేదం ॥ ౧౦ ॥

అన్నగ్ం సామ్రాజ్యానామధిపతి స్సమావత్వస్మిన్....... స్వాహా। అన్నాయేదం ॥ ౧౧ ॥ సోమ ఓషధీ నామధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్....... స్వాహా । సోమాయేదం ॥ ౧౨॥ సవితా ప్రసవానా మధిపతి స్సమావా త్వస్మిన్......... స్వాహా। సవిత్ర ఇదం ॥ ౧౩ ॥ రుద్రః పశూనా మధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్......... స్వాహా । రుద్రాయేదం ॥ ౧౪ ॥ అప ఉపస్పృశ్య. త్వష్టారూపాణా మధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్....... స్వాహా । త్వష్ట్రఇదం ॥ ౧౫ ॥ విష్ణుః పర్వతానా మధిపతి స్సమావత్వస్మిన్........ స్వాహా । విష్ణవ ఇదం ॥ ౧౬॥ మరుతో గణానామధిపతయస్తే మావం త్వస్మిన్..... స్వాహా। మరుద్భ్య ఇదం ॥౧౭ ॥ పితరః పితామహాః పరేవరేతతాస్తతా మహా ఇహమావత అస్మిన్బ్రహ్మన్నస్మిన్ క్షత్రేస్యా మాశిష్యస్యాం పురోధాయా మస్మిన్ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా. మంత్రోక్త దేవతాభ్య ఇదం ॥ ౧౮ ॥ వ్యాహృతిః ఇత్యష్టాదశాభ్యాతానాః ।

ఋతాషాదృత ధామాగ్నిర్గం ధర్వస్త స్యౌషధ యోప్సరస ఊర్జోనామస ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతుతా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాంతుతస్మై స్వాహా.......... అగ్నయే గంధర్వాయేదం - తాభ్యస్స్వాహా - ఓషధీభ్యోప్సరోభ్య ఇదం ॥ ౧ ॥ సగ్ంహితో విశ్వసామా సూర్యోగంధర్వస్తస్య మరీచయోప్స రస ఆయువోనామ........ స్వాహా । సూర్యాయ గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్స్వాహా । మరీచిభ్యోప్స రోభ్యఇదం ॥ ౨ ॥ సుషుమ్న స్సూర్యరశ్మిశ్చంద్ర మాగన్ధర్వ స్తస్య నక్షత్రాణ్యప్సరసో బేకురయో నామస ఇదంబ్రహ్మ...... స్వాహా । చంద్రమసే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్స్వాహా । నక్షత్రేభ్యోప్సరోభ్య ఇదం ॥ ౩ ॥ భుజ్యుస్సు పర్ణోయజ్ఞో గంధర్వస్తస్య దక్షిణా అప్సర సస్తవా నామస ఇదం బ్రహ్మ......... స్వాహా । యజ్ఞాయ గంధర్వాయేదం.........

తాభ్యస్స్వాహా, దక్షిణాభ్యోప్సరాభ్యో ఇదం ॥ ౪ ॥ ప్రజాపతిర్విశ్వ కర్మామనో గంధర్వస్తస్య ర్క్సామాన్యప్స రసోవహ్నాయోనామస ఇదంబ్రహ్మ........ స్వాహా । మనసే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్స్వాహా ' ఋక్సామేభ్యోప్సరోభ్య ఇదం ॥ ౫ ॥ ఇషిరోవిశ్వవ్యచావాతో గంధర్వస్తస్యాపోప్స రసోముదానామస ఇదంబ్రహ్మ........ స్వాహా । వాతాయ గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా । అద్భ్యోప్సరోభ్య ఇదం ॥ ౬॥ భువనస్య పతేయస్యత ఉపరిగృహా ఇహచ । సనోరాస్వాజ్యానిగ్ం రాయస్పోషగ్ం సువీర్యగ్ం సంవత్సరీణాగ్ం స్వస్తిగ్గ్ం స్వాహా । భువనస్యత్య ఇదం ॥ ౭ ॥ పరమేష్ఠ్యధిపతిర్మృత్యుర్గంధ ర్వస్తస్య విశ్వమప్సరసో భువోనామస ఇదంబ్రహ్మ......... స్వాహా । మృత్యవే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా । విశ్వస్మా అప్సరోభ్య ఇదం ॥౮॥ సుక్షితిస్సు భూతిర్భద్రకృత్సు వర్చాన్పర్జన్యో గంధర్వ స్తస్యవిద్యుతోప్సర సోరుచోనామస ఇదంబ్రహ్మ......... స్వాహా । పర్జన్యాయ గంధర్వాయేదం తాభ్యస్స్వాహా । విద్యుద్భ్యోప్సరోభ్య ఇదం ॥ ౯ ॥ దూరేహేతిరమృడయో మృత్యుర్గంధర్వ స్తస్యప్రజా అప్సరసోభీరువోనామస ఇదంబ్రహ్మ........... స్వాహా । మృత్యవే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్స్వాహా ప్రజాభ్యోప్సరోభ్య ఇదం ॥ ౧౦ ॥ చారుఃకృపణ కాశీకామో గంధర్వస్త స్యాధయోప్సరస శ్శోచయంతీర్నామస ఇదంబ్రహ్మ.......... స్వాహా । కామాయ గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్స్వాహా । ఆదిభ్యోప్సరోభ్య ఇదం ॥ ౧౧ ॥ సనోభువనస్య పతేయస్యత ఉపరిగృహా ఇహచ । ఉరుబ్రహ్మణేస్మైక్షత్రాయ మహిశర్మ యచ్ఛస్వాహా ॥ భువనస్య పతే బ్రహ్మణ ఇదం ॥ ౧౨ ॥ వ్యాహృతిః । ఇతి ద్వాదశ రాష్ట్రభృతః ॥

వాస్తుహోమ విధిః

వాస్తు సవన ప్రయోగః - అథవాస్తు సవనం వ్యాఖ్యాస్యామః నవేవాస్తున్యుషితేపి సూతక ప్రేతకయోర్వాపయిత్వా । మృణ్మయాని భాండాని పురాణా నిత్యక్త్వా । నవాని పరిగృహ్య । అన్యాన్పరిచ్ఛదాంశ్చ యథోక్తం శోధయిత్వా భూమియజ్ఞైనేష్ట్వాని వసేత్ ॥ యస్మాద్వాస్తు సవనేన శుద్ధిర్వస్తూనాం వాస్తుసవన మసగోత్రేణ యజేతేత్యుక్తత్వాత్ ॥ అన్యేన పుణ్యాహాది వాస్తు సవనం కర్తవ్యం । పవిత్రపాణిః స్వామినః భవత్పాదమూలే........ గృహశుద్ధ్యర్థ్యం వాస్తుసవన కర్మకర్తుం యోగ్యతా సిద్ధిరస్త్వితి భవన్తోను గృహ్ణంతు । ప్ర॥ యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వి త్యనుజ్ఞాప్య। వాస్తుసవన కర్మాంగం పుణ్యాహం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య । పుణ్యాహం కృత్వా । లౌకికాగ్నావేవ ఆఘారం కృత్వా । ధాన్యోపరి కుంభం విన్యస్య । తంపూర్వోక్త

వత్తంతు వేష్టనాదిభిరలంకృత్య । వాస్తోష్పత ఇతి వాస్తు పురుష మావాహ్యా భ్యర్చ్యయేదితి దైవికే భార్గవే ఉక్తం ॥ తథాకృత్వా ।

ఓం భూః - ఓం శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద .... గృహ శుద్ధ్యర్థం వాస్తు సవనం కరిష్యే । అప ఉపస్పృశ్య । అదితేను మన్యస్వ .... ప్రసువ ॥ వాస్తోష్పతే । వాస్తోష్పతే శగ్మయేతి ద్వాభ్యాంయజేత । వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్ స్వావేశో అనమీవో భవానః । యత్వేమహే ప్రతితం నోజుషస్వశన్న ఏధిద్విపదేశం చతుష్పదేస్వాహా ॥ వాస్తోష్పతయ ఇదం । వాస్తోష్పతేశగ్మయా సగ్ం సదాతే సక్షీమహిరణ్మయాగాతు మత్యా । అవః క్షేమ ఉతయోగేవరన్నో యూయంపాత స్వస్తిభిస్సదానస్స్వాహా । వాస్తోష్పతయ ఇదం ॥ భూమి యజ్ఞాయస్వాహా, భూమి యజ్ఞాయేదం, యజ్ఞదైవతం ప్రసోదర్యైస్స్వాహా - యజ్ఞదైవతం ప్రసోదర్యా ఇదం। వ్యాహృతిః మేదినీ దేవీ వసుంధరీ స్యాద్వసుధా దేవీ వాసవీ బ్రహ్మవర్చసః పితౄణాం శ్రోత్రం విష్ణుర్మన స్స్వాహా । మేదిన్యాఇదం । దేవీ హిరణ్యగర్భిణీ దేవీ ప్రసోదరీ । రసనే సత్యాయనేసీద స్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । సముద్రవతీ సావిత్రీ హనోదేవీ మహ్యకీ, మహాధరణి మహోధ్యతి స్థస్వాహా । మేదిన్యాఇదం । శృంగే శృంగే యజ్ఞే యజ్ఞే విభీషణీ, ఇంద్రపత్నీ వ్యాజనీ సురసిత ఇహ స్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । వాయుపరీ జలశయనీ స్వయం ధారాసత్యంధో పరిమేదినీ, సోపరిధత్తంగా యస్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । వ్యాహృతి ః । అత్రమేదిన్యాది పంచమంత్రాః భట్టభాస్కరీయ భాష్యప్రకారేణ లిఖితాః పుణ్యాహం కృత్వా, అహమగ్నే, అగ్నిం గృహ్ణామి, అగ్నిష్వాద్దర్భమూలేన అగ్నిం గృహీత్వా అహమగ్నే అగ్నిం గృహ్ణామి, మమాగ్నేగ్నిర్మామంతరిక్షం, మార్గో౽హమస్మిన్ ప్రమదాం కామయే తుభ్యం మనసా ప్రజాపతయే, అహమగ్నేరగ్నిం గృహ్ణామి, దహనాదశుద్ధా శ్శుద్ధధ్వం, అగ్నే ఇదందీపయామి, ప్రథమాదైంద్రాత్ భువంగాదారభ్య వాస్తునః కుడ్యమూలాత్ బహిరంతశ్చ వామం పరీత్యబ్రహ్మస్థానాత్, పర్యగ్నిం కారయిత్వా అపరద్వారేణ విసృజేత్, వామం పరీత్యేత్యత్ర భాష్యే ప్రేతకే అపసవ్యం సూతకాదిషు సవ్యమితి తథైవ అణోరణీయానితి పాత్రేణాన్వపస్రావ యిత్వా, శిష్టాద్భిస్సర్వత్ర ప్రోక్షయతి ॥ తతః, అణోరనీయాన్మహతో మహీయా నాత్మాగుహాయాం నిహితోస్యజంతోః, తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమాన మీశం, సప్తప్రాణాః ప్రభవన్తి తస్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధ స్సప్తజిహ్వాః సప్తఇమేలోకా ఏషుచరంతి

సూత్రం : ఏవం వారుణాద్భువంగాద్యామ్యాత్ సౌమ్యాదారభ్య వాపరీత్యపర్యగ్న్యా ధావస్రుతీ స్యాతామ్ ॥ యేతేశతమిత్యాది చత్వారోవరుణ దైవత్యాః ॥

మంత్ర : యేతేశతం వరుణయే సహస్రం యజ్ఞియాః పాశావితతాః పురుత్రా । తేభ్యోన ఇంద్రస్సవితోత విష్ణుర్విశ్వే దేవా ఽఅముంచంతు మరుతః స్వస్త్యాస్వాహా । వరుణాయేదం । ఉదుత్తమం వరుణ పాశమస్మదవా ధమం విమధ్యమగ్గ్ శ్రథాయ । అథావయమాదిత్య వ్రతేతవానాగసో అదితయే స్యామస్వాహా । వరుణాయేదం । అయాశ్చాగ్నేస్య నభిశ్చస్తీశ్చాయాతః యజ్ఞం వహతు సదాధేహి భేషజగ్ స్వాహా । వరుణాయేదం । ఆపస్సృ జంతుస్నిగ్ధాని చిక్లీతవసమే గృహే । నిచదేవీం మాతరగ్గ్ శ్రియం వాసయమే కులేస్వాహా । వరుణాయేదం । వ్యాహృతి।

విశ్వేదేవస్య విశ్వేఅద్యేతి ద్వావైశ్యదేవౌ విశ్వేదేవస్య నేతుః.......... పుష్యసే స్వాహా । విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో ఇదం । విశ్వే అద్యమరుతః............ అస్మైస్వాహా । విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో ఇదం । వ్యాహృతిః । అతోదేవాది షడ్వైష్ణవాః ద్వావాద్యావిత్యేకే। అతోదేవాదీనాం షణ్ణాం విష్ణవ ఇదం । వ్యాహృతి : ।

రుద్రమన్యంత్రయంబ కమితి ద్వౌరుద్ర దైవత్యౌ -

రుద్రమన్యం బహుతోహుతం వృషభం నమస్తే అస్తు । తన్మే అస్తు బాహుభ్యాం వీతయేస్వాహా । రుద్రాయేదం । త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనం ఉర్వారుక మివబంధనా న్మృత్యోర్ముక్షీయ మా ఽమృతాత్స్వాహా । రుద్రాయేదం । అపఉపస్పృశ్య వ్యాహృతిః ॥

బ్రహ్మజజ్ఞానం హిరణ్య గర్భ ఇతిద్వౌ బ్రహ్మదైవత్యౌ -

బ్రహ్మజజ్ఞానం............ వివస్వాహా । బ్రహ్మణ ఇదం ॥ హిరణ్యగర్భస్సమవతర్త తాగ్రే భూతస్యజాతః పతిరేక ఆసీత్, సదాధార పృథివీం ద్యాముతే మాం కస్మైదేవాయ హవిషావిధే మస్వాహా ॥ బ్రహ్మణ ఇదం వ్యాహృతిః॥

మిశ్రవాసస ఏతాన్షత్రైతా దినితి ద్వౌకాబేరౌ. మిశ్రవాససః కౌబేరకారక్షో రాజేనప్రేషితాః ॥ గ్రామగ్ంం సజానయో గచ్ఛం తీచ్ఛంతో పరిదాకృతాన్ స్వాహా । కుబేరాయేదం ఏతాన్ఘన్నత్రైతాన్ గృహ్ణీతేత్యయం బ్రహ్మణ స్పుత్రః । తానగ్నిః పర్యసరత్తానింద్రస్తా, స్బృహస్పతిః । తానహం వేద బ్రాహ్మణః ప్రమృశతః కూటదంతా న్వికేశాన్లంబన స్తనాన్స్వాహా । కుబేరాయేదం వ్యాహృతిః ॥

యువమేతాన్యగ్నీషోమావాన్యం దివ ఇతి త్రయోగ్నీషోమీయా : ॥

యువమేతాని దివిరోచనాన్యగ్నిశ్చ సోమసక్రతూ ఆధత్తం ॥ యువగ్ం

సింధూగ్ం రభిశస్తే రవద్యాదగ్నీషోమా వముంచతం గృభీతాన్ స్వాహా ॥ అగ్నిషోమాభ్యామిదం ॥ అగ్నీషోమావిమగ్ం సుమేశృణుతం వృషణాహావం । ప్రతిసూక్తాని హర్యతం భవతం దాశుషేమయ స్వాహా ॥ అగ్నిషోమాభ్యామిదం ॥ ఆన్యం దివోమాతరిశ్వాజభారా మధ్నాదన్యం పరిశ్యేనో అద్రేః । అగ్నీషోమా బ్రహ్మణా వావృధానోరుం యజ్ఞాయ చక్రధురులోకగ్గ్ స్వాహా ॥ అగ్నిషోమాభ్యామిదం॥ వ్యాహృతిః ॥ బృహస్పతిర్దేవానా మిత్యాద్యాశ్చత్వారో బార్హస్పత్యాః

బృహస్పతిర్దేవానామిమం యజ్ఞం బృహతోమే దధాతు, బృహస్పతి వీతయేస్వాహా। బృహస్పతయ ఇదం ॥ బృహస్పతిస్సోమందధాతు, బృహస్పతిర్యజ్ఞం దధాతు బృహస్పతివీతయే స్వాహా ॥ బృహస్పతయ ఇదం ॥ బృహస్పతే అతియ దర్యో అర్హాద్యుమ ద్విభాతి క్రతుమజ్జనేషు, యద్దీదయచ్ఛవసర్త ప్రజాతత దస్మాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రగ్ం స్వాహా । ఉపయామ గృహీతో ఽసి బృహస్పతే త్వేషతే యోనిః బృహస్పతితయే స్వాహా బృహస్పతయ ఇదం ॥ వ్యాహృతి ॥

త్రాతారమింద్ర మిత్యాది త్రయోదశైంద్రాః ॥

మంత్ర : త్రాతారమింద్ర మవితా మింద్రగ్ం హవేహవే సుహవగ్ం శూరమింద్రం। హువేనుశక్రం పురుహూత మింద్రగ్గ్ స్వస్తినోమఘవా ధాత్వింద్రస్వాహా ॥ ఇంద్రాయేదం ॥ ఏవం సర్వత్ర ఉద్దేశత్యాగః మహాగ్ం ఇంద్రోయ ఓజసా పర్జన్యో వృష్టిమాగ్ం ఇవ। స్తోమైర్వత్సస్య వావృధేస్వాహా। మహాగ్ం ఇంద్రోనృవదా చర్షణి ప్రా ఉతద్విబర్హా అమిన స్సహోభిః । అస్మద్రియగ్వా వృధే వీర్యాయోరుః పృధుస్సుకృతః కర్తృభిర్భూత్స్వాహా । భువస్త్వ మింద్రబ్రహ్మణామహాన్, భువో విశ్వేషు సవనేషు యజ్ఞియః, భువోనౄగ్ శ్చ్యౌత్నో విశ్వస్మిన్భరే జ్యేష్ఠశ్చ మంత్రో విశ్వచర్షణే స్వాహా । ఏంద్రసానసిగ్ం రయిగ్ం సజిత్వానగ్ం సదాసహం, వర్షిష్ఠమూతయే భరస్వాహా । ప్రససాహిషే పురుహూత శత్రూన్ జ్యేష్ఠస్తే శుష్మ ఇహరాతిరస్తు । ఇంద్రాభరదక్షిణే నావసూనిపతిస్సింధూ నామసి దేవతీనాగ్ స్వాహా । అస్మాకమింద్రస్స మృతేషుధ్వ జేష్వస్మాకం యా ఇషవస్తా జయంతు, అస్మాకం వీరా ఉత్తరే భవం త్వస్మానుదేవా అవతాహవేషు స్వాహా। ఇంద్రోభూదస్య భువస్యరాజేంద్రోదాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం, ఇంద్రోహవిశ్వాని భూతాని భువనాశ్రితానిస్వాహా । ఇంద్రో ద్యౌర్వ్యోమ భూరింద్రస్స ముద్భువనో విరాట్పృశ్చ ఉర్వంతరిక్ష స్వర్గవవన మింద్రాదింద్రం మన్యే పితరం మాతరం చస్వాహా । ఇంద్రం ప్రణయంతం వపురింద్రగ్గ్ స్రవంతగ్ం సవితార మింద్రం దధాతు శక్రస్సు కృతస్య లోకమింద్రం మన్యేపితరం మాతరం చస్వాహా । ఇంద్రోవృత్రం

వజ్రేణావధీదింద్రోవ్యయస్స ముద్రశుష్కః । ఇంద్రంమన్యే పితరం మాతరం చస్వాహా। ఇంద్రోబభూవ బ్రహ్మణో గంభీర మాభూతి పరితుష్టిః। ఇంద్రోభవిష్యదుత భూతమింద్రమన్యే పితరం మాతరం చస్వాహా। ఇంద్రోస్మానవతు వజ్రబాహురింద్రో భూతాని భువనాని । ఇంద్రోస్మాకమవతు వజ్ర ప్రసాదమింద్రం మన్యేపితరం మాతరం చ స్వాహా । వ్యాహృతిః । యమోదాధార నమస్తేనిర్బుుతయ ఇతి ద్వాయామ్యౌ ।

మంత్ర : యమోదాధార పృథివీం యమోద్యాముత సూర్యః । యమస్సర్వ మృత్యుస్తేనః ప్రాణానాం వాయూనాగ్ం స్వాహా । యమామేదం ॥ నమస్తే నిర్బుుతయే ఘనతేజాయ తస్మైవిస్పృజ బంధనాత్। యమన యత్వగ్ం సవితాదేవ ఉత్తమాననీకే అభిరోచయయాయినాగ్ం స్వాహా । మిత్రస్య చర్షణీ మిత్రోజనాన్స్పస మిత్రేతి త్రయోమైత్రాః ।

మంత్ర : మిత్రస్య చర్షణీ ధృతఃశ్రవో దేవస్య సానసిం, సత్యం చిత్రశ్రవస్తమం స్వాహా। మిత్రాయేదం ॥ మిత్రో జనాన్ యాతయ తిప్రజానన్మిత్రోదాధార పృథివీ ముద్యామ్ -। మిత్రః కృష్టీరని మిషా ౨భిచష్టే సత్యాయ హవ్యం ఘృతవ ద్విధేమ స్వాహా। ప్రసమిత్ర మర్తో అస్తు ప్రయస్వాన్ యస్త ఆదిత్య శిక్షతివ్రతేన నహన్యతే నజీయతే త్వోతోనైన మగ్ంహో అశ్నోత్యంతితోన దూరాత్స్వాహా । మిత్రాయేదం॥ భూస్వాహా, అగ్నయ ఇదం, నమమ, భువస్స్వాహా వాయవ ఇదం నమమ । సువస్స్వాహా సూర్యాయేదం నమమ । ఓం భూర్భువస్సువ స్స్వాహా । ప్రజాపతయ ఇదంనమమ। భూమియజ్ఞదైవత్యాదయోవ్యాహృత్యం తాఇజ్యంతే తస్మాద్వ్యుత్తర శతమాహుతయో వాస్తుసవనస్యాంతహోమం కుర్యాదితి విజ్ఞాయతే॥

భాష్యే - ఓం చమేస్వర ఇతి ద్వాభ్యాం లౌకికాగ్న్యుపస్థానం విసర్జనం చ కుర్యాదితి విఖనాప్రాహ ఇతి శ్రీవైఖానస గృహ్యసూత్రే తృతీయ ప్రశ్నే సప్తదశః ఖండస్సమాప్తః ।

శ్రావణ హోమస్థలే కాణ్డర్షిహోమం కేచిత్ కుర్వన్తిసః సూత్రే భాష్యే చానుక్తః స్మృత్యామస్తి తథా హోమపక్షే పూర్వోక్త కాణ్డర్షి తర్పణ ప్రకారం హోమః కర్తవ్యః ॥

ఉద్దేశ త్యాగకరణ విషయే భార్గవే యజ్ఞాధికారే ॥

ఇంద్రాదీనాం చ హోమేషు తత్తన్మన్త్రైః పృథక్పృథక్ ।
ఘృతేన జుహుయాన్మ స్త్రీ తత్తద్దైవ మనుస్మరన్ ॥

శ్రీ నృసింహ వాజప్రేయ కృత ప్రతిష్ఠాదర్పణే క్రియాధికారే । వైష్ణవం విష్ణు

సూక్తంచ సూక్తం పౌరుష మేవచ । ప్రత్యేకం వింశతిః కృత్వా స్వనామపద పూర్వకమ్ ।

సవ్యాహృతం విష్ణు మనుస్మరన్ సఃహుత్వాగ్నికుండే పరిషద్గణస్య తత్తన్మరున్నామ పదాదికాంశ్చ హుత్వా పృథగ్వింశతి వారమగ్నౌ............

హరిః ఓమ్

సప్తజిహ్వాసుహోమవిధిః

మరీచి పంచసప్తతి తమ పటలే -

ఏవమగ్నిపురుషం ధ్యాత్వా హిరాణ్యాకనకారక్తా కృష్ణాచైవ సుప్రభాతి రక్తా బహురూపా ఇతి సప్తజిహ్వా స్తాస్వైశాన్యే, హేమాభా హిరణ్యా హిరణ్యాయాం సమిద్ధోమ మైంద్రే శ్యామాభా కనకా కనకాయామాజ్యహోమ మాగ్నేయ్యాం రక్తాభా రక్తాయాం యవహోమం నైర్ఋుత్యాం నీలాభా కృష్ణా కృష్ణాయాం లాజహోమం, వారుణ్యాం పీతాభావ సుప్రభావ సుప్రభాయాం సక్తుహోమం వాయవ్యే శ్వేతాభాతిరక్తా అతిరక్తాయాం తిలహోమందక్షిణోత్తరయోః మద్ధ్యేచ బహువర్ణాభా బహురూపా బహురూపాయా మిధ్మహోమం చరుహోమం చ సప్తజిహ్వాసుచ క్రమేణ సప్తసమిద్ధోమమన్యాని హోమద్రవ్యాణి సర్వాణి మద్ధ్యాస్యే జుహుయాత్ యత్రకాష్ఠం తత్రశ్రోత్రం ధూమోనాసికాల్ప జ్వలనం నేత్రం భస్మశీర్షమితి జ్ఞాత్వా శ్రోత్రేహుతే వ్యాధిపీడనం చ చక్షుష్యన్ధత్వం నాసికాయాం మహారోగం మస్తకే సర్వనాశం తస్మాజ్జ్వలదగ్నౌ, జుహుయాదిత్యాహ మరీచి ః ॥

అత్ర నృసింహవాజపేయ భాష్యే - దర్భాః అప్రచ్ఛిన్నాగ్రాః అగర్భాః కుశ విశ్వామిత్ర కాశాదయః పరిస్తరణ బర్హిషః ధర్మే వక్ష్యమాణవత్ కూర్చాభవన్తి ॥ యద్వాబోధాయ నాపస్తంబాదీనాం మతేన సర్వత్ర స్థండిలే బర్హిషోభవన్తీతి పరిధయ ః పాలా శాశ్వత్థ ఖాదిరావాన్యేపి యజ్ఞవృక్షీయ్యా భవన్తీతి । యథా ప్రోక్షణకూర్చం తథైవ సర్వమాయతంతు వత్సజానువత్ త్రివృచ్ఛిరసం వా శ్రౌతవత్ గ్రంథేః ప్రాదేశ తశ్ఛిత్వా వేదం కరోతీతి పరిస్తరణాదీంశ్చ సర్వానేకీ కృత్య పునర్బధ్నాతి పాత్రాణి స్రువాదయెా జుహూపజుహూ దర్వ్యాదయః ప్రాగగ్రాన్దర్భానాస్తీర్య తేషు ద్వంద్వ మాజ్యస్థాలీ చరుస్థాల్యౌ ప్రణిధి పాత్రేచ దర్వీస్రువౌ జుహుపజుహూ హవనార్థస్తంచ ద్వంద్వం స్థండిల స్యోత్తరేదైవికే సంభరతి । ప్రత్యేకం దక్షిణతః దర్భేషు పైతృకే సంభరతీతి.

హరిః ఓమ్